కాపీరైట్ సంరక్షితము

మొదటి కూర్పు: నవంబరు ౧౯౪౩

సుజన రంజనీ ముద్రాశాల
రాజమహేంద్రవరము

అంకితము

శ్రీ ముక్కపాటి నరసింహశాస్త్రికి

అనుక్రమణిక

కృతజ్ఞత

పీఠిక

కృతజ్ఞత

ఆధునికుల కథలు సేకరించి మూడు సంపుటాలు ప్రకటించ దలచు కొన్నాము. అందులో ఇది మొదటిది. మలివిడ సంపుటాలలో స్త్రీల రచనలు ప్రధానముగా ముద్రిస్తాము. మొత్తముమీద యాభై అరవైయైదు కథలు ఆంధ్రపాఠక లోకానికి అందించ గలమని ఆశ.

మా అనురోధమువల్ల శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారు తమకథ ఇందులో చేర్చినారు. ఇందులోని కథ లన్నీ సేకరించి, సమకూర్చి, పీఠిక వ్రాసి యిచ్చినందుకు శ్రీ శాస్త్రి గారికి మా వందనములు.

ఈ సంపుటిలో ప్రకటించడానికి మాకు అనుమతు లిచ్చి అభిమానముతో తమకథలు మాకు దయచేసిన ఇందలి కథకులకు ఆంధ్రప్రచారిణీ వారి కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణ రావు

ఆంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ్
నవంబరు ౧౯౪౩

పీఠిక

౧

ఆదినుంచీ భారతీయులకు అఖండమైన కథాసాహిత్యము ధారావాహికముగా వస్తూనే ఉన్నది. సాహిత్యములో ఏ శాఖలోనైనా ప్రశస్తమైన గ్రంథాలు ప్రథమమునుంచీ ఉండనే ఉన్నవి. రచనలో వైవిధ్యము భరతఖండము ప్రపంచానికి ప్రసాదించింది. పారస్పత్యచరిత్ర సక్రమముగా, సమగ్రముగా గ్రహించలేనివారు కథావిధానాన్ని పరదేశాలనుంచి మనము ఎరువు తెచ్చుకొన్నామని భ్రమ పడతారు. అతిప్రాచీనమైన వైదికయుగములోనే కథాసృష్టి కనబడుతుంది. వేదసంహితలలోనే అక్కడక్కడ కథాఖండాలుగాని, ఖండికథలుగాని కానవస్తవి. బ్రాహ్మణములలో, ఆరణ్యకములలో, ఉపనిషత్తులలో ఉత్తమకథానకములు మధ్యమధ్య తగులుతూ ఉంటవి. ఉదాహరణార్థము, ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో హరిశ్చంద్ర కథ చదివితే ఆశ్చర్యము కలుగుతుంది. పౌరాణిక హరిశ్చంద్ర చరిత్రకూ దానికీ తారతమ్యము చాలా ఉన్నది. వేదకథలో భాష, వాక్యరచన, వర్ణన, సంభాషణ, ఉపసంహారము అన్నీ ఉజ్జ్వలములు. బ్రాహ్మణాదిగ్రంథజాలములో కథాగమనము వివిధరీతుల విస్ఫారినది.

లోకములో వాగ్రూపముగా ప్రచారములో ఉండే కథాసముచ్చయాలను మధ్యమధ్య వ్యాసులో (సంపాదకులు) పేర్చి, కూర్చి, సంస్కరించి సంగ్రహించి నామరూపములు కల్పిస్తారు. పాలి భాషలో ఉన్న "జాతక కథలు" ఇటువంటివే. బోధిసత్త్వుని ౫౫౦ పూర్వజన్మలను వర్ణించి, ధర్మాలను, నీతులను, లోకవ్యవహారాలను కథాచ్ఛలముతో కమనీయముగా చెప్పినట్లు కనిపిస్తుంది. వాటిలో భావాలు, విశ్వాసాలు, విశేషాలు

జాతికి ఒక్కనాడే ఉన్న పనడానికి వీలు లేదు; కాలక్రమేణ ఘనీభవించి ప్రస్ఫుట మైనరూపము పొందిన దని ఊహించవచ్చు. ఆకథలలో ప్రాచీన ప్రపంచము ప్రతిబింబించి భాసిస్తుంది. పాలి భాష వైదిక లౌకిక సంస్కృత వాక్కులకు గాని, లౌకిక సంస్కృత ప్రాకృత భాషలకు గాని మధ్యమార్గ ములో ఉన్న దని మనీషుల మతము. కథాక్రమము సహజముగా సరళముగా ఉంటుంది. కొన్ని కథలలో అక్కడక్కడా, ప్రతికథలోనూ అవసాన ముగా విధిగా గాథ ఉంటుంది. గాథ అంటే ఒకవిధ మైనపద్యము. గద్య ములో విసుగు పుట్టకుండా మధ్యమధ్య పద్యము పలుకుతూ ఉంటే, ధోరణికి దోహద మవుతుంది.

కథారచనలో ఆంధ్రులది అందె వేసినచెయ్యి. బృహత్కథానిర్మాత గుణాఢ్యుడు ఆంధ్రు డనిప్రతీతి. ఆయనరచనా కాలానికి ఆంధ్రభాష స్పష్టరూపములో లేకపోవడముచేత భూతభాషలో (పైశాచీ ప్రాకృతము) బృహత్కథ ఏడుసంవత్సరాలలో ఏడులక్షల గ్రంథముగా ఏడుభాగాలలో రచించినాడట. అరణ్యనివాసి అయినఆయనకు సిరా దొరకక పోవడము చేత నిజరక్తబిందువులతో నిఖిలగ్రంథము వ్రాసినాడట! ప్రచారార్థము ప్రభువు శ్రీసాతవాహనుని సన్నిధికి శిష్యులద్వారా కథ పంపితే అధిపతి అప హాస్యంచుకొన్నాడు. ఆంధ్రుడికి మొదట ఆదరము కలగదు, క్రమేణ ఘనంగా గౌరవము జరుగుతుంది. నేటికీ ఇంతే. హతాశు డైనకథకచక్రవర్తి అటవి మృగాలకు ఆఖ్యాయిక వినిపిస్తూ చదివినపత్రమును చప్పున అగ్నిలో వెయ్యగా వెయ్యగా ఆరుభాగాలు దగ్ధమై పోయినవి! పశ్చాత్తాపము చెందినప్రభువు కడకు కథకుని గౌరవిస్తే చివరభాగము మిగిలినది. అదీ ఇప్పుడు దొరకదు. పురాతత్త్వవేత్తల భూరిపరిశోధనలవల్ల అదృష్టవశాన ఆవిర్భవిస్తుం దేమో ఏకాలానికైనా. క్రీస్తుశక పూర్వశతాబ్దినుంచీ, సోమదేవ, క్షేమేంద్రుల కాలమువరకూ పైశాచీగ్రంథము కొంతవరకైనా ప్రచారములో ఉంటుంది. వారు విడివిడిగా పైశాచీగ్రంథాన్ని సంగ్రహించి, సంస్కృతభాషలో

కథాసరిత్సాగర, బృహత్కథామంజరులు రచించారు. ఆకథలలో ఆంధ్ర దేశమే కాక, భరతఖండమే కాక, భరతవర్షభాగాలవిశేషాలు గోచరిస్తవి.

పురాణగ్రంథసందోహము అగాధమైనఆకరము వంటిది. అందులో అనర్ఘ కథారత్నాలు అనేకము ప్రకాశిస్తుంటవి. లోకములో రకరకాల పరిస్థితులలో పుట్టే బుద్ధులకూ, విపరీతసంశయాలకు, సంకటాలకు చక్కని సమాధానాలు వాటిలో లభిస్తవి. కథాచ్ఛలముతో గంభీరతత్త్వము కమనీయముగా ప్రతిపాదిత మవుతుంది. పురాణపరిశీలనవల్ల మానవబుద్ధి ఎంత దూరము వెళ్ళినదో విశద మవుతుంది. ఆకథాపక్షములమీద చతుర్దశ భువనాలలో వీరవిహారము చెయ్యవచ్చు. పురాణ ఉపపురాణాలు విశేషముగా అనుష్టుభచ్ఛందస్సులో ఉన్నా, గద్యకు సమీపమైననడకతో సరళ సంస్కృతభాషలో సంతరించి ఉన్నవి.

పంచతంత్రాది కథాకోశాలు క్రమేణ బయలుదేరినవి. విష్ణుశర్మ ప్రభుపుత్రులకు రాజనీతి మృదువుగా బోధించడానికి పంచతంత్రము చెప్పినాడట. వివిధకథలు ఏకత్ర చేర్చి పూసలలో దారమువలె ఏకభావము ఏర్పరించినాడు. ప్రాయికముగా పుస్తక మంతా వచనరూపమే అయినా అక్కడక్కడ పద్యా లున్నవి. అప్పటికే చంపూగ్రంథపంథా ప్రారంభ మయినది. కొన్ని మార్పులతో ఈకథాసందోహాన్ని నారాయణ భట్టు హితోపదేశ పద్యకావ్యము చేసినాడు. వీటిలో పశుపక్ష్యాదులకు మానవత్వము ఆరోపిత మయినది. ఆజంతుజాలము మానవలోకమువలెనే ఉండి, ధర్మ, నీతి, లోకజ్ఞానములు కలిగిస్తూ, సంభావనావిరహము సంక్రమించ నియ్యదు. పంచతంత్రాది కథానకాదులు ప్రపంచయాత్ర చేసి, పాశ్చాత్యకథలకు చాలావరకు మాతృక లయిన వని అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్ర సంస్కృత విద్వాంసుడు Doctor Franklin Edgerton లిఖించినాడు.

జైనుల అర్థకథలు అనేక మున్నవి. జినధర్మవిరుద్ధు లయినవారు ఆచార్యాదుల ప్రభావమువల్ల చివరకు జైనదీక్ష పొందడము ఈకథలలో

ప్రధానవిధానము. ప్రాకృతభాషలో ఉన్న ఈకథలవల్ల అప్పటి దేశస్థితి గతులు, ఆచారవ్యవహారాలు, సమాజసంబంధాలు, జనులవిశ్వాసాములూ విశద మవుతవి.

ప్రాకృతభేద మైన ఆపభ్రంశ భాషలోకూడా కథాసాహిత్యము విరివిగా జయలుదేరింది. మహాపురుషులచరిత్రలు, మూర్జలప్రభువుల విక్రమలీలలు, సిద్ధుల చిత్రచర్యలూ మొద అయినవి ఆసాహిత్యములో వర్ణితములు. ప్రాయికముగా గ్రంథజాలము పద్యాలలో, పాటలలో ఉంటుంది. దానిప్రభావము కొంత ప్రాచీనాంధ్రసాహిత్యముమీద పడ్డట్టు గోచరిస్తుంది.

౨

ప్రాచీనాంధ్రభాషలో ఏకథ లున్నవో స్పష్టముగా చెప్పడము కష్టము. ప్రజలవాక్కులలో ప్రచార మయ్యేకథలు ఉండి తీరుతవి. అవన్నీ వచన రూపంగా ఉన్న వనుకొనవసరం లేదు. కొన్ని ద్విపదలుగానో, గేయ రూపంలోనో, కొన్నిసరళపద్యాలలోనో ఉంటవి. ఇప్పటికీ కొన్ని ముద్రితమై లభ్య మవుతున్నవి. కథనకావ్యాలలో కవితాపాటవముకన్న కథా తొరతో ప్రధానము.

పంచతంత్రకథలు, బేతాళపంచవింశతి. శుకసప్తతి హంసవింశతి ఇత్యాది కథాకావ్యాలు చాలా ఉన్నవి. వచనములో స్థలపురాణాలు, మైషియత్తులు, కవిలెలు మొదలైనవాటిలో కొన్ని చిత్రము లైనకథలు కనబడతవి. హిందూ-అనంతపుర రాజులకథల వంటివి భాషాకల్లోలములో బాగా అర్థము కావు. భోజకాళిదాసకథలు, చమత్కారకథానికలు, కాశీమజిలీలు ఇత్యాదులు జనరంజకముగా ఉన్నవి. కథాసాహిత్యము గద్యపద్యగేయాలలో ఆదినుంచీ అవిచ్ఛిన్నముగా వస్తున్నది.

రుచిభేదాన్ని బట్టి, కాలాన్ని అనుసరించి ఆధునికము అనేపద్ధతిలో కథ ఆంధ్రభారతిలో ప్రథమమున వచ్చిందని చెప్పవచ్చు. శ్రీ అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య సంపాదకత్వాన 1912 లో బందరునుంచి బయలుదేరినది ఆపత్రిక. 1914 ప్రాంతాలలో తెనాలినుంచి మదరాసుకథలు అనే సంపుటి వెలువడ్డది. అక్కిరాజు ఉమాకాంతం 1914 లో త్రిలింగ మాసపత్రిక మదరాసులో ప్రారంభించి, కథలకు తావిచ్చినాడు. ఆంధ్రపత్రిక బొంబాయినుంచి మదరాసుకు వచ్చి దైనందిన ప్రచురణ ప్రారంభించిన తరువాత అప్పుడప్పుడు కథలు అచ్చువేసేది. అందులో సారస్వతానుబంధము ఆరంభమైనాక కథాసాహిత్యానికి క్రొత్త ఆకరము దొరికింది. చింతా భీమశంకరము కథారచనలో కొంత కృషి చేసినాడు. అయితే ఆయనరచనలు Sir Arthur Conan Doyle వ్రాసిన అపరాధనిరూపక కథలకు అనువాదప్రాయంగా ఉండేవి.

1915 లో కథకు అలంకారప్రాకారాలు కొంతవరకు ఏర్పడ్డవని చెప్పవచ్చు. సాహితీ సమితి సభ్యులు తెనాలిలో 'ఆఖ్యాయిక' అనే మాసపత్రిక ప్రకటించడానికి ప్రయత్నించారు. యుద్ధసందర్భాలవల్ల పత్రిక బయటికి రానేలేదు. కాని మిత్రులు కథారచనలో గాఢమైనకృషి చేయడం సంభవించింది.

ఆంధ్ర, కృష్ణాపత్రికలలో అప్పుడప్పుడు ఒకటో, అరో కథలు వచ్చేవి. పత్రికలలో కాక విడిగా చిన్న చిన్న కథాగుచ్ఛములు కూడా కొన్ని బయలుదేరినవి.

1920 వ సంవత్సరము ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రలో ప్రముఖాక్షరాలలో లిఖించదగ్గది. సాహితీ సమితి వారు 'సాహితీ' పత్రికగా ప్రకటన ప్రారంభించారు. అప్పుడు సుప్రసిద్ధులైన కథకులలో చాలామంది ఆపత్రికకు తమ రచనలు పంపేవారు. కథకు సౌష్ఠవము సాహితీ సమితివల్ల వచ్చిందని సహృదయుల అభిప్రాయము. ఆరచయితలు ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యవాఙ్మ

యాదులు మధించినవారు కావడము చేతను, సూక్ష్మోత్సాహపద్ధతి, వ్యావహారిక భాషలో చెప్పడము చేతను కథలు సజీవముగా ఉండేవి.

1922 ప్రాంతాలలో బందరునుంచి శారద, 1923, 24 లలో మదరాసు నుంచి కళ, భారతి, 1925 లో గుంటూరునుంచి 'సఖి' బయలుదేరినవి. కథకు గౌరవము కలిగింది. తరువాత ప్రతిపత్రికలోను కథ ప్రకటించడం పరిపాటి అయిపోయింది.

౩

భారతీయులకు కథనము ఉగ్గుపాలతో వచ్చినవిద్య అని పాశ్చాత్యవిమర్శకులు కొందరు లిఖించినారు. ఆధునికవిధానములో కథ ఆఖండాలలో అమెరికాలో ముందు పుట్టిందని విజ్ఞులన్నారు. 1833 లో Edgar Allan Poe, 1840 లో Hawthorne, 1868 లో Bret Harte, 1871 లో Henry James, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో అద్భుతముగా కథారచన వృద్ధి చేశారు. ఇంగ్లండులో 1877 నుంచి Robert Louis stevenson, 1890 నుంచి Kipling వల్లను, కథ బాగా వికాసము చెందింది. గతశతాబ్ది మధ్యలోనే ఫ్రాన్సుదేశములో కథ విజృంభించింది. పరాసువారు వచనరచనలోను, కథానిర్మాణములోను గట్టివారు. ఐరోపాఖండములో అనేక సారస్వత విధానాలకు వారే విధాతలు. రష్యాదేశములో కూడా కథ కళాస్ఫూర్తి చెందినది. ఈశతాబ్దిలో అన్నిదేశాల వారు అందులో ఆరితేరినారు.

పాశ్చాత్యుల కథనములో అవలంబించిన అన్నిపద్ధతులు ఆంధ్రులు కూడా అవలంబించినారు. కొందరు విశేషముగా అనుకరించినా, చాలామంది రచనలో స్వాతంత్ర్యము వహించారు. పశ్చిమకథాసాహిత్య సంపర్కమువల్ల బాగా మార్పు చెందినవారి కథాధోరణి జనసామాన్యానికి అవగతము కావడము కష్టము.

మొదట మొదట మనకథకులు పరివర్తనముతో బహుళముగా చేశారు. పశ్చిమరాష్ట్రాలకన్న వంగదేశమువారు కథారచన బాగా ముందుగా ప్రారంభము చెయ్యడంచేత బెంగాలీకథలు మనవారు ఆంధ్రీకరించారు. ఇంచుమించుగా మనతోపాటు హిందీవారు కథానికాసృష్టి కావించినా, హిందీకథలు మనవారు తెనిగించారు. మహారాష్ట్ర కర్ణాటక ఉర్దూభాషల లోనుంచి కూడా కొన్ని కథలు ఆంధ్రవేషము ధరించినవి. కథకులు కొద్ది మంది పశ్చిమభాషలలోనుంచి బయటపెట్టకుండా బహుళముగా అనువాదము చేశారు. కొంతకాలమునుంచీ మనకథలు కర్ణాటక తమిళ హిందీ ఆంగ్లభాషలలోకి పరివర్తితము లవుతున్నవి.

వేదకథలలో యజుర్వేద కథాసంగ్రహ మొకటి తెలుగులోకి వచ్చింది. శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రివంటి వేదార్థపరిశోధకులు వైదికకథ లన్నింటినీ ఆంధ్రీకరించడం అవసరము. పాలిభాషనుంచి జాతకకథలు కొద్దిగా శ్రీ కిడాంబి రంగాచారి తెనిగించినారు. ఆయన, శ్రీ బొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి వంటివారు అన్నీ తెనిగిస్తే ఆంధ్రసాహిత్యానికి వన్నె వస్తుంది. అఖిల ప్రాకృతభాషాకోవిదు డైన శ్రీ పంచాగ్నుల ఆది నారాయణ శాస్త్రి జైనుల అర్థకథలు కొన్ని పూర్వము తెనుగుచేసినారు. ఆయనచేతిమీదుగానే అర్థకథాసందోహము అంతా మనభాషలోకి వస్తే కథాశాఖకు సౌభాగ్యము సమకూరుతుంది. అపభ్రంశ భాషలో ఉన్న కథన కావ్యాలను శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుల వంటివారు సరళవచన ములో వ్రాస్తే కథాసారస్వతము పరివృద్ధ మవుతుంది.

౪

కథాశబ్దము జాతివాచకము. ప్రాచీనాలంకారికులు కథను గౌరవించి కథా భేదాలకు వివిధనామములు నిర్దేశించారు. ఆఖ్యాయిక, ఆఖ్యానము, ఆఖ్యా

నకము, కథానకము ఇత్యాది నామభేదాలు కనపడతవి. సంస్కృతవాఙ్మయములో ఎంతో కథాసాహిత్యము ప్రశస్తమైపోయింది. బాణుడు ఒక చోట, 'భట్టారహరిచంద్రస్య గద్యబంధో నృపాయతే' అన్నాడు. హరిచంద్రుని గద్యకావ్యము కాలమానికి [illegible] ప్రాప్యము [illegible] ఇప్పుడు దానిపేరు కూడా తెలియదు. సుబంధుని వాసవదత్త ఖండకథ, బాణుని కాదంబరి పరికథ, హర్షచరిత్రము ఆఖ్యాయిక, దండి దశకుమారచరిత్ర, బృహత్కథ ఆఖ్యాయికలు. కథాసరిత్సాగరము [illegible] తింపాలని గద్యచింతామణి కూడా ఆఖ్యాయికగా [illegible] కొన్ని కొన్ని నామభేదములు గోచరిస్తున్నవి.

ఈ కాలములో చిన్నకథను [illegible] ఉండడం చేత ఎటువంటిదైనా కథ అవుతున్నది. [illegible] కథానకమనడము సమంజసము. [illegible] కథానిక అనే ప్రసిద్ధి. అయితే ఆ సంస్కృతములకంటె ముందు శ్రీ [illegible] శాస్త్రి చిన్నకథకు కథానిక అని పేరు పెట్టినాడు.

ఆఖ్యాయికా, కథా, ఖండకథా, పరికథా తథా
కథానికేతి మన్యంతే గద్యకావ్యం చ పంచధా—

అనే అగ్నిపురాణశ్లోకము ఉదహరించి కథానిక అంటారు మన్నారు. ఆలంకారికనిర్వచనాలలో కథానికాశబ్దానికి ప్రాధాన్యము లేదు. ఖండిక, రూపిక, ఏకాంకిక- ఇత్యాది శబ్దాలు వ్యవహారములోకి తెచ్చిన అస్మదాదులు శ్రవణసుఖము ఉన్నదని కథానికాశబ్దాన్ని ఆమోదించారు.

ఇక ఈరోజులలో రచితము అయ్యే రకరకాలకథలకు నామనిర్దేశ మెలాగునో కొన్ని సంస్కృతశబ్దములకు ఇంగ్లీషుపర్యాయపదములు ఇస్తే తెలుగువారికి తెలుస్తుంది!

ఆఖ్యాయిక = A Connected story
ఆఖ్యానము = A Tale, especially a legend or narrative
ఆఖ్యానకము = An episode, a short legend
ఖండకథ = A short tale, or sketch
కథానకము, కథానిక = A story

౫

కథాపరిమితి ఎంత అని ప్రశ్న. ఒకపుట మొదలుకొని నూరు పుటల వరకు కథ వ్యాపింపవచ్చు నని అన్నారు కొందరు. Henry James రచించిన 213 పుటల కథనమును కూడా కథే అన్నారు.

ఆయన విరాగి. ఆయన తరుణుడు. పర్వతముమీద పర్ణకుటీరములో నివాసము. ఆమె యువతి, శోభనాంగి, అవివాహిత. అందరూ ఆవిరాగిని దర్శించడానికి పర్వతశృంగముమీది పర్ణశాలకు వెళ్తూ ఉంటారు. ఒకనాడు ఆయువతి ఆయనను సందర్శించడానికి సాగి వెళ్ళింది. ఏకాంతముగా ఆయన దర్శనము లభించింది. ఆయన యువకుడు. ఆమె యువతి. ఆతరువాత ఆవిరాగి లేడు!

దీనిని కథగా పరిగణించారు! మనలోకూడా అనగనగా ఒకరాజు, ఆరాజు కేడుగురు కొడుకులు ఇత్యాది వాక్యసందోహము కూడా కథ అని ప్రతీతి చెందింది. శ్రీ చింతా దీక్షితులు, శ్రీనివాస శిరోమణి, మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి వంటికథకుల సుదీర్ఘ రచనలు కూడా కథానికలే. కాబట్టి పరిమితివల్ల ఇద మిత్థ మని నిర్ణయించ నవసరము లేదు.

అగ్ని పురాణములో—

భయానకం సుఖపరం గర్భే చ కరుణో రసః
అద్భుతోంతే సుక్లృప్తార్థో నోదాత్తా సా కథానికా.

దీనిప్రకారము కథానిక పెద్దది కాగూడదు. విషయాలు సంగ్రహించాలి. సంఘటనలు ఆశ్చర్యజనకాలు కావలె. కథాంతములో అద్భుతాపాదక మయినమలుపు తిరగాలి. ఘటన సుఖాంతమూ కావచ్చు, దుఃఖాంతమూ కావచ్చు. మధ్యలో కరుణ సమ్మిళితము కావచ్చు. ఈలక్షణములో వైశాల్యము మెండు.

లోకములో ఎటువంటి సన్నివేశ మయినా, ఆదిమధ్యాంతాలలో సుఖదుఃఖాలు తిలతండులాలవలె గాని, క్షీరనీరాలవలె గాని, ఉండక తప్పదు. ఆదినుంచి అంతముదాకా కథ ఒకేధోరణిలో దుఃఖమయ మయినా, సుఖమయ మయినా సొగసు లేదు. సందర్భాలలో సంఘర్షణా, తుల్యబల విరోధమూ ఉంటూ ఉంటే, కథాధోరణికి దోహద మవుతుంది. ఇహలోకయాత్ర దుఃఖభూయిష్ఠ మయినప్పటికీ జీవితాన్ని కేవలదుర్దినమువలె ప్రదర్శించక ఎండావానలుగానూ, చీకటివెలుగులుగానూ చిత్రించడములోనే సిద్ధహస్తుడై ఆఖ్యానకుడు కావలె ఆర్ద్రహృదయుడు.

కథానికను సరళకథనములో నడపవచ్చు. సంభాషణక్రమములోనే పోషించవచ్చు. ఒక్కొక్కప్పుడు లేఖారూపకముగా లేఖలు తీర్చవచ్చు. దినచర్యసరణిలో దిద్దవచ్చు. దీర్ఘస్వగతరూపముగా చెప్పవచ్చు. ఈరీతు లన్నీ సమ్మిశ్రము చేసి రచించవచ్చు. చైతన్యస్రవంతి (The stream of consciousness school) ధంగులలో ప్రౌఢముగా గాఢానుభవాలతో గ్రథనము చేయవచ్చు.

రచయితలలో ఉన్నట్టే పఠితలలో కూడా బాగా అధికారభేదము ఉన్నది. గ్రాహకశక్తిని బట్టే కథావిధానము కూడా. ఏకథ కైనా కొన్ని సామాన్యలక్షణా లున్నవి. వాటిని గమనిస్తే కథ మధురముగా అంత మవుతుంది.

కథాబీజ మేదో ప్రథమములోనే నిపుణతతో నిర్ధారణ చేసుకోవాలి. కథోదయము ఉత్సాహకరము చెయ్యాలి. [illegible]

సూచన గర్భీభూతము కావాలి. కథాపీఠములో బీజోపన్యాసం జరిగినా విన్యాసములో వివిధగతులు తొక్కి క్రమేణా కథ గమ్యస్థానము చేరాలి. నవలి కాప్రాయము లైనకథలలో కథాంతరాలకు అవకాశ మున్నది. కాని కథానికలో కథాంతరము విక్షేపహేతువై ఏకాగ్రతకు ప్రతిబంధక మవుతుంది. అదిమధ్యాంతక్రమము చూచుకొని విసుగు కలగకుండా విరమించడం వన్నెకాహేతువు.

కథాముఖము ఏవిధముగా నైనా ఉండవచ్చును. కొందరు స్వగత రూపముగానూ, కొద్దిమంది వాకోవాక్యధోరణిలోనూ, మరికొందరు సూక్తిగానూ, మరికొద్దిమంది అర్థాంతరన్యాసములోనూ, ఆరంభిస్తారు. ప్రతిక లోనే- అంటే ప్రారంభవాక్య సందోహములోనే మాత్రముగా నైనా స్థితిస్థాపన కావాలి. నిపుణత లేకపోతే ఆరంభదశలోనే కథ వదులుబడవలె వదవదలాడుతూ, ఆకర్షకము కాకపోతుంది.

కథాంతము కడుజాగరూకతతో నిర్వహించాలి. జనసామాన్యానికి పూస గుచ్చినట్టు కథ చెప్పి, కొలికిపూస ముడివేసినట్టు ముగిస్తేనే గాని మోదము కలగదు. పిట్టకథలలో, పిల్లకథలలో, పుక్కిటిపురాణాలలో "కథ కంచికి వెళ్ళింది" అని ఉపసంహారవాక్యము కూడా ఉంటుంది. అప్పటికి గాని అహ్లాదయాలకు ఆనందము కలగదు. పూర్వము కాంచీనగరము సమస్త విద్యలకు, కళలకు ఆలవాలము. అన్నిశాఖలలో ప్రవీణులు అక్కడ సమావిష్టు లయ్యేవారు. కథ కంచికి వెళ్ళిందంటే అక్కడి కళావేత్తల అంగీకారముద్ర పొందిం దన్న మాట. అటువంటి కథాంతము వాచ్యరీతిలో జనాంగీకృతము. వ్యంగ్యవిధానముతో ఉపసంహరిస్తే అనేకులకు అర్థము కాదు. అతరువాత ఏ మైన దని అడిగి తీరుతారు. అయితే అటువంటి ఉత్సుకత కలిగిస్తే కథ వ్యంగ్యవైభవముతో గట్టెక్కిం దన్న మాటే.

కావ్యానికివలెనే కథకూ శరీరము, ఆత్మ విడతీసి వివేచించాలి. శరీర సన్నివేశము భాష, వాక్యనిర్మాణము, వాక్యసందోహము, ప్రకరణవిభాగ

గము, కథానామము, నాయికానాయకాదుల నామధేయములు, గమన విధానము మొదలైనవి గమనించాలి. ఆపైన శరీరానికి లావణ్యమువలె కథన శైలి కమనీయముగా ఉండేటట్లు రచించవలె.

కథానికలో వస్తువు, తద్విశేషాలు, భావాలు, భావపర్యవసన్నత, రస ప్రతీతి—ఇవి లక్ష్యములో ఉండాలి. రచయితల రసికతను బట్టి హృదయంగమత్వము గాని, ధీప్రతీతి గాని ఉద్దీప్తమై ఉంటుంది. కేవలబుద్ధివైశద్య విస్ఫూర్తికంటె హృదయాకర్షకమైనరసభావతత్పరత్వమే రమ్యతరమని రసికజనసమ్మతి.

౨

ఇందులో చివరకథమాత్రము ఇతఃపూర్వము అముద్రితము. తక్కినవి సాహితి, సఖి, వీణ, ఉదయిని, గోల్కొండ, ప్రతిభ, భారతి పత్రికలలో పూర్వము ప్రకటితములు. ప్రథమ సంపుటిలో ప్రసృతములైన కథలలో వైవిధ్యము విశేషము. ప్రకృతివర్ణన, పల్లెటూరి జీవితము, పట్నవాసుల భావ సాంకర్యము, బాలకుల పాతకాలానుభవాలు, అరణ్యము, ఆఖేటము, హాస్యోద్దీపక సన్నివేశాలు, ఆకలిబాధ, అధమర్ణులవ్యథలు, సంప్రదాయసంఘర్షణలు చిత్రముగా వర్ణించి ఉన్నవి. భావవిహారానికీ, మానసికోద్దీపనానికీ ఉపకరించే ఉత్తమకల్పనలు ఉన్నవి. రాగము, రసికత, అసూయ, హృదయవాదాలకు పదు నెక్కించే పరిస్థితులూ ఉన్నవి.

క్రమక్రమముగా భావిసంపుటములలో ఇంకా వివిధ కథల ఉదాహరణములు ఉంటవి.

శివశంకర శాస్త్రి

సాహితీ సమితి
నవంబరు ౧౯౪౩

గాడె

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి

౧

చిన్నతనాన బడి అనేమాట వినబడితే నాపంచప్రాణాలలో నాలుగు ప్రాణాలు ఎగిరిపోతూ ఉండేవి. "తెల్లవారకుండా ఎప్పుడూ రాత్రే అయితే బాగుండేది" అనుకొనేవాణ్ణి. "ఆడపిల్లగా పుట్టకపోతిని!" అని ఏడుస్తూ ఉండేవాణ్ణి. "ఎప్పుడు పెద్దవాడ నవుతానో!" అని తొందర పడుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఈవూహాలు నాకు కాస్త మనశ్శాంతి ఇస్తూ ఉండేవి.

మాబడి నరకలోకము, పంతులు యముడు! పురాణాలలో యముడికీ మాపంతులకూ భేద మున్నది. పాపము చేసినవాళ్ళనే యముడు దండిస్తాడు; పంతులు పిల్లకాయల నందరినీ— తప్పు చేసినా, చెయ్యకపోయినా వధ చేసేవాడు: కుర్రవాళ్ళ ప్రాణాలుమాత్రము పోయేవి కావు.

మాపంతులు క్రూరుడు. పిల్లవాళ్ళు దుర్మార్గు లనీ, మోసగా ళ్ళనీ ఆయన అభిప్రాయము. బాలుడికి ఉపయోగించే వస్తువులలో బెత్తము చాలాశ్రేష్ఠ మని చెప్పుతూ, తరుచుగా ఆఉత్తమపదార్థాన్నే ఆయన వాడుతూ ఉండేవాడు. పిల్లవాణ్ణి బాగా దండించి తరవాత పాఠము చెప్పడము ప్రశస్త మని ఆయనమతము. "దెబ్బకు దయ్యము పారిపోతుంది!" అని పంతులు చిరునవ్వు నవ్వేవాడు.

ఆటవిడుపురోజుకోసమూ, ఆయనకు అనారోగ్యముకోసమూ ఉవ్విళ్ళూరుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఆయనకు జబ్బు చేసినట్లు నాకు జ్ఞాపకము లేదు.

నిజంగా ఆయనభార్య మంగళసూత్రము గట్టిది; కాకపోతే బడిపిల్లల తిట్లతో పంతులు ప్రతిదినమూ వందసార్లు ప్రాణాలు విడుస్తూ ఉండవచ్చు! పదిహేనురోజుల కోసారి ఆటవిడుపు వచ్చేది. అయితే ఏమి? ఉల్లాసం ఉండేది కాదు. మరునాడు వడ్డీతో వధ జరుగుతుం దనేభయంవల్ల గుండె అదురుతూ ఉండేది.

పంతులుకూతురిని పెట్టెబండిలో కూచోబెట్టి తిన్నగా లాగకపోయినా, ఆయన మాకు చెప్పినపనులు చెయ్యడములో ఏకొంచెము పొరపాటు జరిగినా, బడికి వెళ్ళడను కొంత ఆలస్య మయినా, బెత్తము విరిగేలాగు దెబ్బలు తగిలేవి. వీటికితోడు అప్పుడప్పుడు మా నాయనగారు దగ్గర ఉండి నన్ను కొట్టించేవారు. రానురాను బడి అంటే భయంకర మయి పోయింది.

౨

కాలము ఒకేవిధంగా ఉండదు. రెండేళ్ళకు ఒకనాడు నాకు బడినుంచి విముక్తి కలిగింది.

ఆరోజు ఉదయము భోజనము చేశాను. రోజూ తొందరగా భోజనము చేసేవాణ్ణి ఆనాడు నెమ్మదిగా అన్నము తిన్నాను. తిన్నతిండి ఒంటపట్ట లేదు. భోజన మయిన తర్వాత బడికి వెళ్ళవలెనే అన్నచింత బాధిస్తున్నది. చివరకు ఎలాగో తిండి తిన్నాను.

ఒళ్ళు నొప్పు లెత్తుకున్నది. గతసాయంకాలము తగిలిన దెబ్బలగుర్తులు ఇంకా కనబడుతున్నవి. దెబ్బ పడినచోట చెయ్యి తగిలితే నొప్పి పుట్టు తున్నది. వెనకటిరోజుసంగతి జ్ఞాపకము రాగానే ఒకవిధమైన భయము పుట్టసాగింది. కొంచెము సేపటిలో బడికి బయలుదేరవలసి ఉన్నది.

నేను ఇంట్లో ఉన్నపక్షాన పెద్దవాళ్ళు నన్ను బడికి నెట్టుకొని పోతారు. ఎలా గయినా బడి ఎగగొట్ట దలచుకొన్నాను. ఏమీ తోచింది కాదు.

అని గుండెలు తటతటా కొట్టుకొంటున్నవి. ఆ బెజ్జములోనుంచి సావడి శ్రద్ధగా చూస్తున్నాను.

ఇంతలో మట్టెల చప్పుడు వినపడ్డది. జాగర్తగా చూచాను. మా వదిన గారు వచ్చి సావట్లో కూర్చున్నది. ఆమె చేతిలో రెవిక, దారము గుచ్చిన సూదీ కనబడ్డవి. ఆవిడ రవిక కుట్టడం మొదలుపెట్టింది.

నాకు పెద్ద చిక్కు సంభవించింది. ధాన్యపుదువ్వ ముక్కులలో దూరడం చేత తుమ్ము వచ్చింది. గట్టిగా తుమ్మితే మా వదినగారికి వినపడుతుంది. అందుచేత ముక్కు నులుపుకొన్నాను. అలా చేస్తే తుమ్ము రా దని విన్నాను. అయితే విడవకుండా వడ్లఘాటు తగలడంచేత తుమ్ము అణుచుకో లేక, బిగబట్టి, చివరకు తేలికగా తుమ్మక తప్పింది కాదు.

స్తిమితము చెంది నేను బెజ్జములోనుంచి బయటికి చూచేసరికి గాదెమీద ఉన్నది మా వదినగారిదృష్టి! "తాడు తెగింది!" అనుకొని అలాగే చూస్తూ ఉన్నాను. ఆమె లేచి నిలవబడ్డది. గాదెదగ్గిరికి వచ్చి నన్ను బయటికి లాగుతుం దనే నాభయము. ఆమె అక్కడే నిలుచున్నది.

ఈమె ఎందుకు లేచిందో అని నేను ఆలోచిస్తూ ఉండగానే నాకు ఒకకంఠస్వరం వినపడ్డది. ఆధ్వని నేను చాలా కాలము మరిచిపో లేదు!

"అమ్మా, మురారి యెక్కడున్నాడు?" అని పంతులు ఆమెను అడిగాడు. నేను ఊపిరి బిగబట్టినాను. ఆమె యేమీ మాటాడ లేదు. నాకు కొంత ధైర్యం వచ్చింది. ఇంతలో ఆమె గాదెవైపు చేత్తో చూపించింది. నాగుండె గుబుక్కు మన్నది!

పంతులు నాజుట్టు పట్టుకొని లాగి, బెత్తముతో బాదుతూ బళ్ళోకి ఈడ్చుకు వెళ్ళినాడు. ఆరోజు నాకు తగిలిన దెబ్బలు ఎన్నో చెప్పలేను. ఒళ్ళంతా వాతలే.

ఇటూ అటూ పచారు చేశాను.

ఇంతలో నాకోసము ఇద్దరుపిల్లలు మాయింటికి వచ్చారు. అందులో ఒకడు నన్ను చూసి, "భోంచేశావా?" అన్నాడు. అన్నం పెట్టకుండా మావాళ్ళు నన్ను బడికి పంపించ రని వాళ్ళకు తెలుసు.

వాడు అడిగేసరికి కాస్త ఆలోచించి, "చెయ్యలేదు" అన్నాను. చెప్పవేసేలోగా వాడు నాకుడిచెయ్యి వాసన చూచి, "అన్నం తిన్నావులే!" అని నవ్వాడు. లాభం లేకపోయింది. నా కప్పు డేమీ తోచలేదు.

"రా, బళ్ళోకి, పంతులూరు నిన్ను తీసుక రమ్మన్నాడు" అని రెండో వాడు వాడికి తోడయినాడు. నన్ను వాళ్ళిద్దరూ బలవంతంగా బళ్ళోకి లాక్కుపోవడానికి ప్రయత్నించారు. నేను పుష్టి కలవాడను. అప్పటికి ఏడేళ్ళయినా పదేళ్ళవాణ్ణి పడదోయగలశక్తి ఉండేది నాకు. వాళ్ళకు రెండు వడ్డించి పట్టు తప్పించుకొన్నాను.

మొదటివాడు కళ్ళెర్రజేసుకొని, "సరేలే. ఉండు. పంతులారితో చెప్పి నీపని పట్టిస్తా!" అని, రెండోవాడిచెయ్యి పుచ్చుకొని వెళ్ళిపోయినాడు. నిముషంసేపు నేను కొయ్యబొమ్మవలె ఉన్నా ననుకుంటాను. ఈగడబిడ మావాళ్ళకు తెలియదు. వాళ్ళంతా దొడ్లో ఏవో పనులు చేస్తున్నారు. నేను నెమ్మదిగా సావడిలోకి వెళ్ళాను.

అక్కడ పెద్ద గాదె ఉన్నది. కొంచెముసేపు దానికేసి చూశాను. వెనకటిరోజు మానాయనగారు కొన్ని తట్టల ధాన్యము దానిలోనుంచి తీయించారు. ఇటూ అటూ చూసి, గాదెమీద మూత పక్కకు నెట్టి నెమ్మదిగా లోపలికి దిగి, మూత యథాప్రకారంగా మూసిపెట్టినాను.

లోపల దాక్కున్నదిమొదలు నాఅవస్థ ఏమీ బాగా లేదు. వడ్లలో కూరొన్నడంవల్ల ఒళ్ళు దురద పెట్టింది. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాలు తిన్నగా లేవు. లోపల చీకటి. కాని గాదెకు ఒకపక్కన ఉన్న చిన్నబెజ్జము కాస్త పెద్దది చెయ్యడంవల్ల కొంతవెలుతురు లభించింది. తర్వాత ఏమవుతుందో

ములో తప్పకుండా వివాహము చేస్తా నని అన్నాడు. మానాన్న "ఏ మాసములోనైనా డబ్బు ఖర్చు చేసి వివాహము చెయ్యవచ్చును. కాని మాస్థితిగతులకు తగినసంబంధము దొరకవద్దా?" అనేవాడు మానాన్న చాలాసార్లు. ఏవో వ్యవహారాలమీద ఆయనదగ్గిరికి వచ్చినప్రతివారూ, 'బాబూ, అక్కడ సంబంధం వున్నది, ఇక్కడ సంబంధం వున్నది" అన్నచోటికల్లా కబుర్లు పంపి మానాన్న విచారిస్తూ వుండేవాడు. "ఈ సంవత్సరము మేము చెయ్యదలచుకోలే" దని కొందరూ, "అంతవారితో మేము వియ్యా పొందగలమా?" అని మరికొందరూ, "మాఘమాసానికి కూగిరా లే" మని ఇంకోకొందరూ ఇచ్చేజవాబులు వస్తూవుండేవి. ఈ రాయబారాలతో మాఘమాసము సగపడ్డది. వరుడు ఎక్కడా దొరక లేదు. నా కప్పటికి పన్నెండేళ్ళు నిండినవి.

నన్ను చూసినవాళ్ళందరూ, "ఇంకా ఈపిల్లకు కన్నెచెర వదిలింది కాదు" అనేవాళ్లు. నేను కాస్త కొలుపాడుగుదాన్ని. పెళ్ళి అయిందా అనేమాట అడగకుండా చాలామంది నన్ను చూసి "కాపరానికి వెళ్ళిందా? లేక ఈయేడు పంపుతారా?" అని మావాళ్ళతో అనేవాళ్ళు. ఇంట్లో మాఅమ్మమ్మగోల యెక్కువయింది. "ఇక అమ్మాయికి వివాహం చెయ్యకపోతే ఎలాగు?" అని మానాన్న స్నేహితులూ, చుట్టాలూ అన్నారు. ఆయన కేమీ తోచింది కాదు. "ఎక్కడైనా వరుడు దొరికితే బాగుండును!" అని నిట్టూర్పు విడిచినారు మానాన్న. చివరకు సమీపగ్రామములో సంబంధము కుదిరింది. ఎక్కువ కట్న మిస్తామనేటప్పటికి ఒకగృహస్థు తన కుమారునికి నన్ను వివాహము చేసుకోడానికి ఇష్టపడ్డాడు!

పెళ్ళికొడుకు కుదిరేదాకా నాకూ మనశ్శాంతి లేదు. "వైశాఖమాసములోగా సంబంధము కుదిరితే సరే. లేకపోతే, దోవను పోయ్యేవాడిని పిలిచి నాలుగెకరాలు గట్టుపెట్టి ముడివేస్తా!" నని మానాన్న ఒకసారి అన్నప్పుడు నాప్రాణము చివుక్కు మన్నది. ఎటువంటిభర్త నాకు రాసి పెట్టి వున్నాడో అని దిగులుగా వుండేది. కుదిరిన పెళ్ళివాడికి భూవసతి ఉన్న

దనీ, కరిణీకము కల దనీ, తెలిసి లోలోపల సంతోషించాను.

ఆటుతరవాత పెళ్ళికొడుకు ఎలా వుంటాడో అని ఆందోళనం పెళ్ళివారిచుట్టాలూ, వారిస్థితిగతులనూ గురించి మావాళ్లు చెప్పుకుంటూ వుంటే నేను గదిలోనో, గోతాల మెట్లచాటునో, నిద్రపోయేదానివలెనో వుండి వింటూ వుండేదాన్ని. పెళ్ళికొడుకుసంగతి ఎంత విన్నా ఇంకా వినవలెననే వుండేది.

మాఅమ్మమ్మ నన్ను పెంచుతూ మాయింట్లోనే వుండేది. ఆమె పెళ్ళికొడుకునుగురించి మానాన్నతో మాట్లాడుతూ, "అయితే నిరుడు స్వామివారిరథోత్సవమునాడు గుర్రమెక్కి వచ్చినవాడేనా నీఅల్లుడు?" అన్నది. ఆతిరునాళ్ళలో అయనను చూచాను; గాని ఆయన పెళ్ళికొడుకవుతాడని నాకేమి తెలుసు? తెలిస్తే బాగా చూచేదాన్నే అనుకొన్నాను. అయినా అప్పుడు చూసిన జ్ఞాపకము కొంచెమున్నది. ఆయనముక్కు, నోరు, కళ్ళు, చెవులు, ముందరిజుట్టూ జ్ఞాపకము తెచ్చుకోడానికి చాలా ప్రయత్నము చేశాను.

పెళ్ళిలగ్నము ఆరోజు కారోజుకు దగ్గిరికి వస్తున్నకొద్దీ మాయింట్లో పెళ్ళిపనుల అడావడి హెచ్చింది. మాపశువుల కొట్టాలన్నీ బాగు చేశారు. దొడ్డినిండా పెద్దపందిరి వేశారు. అప్పడాలు, వడియాలు, వచ్చళ్ళు, ఊరగాయలూ తయారయినవి. పప్పులు, బియ్యాలూ రకరకాలుగా తయారు చేయించి వంటయింట్లో బిడారు వేశారు. పెళ్ళిరోజుల్లో వర్షము వస్తుందేమో అని గాడిపొయ్యి సావడిలో తవ్వినారు. ఇంకా పెళ్ళి ఆయిదారురోజు లున్న దనగానే వంట అక్కడే చెయ్యడము ప్రారంభించారు. వివాహము రెండుమూడు రోజుల్లోకి వచ్చేటప్పటికి మాచుట్టాలంతా బళ్ళెక్కి వచ్చారు. గంటలచప్పు డయినప్పుడల్లా వాకిట్లోకి వెళ్ళి చూచేదాన్ని. వచ్చినచుట్టాలతో మా పెద్ద మండువాయిల్లంతా నిండిపోయింది. "పెళ్ళికి కొత్తబట్టలు, కోకచెంగు, అలంకారాలు ఇంకా

ఏవేవో సామగ్రులు మా తాత గుంటూరునుంచి తెప్పించినాడు. మా నాన్న గది ఆ మూటలతో నిండిపోయింది. కొట్టుపెత్తనము మా నవతితల్లి అన్నగారిది.

రేపు లగ్న మనగా మావాళ్లు నన్ను పెళ్ళికూతురిని చేశారు, మరియిద్దరిని తోడుపెళ్ళికూతుళ్ళను చేశారు. నానొసట కళ్యాణపుబొట్టు, బుగ్గను చుక్క, కాళ్ళకు పారాణీ పెట్టినారు. మా వూరిమేళగాళ్లు వాయించారు. మా చుట్టాలు చీరెలు, రూపాయలు, ఉంగరాలూ చదివించారు.

పెళ్ళికూతురిని చేసిననాటి సాయంకాలము మా మేనత్త, అమ్మమ్మ, మరో ముసలమ్మ అరిసెలు వండుతూవున్నారు. అక్కడికి వెళ్ళి నేను పీట మీద కూర్చుని, వాళ్ళతో కబుర్లు చెప్పుతూ అరిసెముక్కలు తింటున్నాను. మా మేనత్త కొడుకు వచ్చి నాసరసను నిలబడ్డాడు.

"అత్తా, రాముడికికూడా ఒక అరిసె ఇయ్యి; తింటూ వుంటాడు" అని నే నొకపీట చూపించాను. మా అత్త అరిసె యిస్తూ "మా రాముడింకా రెండేళ్లు పెద్దవాడయితే మా సుందరికి మొగు డయ్యేవాడే!" అన్నది. మా మేనత్త కొడుకు నాకంటె ఏడ్నర్థము పెద్ద. నాయెత్తు వుంటాడో వుండడో. నే నెప్పుడూ సరసాలాడుతూ వుండేదాన్ని. రాముడు నాసరస పీటమీద కూర్చుని అరిసె తింటూ వుంటే నాచేతి కంటిననెయ్యి అతని బుగ్గలకు పూసి "రాముడూ, నీవు నాకు మొగుడి వయ్యేవాడివి కాబోలు!" అన్నాను. "చూడవే, అమ్మా, నెయ్యి రాస్తుంది. దీనికి బొత్తిగా భయము లేదు. పెళ్ళికొడుకుతో చెప్తా నుండు!" అన్నాడు. మా అమ్మమ్మ మా అత్తమాటకు "బ్రహ్మలిఖితము గదా" అన్నది. కొంతసేపు ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడ లేదు. నేను అరిసెలవంట చూస్తూవున్నాను. ఇంతలో వాకిట్లో ఎద్దులగంటలచప్పు డయింది. "వెంకమ్మప్ప వచ్చిందేమో చూడు" అన్నది అమ్మమ్మ. "రాముడూ, తిన్నది చాలు గాని వాకిట్లోకి వెళ్ళి చూతాము, రా" అని చెయ్యి పట్టుకొని అతన్ని లాక్కుపోయి వీథి గుమ్మముదగ్గర నిలుచున్నాను. మా వెంకమ్మప్ప, పిల్లలూ దిగినారు. [illegible]

దిగుతునే మాఅప్ప "ఏం రాముడూ, పెళ్ళికూతురికి తోడుజవానువా రేమిరా!" అన్నది. "సుందరిని పెళ్ళికొడుక్కు అప్పజెప్పేదాకా నేనే కావలి- ఎవరూ ఎత్తుకు పోకుండా!" అన్నాడు.

"మంచిబంట్రోతు అక్కయ్యా!" అన్నాను.

౨

నేను నిద్దర లేచేటప్పటికి ఒకటే ఆడావడిగా ఉన్నది. వారినీ వీరినీ బిగ్గరగా పిలవడముతో అప్పటికే చాలామందిగొంతులు బొంగురుపోయి నవి. "పొయ్యి మండి పోతున్నది. చద్దివణ్ణాలకు బియ్యం కొలిపించండి, బాబూ!" అని వంటబ్రాహ్మణుడు అంటున్నాడు. మామామ మానాన్నతో "పొద్దెక్కుతున్నది. భజంత్రీలను రమ్మని, వూళ్ళో మనవాళ్ళను నలుగురినీ పిలిచి రా. పెళ్ళివారు వూళ్ళోకి వస్తే వారికికోసం వెళ్ళడానికి తర్వాత తీరదు. బుచ్చమ్మా, వూళ్ళో పేరంటం పిలవడానికి తొందరగా బయలుదేరు" అని మాసవతితల్లితో కూడా అన్నాడు. కొంచెంసేపటికి మా నాన్నా, అమ్మా, ఇంకా కొంతమందీ మేళముతో కలిసి భోజనాలకు పిలవడానికి ఊళ్లోకి వెళ్ళినారు.

లగ్నపత్రిక పురోహితుడి చేతి కిచ్చి ఆకిందటి సాయంకాలమే పెళ్ళివారివూరికి పంపినారు. పెళ్ళివారు రావలసిన వేళ సమీపిస్తున్నది. మామ చాకలివాడిని ఒకడిని పిలిచి "వరే, పెళ్ళివారు ఎంతదూరము వచ్చారో చూసి రారా" అని పంపినాడు.

నేను దొడ్లో అరుగుమీద కూర్చుని మొఖము కడుక్కుంటున్నాను. వీధిసావట్లో మామామ ఎవరితోనో పెద్దపెట్టున కేకలు వేస్తున్నాడు. పనులు చేస్తూ వున్నవాళ్ళంతా ఎక్కడిపనులు అక్కడే విడిచి పెట్టి సావట్లోకి పరుగెత్తారు. వంటచేస్తున్న బ్రాహ్మడు నన్ను చూసి "అమ్మా [illegible] చూడు" అని చెప్పి, [illegible]

సావట్లోకి వెళ్ళినాడు. నేను ముఖము తుడుచుకుంటూ వుండగా వంటాయన తిరిగి గాడిపొయ్యిదగ్గిరికి వెళ్ళి, గరిటె తిప్పుతూ, "ఎంతపని జరిగింది! ఎంతసాహసము!" అన్నాడు. ఏదో దొంగతనము జరిగింది అనుకొని, 'ఏమి టండి?' అని అడిగాను నేను.

"లగ్నపత్రిక తీసుకవెళ్ళిన బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. పెళ్ళివారు లగ్నానికి రామన్నా రట!"

"ఏమైనా ఆటంకం వచ్చిందా?"

"ఆటంకం లేదు, వాళ్ళబొందా లేదు! మీపుల్లయ్యమామగారితమ్ముడు సీమకు వెళ్ళివచ్చినవారితో కలిసి భోంచేశాడట. అందుచేత మీమామకూ, ఆయనున్నజట్టి మీకూ వెలిట! స్నాతకము చేసుకుని లగ్నానికి బయలుదేర డానికి సిద్ధముగా వున్నవాళ్ళతో ఎవరో ఈసంగతి చెప్పారట. అందు మీద ఈసంబంధము అక్కరలే దన్నారట పెళ్ళివారు. పీటలమీది పెళ్ళిక్లు సాదు చేసే ముండాకొడుకులమాటలు పట్టుకొని ఈవెఱ్ఱిముండావాళ్ళు సంబంధం మానుకోవడ మేమిటి? పాపము బ్రాహ్మడు ఎంతప్రయత్నము చేసుకొన్నాడు! ఇంటినిండా చుట్టాలు దిగారు, ఊళ్ళో భోజనాలకు చెప్పి వచ్చారు. వంట లవుతూ వున్నవి. నక్షత్రాల్లో పుట్టి మానిగిన ట్టయింది!"

నా కేమీ తోచింది కాదు. పెళ్ళి ఇలా ఆగిపోతుం దని ఎవ రను కున్నారు! సంగతి ఏమిటో చూతా మని సావట్లోకి వెళ్ళాను. సావడి నిండా జనం మూగి వున్నారు. మా మామ కేకలు వేస్తూ ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. ఆయనవంటినిండా చెమట పట్టింది. కొంచెము బొజ్జ కలవాడు కావడముచేత మామ రొజుతున్నాడు. ఎక్కడివా ళ్ళక్కడ నిశ్చేష్టులై నిలబడ్డారు. మానాన్న ఖిన్నుడై స్తంభము ఆనుకొని, గడ్డము చేత్తో పట్టుకొని, ఆలోచిస్తూ నిలుచున్నాడు.

"సూరయ్యా, నీ విలా ఆలోచిస్తే కార్యం కాదు. ఆ దొంగముండా కొడుకులు రా మన్నా రం కార్యం మానుకొంటామా ఏమిటి? వాళ్ళ మొఖంమీద కొట్టినట్టు ఈలగ్నంలోనే వివాహం చేయించక పోతే

నియోగపువాణ్ణి కాను!" అన్నాడు మామ.

ఆమాటలు విని మామామకు మతి పోయిం దనుకొన్నాను. పెళ్ళికొడుకు లేకుండా పెళ్ళి ఎలా జరుపుదా మని ఆయనవుద్దేశమో అని నేను ఆశ్చర్య పడుతూ వున్నాను.

"సూరయ్యా, చేసినపని వ్యర్థ మౌతుంది. నలుగురిలోనూ నామోషీ. ఇప్పుడు పిల్ల పెళ్ళి జరగకపోతే, పిల్ల కేదో వంక అని నలుగురినోళ్ళలో పడుతుంది. ఆనక పస్తాయించిన లాభం లేదు. నామాట విను. రాముడికీ సుందరికీ ఏడ్నర్థం వార ఉందికదా. వాడికి తలంటి నీళ్ళు పోసి, స్నాతకం కానివ్వండి. పదమూడుఘడియలపైచిలుకు దివ్యమైనలగ్నం ఉంది. ఆలగ్నానికి ముడి పెట్టుదాము" అన్నాడు మామ.

మానాన్నముఖంకేసి చూస్తున్నాను. ఆయనముఖానికి తెలివి వచ్చింది. "సరే, జరుపుదాము" అన్నాడు నాన్న. నేను ఇటూ అటూ చూచేటప్పటికి నాపక్కనే గోడ కానుకొని మాబావ నిలుచున్నాడు. ఆయన్ను చూచేసరికి నాకు ఎక్కడా లేనిసిగ్గు వచ్చింది. తొందరగా దొడ్లోకి వెళ్ళుదా మని బయలుదేరేటప్పటికి మాబావ నాకొంగు పట్టుకొని "ఎక్కడి నించి వచ్చిందే సిగ్గు?" అన్నాడు. ఇంతలో మామ ఆయన్ని చూసి "మరదలితో తర్వాత సరసా లాడవచ్చు గాని ముందు ఇటు రా!" అన్నాడు. ఒక్కపరుగున నేను గదిలోకి వెళ్ళి పడ్డా!

3

నేను మంచముమీద పడుకొని గోడమీది సావిత్రీసత్యవంతులబొమ్మ చూస్తూన్నాను. కొంచెంసేపట్లో నాకు కునుకు పట్టింది.

మెలుకువ వచ్చి నేను కళ్లు తెరిచేటప్పటికి మాసవతితల్లి నన్ను చేతితో తట్టుతూ, "సుందరీ, ఇంకా డున్నావటే! లేచి రా, తలంటి నీళ్లుపోస్తాను. [illegible]" అన్నది.

కొంతసేపటికి మామ నన్ను తట్టలో కూచోబెట్టి సావట్లోకి ఎత్తుకు వెళ్ళాడు. సావడినిండా జనము కూర్చున్నారు. ఆడవాళ్ళంతా ఒకచోట నిలబడి వున్నారు. ఇద్దరు బ్రాహ్మలు మంత్రాలు చెప్పుతూ కొత్తబట్ట అడ్డముగా పట్టుకొని నిలుచున్నారు. నా కాపొద్దున జరిగిన దేమీ జ్ఞాపకము లేదు. అయితే పెళ్ళికొడుకు ఎలా వుంటాడో చూతా మనుకొన్నాను. మాయిద్దరికీ మధ్య అడ్డముగా వున్నబట్టలోనుంచి పెళ్ళికొడుకుయొక్క పురేఖలు కనబడత వేమో అని ప్రయత్నము చేసి చూశాను. కొంతసేపటికి పీలగా ఆకారం కనబడ్డది. మరికొంతసేపటికి అడ్డంగా పట్టినబట్ట చప్పున తీసివేశారు. పెళ్ళికొడుకు మామేనత్తకొడుకే. నాకు చాలా ఆశ్చర్యాం వేసింది. నే నింకా నిద్రపోతున్నా నేమో అనుకున్నాను. ఇలా అనుకొని ఒకసారి కళ్లు తుడుచుకునేటప్పటికి పెళ్ళికొడుకు లేచి నాకంఠాన మంగళసూత్రము కట్టినాడు. నాకు నిద్ర పట్టకముందు జరిగినసంగతు లన్నీ జ్ఞప్తికి వచ్చినవి.

ఆరాత్రి స్థాలీపాకము చేయించారు. తల వంచుకుని కూర్చున్నంతసేపూ పెళ్ళికొడుకును నఖశిఖపర్యంతము చూస్తూనే వున్నాను. అదివర కున్నట్టు లేరు వారు! పెళ్ళికొడు కయినదగ్గరనుంచీ ఏమో వింతగా కనబడ్డారు.

మరునాడు మేజువాణీ. మే మిద్దరమూ పూలబంతు లాడినాము. ముత్తైదలు పాటలు పాడినారు. భోగము మేళముకూడా వున్నది. నామనస్సు పీటిమీద లేనేలేదు. పెళ్ళికొడుకు నాహృదయ మంతా ఆక్రమించుకొన్నాడు.

ఆరాత్రి అపోసము అయినతర్వాత నేను వెళ్ళి దొడ్డిఅరుగుమీద కూచున్నాను. అక్కడ ఎవరూ లేరు. ఇంతలోకే ఎవరో నాదగ్గిరికి వస్తున్నట్టు తోచింది. తిరిగి చూశేటప్పటికి పెళ్ళికొడుకు నాదగ్గిరిగా వచ్చి నిలుచున్నాడు. నేను లేవబోయినాను.

''ఏం, పెళ్ళికొడుకును అయినానా లేదా!'' అని నవ్వుతూ అన్నాడు. సిగ్గుపడి పరుగెత్తినాను.

౪

నేను కాపరానికి వెళ్ళినతర్వాత చాలా కాలానికి మాఅత్తగారు ఒకనాడు అరిసెలు వండుతున్నారు. నే నామెదగ్గిరిగా కూచుని తింటున్నాను. ఇంతలోనే మావారు సావట్లోనుంచి చప్పున వచ్చి నన్ను చూచి "నాకు కూడా అరిసెముక్కలు పెట్టించవూ?" అన్నారు.

నేను కూర్చున్నచోటినుంచి వెంటనే లేచాను. చేతిలో అరిసెముక్క కింద పడ్డది. నే నక్కడ నిలవక సావట్లోకి వెళ్ళినాను; నావెంటనే సావట్లోకి వచ్చి, "బుగ్గలకు నెయ్యరాస్తావా యేమి?" అన్నారు.

పెళ్ళినాటి సంగతి జ్ఞాపకము వచ్చి నాకు చాలా సిగ్గు వేసింది. అరిసెలు వండవలసివచ్చినా తినవలసివచ్చినా ఇప్పటికీ నాకు అపరిమితమైన సిగ్గు! ఇంతలో మావారు నాదగ్గరకు వచ్చి, ఏమేమో చెప్పరానిదిగా నాచెవిలో అన్నారు. ఆమాట లేవీ నాబుర్ర కెక్కలేదు. ఈస్థితిలో మావారి బుగ్గలకు అప్రయత్నంగా నాచేతిజిడ్డు అంటింది!

గాన భంగము

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

౧

అష్టమిచంద్రుడు నడిమింట వెలుగుతున్నాడు. రుక్మిణి పెనిమిటి వచ్చేందుకు ఇంకా చాలా ఆలస్యముంది. ఆమె దొడ్లో తులసికోటమీద కూర్చుని నెమ్మదిగా పాడుకొంటున్నది. ఆపాట సగము మాత్రమే వినవస్తున్నది. ఆమె చంద్రుణ్ణి తనకళ్ళకాంతితో వివశుణ్ణి చేయవలె ననుకొన్నదేమో! అటువైపే చూస్తున్నది. మాటిమాటికీ చంద్రుడి పేరు పలుకుతున్నది. అది చంద్రుణ్ణి పొగడేపాట అయి ఉంటుంది. అలా ఉన్న రుక్మిణికి అప్పుడు వాకిట్లో శ్రావ్యమైనసంగీతము వినబడ్డది. అగొంతు రాజగోపాలముది.

రాజగోపాలము చదువుకోడానికి తల్లితో ఆఊరు వచ్చి నాలుగేళ్ళయింది. అప్పటినుంచీ వీళ్ళయింట్లోనే వక్క-భాగంలో అద్దె కున్నాడు. అతను సంగీతము బాగా పాడేవాడు. కంఠముసంగతి వేరే చెప్పనక్కరలేదు; కిన్నెరకంఠము. అతను సాయంత్రము ఇంటికి రాగానే ప్రతిరోజూ కొంతసేపు పాట పాడేఅలవాటు. రుక్మిణికి సంగీతమంటే చాలా ఇష్టము. రాజగోపాలం పాడేటప్పుడు ఆమె తప్పకుండా అక్కడికి వచ్చి వినేది. ఆమె వింటున్నకొద్దీ రాజగోపాలం ఉత్సాహంతో పాడేవాడు.

రాజగోపాలం సంగీతము వినబడగానే మామూలు చొప్పున రుక్మిణి వినడానికి వెళ్ళింది. అక్కడ రాజగోపాలమూ అతని తల్లీ తప్ప మరెవ్వ

స్తూ లేరు. రుక్మిణి సద్దుచేయకుండా పోయి రాజగోపాలం తల్లిదగ్గర కూర్చున్నది.

ఆరోజు రాజగోపాలం పాడుతున్న పాట మును పెప్పుడూ పాడింది కాదు. గానము కూడా ఎప్పటి కంటే మధురంగా ఉన్నది. ఆ గానామృతాన్ని రుక్మిణి పరవశత్వముతో ఆస్వాదిస్తున్నది. రుక్మిణి రావడంచూసి రాజగోపాలం మరీ బాగా పాడుతున్నాడు.

మ బ్బేమీ లేక ఆకాశం నిర్మలంగా ఉన్నది. అంతటా ప్రశాంతముగా వెన్నెల కాస్తున్నది. అవినబడుతున్న సంగీతము రాజగోపాలముదో లేక ఆప్రశాంత సంగీతమేనో!

గీత మైపోయింది. కొంతసేపటికి సంగీతము కూడా నెమ్మదిగా ఆగింది. సంగీతం ఆగగానే ఎప్పుడూ లేనిది ఆరోజు రుక్మిణి ఒళ్ళు ఝల్లు మన్నది. ఆమె రాజగోపాలం వైపే చూస్తున్నది. కాని ఎప్పటిమల్లే లేదా చూపు ఆమె ముఖాన సిగ్గుతెర కప్పినట్లున్నది.

రాజగోపాలం తల్లి పెద్దది; పూర్వకాలపు మనిషి— వట్టి అమాయకురాలు. ఆమె, "నాయనా, రుక్మిణి నీపాట మొదటినుంచీ విన లేదు. మళ్ళీ ఇంకోసారి పాడరా, వింటుంది" అన్నది.

రుక్మిణి ఆమాటే అడగదలచి కూడా అడగలేక ఊరుకొన్నది. అది రాజగోపాలం తల్లే అడిగినందుకు తనసంతోషము రుక్మిణి చిరునవ్వుతో స్ఫుటంగా తెలిపింది. రాజగోపాలానికి రుక్మిణి తన సంగీతం వినడంకంటే కావలసిం దేమీ లేదు. రుక్మిణి కన్నుల వైపు ఒకసారి అతిప్రేమతో చూసి అతడు పాట మళ్ళీ ప్రారంభించాడు.

మురళి ముద్దిడు నీమోవి మురువు జూచి
తమము తెర చీల్చి ప్రకృతి చైతన్య మూనె.
స్వరము తెలువడినంత గోపాలకృష్ణ,
పులకరించె బృందావన పుణ్యభూమి—

గోవులను వీడి యరుదెంచె గోపజనము
పడుచు లేగల విడివచ్చె గోగణంబు
పరుగు పరుగున నీపాద పదము జేర
ప్రియుని విడనాడి వచ్చె గోపీమనోజ్ఞ!

యమునలో జేరు వారిలేశము విధాన
రాగరసవ శైకమైన స్వరమ్ము రీతి
తన్మయత నొంది కలసమస్తమ్ము విడిచి
లీనమైపోతి నీదివ్య గానసుధను!

రాజగోపాలం గీతము స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. రుక్మిణిని సంతోష పెట్టడానికి అతను తన చేతనైనంత బాగా పాడుతున్నాడు. సంగీతము ఏ లోపములేక దివ్యముగా పాడవలెననే తప్ప అతని కప్పుడు వేరేస్మృతి లేదు. రుక్మిణి ఆ సంగీత తరంగాలమీద ఊగులాడుతూ పరవశమై తేలి పోతున్నది.

పాట మళ్ళీ ఐపోయింది. తర్వాత కొంతసేపటి దాకా వాళ్లు ముగ్గురూ ఆనాదానుభవంలో నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారు. అప్పుడు రాజగోపాలం తల్లి సంతోషంతో నవ్వుతూ, "ఇది కృష్ణమూర్తి వేణునాదాన్ని గురించి," అన్నది.

'అవును, ఇవ్వాళనే భాగవతంలో కృష్ణుడు వేణునాదం చెయ్యడం చదివాను' అన్నది రుక్మిణి.

రాజగోపాలంతల్లి, 'ఆనాయన పిల్లంగ్రోవి ఊదుతూ ఉంటే వినడానికి గోపిక లంతా వచ్చేవాళ్ళట. ఎక్కడెక్కడి ఆవులూ పరుగెత్తుకొని వచ్చే విట. చిన్ని కృష్ణుడు లోకాన్ని అంతా తనమాయతో కప్పివేసేవాడు.' అన్నది.

రుక్మిణి, 'మీ రాజగోపాలం చాలా బాగా పాడుతాడు. మరీ ఇవ్వాళ ంటూంటే సాక్షాత్తు ఆకృష్ణమూర్తి జ్ఞప్తికి వాచ్చాడు,' అన్నది.

తనకొడుకును పొగడినందుకు రాజగోపాలం తల్లి సంతోషించి, ఇవ్వాళ చాలామంచి పాటే పాడినాడు.' అన్నది.

రాజగోపాలానికి ఆరుక్మిణి మాటల్లో ఏదో చాలా ధ్వనించింది. తన ోరిక పక్వానికి వస్తున్న దని రుక్మిణిముఖంవంక చూశాడు. రుక్మిణిచూపు ల్ల అతని ఆశ మరికొంత ధృఢపడ్డది. ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉండే ఆమె చూపులో ఆరోజు రాజగోపాలానికి మార్దవం కనిపించింది.

రుక్మిణి, "బృందావనంలో యమునానదీతీరాన కృష్ణుడు కూర్చుని వెన్నెల రాత్రిళ్ళలో పిల్లంగ్రోవి ఊదుతుంటే గొల్లపిల్లలు ఆవులను కాయడము విడిచిపెట్టి వచ్చేవాళ్ళుట. ఆవులు దూడలను విడిచి వచ్చేవిట, అది ఇవ్వాళ రాజగోపాలం పాడినపాటలోకూడా ఉన్నట్లుంది. "గోవులను వీడి యరుదెంచె "ఏదీ!" అని రాజగోపాలాన్ని ఆభాగం మళ్ళీ పాడ మన్నది.

వళ్ళు పులకరించి, రాజగోపాలం అక్కడనుంచి గీతం పాడినాడు. అతనితో రుక్మిణికూడా తన మధురకంఠం కలిపి పాడింది.

"పరుగు పరుగున నీపాద పదము జేర
ప్రియుని విడనాడి వస్తి గోపీమనోజ్ఞ!"

ఆ పైభాగం దగ్గిరికి వచ్చేసరికి రుక్మిణి కంఠం వణికి నట్టునట్టుగా చదివింది.

"అమ్మాయీ, నోరు తిరగడం లేదా!" అని రాజగోపాలంతల్లి అడిగింది.

ఆమాటలకు రుక్మిణి ఉలిక్కిపడ్డది. ఆమె యేమి జవాబు చెప్తా తుందో వినవలె నని రాజగోపాలం ఆతురపడుతున్నాడు. తన దౌర్బల్యము అతనితల్లి తెలుసుకున్నదా అనే క్షోభలో క్షణం గడిపి రుక్మిణి స్థైర్యము తెచ్చుకొని, "ఆడవాళ్ళకు మరి నోరు బాగా తిరుగుతుందా?" అని తప్పించుకొని, "పాట మహా బాగున్నది. రాజగోపాలం! నాకు కాస్త అది వ్రాసిపెడతావా?" అన్నది.

గోపాలం నవ్వుతూ "పాట వ్రాసిపెడితే ఏమిస్తావు?" అని చప్పున అన్నాడు.

"ఏమి కావలె నంటే అది ఇస్తాను."

"ఏమి కావలె నంటే అదే ఇస్తావా?"

"ఇస్తా!"

"ఏం కావలె నన్నా అనేప్పుడు ఏం అని ఒత్తి పలికినాడు రాజ గోపాలం.

"ఏం కావలె నన్నా!" అని జవాబు చెప్పింది.

"నీకళ్ళవంక చూడని య్యడంకంటె మరేమీ అక్కరలే!" దని మనసులో అనుకొని, బహిరంగంగా "నవ్వుల కన్నాను. అట్లాగే రేపు మధ్యాహ్నం వ్రాసిపెట్టుతాలే" అన్నాడు.

రుక్మిణి సంతోషించి "మళ్ళీ పాట పాడు" అన్నది. అతను పాడు తున్నాడు. చంద్రుడు చల్లటివెన్నెల కురుస్తున్నాడు. రుక్మిణి కలవరిస్తున్న ట్లుంది. వీథితలుపు చప్పుడయింది. కలవరించా ననుకుంటూ రుక్మిణి పెని మిటికి తలుపు తీయడానికి పరుగెత్తుకు పోయింది. పాట కాగానే రాజ గోపాలం లేచి భోజనానికి వెళ్ళాడు.

౨

రుక్మిణి పెనిమిటికి రెండో పెళ్ళి. అయన ముప్ఫయి అయిదోయేట మొదటిభార్య పోయింది. విరక్తిచేత పెళ్ళి చేసుకోనని అయన కొన్నాళ్ళు పట్టు పట్టినాడు. చివరకు ఒప్పుకోక తప్పింది కాదు. త్వరలోనే ఆయన రుక్మిణిని పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. ఆ పెళ్ళిలో వరకట్నమే లేదు. రుక్మిణి తల్లి దండ్రులకే కొంతధనం ముట్టిం దని– నిజమో, అబద్ధమో కాని– వదంతి మాత్రం ఉన్నది.

రుక్మిణి కాపరానికి వచ్చి అయిదేళ్ళయింది. ఆసంసారంలో కలత

అనేదే లేదు. పైగిమిటి అంటే రుక్మిణి చాలా భయభక్తులతో ఉపచారం చేస్తుండేది. నలభైయేళ్ళు దాటినా తనభర్త పెద్దవాడని ఎవ్వరికీ అననిచ్చేది కాదు. ఆ భార్యాభర్తలు అదృష్టవంతులని అందరూ అనేవాళ్లు.

రాజగోపాలమూ, తల్లీ వచ్చి వాళ్ళయింట్లో ప్రవేశించి నాలుగేళ్ళయింది. మనస్సులు బాగా కలిసి వాళ్ళు ఒకరి కొకరు సహాయంగా ఉండేవాళ్ళు. చాలా కాలమునుంచీ కలిసి ఉండడంచేత బంధువులకంటె ఎక్కువ స్వతంత్రంగా నీవు నీవు అని పిలుచుకొనేవాళ్లు. రాజగోపాలమూ రుక్మిణీ, అన్నా చెల్లెలూవలె సిగ్గుపడకుండా మాట్లాడుకునేవాళ్లు.

రుక్మిణి చాలా అందగత్తె. అందమంతా ఆమెకళ్ళల్లో మూర్తీభవించి ఉండేది. చూచినవాళ్ళంతా ఆమెకళ్ళల్లో గొప్పతేజస్సు ఉన్నదనేవాళ్లు. ఆకళ్ళు చంచలమైనవి కావు; ఎప్పుడూ శాంతముగానూ, గంభీరముగానూ ఉండేవి.

ఆమెకళ్ళు రాజగోపాలాన్ని ఆకర్షించక ఊరుకోలేదు. కాని అతను అక్కడికి వచ్చిన నాలుగేళ్ళదాకా అవి తనను ఆకర్షించినట్లు తెలుసుకోలేదు. మొదటినుంచి అవి అతన్ని ఆకర్షిస్తూనే ఉన్నవి. అంతకంతకు వాటి ఆకర్షణబలం పెరిగింది. తాను రుక్మిణిని ప్రేమిస్తున్నానని తెలుసుకున్నతర్వాత మనస్సు మరలించుకోవలెనని అతను ఎంతో ప్రయత్నం చేశాడు. అటునుంచి తప్పించవలెనని ప్రయత్నం చేసినకొద్దీ అతనిమనస్సు ఆమెవైపు మరింత వెళ్ళేది. ఆ వాగులో దిగినతర్వాత దానికి ఎదురీదడం అతనితరం కాకపోయింది.

రుక్మిణికి తనపైన ప్రేమ ఉన్నదేమో తెలుసుకోవలెనని రాజగోపాలం చాలా ప్రయత్నించాడు. ఆమె ప్రతిరోజూ అతనిమాట వినడానికి వచ్చేది. ప్రతిదినమూ వాళ్ళు ఇదీ అదీ మాట్లాడుకునేవాళ్ళు. రుక్మిణి ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉండేది. రాజగోపాలం ధైర్యం చాలక తనప్రేమ ఎప్పుడూ ఆమెకు సూచనగాకూడా తెలియజేయలేదు. రుక్మిణికి ప్రేమ తలపు కూడా ఉండేది కాదు.

చివరకు ఆసంగీతము పాడినరోజున రుక్మిణికి తనమీద ప్రేమ పుట్టినట్టు తెలుసుకొని రాజగోపాలం సంతోషించాడు. అప్పటిదాకా శాంతముగా ఉండే రాజగోపాలం మనస్సు ఆమెమీద నిలవలేకపోయింది. ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందా, ఎప్పుడామెకు పాట వ్రాసిపెట్టుదామా అనే ఆత్రంలో అతనికి ఆరాత్రి కునుకు పట్టలేదు. మర్నాడు తనప్రేమ అంతా రుక్మిణికి తెలియజెప్పేందుకు తెల్లవార్లూ మాటలు ఆలోచించుకుంటూ పడుకున్నాడు.

3

మర్నాడు మధ్యాహ్నం గదిలో కూర్చుని రాజగోపాలం పుస్తకం చూస్తున్నాడు. పుస్తకంవంక చూస్తున్నాడే కాని అతని మనస్సు అక్కడ లేదు. ఎక్కడన్నా చీమ చిటుక్కుమంటే తలుపు తీసి చూస్తున్నాడు. కాస్తసేపే చాలాసేపుగా కనబడుతున్నది. ఎంతసేపు ఎదురు చూసినా రుక్మిణి పాట వ్రాయించుకోడానికి రావటం లేదు.

కొంతసేపటికి అడుగుల చప్పుడు వినవచ్చింది. ఆత్రంతో రాజగోపాలం తలుపు తెరిచి చూశాడు. వచ్చింది అతని తల్లి! ఆమెను చూసి తొందర అణచుకొని, 'ఏమమ్మా!' అన్నాడు.

'అబ్బాయీ, ఇవాళ పొద్దు కూకేదాకా పురాణం చదువుతారట. ఆబ్రాహ్మడు పుస్తకం బాగా చదువుతున్నాడు. నేను వచ్చేటప్పటికి కాస్త ఆలస్యమవుతుంది. ఎక్కడికీ వెళ్ళక, ఇంట్లోనే ఉండు?' అని ఆమె కుమారుడికి ఇల్లు అప్పగించి పోయింది.

రాజగోపాలం పుస్తకం అవతల పారేసి ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. అకస్మాత్తుగా గదితలుపు తెరుచుకున్నది. అప్పుడు రుక్మిణి స్వతంత్రంగా గదిలోకి వచ్చి, 'ఇప్పుడు పాట వ్రాసి పెడతారా!' అని అడిగింది. రాజగోపాలం సరే అని, విడిగా పెట్టిఉన్న కాగితమూ, కలమూ పట్టుకున్నాడు.

రుక్మిణి చిరునవ్వుతో, 'పాపం! నాకోసము కాగితమూ, కలమూ సిద్ధంగా పెట్టుకున్నట్టున్నావు. విడికాగితముమీద వ్రాస్తే ఇక్కడా అక్కడా పడిపోతుంది నా పాటల పుస్తకంలో వ్రాసి పెట్టు' అన్నది.

రాత్రినుంచీ అందామనుకొన్న మాటల్లో ఒక్కటీ అనలేక పోయినాడు రాజగోపాలం. మంత్రగాని చేతుల్లో బొమ్మవలె అతను ఇంట్లోకి వెళుతున్న రుక్మిణివెంటనే బయలుదేరి పోయినాడు.

వాళ్ళు వెళ్ళేటప్పటికి సావట్లో చిరుచాపమీద కలమూ సిరాబుడ్డీ సిద్ధంగా పెట్టి ఉన్నవి. తనపాటల పుస్తకము తెచ్చి రుక్మిణి రాజగోపాలానికిచ్చింది. అతను చాపమీద కూర్చుని గీతము వ్రాస్తున్నాడు. రుక్మిణి నవ్వుమొగంతో అతని పక్కనే కూర్చుని, అతను వ్రాస్తున్న గీతను మెల్లిగా పాడుతున్నది.

నాలుగుబంతులు వ్రాయడమయింది. రాజగోపాలం అయిదోబంతి వ్రాయబోతున్నాడు. రుక్మిణి చెయ్యి అడ్డంపెట్టి, 'నే నడిగేదానికి జవాబు చెప్పు,' అన్నది.

రాజగోపాలం పుస్తకం కింద పెట్టి 'నీ ప్రశ్న ఏమిటి?' అన్నాడు.

"నీ కిప్పు డెన్నేళ్ళు?"

"ఇరవై రెండేళ్లు."

"చాలా సంబంధాలు తిరిగి పోతున్నవి కదా, ఈయేడు వివాహం చేసుకోవా?"

రాజగోపాలం సిగ్గుతో కొంతసేపు జవాబు చెప్పక చివరకు ఆమెవైపు తల ఎత్తి, "చేసుకోను" అన్నాడు.

రుక్మిణి గంభీరముఖంతో అతన్ని చూసి, "పెద్దవాడి వయ్యేదాకా ఉండబోకు. చిన్నవాళ్ళు పెద్దవాళ్ళను చేసుకుంటే సుఖపడరు!" అన్నది.

"నీవు సుఖపడడం లేదా?" అనే ప్రశ్న మాటిమాటికీ రాజగోపాలానికి నోటిదాకా వస్తున్నది. ఆమాట అంటే రుక్మిణి సంతోషిస్తుందో!

నొచ్చుకొంటుందో! ఆమెముఖాన గాంభీర్యము ఎంతకూ తగ్గ లేదు. ఆ మాట బిగ్గరగా అనడానికి సాహసించక రాజగోపాలం పుస్తకం తీసు కొని మళ్ళీ వ్రాయ మొదలు పెట్టినాడు.

ఇంకో నాలుగు బంతులు వ్రాయడ మయింది. రుక్మిణి అతనిచేతిలో నుంచి పుస్తకం లాక్కొని అతనివైపు తిరిగి బహు శ్రావ్యంగా పాడింది. అది పాడేటప్పుడు ఆమెకళ్ళు అభినయం చేస్తున్నట్టు అతనికి తోచింది. రాజగోపాలం ఆనందంతో వివశు డయినాడు. ఏ మేమో మాట్లాడ వలె ననుకొంటాడు; కాని ఎంతకూ అతనినోట మాట రాదు. చివరకు అతను అతిప్రయత్నంమీద వినీ వినపడకుండా ఇంకోసారి" అన్నాడు.

రుక్మిణి చిరునవ్వు నవ్వి ఇంకోసారి పాడింది. ఈమాటు పాడేటప్పుడు అభినయం మరింత స్ఫుటంగా కనిపించింది. పాట కాగానే ఆమె, "సరిగా పాడినానా?" అని అడిగింది.

రాజగోపాలం ఆమెముఖాన్ని తదేకదృష్టితో చూస్తూ మెల్లిగా, "దివ్యంగా ఉన్నది" అన్నాడు.

ఆమాటలు రుక్మిణి వినిపించుకోక నవ్వుతూ, "ఎప్పుడూ అట్లా మాట్లాడకుండా నాకళ్ళనంకే చూస్తా వేం? నాకళ్ళకు దిష్టికూడా తగులుతుందేమో!" అన్నది.

రాజగోపాలం ఉలిక్కిపడి వణుకుతూ చప్పున తల వంచుకున్నాడు. రుక్మిణి పక్కున నవ్వి తనచేత్తో అతనివీపు తట్టి, "భయపడకు! ఇట్లా అయితే రేపు కాపుర మెల్లా చేస్తావు?" అని అతనిచేతికి పాటల పుస్తక మిచ్చి, పాట పూర్తి చెయ్య మన్నది.

పువ్వువంటి ఆమెచెయ్యి తనవంటికి తాకగానే ఒకక్షణంసేపు రాజ గోపాలం పరవశత్వం పొందినాడు. కాని రుక్మిణిమాటలకుమాత్రం చాలా సిగ్గు పడి వంచిన తల యెత్తకుండా, 'భయ మేమిటి!' అంటూనే మళ్ళీ గీతను వ్రాస్తున్నాడు.

వ్రాయడమే పూర్తి కాగానే ‘అయింది’ అని రాజగోపాలం కలమూ పుస్తకమూ నెమ్మదిగా కింద పెట్టాడు.

‘అప్పుడే అంతా అయిపోయిందా? ఒకమాటు తప్పులు లేకుండా చూడండి’ అన్నది రుక్మిణి. చదివి చూసి తప్పులేవీ లేవన్నాడు రాజగోపాలం.

రుక్మిణి ఆ కాగితం హస్తగతం చేసుకొని ‘ఏదీ చూడనా ఇదేనా?’ అంటూ రెండు మూడుసార్లు చదివి చూసుకున్నది. తప్పు ఏమీ లేదు.

ఇంతలో వీధితలుపువద్ద కొద్దిగా అలికిడి అయింది.

‘ఇక వెళ్ళదామా?’ అని రాజగోపాలం లేచి వెళ్ళబోతున్నాడు.

రుక్మిణి అతన్ని ఆపి ‘‘కొంచెం ఆగండి. పాట వ్రాసినందుకు ఏమిమ్మంటారు?’’ అన్నది.

‘నీవు పాట వ్రాసి యిచ్చినందుకు ఏమి తీసుకుంటావని?’

‘నిన్న అడిగితివి కాదూ? ఏం కావాలనో అనుకొని.’

‘నాకు కావలసింది ఏమున్నది? నిన్న నవ్వులకన్నాను.’

‘నిన్న అన్న మాట నవ్వులకేనా? నీకు కావలసింది ఏమీ లేదా?’

రుక్మిణిస్వరం కంపితంగా వున్నది. రాజగోపాలం ‘లేదు’ అనలేకపోయినాడు; కొంతసేపు ఆమె మొహంకేసి సాభిప్రాయంగా చూచి ‘అక్కర్లేదు...’ అని ఏదో గొణుగుతున్నాడు.

రుక్మిణి ముఖం పైకెత్తింది. రాజగోపాలం పెదవి ఆమె కళ్ళను తాకబోతున్నది. వీధితలుపు పగిలేట్లు దడదడా చప్పుడయింది. రాజగోపాలం మెల్లిగా తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయినాడు. రుక్మిణి పెనిమిటికి తలుపు తీసింది.

౪

‘మునుపు కొత్త సంగతులు పాడేవాడివి. ఇప్పుడు పాతవే పాడటం నేర్చేవేమిరా?’ అని ఒకనాడు సాయంత్రము తల్లి రాజగోపాలాన్ని అడిగింది.

‘పరీక్షలు వచ్చినవి కాదుటే అమ్మా!’ అన్నాడు రాజగోపాలం.

చిన్న

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

౧

"బావను పెళ్ళాడుతావుటే చిన్నా!" అన్నాడు దంతధావనము చేసుకుంటూ కూతురుకేసి చూసి సుబ్బయ్యగారు. కూతురు పిండిబుట్ట చేతితో పట్టుకొని వీథిలో సంకురాత్రిముగ్గులు పెట్టుతూ వున్నది. కూతురుముద్దుపేరు చిన్న; అసలుపేరు మహాలక్ష్మి. పదేళ్ళపిల్ల. మిరియపుగింజలాగ చురుగ్గా పనిపాటలు చేస్తూవుంటుంది. చాలా లక్షణవతి. వులు గడిగిన ముత్యములాగ వున్నది. చేరడేసికన్నులు, దబ్బపండులాంటి శరీరచ్ఛాయ, ఎర్రగా మతాబాలాగ వుంటుందని పెళ్ళియీడుకుమాళ్ళ తల్లులు అనుకోవడం కద్దు.

తండ్రిమాట వినడంతోనే చిన్న చిరునవ్వు నవ్వుతూ తల యెత్తింది. వీథిలో ముగ్గులు ఎంతో ఓపికగా ఎంతో అందముగా పెట్టుతూ వున్నది. మధ్యను కోట కట్టి నాలుగువైపులా దోవలు చేసింది. చుట్టూరా పాములూ, పద్మములూ, పువ్వులూ, తీగెలూ పెట్టుతున్నది. పెళ్ళిమాట వినడంతోనే చిరునవ్వు నవ్వింది. కాని బావమాట వినడంతోనే మొగం ముడుచుకుంది. "జుట్టూ లేదు, ఏమీ లేదు; నా కక్కర లేదు!" అని ముగ్గుబుట్ట అక్కడ పడవేసి ఇంట్లోకి పారిపోయింది. సుబ్బయ్య గట్టిగా నవ్వి ఊరుకున్నాడు. పాశ్చాత్యనాగరికవుప్పర్న తగలని ఒకపల్లెటూరి వృత్తాంత మిది.

౨

సుబ్బయ్య ఆయనయింట పుట్టినవాడు; ఘరానా కుటుంబము. లేక లేక పుట్టినబిడ్డ కావడంవల్ల చాలా గారాబముతో పెంచుతున్నాడు తన కూతురు మహాలక్ష్మిని. ఆమెకు పదేళ్ళ వయసు వచ్చింది. లక్షణమైన సంబంధం చూచి ముడి వేయించవలెనని తల్లిదండ్రులు ఉబలాట పడుతున్నారు. సుబ్బయ్యగారి చెల్లెలికొడుకు రామారావు కాకినాడ కాలేజీలో ఇంటరు పరీక్షకు చదువుతున్నాడు. పాడిపంటలకు వాళ్ళకు లోటు లేదు. సాలుకు మూడు నాలుగు వేలు ఆదాయము వస్తుంది. తోటా, దొడ్డీ, యిల్లూ, వాకిలీ పదిమంది గల కుటుంబం. మేనల్లుడికి కూతురిని ఇద్దామని సుబ్బయ్యగారి వూహ. చెల్లెలు ఒప్పుకుంటుందో ఒప్పుకోదో అని మాత్రం శంక. పిల్ల పుట్టడంతోనే కొడుకుకు చేసుకుంటా ననడం సాధారణంగా మర్యాద. సుబ్బయ్యగారి చెల్లెలు ఇంతవరకూ ఆమాట అనలేదు. అందుచేత శంక.

అనకపోవడానికి కారణం లేకపోలేదు. "ఇంగ్లీషు చదువుకుంటున్నాడు. మన మాటలు వింటాడా యేమిటి? ఈడొచ్చినవాడు వాడికి నచ్చిన సంబంధమే చేసుకోవచ్చు" నని ఆయన చెల్లెలూ, బావమరదీ అనుకుని ఊరుకున్నారు. మేనరికం చేసుకోడానికి వారికి ఇతర అభ్యంతరం లేదు. అందుచేతనే సుబ్బయ్యగారి వద్దనుంచి "పిల్లను అడగడానికి వీలు లేదు. చేసుకునేదీ లేనిదీ తెలియజేయవలసిం" దని ఉత్తరం రావడంతోనే భార్యాభర్తలు సంప్రతించుకుని కుమారుడికి ఉత్తరం వ్రాశారు. తిరుగుటపాలో కుమారుడివద్దనుండి ఉత్తరం వచ్చింది. "ఆపిల్లనే కాని ఇంకోపిల్లను చేసుకో" నని.

రామారావుకు నవనాగరికపు దెబ్బ కాకినాడలో తగిలింది. జుట్టు క్రాపు చేయించినాడు. బొట్టు పెట్టుకోవడం మానివేసినాడు. పంచె కట్టుకోవడం మాని షరాయి తొడుగుతున్నాడు. ధనసాహాయ్యంతో బాహ్యవేషం ఎంత పట్టుకు మార్చవచ్చునో అంతపట్టుకు మార్చినాడు. పాశ్చాత్య అనుకరణ పరాయణత్వమహిమ!

ఇంత అయినవాడూ పూర్వవాసన మరిచిపోలేక పోయినాడు. లేక పోతే పల్లెటూరి పిల్లను చేసుకుంటా నంటాడా? దానికి కారణంకూడా లేకపోలేదు.

సుబ్బయ్యగారు వేదశాస్త్రములు అభ్యసించినవాడు. పుత్రాభావము చేత తాను పుత్రికకు కొంతమట్టుకు విద్యాభ్యాసము చేయించినాడు. తెలుగులోకూడా ప్రవీణత కలవాడు కావడంవల్ల కూతురికి తెలుగు కావ్యాలుకూడా చెప్పినాడు. లీలావతిగణితమూ, మల్లన్నగణితమూ చిన్నకు కంఠతా వచ్చును. సుబ్బయ్యగారు పూర్తిగా పూర్వాచారపరాయణుడు, భాషలోకూడా. కూతురి నామకరణకాలములో పురోహితుడు పళ్ళెములో బియ్యం పోసి మహాలక్ష్మి అని రాస్తే అతనిమీద కళ్ళెర్ర జేసి 'మహాలక్ష్మి' అని వ్రాయించినాడు. కూతురికి వర్ణక్రమము చెప్పే కాలములోనూ, మాటలు వ్రాయించేటప్పుడూ అరసున్న సంగతి మరిచిపోలేదు. ఒకనాడు ఆయన ఎవరింట్లోనో నామకరణసమయాన పిల్లవాని పేరు 'మల్లికార్జునుఁడు' అని అరసున్నతోకూడా వ్రాయించినాడట. అలా కాకపోతే ప్రత్యవాయము వస్తుందిట.

చిన్నకు సంస్కృతములోనూ, తెలుగులోనూ ప్రవేశ మున్న సంగతి రామారావుకు తెలుసును. 'చదువుకున్నది, అందమైనది. చురుకైనది. ఇంక కావలసిం దేమిటి? హార్మనీ మీద తరువాత కావలిస్తే సంగీతము చెప్పించుకో వచ్చును.' అనుకున్నాడు రామారావు; అనుకొని తప్పకుండా ఆపిల్లనే చేసుకుంటా నన్నాడు.

౨

'జుట్టూ లేదు, ఏమీ లేదు. నాకక్కర లేదు' అన్నది చిన్న. పట్నములో పుట్టి పెరిగిన వాళ్ళకు ఈ మాటలు వింటే నవ్వు వస్తుంది. కాని చిన్నను చెప్పినవాళ్ళ సంగతి ఇంకా తగల లేదు. స్వాభావసిద్ధమైన వ్యక్తిగత

మైన పూర్వాచారాలు పట్నపుగాలిలో తుడుచుకుపోతవి. అస్వాభావికాలు, అధునాతనాలు, అపూర్వాలు అయిన వికృతాచారాలూ, ఊహాలూ, ఈగాలివల్లనే కలుగుతవి.

బాలికలు చిన్నతనములో బొమ్మలు చేసుకొని ఆడుకొంటారు. చేసుకొన్న బొమ్మలకు అలంకారము చేస్తేనే గాని వాళ్ళకు నచ్చదు. కాటుక, బొట్టు, పసుపుబట్ట, ఇన్నీ బొమ్మల కుండాలి. ఇందులో ఏమి లోటువచ్చినా బాలిక ఆనందానికి లోటు వస్తుంది. ఎంత అంద మైనబొమ్మ నైనా బాలిక చేతులో పెట్టండి; బాలిక తప్పకుండా ఆబొమ్మకు కాటుక పెట్టుతుంది, బొట్టు పెట్టుతుంది, బట్ట కడుతుంది, గాజుపూసలు పేరులుగా గుచ్చి మెడలో వేస్తుంది. ఇలా చెయ్యడం వల్ల బొమ్మ కున్న అందము పోతుం దని మీ రనుకుంటారు; వస్తుం దని బాలిక అనుకుంటుంది. ఈబొమ్మలకు ఇంత శృంగారము చేసినమీదట ఆబొమ్మను చూచి ఆనందిస్తుంది బాలిక. ఆనంద మయినపిమ్మట ఆబొమ్మను పూజిస్తుంది—పువ్వులతో. బెల్లము, కందిపప్పు నైవేద్యం పెట్టుతుంది. ఇది తప్పదు. ఈలక్షణాలు లేని బాలిక వాసన లేనికస్తూరి!

ఈబాలిక పెరిగి పెద్ద దవుతుంది. స్త్రీ అనగా పెద్దబాలిక అన్నమాట. ఈపెద్ద బాలికకు చిన్నప్పటి లక్షణాలలో మార్పు కలగ లేదు. అప్పుడు నిర్జీవా లైన బొమ్మలను శృంగారించి పూజిస్తుంది; ఇప్పుడు సజీవా లైన బొమ్మలను. మొదట భర్త. ఈభర్తను శృంగారించడములో స్త్రీకి కుతూహలం మెండు. తల దువ్వవలి, పువ్వులు పెట్టాలి, బొట్టు పెట్టాలి, నీళ్ళు పొయ్యాలి. మంచిమంచిబట్టలు కట్టాలి. ఇలా శృంగారించిన భర్తను చూడాలి. చూచి ఆనందించాలి. ఆనందించి పూజించాలి. అప్పుడు స్త్రీకి గర్వసమయము; జన్మ సఫల మయిం దని సంతోషించే సమయము.

తర్వాత కొన్నాళ్ళకు బిడ్డలు. ఈబిడ్డలను కూడా ఈరీతిగానే అలంకరించి ముద్దాడుతుంది. ఈఆనందం లేకుండా స్త్రీ నిలవలేదు.

పట్నాలలో 'పడమర గాలి' తాకిన తావుల్లో స్త్రీలకు స్వాభావికా

నందము లేకపోవడానికి కారణము వెతకవలెనా? మహాలక్ష్మి పల్లెటూరి పిల్ల కావడంచేత పూర్వవాసన మరిచిపోలేదు. అటువంటిస్థితిలో "జుట్టూ లేదు, ఏమీ లేదు. నా కక్కఱ లేదు!" అనడంలో వింత లేదు.

"జుట్టుకు పెళ్ళికి సంబంధం ఏమిటి?" అనుకున్నాడు సుబ్బయ్యగారు.

3

ఒకనాటి ఉదయం నలుగురు బాలికలు సుబ్బయ్యగారి వసారాలో కూచుని పువ్వులు దండలుగా గుచ్చుతున్నారు. తెల్లవారకుండా ఒకరి కంటెముందు ఒకరు లేచి పక్కయింట్లోవీ దేవుడుగుళ్లోవీ పువ్వులు కోసుకు వచ్చి ఎవరిపూలు వారు దండలు గుచ్చుతున్నారు.

రామారావు సెలవులకు మేనమామ యింటికి వచ్చినాడు. పెళ్ళిముందు కాబోయేభార్య చేసేపనులూ చెప్పేమాటలూ చూసి వినడములో కుతూహలము అందరికీ ఉన్నట్టే రామారావుకూ ఉన్నది. వసారాపక్క గదిలో నవల చదువుతుంటూ రామారావు బాలికలమాటలు వింటున్నాడు. చిన్న మాట్లాడినప్పు డల్లా అతనికి ఆనందము.

ఆ నలుగురు బాలికలలోనూ ఇద్దరికి అప్పుడే పెళ్ళి అయింది. ఇద్దరికి కాలేదు. అందులో చిన్న ఒకతె.

"ఆ దేం చిత్రమో ఓసే! తెల్లారకుండా వెళ్ళినా ఒక్క పువ్వూ లేకుండా పుణికేశారు దేవుడు గుళ్లోను" అన్నది ఒకబాలిక.

"ఉన్న పువ్వులు చాలవా ఏమిటే ఓవిడా, తల్లో పెట్టుకోడానికి?" అన్నది చిన్న.

'పువ్వులకి చాలడం, చాలకపోవడం అంటూ ఉన్నదిటే చిన్నా! ఎన్ని పువ్వు లుంటే అంతమంచిది' అన్నది ఇంకోబాలిక.

'ఆఁ నాకు తెలిసిందిలే నువ్వు అలా ఎందు కంటున్నావో!' అని నవ్వింది ఒకకన్య.

'నువ్వే నవ్వుకోవాలా యేమిటే? మాకు కూడా కాస్త చెప్పకూడదా!' అన్నది చిన్న.

"నాకు భయమా యేమిటి? ఎందుకో చెప్పు. నీకుమాత్రం అక్కర్లేదా ఏమిటి ఇన్ని పువ్వులు?" అని తిరగబడ్డది మొదటి బాలిక.

"చెప్పనా, చెప్పనా! ఏమిటో నువ్వు చెప్పుకో విన్నా!" అన్నది ఆకన్య.

"నాకు తెలియడం లేదమ్మా! పాడుపురుగులు పువ్వును ఎలాగ తినేశాయో" అన్నది చిన్న, గుచ్చుతూంటే రేకలు రాలిన పువ్వును చూసి.

"ఇదిగో, చెపుతున్నా. ఈవేళ దానిపెని—తెలిసిందా?"

"ఆఁ నాకు తెలిసింది. దాని పెనిమిటి వచ్చాడుట కాదూ?" అని పూర్తి చేసింది ఇంకో కన్య.

"అందుకనే ఇన్ని పువ్వులూ తనకు కావాలంటూంది. ఎంతాశో!" అన్నది చిన్న.

పెళ్ళి అయినపిల్ల కోపంతో తల వంచుకొని పువ్వు గుచ్చబోయి సూదితో వేలు గుచ్చుకుంది. దాంతో ఆక్రోశం వచ్చింది. చిన్న వేపు చురచురా చూసి "అవును నాకు పువ్వులు చాలవంటే తప్పా యేమిటి? నీకుమాత్రం అక్కర్లేదు కాబోలు!" అన్నది.

చిన్నకు కోపం వచ్చి "నా కక్కర్లేదు' అన్నది.

"పట్నాల్లో వుండేవాళ్ళు జుట్టు కత్తిరించుకొని బాబ్డు పెట్టుకోవడంలేదా కిరస్తానీవాళ్ళలాగ వుంటారు. వాళ్ళ కెందు కేమిటి పువ్వులు?" అని, ఆ పెళ్ళి అయినపిల్ల పువ్వులూ దండలూ పరికిణీలో వేసుకుని "రావే ఒసే, పోదాము" అని రెండో బాలికను తీసుకుని వెళ్ళిపోయింది. చిన్న చిన్నపుచ్చుకుంది. ఆక్షణంలోనే సంకల్పంకూడా చేసుకుంది. జుట్టులో పువ్వులు పెట్టుకోలేనిభర్త ఎందు కనుకున్నది.

వసారా గదిలో వున్న రామారావు చిన్నబుచ్చుకుని చిన్న కేసి చూచాడు. చిన్నకంట్లోనుంచి కన్నీళ్ళు బిందువులు గుచ్చుతూ వున్న పువ్వులలాగ [illegible].

భార్యా రూపవతీ శత్రుః

శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి

౧

రామారావు అనాకారివా డనే చెప్ప వచ్చును. అయితే చూస్తే చీదర కలుగుతుం దనడానికి మట్టుకు వీలు లేదు. పాపము, అందముగా ఉండ వలె నని అత నెంతో ప్రయత్నము చేస్తూ ఉంటాడు. కాని రూపాన్ని మార్చడము ఎట్లాసాధ్య మవుతుంది? ఏదో మామూలు భార్యా అయితే ఎట్లా ఉండేదో! కాని ఆమె దివ్యసుందర విగ్రహము. కేవల హనుమ ద్వరప్రసాద లబ్ధు లయిన ఆంధ్ర దేశస్థులలో ఆమె పొరపాటున జారిపడి పోయింది. అందుకు తోడు రామారావుకే ఆమె భార్య అయింది.

రామారావుకు ఏవిషయములోనూ లోటు లేదు. చక్కగా చదువు కొన్నాడు, కావలసిన దానికంటే ఎక్కువగానే వసతి ఉంది. ఏవృత్తి లేకుండా ఉంటే హాంగుగా ఉండ దనుకొని ప్లీడరీ చేస్తున్నాడు. భార్యా కాపరానికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఆమెరూపాన్ని అనుక్షణమూ చూస్తూ ఉన్నాడు. ఇప్పటికి అయిదు సంవత్సరాలు అయి పోయినవి. అయినప్పటికీ ప్రతిక్షణమూ ఆమె రూపములో ఏదో ఒక కొత్త సౌందర్యము అతనికి కనపడుతూనే ఉంది. ఎందుకని? ఎన్నిసంవత్సరాలు అతను చూసినా ఏదో నూతన సౌందర్యము ఎప్పటి కప్పుడు ఆమెలో పొడకడుతూనే ఉంటుంది. అది ఆమె సౌందర్యలక్షణము. ఆమెను చూసి ప్రతిక్షణమూ అతను ముగ్ధుడయిపోతూ ఉండేవాడు. "కమ్మని కుందనము" అన్నట్లు ఆమె కేవలమూ రూపవతే కాదు, విద్యాసంపన్న కూడాను.

ఈ మర్త్యలోకములో స్వర్గసౌఖ్యము అనుభవిస్తున్న దల్లా త నొక్కడే నని ఎప్పుడూ రామారావు అనుకొంటూ ఉండేవాడు. అందరూ కూడా అట్లాగే అనుకొంటూ ఉండేవాళ్లు. ఆమె దగ్గర పుట్టితేనే జన్మ ధన్య మయిపోతుం దని ఏదో మిషమీద అతనితో అనేకమంది స్నేహము చేసు కొంటూ ఉండేవాళ్లు. ఇక ఆ పేటలో ఉన్న స్త్రీ లంతా ఆమె తమ ఇంటికి వస్తేనే తమ ఇల్లు పవిత్ర మయిపోత వనుకొనే వాళ్లు. ఏదో పూర్వజన్మలో చేసుకొన్న పుణ్యవిశేషమువల్లనే ఈ జన్మలో ఆమె లభించి నట్టుగా రామారా వనుకొంటూ ఉండేవాడు.

కాలము గడిచిన కొద్దీ అతని కామెమీద పూజ్యభావము ఎక్కువ వయి పోవడము మొదలుపెట్టింది. ఆమెను చూస్తే అతని కొక విధ మయిన భయము భక్తి కలుగుతూ ఉండేవి. ఏ బాలా త్రిపురసుందరినో ఏ మదన కామేశ్వరినో ఉపాసకులు ఉపాసించే విధముగా అత నామెను ఉపా సిస్తుండేవాడు. ఆమెను స్మరించిన మాత్రానికే అతనికి బ్రహ్మానందము కలిగేది. ఆమెను స్మరిస్తే ఎంతటి కార్యాన్ని అయినా చేసి పారవేసేవాడు.

ఆమె ఎంతసౌందర్యవతో అంత సౌందర్యవంతుడు సీతాపతి. అతను బ్రహ్మచారి, కవి. రామారావుకు చిన్నప్పటినుంచీ స్నేహితుడు. భార్య వచ్చిన తరువాత సీతాపతికీ రామారావుకూ స్నేహము మరింత అయిపో యింది. ఎందువల్ల నంటే, అన్నపూర్ణకు సీతాపతి కవిత్వ మంటే మహా ఇష్టము. ఎప్పుడూ అతను రామారావు ఇంటికి వస్తూ ఉండేవాడు. కాలము గడిచినకొద్దీ ఆముగ్గురి స్నేహము ఇంతింత అని చెప్పడానికి వీలు లేకుండా అయిపోయింది. రామారావు ఇంట్లో ఉన్నా లేకపోయినా రాత్రిం బవళ్లు సీతాపతీ అన్నపూర్ణా ఏవో కబుర్లు చెప్పుకొంటూనో పద్యాలు చదువుకొంటూనో కాలక్షేపము చేస్తూ ఉండేవాళ్లు. కొంచె మించు మించు ఆ గృహము భూతల స్వర్గానికి మల్లే ఉండేది.

౨

సాయంకాలము 'బార్ ఎసోసియేషన్ మీటింగు' అయినందువల్ల రాత్రి ఎనిమిదిన్నర, తొమ్మిది గంటలవరకూ రామారావు ఇంటికి రావడానికి పడలేదు. ఆ వేళ అమావాస్య. పైగా సాయంత్రమప్పుడు కొంచెము వర్షముకూడా కురిసింది. మబ్బు పట్టి ఉంది. చిమ్మచీకటి.

అన్నపూర్ణ ఇంటిదగ్గిర ఒంటరిగా ఉంది దని భర్తకు తహతహ పుట్టింది. ప్రాణాలు అరచేతులలో పెట్టుకొని గబగబా నడుస్తున్నాడు. రస్తా అంతా బురదగా ఉండి కాలు జారుతూ ఉన్నది. ఎంత వేగముగా నడిచినా అనుకొన్నంత తొందరగా ఇల్లు చేరడానికి, వీలు లేకపోయింది. బండివాణ్ణి "కోచీ" తీసుకొని రావద్దని చెప్పినందున తన్ను తాను నిందించుకోవడము మొదలు పెట్టినాడు. ఎట్లా గయితే నేమి, చివరకు ఇల్లు సమీపించినాడు. గేటుదగ్గిరికి వెళ్ళినాడు. గేటు తలుపు ఒక్క తన్ను తన్ని గబగబా లోపలికి వెళ్ళినాడు. ఆవరణలో కొంతదూరము నడిస్తేనే కాని ఇల్లు రాదు. వరండాలో మాత్రము దీపము వెలుగుతున్నది. బంట్రోతు వరండాలో కూర్చుని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. కుక్క మట్టుకు తోక ఆడించుకొంటూ వచ్చి సాష్టాంగ దండ ప్రణామము చేసి యజమానిని ఆహ్వానము చేసింది. ఇంకా ఇంటి మెట్లదగ్గిరికి వెళ్ళలేదు. దక్షిణపు వైపు గోడమీద మాత్రము వెలుతురు కనపిస్తున్నది. ఇంక ఏవైపునా వెలుతురు లేదు.

దక్షిణపువైపు ..
ముగా మెయిలుబండి వల్లభై గజాలు వెళ్ళి నిలుస్తుందిట. కాని, రామారావు బ్రేకు వేసేసరికి దేహము తప్పి మరి అక్కడనే ఆగిపోయింది. నిలుచుని గోడవైపే చూడసాగినాడు. అన్నపూర్ణను ఎవరో ముద్దు పెట్టుకొంటున్నట్టే కనుపించింది. ఉత్తరక్షణములో ఆలింగనము చేసుకోబోతున్నట్లు గోడమీద నీడ కనుపించింది. ఇంక చూడ లేక కండ్లు మూసుకొన్నాడు

కండ్లు తక్షణమే తెరిచినాడు, బాల్కనిలో వాండ్లు గోడమీద తిరుగుతున్నట్టు కనబడ్డది. తలవంచుకొని లోపలికి నడిచినాడు. సావిట్లోకి వెళ్ళి దిగాల పడిపోయి పడకకుర్చీలో శొయ్యామాదిరిగా కూర్చున్నాడు. మాటల ధ్వనిని బట్టి బాల్కనిలో ఉంది సీతాపతి అని గ్రహించినాడు. అతని గుండెలు బద్దలయి పొయ్యేటట్టు కొట్టుకొంటున్నవి. లేచినాడు, తలగుడ్డ, కోటూ విప్పి కింద నేలమీద విసిరివేసినాడు. కుర్చీలో జారగిలబడినాడు.

యజమాని వచ్చినట్టు బంట్రోతు వెళ్ళి అన్నపూర్ణకు చెప్పినాడు. ఆమె గబగబ సావిట్లోకి వచ్చింది. ఆమె వెంట సీతాపతికూడా వచ్చినాడు. అతన్ని చూసి వాండ్లిద్దరూ ఆశ్చర్యపోయినారు. వాండ్ల ఆశ్చర్యాన్ని అతను కనిపెడుతూనే ఉన్నాడు. ఎంతో ఆదుర్దాగా అన్నపూర్ణ "ఏమి టేమిటి, అట్లా ఉన్నారేం?" అని అడిగింది. సీతాపతి "తలనొప్పిగా ఉందా ఏమిరా?" అన్నాడు.

"ఊఁ."

"ఎప్పటి నుంచి, ఎప్పటి నుంచి? అమృతాంజనము తెచ్చేదా?" అన్నది అన్నపూర్ణ.

"లాభము లేదు. అమృతాంజనముకు పోదు."

"అయినా రాచుకోగూడదా, చల్లగా ఉంటుంది."

"లాభము లేదు. ఇది మామూలు మందులకు తగ్గి పొయ్యేది కాదు."

"మరి పోనీ డాక్టరుకు కబురు వంపించేదటరా?"

"అక్కర లేదు."

"మరెట్లా గండీ?"

"నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నము చేస్తాను. నిద్రపడితే దాని అంతట అదే పోతుంది. మీరు ఆదుర్దా పడవలసిన అవసరము లేదు" అంటూ బంట్రోతును పిలిచి పక్కను ఉన్న గది చూపించి "ఇందులో మంచము వేయరా, పడుకొంటాను" అన్నాడు రామారావు.

తక్షణము బంట్రోతు పక్క వేసినాడు. రామారావు లేవబోతుండగా

అన్నపూర్ణ పట్టుకొనబోయింది. "అక్కర్లేదు" అని గట్టిగా అన్నాడు. అంత కఠినముగా రామారావెన్నడూ పలికి ఉండలేదు. అతను చాలా బాధపడుతున్నాడని ఆమె అనుకొన్నది. గదిలో మంచము మీద పడుకొన్నాడు. అన్నపూర్ణ సీతాపతికూడా ఆ మంచము మీదనే కూర్చున్నారు. వాండ్లను చూస్తూ మీరిక్కడ కూర్చుంటే నాబాధ ఎక్కువయిపోతుంది. పొండి" అన్నాడు రామారావు.

అన్నపూర్ణ చిరునవ్వుతో "అదేమిటండి, చిత్రము!" అన్నది. ఇంతలో వంటవాడు అక్కడికి వచ్చి నిలుచున్నాడు. "అయితే భోజనము కొద్దిగా చేసి పరుండండి. ఒకనిద్ర పోయి లేచేసరికి నొప్పి తగ్గిపోతుంది" అన్నదామె.

"భోజనము చెయ్యను. ఈ నొప్పి ఈ దేహముతో పోవలసిందే!" అంటూ వంటవాడితో "కొంచెము కాఫీ త్వరగా తయారు చేసి పట్టుకురా" అన్నాడు.

"పోనీ, చారూ అన్నము తినండి" అన్నదామె.

"అక్కరలేదు. నీ వింకా భోజనము చేయలేదేం?"

"ఈవేళ అన్నయ్య కూడా ఉంటానన్నాడు. ముగ్గురమూ కలిసి భోజనము చేదామనుకొన్నానండీ!"

"అన్నయ్య ఎవరు?"

"అన్నయ్య ఎవరేమిటండి? సీతాపతి."

"మీరిద్దరూ వెళ్ళి భోజనము చెయ్యండి. భోజనము చేసి పరుండండి."

"అప్పుడే తొందరేం లేదు లేరా. పోనీ అన్నపూర్ణా, నీవు వెళ్ళి భోజనము చెయ్యి."

అన్నపూర్ణ ఊరుకొన్నది. వెళ్ళమని సీతాపతి అన్నపూర్ణకు సంజ్ఞ చేసినాడు. ఆమె వెళ్ళిపోయింది. ఇదంతా అతను చూస్తూనే ఉన్నాడు.

౩

మద్రాసు సర్దార్ భవనానికి సీతాపతి వచ్చేసరికి రామారావు గదిలో మంచము మీద బోర్ల పడుకొని పొర్లిగింతలు పెడుతున్నాడు. ముఖమంతా కందుబారి పోయింది. సన్నగా చిక్కిపోయి ఉన్నాడు. గదితలుపు ఓరవాకిలిగా వేసి ఉంది. ఆ ఓరలోనుంచి ఇదంతా చూసినాడు సీతాపతి. వెంటనే తలుపు నెట్టుకొని లోపలికి వెళ్ళినాడు. రామారావు అతన్ని చూస్తూనే కోపముగా "నువు నాకు తెలియజేయకుండా ఎందుకు వచ్చావు?" అన్నాడు.

"నీ విలాసము తెలిస్తేగా" అన్నాడు.

ఏమీ మాట్లాడకుండా గోడవైపుకు ఒత్తిగిలి పడుకొన్నాడు. ఎంతోసేపు సీతాపతి కూర్చున్నాడు. అతనేమీ మాట్లాడలేదు. ఒకటి రెండుసార్లు పలకరించినా పలుకలేదు. గంటసేపు ఓపికపట్టి కూర్చున్నాడు. తర్వాత సీతాపతికి విసుగెత్తి భోజనము చేయడానికి వెళ్ళిపోయినాడు.

రామారావు మాసములో యావదాస్తి తెగనమ్మి పారేసినాడు. ఆ డబ్బు తీసుకొని ఎవరికీ ఏమీ చెప్పకుండా మద్రాసు వచ్చినాడు. అతనికి భార్యావిషయములో కలిగిన అనుమానమునుంచి వెర్రెత్తి పోయింది. ఎవరికీ తానేమయి పోయినదీ తెలియకుండా ఆత్మహత్య చేసుకోవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాడు. తన తదనంతరము తనదనే ఒక్క చిల్లిగవ్వ అయినా ఈలోకములో ఉండకూడదనుకొన్నాడు. అందుకోసరమే ఆస్తినంతా అమ్మివేసినాడు. ఆ ధనము ఏమి చేయవలెనో అతనికి తెలియలేదు. జన్మ ఎత్తిన తరువాత అంతధనము ఒక్కసారిగా కండ్లతో చూచి ఉండలేదు. ఒకరికి ధర్మమూ చేయవలెననే ఊహా అతనికి కలగలేదు.

యకాయెకి మద్రాసు వచ్చినాడు. సర్దారు భవనములో బస చేసినాడు. డబ్బు వ్యయము చేయడానికి మార్గము చప్పున కనుపించడము కూడా గొప్ప విషయమే. నాలుగు అయిదు రోజులవరకూ ఏమీ పాలుబోయింది కాదు.

ఇక ఎట్లాగూ చచ్చిపోవడము నిశ్చయమే. కాబట్టి ఈ బ్రతికి ఉండే నాల్గురోజులూ ఖుషాలాగా ఖర్చుపెట్టి మరీ చచ్చిపోవడము మంచి దని నిశ్చయించుకొన్నాడు. ఇక గుర్రపు పందెములతో డబ్బు పెట్ట సాగినాడు. మొదట మొదట పందెములలో పోయినా చివరకు ప్రతిరోజూ గెలవ డమునుంచి తాను తెచ్చిన డబ్బుకంటే యెక్కువ డబ్బు రావడము మొదలు పెట్టింది. ఇది ఒక కొత్త దిగులు.

ప్రతి రోజూ ఆరాత్రికి దేహత్యాగము చేయవలె ననుకొని బయటికి బయలుదేరేవాడు. సముద్రములో పోయి పడితే అలలకు మళ్ళీ బయటకు కొట్టుకొనివస్తే తన్ను గుర్తుపడతా రనే సందేహము వచ్చేది. మరి తనేమయి పోయినదీ ఇతరులకు ఎంతమాత్రమూ తెలియగూడదు. ఈ సందేహము రాగానే తిరిగి ఇంటికి వచ్చేవాడు. గది చేరగానే ఎదురుగుండా డబ్బు కనుపించేది. చనిపోయిన తరువాత మనదీ అనేది ఏమీ ఉండకూడదే, ఏమి చేయడమా అనే ఈ సంక్షోభములో పడి కొంతసేపు కొట్టుకులాడే వాడు. ఇట్లా ఇరవైరోజులు గడిచిపోయినవి.

మధ్యమధ్య కండ్ల ఎదుట భార్యా పొడగడుతూ ఉండేది. "అయిదు ఆరుసంవత్సరాలు అంత అవ్యాజ ప్రేమ కనుపరచినది. ఆహా ఎంతమోసము ఎంతమోసము. ఇందుకోసరమే మన పెద్దలు భార్యా రూపవతీ శత్రుః అన్నారు. అవును, ఆడవాళ్ళసంగతి ఎవడు కనిపెట్టగలడు? చివరకు బ్రహ్మదేవుడికి కూడా శక్యము కాదు. అందుకోసరమే "ఏతా హసన్తి చ రుదన్తి చ కార్యహేతోః ... ... స్మశానసుమనా ఇవ వర్జనీయాః అన్నారు ... అయితే పోనీ ఆడది, బుద్ధిహీనతవల్ల అట్లాంటి పనికి తయా రయిం దనుకొందాము. అయితే వాడు—అసీతాపతి నాకు చిరకాల మిత్రుడే—ఎంతో అనురాగముతో ఉండేవాడే— వాడి కెట్లా బుద్ధి లేక పోయింది? నిజంగా ఆడదానికి మనసులో ఏమున్నా మొగవాడు దారి తీసేవరకూ దారిలోకి రాదని అంటారే లోకులు మరి. అయితే అది దాని

తీసిఉంటుందా? వాడు దారితీసి ఉంటాడా? ఏక కాలంలో ఉభయులూ దారి పట్టినారా? అయినా చచ్చి పోదలుచుకొన్న వాడికి ఈ తర్కా-వితర్కా లెందుకు? ఇందులో ఎవరు దారి తీస్తే ఏమి? ఉభయులూ నాకొంప ముంచినారు. అసలు ఆ వెధవను దాని దగ్గిర అంతచనువీయడమే నాతప్పు. తప్పు నాదగ్గిర పెట్టుకొని వాండ్లను దూషించడ మెందుకు? ఇందుకోసరమనే శాబోలు స్త్రీ అన్నదమ్ములతోనైనా సరే ఏకాంతమందు మాట్లాడ గూడ దని శాసించినాడు మనువు...

“అయినా, మన బంగారము మంచి దయితే కంసలి ఏమి చేస్తాడు? ఇ దేమి చచ్చు సామెతగా ఉందే? కంసలి కొలిమికి కొంతబంగారము ఊదిపారవేసి యెత్తుసరికోసరము రాగి కలప లేదు. అసలు ఆ సీతాపతిగాడే దాన్ని దింపి ఉంటాడు. లేకపోతే దాని కంత ధైర్యమా! అయితే స్త్రీ శక్తి స్వరూపిణి గాదా? ఇంతకూ ఇల్లు ఇరకాటము ఆలు మర్కటము గా ఉండవలె నన్నారు...మనవాండ్ల సామెతలో ఎంతో వివేకము ఉంది. ఈ పెండ్లామే మర్కటము అయి ఉన్నట్టయితే వాడు దాని జోలికే పొయ్యేవాడు కాడు. ఏమో ఈ పాడు ఆలోచన అంతా ఎందుకు? ఒక్క-సారే నిశ్చయము చేసుకొన్నాను. ఈ రాత్రితో సరి. ఫోటోగ్రాఫు దుకాణాల వాండ్లదగ్గిర మందు తెచ్చుకో వచ్చును...

“అయినా ఇంతమాత్రానికే ఆత్మహత్య చేసుకోవడము అవసరమా? చచ్చిపోయి చేసే దేమిటి? ... సరే బతికి ఉంటాను. అది వాడివెంట వెళ్ళిపోతే ఎంత అవమానము! ఆ అవమానము భరించడముకంటె ముందుగా చచ్చిపోవడమే యుక్తము......పోనీ నా యింట్లోనే ఉండి వాడితో కాలక్షేపము చేస్తూ ఉంటే? వివాహము రద్దుచేసుకోవడానికి హిందులా ఒప్పుకోదుగా మరి? అట్లయితే వెళ్ళగొడతా ననుకొందాము అప్పుడది Restitution of conjugal rights కోసరము దావా తీసుకొనివస్తే? కోర్టులో నేను దాని చెడు ప్రవర్తన రుజువు చేయవలసివస్తుంది! ... రుజువు చేయలేక

పోతాను. రామా, రామా, అవమానము! అవమానము. భరించలేను. భరించలేను. ... ఈ వెధవడబ్బు - ఈ డబ్బు ఒకటి నన్ను బాధిస్తున్నది. తీసుకొనివెళ్ళి కృష్ణానదిలో పారవేస్తాను.'' అనుకొంటూ లేచి డబ్బు పంచి తీసుకొని బయలుదేరినాడు.

"సరే ఆఖరుపర్యాయము గుర్రపు పందెములో డబ్బు పెట్టి ఇంకా ఏమయినా వచ్చేటట్లయితే అది కూడా కలిపి పారవేస్తాను'' అని గుర్రపు పందెముకు వెళ్ళినాడు. ఉన్న డబ్బు అంతా చవట గుర్రానికి పందెము వేసినాడు. దురదృష్టవశాత్తు ఆ గుర్రము పందెము గెలిచింది. రెట్టింపు ధనము వచ్చింది. ఇక కోపము పట్టలేక కండ్లు మూసుకొని ఒక గుర్రంమీద ఉన్న డబ్బు అంతా పందెము పెట్టినాడు. ఓడిపోయినది. బ్రహ్మానందము అయినది. రాత్రికి మళ్ళీ బసకు చేరినాడు.

చేతులో పాతిక ముప్పయి రూపాయలకంటే లేదు. తన లెక్క చూడమని హోటలు యజమానిని అడిగినాడు. హోటలువాడి లెక్క ఇచ్చి వేసి ఆ రాత్రికి ఆత్మహత్య చేసుకోవలె నని అతని సంకల్పము. ఇక్కడకూడా దురదృష్టవశాత్తు మరునటి ఉదయము కాని లెక్కలు చూడడానికి వీలు లేదనీ, వేళ అయిపోయినందువల్ల గుమాస్తాలు ఇంటికి వెళ్ళిపోయినా రనీ హోటలు యజమాని చెప్పినాడు. పెద్ద ఆశాభంగముతో పడుకొన్నాడు. కండ్ల ఎదుట ఊరికే అప్రయత్నముగా అన్నపూర్ణ కనుపించడము మొదలు పెట్టింది. ఏడుపు రా సాగింది. ఏడుస్తూ పడుకొని నిద్ర పోయినాడు.

౪

ఉదయమే నిద్ర లేచి ఇంత కాఫీ పుచ్చుకొని వచ్చి మళ్ళీ మంచము మీద పడుకొని [illegible] మసులుతున్న సమయములో సీతాపతి వచ్చాడు.

అత నేదో పెద్దదుఃఖములో మునిగి తేలుతూ ఉన్నట్టు గ్రహించినాడు. అనేక పర్యాయములు అతన్ని మాట్లాడించవలె నని ప్రయత్నము చేసినాడు. కాని ప్రయోజనము లేకపోయింది. పయిగా కండ్లురిమి చూడడము మొదలు పెట్టినాడు. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు సంగతిసందర్భములు రామారావు చెప్పకపోడని సీతాపతి ఊరుకొన్నాడు. విచారించగా అతను గుర్రపుపందెములో డబ్బు అంతా పోగొట్టుకొన్నట్టు తెలిసింది.

మూడురోజు లయింది, నాల్గురోజు లయింది. ఏమీ మాట్లాడలేదు రామారావు. సీతాపతికూడా మొదలకుండా ఊరుకొన్నాడు. ఏ ప్రస్తావనా తీసుకొనిరాలేదు. ఆత్మహత్యకు సీతాపతి పెద్ద అంతరాయ మయినట్టు రామారావు భావించడము మొదలు పెట్టినాడు. పయిగా సీతాపతి మౌనముగా ఊరుకోవడము రామారావుకు మరింత కోపకారణ మయింది.

అంత తొందరగా రామారావులో అంత మార్పు కలగడానికి కారణమేమయి ఉంటుందా! అని సీతాపతి యోజించడము మొదలుపెట్టినాడు. అతని కేమీ అవగాహన కాలేదు. తనమీదా అన్నపూర్ణమీదా అతనికి అనుమానము కలిగిందేమో నని శంకించినాడు. రామారావు ఏవిషయమయినా సరే, ఇతరుల కెంత అప్రియమయినా నిర్మొహమాటముగా మాట్లాడే స్వభావము కలవాడు. కాబట్టి ఆ అనుమానమే అయినట్టయితే ఎన్నడో అతనితో చెప్పి ఉండేవా డనుకొన్నాడు. దీనికంతా ఏదో పెద్ద బ్రహ్మాండ మయిన కారణము ఉంటుం దనుకొన్నాడు. ఆ కారణము అన్నపూర్ణకుకూడా తెలియదు. తెలిసినట్టయితే తనకు తప్పకుండా చెప్పి ఉండేదే నని సీతాపతి నిశ్చయించుకొన్నాడు.

సీతాపతి వచ్చి అయిదు రోజులయి పోయింది. ఇక ఏదోవిధముగా రామారావును సంభాషణలోకి దింపితేనే గాని అసలు విషయము బయటపడ దనుకొన్నాడు. మధ్యాహ్నము భోజనము అయిపోయిన తరువాత వెళ్ళి రామారావు పక్కలో కూర్చున్నాడు. [illegible]

మొదలుపెట్టినాడు. మెల్లిగానూ, వినయముగానూ చిరునవ్వుతో "ఎందుకురా అంతకోపము? కోపమువల్ల వచ్చిన చిక్కులు పోతనా?" అన్నాడు సీతాపతి.

"నీ మీద నాకు కోపము లేదు."

"అయితే ఎవరిమీద అంతకోపము? ఎందుకు?"

"నామీదనే — నా ఈ జన్మమీద!"

"నాతో అంటే అన్నావు కాని—మ రెవరితో ఇట్లా అనకు. ఇట్లా అంటే విశాఖపట్నము పంపిస్తారు."

రామారావు అతనివంక చూడకుండా ముఖము అటు తిప్పుకొని ఊరకున్నాడు. సీతాపతి ఎంతో ఓదారుస్తున్న వాడికిమల్లే "ఏం ప్రయోజనము" ఎంత దుఃఖము కలిగితే దాన్ని అంత మింగివేయవలెను. అది పెద్ద లక్షణము. సరే. కానియ్యి, నీది ఎట్లా కావలసి ఉంటే అది అట్లా అవుతుంది. సాయంత్రము మరి ప్రయాణమయి పోదాము. ఏమంటావు?" అన్నాడు.

కోపముతో "చాలు చాలు పెట్టు వేదాంతము!" అన్నాడు రామారావు.

"నీకు నిజంగా మతిపోయినట్టున్నది. ఇంటికి పోతే ఈపిచ్చి అంతా వదలుతుంది ...... అన్నపూర్ణ నీకోసరము ఎంత పరితపించి ఎలా చిక్కిపోయి ...."

అర్ధోక్తిలోనే రామారావు "అమ్మ, అమ్మ, ఎంతదొంగవిరా! అమ్మ దుర్మార్గము! నాకోసరము పరితపిస్తున్నది- పరితపిస్తున్నదీ? ! ఆ, ఏమిఅమాయకులురా!..." అంటూ వాక్యము పూర్తి చేయలేక పోయినాడు. ముచ్చెమటలు పోస్తున్నవి. ఒళ్ళు గజగజ వణకడము మొదలుపెట్టింది. మిర్రి మిర్రి చూడసాగినాడు. ఏదో మాట్లాడబోతాడు కాని నోటివెంట పెగలడము లేదు. మంచముమీద కూర్చున్నవాడల్లా లేచి అటూ ఇటూ తిర్రివాడి గాగా పచార్లుచేయడం ప్రారంభించినాడు.

కొంచెము సేపు సీతాపతి నిశ్చలముగా ఊరుకొన్నాడు. రామారావు ముఖములో ఆమొదట ఉద్ధృతము కొంతతగ్గిపోయి మామూలుస్థితిలోకి వస్తూ ఉండగా "ఏమిటి రామారావు? ఏమిటో చాలా గొడవగా ఉన్నావు" అని మెల్లిగా సీతాపతి అన్నాడు.

"ఆ! ఆ! ఇంకా అమాయకపు వేషము వేస్తున్నావా? నీవు పయోముఖ విషకుంభానివి. ముందు ఈగదిలోనుంచి నడుస్తువా? బంట్రోతుచేత గెంటించేదా? ఛీ, ఛీఛీ!" అన్నాడు రామారావు.

అత నెంత గందరగోళము చేస్తున్నాడో అంత కంత నిశ్చలముగా సీతాపతి కించిన్మందహాసముతో "పోనీలే అట్లాగే వెళ్ళిపోతాను నాతప్పేమిటో చెప్పు. తప్పు తెలియకుండా దండన చేయడమా? అందులో నీవు లాయరువు కూడాను" అన్నాడు.

"అవునులే. నీతప్పేమి లేదులే. అసలు తప్పంతా దానిదగ్గిర - ఆ అన్నపూర్ణదగ్గర - అమ్మయ్యో - నేను ఎంతమోసపోయినాను. మనువు 'స్త్రీ ఏకాంతముగా సోదరులతో నయినాసరే మాట్లాడకూడ'దని శాసించినాడు. మొదట నే నది చదివినప్పుడు మనువు ఉత్త ఫూల్ అనుకొన్నాను."

"ఓరి! ఇదా నీ గొడవ! నెలరోజులబట్టి అవస్థ పడుతున్నది ఇందుకా? భూములు పుట్రలు అమ్మివేసిందికూడా ఇందు కన్నట్టా. చాలా గొప్పవాడివి!"

"రాస్కెల్, నీకు ఎగతాళా? నేను చూడలేదూ? ఆరోజు - రాత్రి మీ ఇద్దరూ చేసినపని, ద్రోహి! ముందు నా యెదుటనుంచి లేచిపో."

"ఏం చేశాముగా మేము?"

"ఏం చేశా మంటున్నావు, తుపాకి ఉన్న ట్లయితే అప్పుడప్పుడు ఆక్షణములో అట్లా మీ ఇద్దరిని కాల్చివేసి ఉండేవాణ్ణి సుమా. ముందు లే నీవు నాదగ్గిర వద్దు పో. నీదారిన నీవు పో."

"ఏం చేశా మెలాగు?"

"ఏం చేశారా, గాఢాలింగనము చేసుకొన్నారు. నేను చూచినాను. ఈ కండ్లతో నేను చూసినాను."

"సరే, అప్పుడే అడగకపోయినావా అన్నపూర్ణను కాని నన్ను కాని? ఏమిటా దుర్మార్గుడు? ఓరి వెర్రివాడ! కేవలము వెంగళప్ప వయినావులే. లే, రయిలువేళ అయిపోయింది. ఒక్కసారి ఈ విధముగానే అన్నపూర్ణను మందలించు. అప్పుడు నిజానిజములు తెలుసుకోకుండా ఇంత చాదస్తములో పడిపోతావని అనుకోలేదురా. ఎందుకు లే. మరి నన్ను అడిగినట్టే ఆమెను కూడా అడిగి చూడు-ఏం చెపుతుందో?"

"అయితే నీ వేమి సమాధానము చెప్పినావు?"

"ఆమెను కూడా ఈవిషయము అడగమన్నాను. ఆమె నీతో ఇదివర కెన్నడయినా ఒక్కనాడయినా అసత్యము చెప్పిన పాపాన పోయిందీ? ఆలోచించు రా. ఈ సాయంత్రము మెయిలులో వెళ్ళిపోదాము."

"ఇది ఏదో పెద్దవ్యూహము పన్నావు. నీవు నాదగ్గిర వద్దుపో. పొమ్మంటే పోవేం?" అని నెట్టివేసినాడు.

సీతాపతి చిరునవ్వుతో బయటకు వెళ్ళిపోయినాడు.

౫

ఆమర్నాడు రామారావు ఇంటికి ఎట్లాగో బయలుదేరినాడు. రైలులోనే సీతాపతిని తన ఇంటి చాయలరావద్దని శాసించడముచేత మధ్యదారిలోనే అతను దిగబడిపోయినాడు.

అతను ఇంటికి వచ్చేసరికి అన్నపూర్ణ బయట ఉంది. ఇల్లంతా మహారణ్యములాగా ఉంది. నౌకరు లేదు. వంటవాడు ఉన్నాడు. పక్కమట్టుకు ఎంతో ఆదరముతో అతన్ని ఆహ్వానము చేసింది. అన్నపూర్ణ బ్రహ్మానందముతో అతని యెదుట దూరముగా వచ్చి నిలుచున్నది. కాని

అతను హిమాలయాపర్వతముకంటే అచంచలముగాను అఖండముగాను ఉండి ఆమెవంక నయినా చూడలేదు. అది సమయము కాదని ఆమె అప్పటికి ఊరుకొన్నది. మూడురోజులూ ఎన్నిసార్లో దూరమునుంచి అతన్ని పలకరించి సంతోష పెట్టడానికి ప్రయత్నము చేసింది, కాని లాభము లేకపోయింది.

ఆ మూడురోజులూ అతను అన్నము తినలేదు. ఏదో ఇంత కాఫీ పుచ్చుకొని మత్తుగా పడిఉన్నాడు. ఎన్నివిధాలనో అన్నపూర్ణ పరామర్శ చేయబోయింది. ఆమెవంక కన్ను అయినా ఎత్తి అతను చూడలేదు.

నాల్గవరోజు ఉదయమే అన్నపూర్ణ వచ్చి అతనిసరసనే కూర్చున్నది. ఊరకే చూస్తూ ఏమీ మాట్లాడకుండా రామారావు ఊరుకొన్నాడు.

"ఎక్కడినుంచి వచ్చినావు? ఎప్పుడు బయలుదేరినావని? ఏమిటి, అన్నము ఎందుకు తినవు. ... ..." అంటూ ఏమేమిటో ప్రశ్నలు ఆమె ఎంతో ఆదుర్దాతో అడిగింది. అతను ఏమీ సమాధానము చెప్పకపోవడమే కాకుండా ఆమెవంక వెర్రిగా చూడడము మొదలుపెట్టినాడు. అతని ధోరణి ఆమె కేమీ అర్థము కాలేదు. కొంచెముసే పయిన తరువాత "సీతాపతి అన్నయ్య మీకు కనుపించాడా?" అన్నది. ఈ మాట అతనికి పాము కరిచినట్టయిపోయింది. వెంటనే కోపముగా "వాడిసంగతి నాకేం తెలుస్తుంది? నీకు తెలియవలెను" అని చివాలున లేచి బయటకు వెళ్ళిపోయినాడు.

సాయంత్రము చీకటిపడే వరకూ ఇంటికి రాలేదు. ఆమె భోజనమూ మానివేసి అతని కోసరము ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నది. అతనెందుకు అట్లా అయిపోయినాడో కించిత్తు అయినా ఊహ చేయలేకపోయింది. పోనీ సీతాపతి అయినా అతని విషయమంతా ఉత్తరము వ్రాయలేదు. కారణము తెలియని ఈ దుఃఖముతో ఆమెకు జన్మమీద విసుగెత్తిపోయింది. ఇక అతను ఇంటికి వచ్చినా, రాకపోయినా ఈవిధముగా ప్రాయోపవేశము చేసి చచ్చిపోదామని నిశ్చయించుకొని పడుకొన్నది.

చీకటి పడిపోయింది. రాత్రి ఎనిమిది కొవచ్చింది. వంటవాడు భోజనముసంగతి రెండుమూడుసార్లు జ్ఞాపకము చేసినాడు. ఆమె ఏమీ జవాబు చెప్పకపోయినందువల్ల వాడు వెళ్ళిపోయి పడుకొన్నాడు.

ఎనిమిదిన్నర గంటలప్పుడు రామారావు మెల్లిగా ఇంటికి వచ్చి పడకకుర్చీలో జారగిలబడి పరధ్యానముగా కూర్చున్నాడు. అతను వచ్చినట్లు అన్నపూర్ణ తెలుసుకొని వెంటనే వెళ్ళి ఎంతో సంతోషము అభినయిస్తూ పడకకుర్చీచేతులమీద కూర్చుని మృదువుగా "ఏమిటి చాలా విచారముగా ఉంటున్నారు. కారణ మేమిటి?" అని చుబుకము నిమరబోయింది. చటుక్కున లేచి కూర్చుని ఆమెచేయి కఠినముగా తీసివేసి "నా కేం విచారము లేదు" అని విగ్గరిగా అన్నాడు భర్త.

"అయితే ఈఉపవాసాలు ఎందుకు? ఎక్కడికో పోవడ మెందుకు? ఈపరధ్యాన మెందుకు—ఏమిటో మీవిషయ మంతా విచిత్రముగా ఉంటుందండి." అన్నది అన్నపూర్ణ.

"ఇది నాయిల్లు కాదు. నా కేమి లేదు. నేను దరిద్రుణ్ణి. నాకు భోజన మెందుకు?" అని మెల్లిగా తనలో తను అనుకొన్నట్లు అన్నాడు రామారావు.

"ఇది మీఇల్లు కా దండీ?"

"నాది, కాదు. మీ నాయన నీకు కట్టించి ఇచ్చినాడు."

"అయితే నాఒక్కతె కోసర మండీ ఈ ఇల్లంతాను? ఏమి టీవెర్రి మాటలు. ఇదివర కెప్పుడూ ఇట్లా మాట్లాడేవారు కారే. మిమ్ముల నెవరో ఏదో మోసము చేసినట్టున్నారు. లేకపోతే మీ కింత విచారము రాదు."

"అవును, అవును."

"సరే ఏం చేస్తాము. భోజనానికి లేవండి. భోజనము చేసినతర్వాత చెప్పుదురు గాని."

"చెప్పే దేమీ లేదు. నా ఆస్తి అంతా అమ్మకొన్నాను. నా చేతిలో గుడ్డిగవ్వ అయినా లేదు. డబ్బు లేనివాడికి భోజన మెందుకని?"

"మీ ఆస్తి నేను తిన్నాను ఇంకా. ఇదంతా యిది కావాలి? ఇదుగో, నా ఆస్తి మీ ఇష్టము వచ్చినట్లు చేసుకోండి. వ్రాసి యిస్తాను. ప్రస్తుతము మీకు పయికము కావలసి ఉంటే ఈ నగలు తీసుకోండి." అని వెంటనే నగలు తీసి యివ్వబోయింది.

రామారావు కొంచె మాశ్చర్యపడి ఆశ్చర్యము కనబరచకుండా మెల్లిగా గద్గదికతో "నేనే నీకక్కర లేకపోయినప్పుడు నీ ఆస్తి అంతా నాకెందుకిస్తావో ఆశ్చర్యంగా ఉంది. ఇది ఏదో ఇదివరకటికంటె గొప్ప మోసము చేయదలచుకొన్నట్టున్నావు."

గజగజ వణుకుతూ లేచి నిలుచుని "నేను ఇదివరకు మిమ్మల్ని మోసము చేశానండీ — మోసము చేస్తూ ఉంటే — అట్లా మోసము చేస్తే తుపాకి కొయన ఎందుకు వెయ్యక పోయినారు? నేనా — మోస... — మోసము చేయుటము — అమ్మో —" అంటూ కండ్లనీళ్ళు తుడ్చుకుంటూ చూడ సాగింది అన్నపూర్ణ.

"ఎంత నంగనాచివే — ఇందుకోసమనే పెద్దలు స్త్రీలు ఏడ్చి నవ్వి కోపగించుకొని ఇంకా ఏమేమో పనులు చేసి మొగవాళ్ళను మోసము చేసి తమపనులు నెరవేర్చుకొంటూ రని అన్నారు."

"నా అపరాధము ఏమిటో సెలవియ్యండి. లేకపోతే నేనింకా ఇంత మాట మీనోటనుంచి వచ్చినతరువాత బతుకను."

"ఏమి దొంగవేషము వేస్తావు, ఇంకా అమాయకముగా ప్రవర్తించి నన్ను వెర్రి వెధవాయను చేదామనుకొన్నావు కాబోలు. నేను ఆ రాత్రి నీవు చేసిన పని చూడలేదనుకొన్నావు కాబోలు. ఈరోజు ఉదయము కూడా కొంచెము సిగ్గు అయినా లేకుండా వాడిని గురించి నన్ను అడుగుతావా?"

కొంచెము విశ్వాసముతో "నేను సీతాపతి అన్నయ్యా......"

"అన్నయ్యా అన్నయ్యా అంటున్నావా?"

"అయ్యో ఇంకను మీ రింత మనోవ్యథ అనుభవిస్తున్నట్టు మాకు కొంచెమయినా చెప్పక పోయినారా? ఏమాత్రము మీ అనుమానము తెలిసినా ఆక్షణము ఆ అనుమానములో ఉన్న సత్యము మీకు తెలిసేటట్టు చేసేదాన్నే" అంటూ గోడవంక ఆమె చూసేసరికి దీపపుకాంతి వారి ఉభయుల నీడా గోడమీద కనుపించింది. వెంటనే ఆమె అతని ముందు ఒక గజము దూరము వెళ్ళి నిలుచుని వంగి, ఏదో అందుకో బోతున్నట్టు నిలుచుని అన్నది. "ఆగోడమీద చూడండి. ఏలా నీడ పడిందో చూడండి. చూడండి." గోడమీద నీడలో అతను కూర్చున్నట్టున్నూ అతని కంఠాన్ని అన్నపూర్ణ కౌగిలించుకొన్నట్టున్నూ కనుపించింది. అతను ఆశ్చర్య పోయినాడు. తదేకముగా ఆ నీడవంక చూస్తూ "ఏమిటి ఏమిటి!" అన్నాడు రామారావు.

"ఇదే రజ్జు సర్పభ్రాంతి అంటే—ఆ రాత్రి మీకు తలకాయనొప్పి వచ్చిందే- మీరు ఇంకా కొంచెంసేపటికి వస్తారు అనంగా సీతాపతి అన్నయ్య బాల్కనీలో ఉన్నాడు. నే నేమో గదిలో బల్లమీద ఉన్న పుస్తకము అతనికి అందించడానికి వంగేసరికి మే మిద్దరము కౌగలించు కొంటున్నట్టు నీడ కనుపించి అన్నయ్య నవ్వుతూ ఆనీడ నాకు చూపించి నాకు కూడా నవ్వే. అది చూసే కాబోలు మీరు అనుమాన పడ్డారు అనుకొంటాను. ఇక లేవండి మీ గొడవ ఇదా అండి" అతన్ని లేవదీయ బోయింది. అతను ఆనీడ చూస్తూ ఏమిటో వెర్రివాడిలాగా ఉండేసరికి ఇక లేవండి భోజనము చేద్దాం! మొగవాండ్లు ఎంత వెర్రివాండ్లు అండీ అని అతన్ని లేవదీసింది. అతను కొంచెము సిగ్గుతో లేచి నిలుచుని ఇంకా గోడవంక చూస్తూ ఉండేసరికి "నయము! ఎప్పుడు నీడ అట్లాగే ఉంటుం దని అనుకొంటున్నారా ఏమండీ" అన్నది అన్నపూర్ణ.

చిత్తరువు

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహా శాస్త్రి

౧

లజ్ చర్చి రోడ్డు, మైలాపూర్, జూలై ౧౭, ౧౯౧౯.

అయ్యా: నే నీరోజు ఉదయమే ఇక్కడికి వచ్చినాను. నేటి సాయంకాలు మైదు గంటలకు తమరు నా బసకు దయచేసిన ట్లైతే మన ముభయులమూ కాలేజీకి వెళ్ళి పిల్లను చూచి, తరువాత సంగతి మాట్లాడవచ్చును. ఈ సాయంకాలము పిల్లను చూచుటకు ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొందినాను. తొందరపను ఉండుటచేత తిరిగి ఈ రాత్రే నేను వెళ్ళిపోవలెను. కాబట్టి తాము సాయంకాలము తప్పక దయ చేస్తా రని నమ్మెతాను.

విధేయుడు,

భ. కుటుంబరావు.

ఆనాడు సాయంకాలము కొంచెము వర్షము కురిసి వెలిసింది. అస్త మించబోతున్న సూర్యకాంతి బంగారు నీరువలె చూడడానికి ముచ్చటగా ఉన్నది. ఆకు నంటిఉన్న ప్రతివానచినుకూ నక్షత్రములాగ ప్రకాశిస్తున్నది. తూర్పున పెద్ద ఇంద్రధనస్సు ఆకాశాన్నీ భూమినీ కలిపి వేసింది.

టిట్ పట్ లో తనబంగాళాలో పడకగదిలో అద్దానికి ఎదురుగా నుం చుని ప్రపంచములో తనకు మరొక ఆలోచన ఏమీ లేనట్లుగా ఏదీకదీక్షతో 'బో' సవరించుకుంటూ నిలబడ్డాడు నారాయణరావు. ఆసవరణ అయిన తరువాత కాస్సేపు తన ప్రతిబింబముకేసి చూచుకొని నేవీబ్లూకోటు

తొడుక్కొని పట్టుసేలంకొండువా పైన వేసుకొని పైఉత్తరము బల్లమీద నుంచి తీసి మళ్ళీ చదువుకొని జేబులో పెట్టుకొని చేతికర్ర తీసుకొని మళ్ళీ అద్దములో ఒకసారి చూచుకొని అద్దముపైన గోడ నున్న పటము కేసి చూచినాడు.

ఆ పటమునందు సుమారు ఇరవై సంవత్సరముల వయస్సు గల జవ్వని రూపు చిత్రించి ఉన్నది:

'కలకల నవ్వినట్లె తెలిగన్నుల నిక్కిమ చూచినట్ల తో
బలుక గడంగినట్ల కడు భావగభీరత లబ్బినట్ల పెం
పొలయ దనర్చి జీవకళ యుట్టిపడ, ...

చిత్రించిన ఆపటము చూస్తే అందులో ఉన్నరూపవతి జీవము తాల్చి ఉంటే ఇంకా ఎంత అందముగా ఉండేదో అనిపిస్తుంది. ఆ కన్నులలో గభీరత ఎంతమందిని ముగ్ధులను చేసిందో అని ఆలోచన కలుగుతుంది. ఆ పెదవులపైన నాట్యమాడే వెన్నెల ఎంతమందికి మతిభ్రమ కలుగజేసిందో అని భయము వేస్తుంది. తాను ప్రేమించిన పురుషునకు స్వర్గసౌఖ్యము చవి చూపించి మర్త్యలోకమునుంచి ఎత్తివేసి దేవత్వము ఇప్పించి ఉంటుంది.

ఆ పటముకేసి నిదానముగా ఒక్కమారు చూచి "మోహినీ, వెడుతున్నాను, నీ తుదికోరిక చెల్లించబోతున్నాను; తరువాత నన్నేమీ అనకు!" అన్నాడు నారాయణరావు. ఆ సౌందర్యరాశి, కన్నులలో ఆనందము నాట్యమాడుతున్నట్లూ, పెదవులు వెళ్ళండి అంటున్నట్లూ నారాయణరావుకు తోచింది. నిట్టూర్పు విడిచి నెమ్మదిగా మేడమెట్లు దిగి వచ్చి బయట నున్న మోటారుకారు ఎక్కి అయన లజ్ చెర్చి రోడ్డుకు వెళ్ళినాడు.

౨

నారాయణరావు సుమారు ముప్పైఎఅయిదు సంవత్సరముల వయసు వాడు, బ్రాహ్మణుడు, కులీనుడు. ఇరవైరెండో సంవత్సరముననే బి. ఏ..

ప్యాస్ అయినాడు. తండ్రి వెంకట్రావు రత్నవ్యాపారము చేస్తూ ఉండే వాడు. ఆయన చాలా డబ్బు ఆర్జించినాడు. కొడుకు బి. యే., ప్యాస్ కాగానే అతనినికూడా వర్తకములో ప్రవేశ పెట్టి ఆరుమాసములు తరిఫీదు చేసి యూరపులోని గొప్పవర్తకులతో ఖాతాలు ఏర్పాటు చేసుకొని రమ్మని పంపించినాడు.

నారాయణరావు సుఖముగా సంవత్సరముపాటు దేశాటనము చేసినాడు. యూరపు అంతా తిరిగి, అమెరికా చూచి, జపానుమీదుగా స్వదేశము చేరినాడు. కావలసినంత లోకానుభవమూ, జ్ఞానమూ, సంపాదించినాడు. ఎక్కువ పెద్దమనిషి తరహా, మర్యాదా సంపాదించినాడు. అతను స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చిన ఆరుమాసములలోనే తండ్రి కాలము చేసినాడు. ఆయన పోయినప్పటినుంచీ వ్యాపారము తానే చూచుకోనడ మారంభించినాడు. వర్తకులలో ఇంత మంచివాడూ, న్యాయస్థుడూ మరొకడు లేడనే పేరు కొద్దికాలములోనే సంపాదించినాడు. దానితో వ్యాపారము హెచ్చినది. వ్యాపారము హెచ్చినకొలదీ అతనికి శాంతమూ, సౌమ్యతాకూడా హెచ్చినవి. అతని పెదవులపైన మందహాసమూ కన్నులలో దయా, ముఖమునందలి గాంభీర్యమూ చూచి, "ఏమి మనిషి, ఏమి అదృష్టము!" అనుకోని వాళ్లు లేరు.

నారాయణరావు బి. యే. సీనియర్ చదువుతూ ఉండగా భార్య కాపురానికి వచ్చినది. నూదిలో దారములాగ ఒకరి మనస్సులో ఒకరు మెలగుతూ, ఎప్పుడూ ఒకరి నొకరు విడువకుండా, దేవతలవలెనూ ఆనూయాజనకమైన ఆనందమును అనుభవిస్తూ ఉండేవారు. ఈ దంపతులను చూచి మెచ్చుకొననివారు కానీ, వీరి అదృష్టమును కొనియాడనివారు కానీ లేరు.

ఇంతమంది కళ్ళా నోళ్ళా పడ్డ సౌఖ్యమూ ఎన్నాళ్ళు నిలుస్తుంది. ఎంత సంతోషదాయకమైనా శరత్కాలపూర్ణిమ ఎల్లకాలమూ ఎలా ఉం

టుంది? చూస్తూ చూస్తూ ఉండగా నాలుగురోజులు విషజ్వరము కాచి పూర్తిగా వికసించిన పుష్పమువలె రాలిపోయింది అతని భార్య. ప్రాణము పోయేవరకు బాగా తెలివిగా ఉన్నది. జబ్బులోకూడా ఒక్క క్షణమైనా విడువకుండా నారాయణరావు ఆమెను కనిపెట్టుకొనే ఉన్నాడని వేరే చెప్పవలెనా? ఇంక కొంచెముసేపటిలో ప్రాణాలు పోతుం దనగా భర్తదగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని అతని చెంగు పట్టుకొని వద్దని ధైర్యము చెప్పి ఏమీ సందేహించక తిరిగి వివాహము చేసుకొమ్మని కడసారి ఒక ముద్దు పెట్టుకొని అతని చేతులలోనే ప్రాణాలు విడిచింది.

కొంతసేపటివరకూ నారాయణరావుకు ఒళ్ళు తెలియలేదు. చేష్టలుడిగి కళాహీనము కాక మామూలుగా నిద్రపోతూ ఉన్నట్లుగా ఉన్న తన భార్య ముఖంకేసి రెప్ప వాల్చకుండా చూస్తూ అలాగే కూర్చున్నాడు. తరువాత తెలివి తెచ్చుకొని ఆమెకు అంత్యవిధులు జరిపినాడు.

తరువాత కొన్ని దినాలవరకూ మతి లేనివానివలె తిరిగినాడు. భార్య పోయిన సంగతే తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. ఏ పుట్టింటికో వెళ్ళినట్లు భావించుకొంటూ ఉండేవాడు. అందరూ ఇతనికి పిచ్చెత్తుతుం దేమో నని భయపడేవాళ్లు. కొన్ని దినాలిలా జరిగిన తరువాత అతనికి మతి కుదుట పడ్డది. తననష్టమును తెలుసుకొన్నాడు. దుఃఖసముద్రమును దాటడానికి అతను పడ్డ అవస్థ చెప్ప శక్యమైనది కాదు.

నారాయణరావు భార్యతో ఒకసారి బొంబాయి వెళ్ళినప్పుడు అక్కడ ఒక ప్రసిద్ధ చిత్రకారుని చేత తన భార్య రూపమును చిత్రింపించి అప్పటినుంచీ దానిని తన పడకగదిలో పెట్టుకొన్నాడు. ఆ పటము అంత సజీవముగా ఉన్నందుకు అనేక మంది చిత్రకళానిపుణులు ప్రశంసించినారు. భార్య ఊళ్ళో లేనప్పుడు రోజూ లేవగానే ఆ బొమ్మ నొక్క ముద్దు పెట్టుకొని మరీ ఇవతలికి వచ్చేవాడు. భార్య పోయిన పిమ్మటకూడా ఆ పటమున ఆమె జీవించి ఉన్నట్లుగానే భావించి ఆమెతో మాట్లాడుతూ ఉండేవాడు. కొత్తగా కాపురానికి వచ్చిన రోజులలో ఆమెకు

'మోహిని' అని అతను ముద్దుపేరు పెట్టుకొన్నాడు. ప్రతిరోజూ సాయంకాలము ఇంటికి రాగానే దుస్తులు విడిచి సావకాశముగా పటము దగ్గిర కూర్చొని, "మోహినీ, ఇవాళ ఏమి జరిగిం దనుకున్నావు" అని ఆనాటి విశేషము లన్నీ పూస గుచ్చినట్లు చెప్పేవాడు. మళ్ళీ ఉదయాన బయటికి వెళ్ళేటప్పుడు, "మోహినీ, వెళుతున్నాను, ఇవాళ" అని ఆరోజు తన కున్న పని అంతా చెప్పేవాడు. ఇలా చెప్పేటప్పుడు ఆమె ముఖము ఒకప్పుడు నవ్వుతున్నట్టూ, ఒకప్పుడు చిట్లించినట్టూ అతనికి కనబడుతూ ఉండేది. ఆమె ముఖవైఖరిని బట్టి తాను చేయబోయే కార్యము ఆమె కిష్టముందో లేదో తెలుసుకొని ఆప్రకారము తాను నడుచుకొంటూ ఉండేవాడు.

భార్యపోయి సుమారైదు సంవత్సరము లైనది. మొదటిరోజులలో ద్వితీయ వివాహము చేసుకొనవలసిన దని అనేక మంది హితోపదేశము చేసినారు. అనేక సంబంధము లెక్కడెక్కడనుంచో వచ్చినాయి. ఆ సంగ తెప్పుడూ తన దగ్గిర తలపెట్టవద్దని తన స్నేహితులతోటి గట్టిగా చెప్పినాడు. తన కష్టములు మరచి పోవడానికి క్రమేణా వ్యాపారము బాగాచేసి ధనార్జన చేయవలె ననే పట్టుదల బయలు దేరినది. డబ్బు విశేషముగా వస్తూ ఉన్నకొద్దీ అతనికి లుబ్ధత్వము హెచ్చినది. దానితో పాటు హృదయము కొంచెము కర్కశత్వము వహించినది. దయాదాక్షిణ్యములు తగ్గినాయి. వెనకటి సౌమ్యత వెనుకంటిలది. చిరాకూ కోపమూ హెచ్చినాయి. తన స్వభావములోని మార్పు తానే కనిపెట్టినాడు. ఇటువంటి మార్పుకు కారణ మేమై యుంటుందా అని విచారించినాడు. తనలో మంచిచెడ్డలను సవరించుటకూ, హృదయ కాఠిన్యమును మృదుల పరచుటకూ, ప్రేమ స్వరూపురా లైన రాధిక ఒకర్తె లేకపోవడముచేత కదా అనుకొన్నాడు. ఇలా కొంతకాలము అఖండైశ్వర్యములో ఏకాకిగా ఉంటే తనలో ఉండే మానవత్వము పూర్తిగా నశించి పశుప్రాయుడనై పోతానేమో నని భయపడినాడు. అందుకని తన్ను రక్షించడానికి సమ

ధురాలైన ప్రేమమూర్తి ఎవరైనా దొరికితే బాగుండు ననుకొన్నాడు.

భార్య తన అవసానకాలమందు ఈయనను మళ్ళీ వివాహము తప్పకుండా చేసుకొమ్మన మని మరీ మరీ చెప్పి పోయినది. అంతటితో తీరుకోకుండా ఈ మధ్య రోజూ రాత్రి కలలో కనబడి వివాహము చేసుకొమ్మన మని ఈయనను బలవంత పెడుతున్నది. పటములో కూడా మోము వికాసము కొంచెము తగ్గినట్లుగా ఉన్నది. అందుచేత వివాహ మెందుకు చేసుకొన కూడదా అని ఈయనకు ఆలోచన పుట్టినది. "చేసుకొంటే పూర్వసుఖము లన్నీ ఎలా మరిచిపోయి మళ్ళీ మొదటికి రావడము! ఆ మోహిని స్థానములో ఇంకొకరిని ఎలా నిలపడము! మోహిని కల్పించిన హృదయమును మళ్ళీ ఇంకొకరికి ఇవ్వడ మెలాగు! ఇవ్వడానికి మాత్ర మేముంది! నా హృదయాన్ని నా మోహినే తీసుకొని పోయింది. అలాంటప్పుడు హృదయ శూన్యుడ నైన నన్ను ఎవరు పెండ్లాడుతారని పెళ్ళి చేసుకుంటే మట్టుకు నా మోహిని జ్ఞాపకం రాకుండా ఎలా ఉంటుంది? అలా ఉంటే బ్రతకడ మెలాగు! నే నింకొకళ్ళను ప్రేమించనప్పుడు వాళ్లు మట్టుకు నన్ను ప్రేమిస్తా రన్న మా టేమిటి? ఎందుకు ప్రేమించాలి. పోనీ, అన్నిటిమాటా అలా అట్టిపెట్టి నా కిప్పుడు ముప్పైయైదేండ్లు ఉన్నాయి కదా! ఏ పన్నెండేండ్ల పిల్లనో పెండ్లి చేసుకొంటే - తనకంటె ఇరవైమూడేండ్లు పెద్దవాడిని - నా మీద అంత అనురాగ ముండ మంటే ఎలా ఉంటుంది! పోనీ ఆ సంకోచ మెందుకు? పెద్దపిల్లనే ఎందుకు పెండ్లాడ కూడదు? నన్ను వెలి వేస్తా రన్న భయము లేదు. నా ఇంటికి రాకపోతే ఎలాగా అన్నంత ఆప్తులా లేరు. తక్కిన నా శ్రేయస్సు కోరేవారు ఎలాగూ వస్తారు. అవును, అలా చేస్తే బాగుంటుంది. పిల్లకు జ్ఞానము వచ్చి ఉంటుంది, సంగతంతా చెప్పినపిమ్మట నచ్చితేనే పెండ్లాడుతుంది. అలా ఇష్టపడ్డ పిల్ల ఎప్పుడు దొరికితే అప్పుడే పెండ్లాడవచ్చును. అని కొన్నాళ్లు తర్కవితర్కములు చేసుకొని చివరకు తాను వివాహము చేసుకొంటానని, సంబంధ మెక్కడ నైనా ఉంటే విచారించవలసిన దనీ, ఒక స్నేహితునితో చెప్పినాడు నారాయణరావు.

౩

ప్రపంచకములో 'నా' అన్నవాళ్లు ఎవ్వరూ లేని ఏకాకిని రుక్మిణి. ఇరవైరెండేండ్లు ఉంటాయి. ఆమె నెంతసేపు చూచినా చూడ బుద్ధి అవుతుంది. సుగుణవతీ, రూపవతీ, పోతపోసిన బంగారుబొమ్మ. నిశ్చయముగా నిలుచున్నప్పుడు చూస్తే ఆమె అసమానుడైన శిల్పి ఎవడో చెక్కిన విగ్రహమువలె ఉంటుంది. అవయవసౌభాగ్యములో గాని రూపసంపదలో గాని రేఖావిలసనలో గాని శరీరలావణ్యములో గాని ఆమెను వంక పెట్టడానికి ఎవ్వరికీ శక్యము కాదు. మలయమారుతో చ్చలిత మైన లేదీగవలె ఆమె కదలినప్పుడెప్పుడూ విలాస మొలుకుతూ ఉంటుంది. అంత నాజూకుగా ఉన్నదని కేవలము అబల కాదు. ఆ తీర్చినముక్కూ, గన్నగా దగ్గరగా ఉన్న పెదవులందలి పట్టుదలా, కన్నులలో లోతు, మెరపు మెరసినట్లు ఒకొక్కప్పుడు కళ్ళు తళుక్కు మన్నప్పుడు వాటిలో కనబడే రాజసమూ, చూస్తే చరిత్రలలోని రాజపుత్ర స్త్రీలు జ్ఞప్తికి వస్తారు.

ఆమె పేద బ్రాహ్మణ కుటుంబములో పుట్టినది. తల్లి దండ్రులకు ఆమె ఒక్కర్తె. నిరుపేద లైనప్పటికీ ఏలోటూ లేకుండా వారామె నెంతో గారాబముగా పెంచుకొంటూ ఉండేవాళ్ళు. కాని దురదృష్టమువల్ల ఆమె కేడవయేటనే రెండుమూడు రోజులు హెచ్చు తగ్గుగా తల్లితండ్రు లిద్దరూ కాలము చేసినారు. దిక్కులేని పిల్లను ఆ స్థితిలో ఎవళ్ళు నెత్తిమీద పెట్టుకుంటారు!

భమిడివాటి కుటుంబరావని ఒక సంపన్నగృహస్థు, ధర్మజీవత, న్యాయవాది. న్యాయ మైన కేసుగా ఉండి ఆయన చేపట్టినాడూ అంటే అది నెగ్గిన దన్నమాటే! ఆయనకు దైవము ఒక్కటే లోటు చేసినాడు: సంతానము లేదు. అందుచేత ఆయనా, ఆయన భార్యా, దేశములో ఉండే దిక్కులేని వాళ్ళ నందరనూ తమ పిల్లలుగా భావించుకొని తమకు చేతనైన సహాయము చేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. చుట్టుపక్కల ఉండే ప్రతిపల్లెలలోనూ ఒకరో ఇద్దరో కుటుంబరావు కుటుంబము వాళ్ళే.

కుటుంబరావుకు రుక్మిణి సంగతి తెలిసినది. వెంటనే ఆయన ఆ పిల్లను రప్పించి దైవనిర్ణయానికి ఆశ్చర్య పడుతూ, "అమ్మాయీ, ఇంక ఇదే నీ యిల్లు అనుకో; తల్లిదండ్రులు లేరని బెంగపెట్టుకోకమ్మా. నన్నూ నా భార్యనూ నీ తల్లిదండ్రులనే అనుకొని ఇక్కడనే ఉండు. నీ కేమీ లోటుండదమ్మా" అన్నాడు. రుక్మిణి తెల్లబోయి ఒకసారి కుటుంబరావు కేసీ, ఒకసారి ఆయన భార్యకేసీ, ఒకసారి ఆ ఇంటికేసీ చూచి, "నే నిక్కడ ఉండ" నన్నది. కుటుంబరావు ఆ పిల్లను దగ్గరకు తీసుకొని నిమురుతూ, "భయపడకమ్మా! ఒక్కర్తెవు ఉంటే చాలా చిక్కని బడతావు. ఇక్కడ కూడా మీ ఇంట్లో ఉన్నట్లే ఉండవచ్చును. నీకు కావలసినన్ని చొక్కాలూ పరికిణీలూ బొమ్మలూ అన్నీ కొని ఇస్తాను. నీ స్నేహితురాండ్రంతా ఇక్కడకే వచ్చి నీతో ఆడుకొంటూ ఉంటారు" అన్నాడు.

భయము చేతనూ విచారము చేతనూ కన్నీరు కారుస్తూ ఉన్న రుక్మిణిని కుటుంబరావుగారి భార్య ఎత్తుకొని కన్నీరు తుడిచి, ఓదార్చి తల దువ్వి నీళ్ళుపోసి ముఖాన బొట్టూ, కళ్ళకు కాటుకా, పెట్టి వాకిట్లోకి తీసుకువచ్చినది. ఇప్పటికి రుక్మిణికి కొంత బెదురు వదిలింది. కుటుంబరావుగారు బండి పిలిపించి రుక్మిణిని తీసుకొని బజారు వెళ్ళి ఆ అమ్మాయికి పదిపన్నెండు రకాల చొక్కాలు, పరికిణీలు కుట్టించి అయిదారు బొమ్మలు, కొంత మిఠాయి, పకోడీలు, కొని పెట్టి ఇంటికి తీసుకొచ్చేసరికి రుక్మిణి బ్రహ్మానంద పడి తన కష్టాలన్నీ మరచిపోయినది. వారము దినముల వరకూ ఇక్కడ నియమములు కట్టుబాట్లు, ఆమెకు కొంచెము కష్టము కలిగించినాయి. మధ్యన ఒకటి రెండు సార్లు "నే నిక్కడ ఉండను, వెళ్ళి పోతా" నని బెదిరిస్తూ వచ్చింది. అప్పటి కేదో లంచము పుచ్చుకొని మళ్ళీ సమాధాన పడుతూండేది. క్రమేణా ఇక్కడి సౌఖ్యములలో తన పూర్వ చరిత్ర మరచిపోయింది.

కుటుంబరావుగారు రుక్మిణికి ఇంటిదగ్గర సంగీతమూ చెప్పిస్తూ బడికి పంపిస్తూ ఉండేవారు. "పన్నెండు సంవత్సరములు వచ్చిన తరువాత "అమ్మాయ్, నీ కిప్పుడు పెళ్ళి చెయ్యనా? బి. ఏ. దాకా చదువుకుంటావా?"

అని అడిగినారు. ఏమి తోచినదో మళ్ళీ ఆలోచించకుండా నిర్భయంగా "బి. ఏ. దాకా చదువుకోవలెనని ఉన్నది. నాకిప్పుడు పెళ్ళి చేసుకోవలెనని లేదు" అన్నది. కుటుంబరావు భార్య అందుకంగీకరించక పోయినా ఆ అమ్మాయికి ఇష్టము వచ్చినట్లే చేయవలెనని మళ్లీ వివాహ ప్రశంస లేకుండా చదువు చెప్పించినారు. సకాలములో స్కూలుఫైనలు క్లాసు ప్యాసు అయినది. అక్కడనుంచి చెన్నపట్నము పంపించి క్వీన్ మేరీస్ కాలేజీలో ఇంటర్మీడియేట్‌లో ప్రవేశ పెట్టినారు. ఆమె బి. ఏ. చదువుతూ ఉండగా ఈ సంబంధము సంగతి కుటుంబరావు గారికి తెలిసింది. భార్య కూడా అమ్మాయికి త్వరగా వివాహము చెయ్యమని తొందర పెట్టడముచేతా, సంబంధము బాగుందని తోచడముచేతా స్నేహితుల ద్వారా నారాయణరావుతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపినారు. నారాయణరావు పిల్లని చూడడానికి అంగీకరించగానే ఆమెను చూడడానికి కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొంది చెన్నపట్నము వచ్చి నారాయణరావుకు పై ఉత్తరము వ్రాసినారు.

౪

వాకిట్లో మోటారుచప్పుడు వినగానే కుటుంబరావుగారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వచ్చి నారాయణరావుగారిని ఆహ్వానము చేసి, లోపలికి తీసుకు వెళ్ళినారు. కొంచెము ఇష్టాగోష్ఠి అయిన పిమ్మట కుటుంబరావుగారూ వారి స్నేహితులూ కూడా దుస్తులు ధరించి నారాయణరావుగారితో కాలేజీకి బయలుదేరినారు.

కుటుంబరావుగారు మధ్యాహ్నమే కాలేజీకి వెళ్ళి రుక్మిణితోటి అదివరకు ఉత్తరముల ద్వారా తెలిపినదీ, తాను కొత్తగా స్నేహితులవల్ల విన్నదీ రుక్మిణితో సావకాశముగా చెప్పినారు. అప్పటినుంచీ రుక్మిణికి ఏమీ తోచింది కాదు. హృదయము కల్లోలముగా ఉన్నది. అప్పూట కాలేజీలో

చెప్పిన దేమీ తల కెక్క లేదు. తనజీవితములో మూడవసారి మార్పు కలగబోతున్నది. ఈ మార్పుకూడా వెనుకటివలె మంచికే అవుతుందో చెడుకే అవుతుందో. దీనిపైన తనభావిజీవిత మంతా ఆధారపడి ఉన్నది. ఈనారాయణ రా వెలాటివాడో, పైకి లోకాని కెంతమంచిగా కనపడ్డా అంతర్య మెట్లా ఉంటుందో? నాగరికులలో ప్రపంచకానికి కనబడే మనిషికీ ఇంట్లో భార్యకు, పిల్లలకూ కనబడేమనిషికీ ఎంతో తారతమ్య ముంటున్నది. అలాటివా డౌతాడా, లేకపోతే మా నాన్నగారూ కుటుంబ రావుగారికిమల్లే ఉంటాడా! చూపుల కెట్లా ఉంటాడో మనిషి? రెండవ పెళ్ళివాడుకూడా అంటున్నారు. ముసలివాలకము పడ్డదేమో. పోనీ, వాలకముమాట ఏలా ఉన్నా తనప్రేమ అంతా ఇదివర కొకరికి అర్పించిన తరువాత నా కేమి మిగులుతుంది? ఏస్వల్పలోపము వచ్చినా తన ప్రథమ పత్నితో సాపత్న్యము తెచ్చి ఆమె మంచి దని సాధిస్తూ ఉంటాడేమో. అన్నిటిమాటా అటుంచి, పెళ్ళి కాగానే తీసుకు వెళ్ళి మళ్ళీ కాలేజీకి రానివ్వడేమో. ఒకవేళ ఇప్పుడు రానిచ్చినా, ఈపరీక్ష కాగానే మామూలు స్త్రీలవలె నన్నింక మళ్ళీ బయటకు వెళ్ళ నివ్వడేమో. ఇంతచదువు చదువుకొని ఆత్మమానమూ లోపల అణగి ఎలా ఉండగలను? నాన్నగా రడిగినప్పుడు మొదటిపెళ్ళి వాడు కావా లనక ఏమీ ఆలోచించకుండా దీని కెందుకు సమ్మతించాను? ఏమో ఇంతవరకు దైవము నాపాలిట ఉండి అన్నివిధాలా నాకు మేలే చేస్తున్నాడు కదా. దీనివల్లకూడా మేలే కలుగుతుం దని ఎందు కనుకోకూడదు? నా కిప్పు డీసందేహ మెందుకు? అని పరిపరివిధముల ఆలోచిస్తూ గాలిలో గాలిపడగవలె తటపటాయిస్తున్న మనస్సుతో శుభ్రమైన దుస్తులు ధరించి చక్కగా తల దువ్వుకొని ముఖమున ఎర్రని తిలకము తీర్చి గదిలో పచారు చేస్తూ మధ్యమధ్య తన తండ్రీ మొదలయినవారు వస్తున్నా రేమో అని కిటికీలోనుంచి తొంగిచూస్తూ మహా ఆదుర్దాతో వేచియున్నది.

కాలేజీగడియారము ఆరు గంటలు కొడుతుండగా కాలేజీ కాంపౌండు

లోకి వెనాట్కారుకా రొకటి వచ్చి నిలిచింది. రుక్మిణి కిటికీలోనుంచి తొంగి చూచింది. కారులోనుంచి కుటుంబరావుగారు, మరి ఇద్దరూ దిగినారు. ఇందులో ఎవరు నారాయణరావుగారై ఉంటారని ఆలోచిస్తుండగానే నౌకరు ఒకతె వచ్చి రుక్మిణిని పిల్చి "మీకొరకు ఎవరో వచ్చినా" రని చెప్పింది. రుక్మిణి ఒక్కసారి అద్దములో చూచుకొని హృదయములో ఆందోళనము పైకి వినబడుతుందేమో అనే భయముచేత గుండెల నదుముకొని మెల్లిగా తనతండ్రి మొదలయినవారు ఉన్న వెయిటింగురూమ్ లోకి వచ్చింది. లోపలికి రాగానే కుటుంబరావుగారు లేచి రుక్మిణిని తీసుకు వెళ్ళి కుర్చీలో కూర్చొపెట్టి నారాయణరావుగారిని ఎదుట పర్చారు. నారాయణరావు రుక్మిణులు ఒకరి నొకరు రెప్ప వాల్చక తదేకదీక్షతో చూచుకొన్నారు. ఆవీక్షణ క్షణములోనే ఒకరి అంతఃకరణ లొకరికి తెలిసిపోయినాయి. నారాయణరావు కన్నులలో ప్రేమపూరిత మైన హృదయము, నిర్మల మయినమనస్సు, దయాదాక్షిణ్యాది సద్గుణములు రుక్మిణికి గోచరించినవి. యీ ఛాయాప్రకారముగానే దైవము మన పాలిట ఉన్నాడు. ఏవిధమైన సంకోచమూ లేకుండా ఈయనను వివాహ మాడి నా జీవిత మంతా ఈయన చేతులలో పెట్టవచ్చును. ద్రోహ మేమీ ఉండదు, అనుకున్నది రుక్మిణి.

రుక్మిణి కన్నులలో తొందర సందేహము నారాయణరావుకు కనుపించినాయి. ఈ అమ్మాయి సందేహము కొంత తీర్చి ధైర్యము చెప్పాలి. ఏలాగైనా మొత్తముమీద చురుకుపాలు లెక్కువ. కొంత హడావిడిగానే ఉంటుంది. అయినా ఇది బాగానే ఉన్నది. ఈమెకు నేను నచ్చితే నాకేమీ అభ్యంతర ముండ దనుకున్నాడు.

నారాయణరావు రుక్మిణి నుద్దేశించి తన స్థితిగతులు, తనకు మోహినియం దుండుకున్న ప్రేమాతిశయములు మొదలైనవి చెప్పి "నే నిప్పుడు శూన్యహృదయముతో ఉన్నాను. ఈలాటి మనిషిని నీవు వివాహ మాడి ప్రేమపూరితుని చేయగల నన్న ధైర్య ముంటే నన్ను వివాహము చేసుకొనతగు నని అన్నాడు. "పెండ్లి అయినంతమాత్రమున నీవిద్య కేమీ అభ్యంతర

ముండదు. నీ పరీక్ష అయ్యేవరకూ నీవు ప్రతిరోజూ కాలేజీకి వస్తూ పోతూ ఉండవచ్చును. ఉన్నసంగతంతా రవ్వంతైనా దాచకుండా యథార్థముగా నీతో చెప్పినాను. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించుకొని నీనిశ్చయము నీతండ్రి గారి ద్వారా నాకు తెలియపర్చ వలసినది. ఈక్షణమందే నీవు సమాధానము చెప్పవలసిన తొందర లేదు'' అని కుటుంబరావు గారి వైపు తిరిగి, ''అయ్యా! ఇంక నాకు సెలవు ఇప్పిస్తే నేను వెడతాను. మీరూ మీఅమ్మాయీ సంప్రతించుకొని ఆమె ఇందుకు అంగీకరించినట్లయితే వివాహమునకు ఎప్పుడు వీలుగా ఉంటుందో ఆలోచించి నాకు తెలియపర్చండి. సాధ్యమైనంత త్వరలో ఏసంగతీ నాకు తెలిసినట్లయితే నా ప్రయత్నము మీద నేను ఉంటాను. సెలవు'' అని వెళ్ళిపోయినాడు.

ఆయన వెళ్ళగానే కుటుంబరావు గారు ''ఏ మమ్మా, నే నీరాత్రి బయలుదేరి మెయిలుకు వెళ్ళిపోవాలి. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించి నాకు ఉత్తరము వ్రాస్తావా? నీవు అసలు ఎవరి నైనా వివాహము చేసుకోవలెనని ఉంటే చెప్పు. ఇంతకంటె మంచి సంబంధము దొరకడము దుర్లభమని నా నమ్మకము. అయినా నువ్వు ప్రాజ్ఞురాలవు. వరుణ్ణి చూచుకొన్నావు. ఆయన చెప్పిన దంతా విన్నావు. అందులో ఏమి లేడా లేదు. కాబట్టి నీవు బాగా ఆలోచన చేసి నాకు త్వరలో ఉత్తరము వ్రాయి. మనమాలస్యము చెయ్యడము బాగుండదు. ఇంక నాకు వేళ అవుతున్నది. నే వెడతాను. ఉత్తరము వ్రాయడము మట్టుకు ఆలస్యము చెయ్యకు'' అని కుటుంబరావుగారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వెళ్ళిపోయినారు.

రుక్మిణి తొందరగా తన గదికి వెళ్ళి నిర్నిమిత్తముగా పొరలి వస్తున్న కన్నీటి తరగల నాపుకొని, ఈశ్వరున కొకసారి నమస్కారము చేసి తన అంగీకారము అప్పుడే ఉత్తరము వ్రాసి ఆరాత్రి మెయిలుకే పంపించింది.

౫

ఒక శుభవారమునాడు రిజిష్టర్ చర్చిరోడ్డులో కుటుంబరావుగారి స్నేహితు నింట్లో కొద్దిమంది స్నేహితుల సమక్షమందు రుక్మిణికి వివాహము జరిగింది. మరునాడు నారాయణరావు భార్యను తన ఇంటికి తీసుకొచ్చాడు.

ఉదయము సుమారు ఏడు గంటలవుతుంది, మంచుతెర అప్పుడప్పుడే తొలగి పోతున్నది. తోటలో చెట్లు తమ నిద్రామాంద్యమును విడిచిపెట్టి నూతనదంపతులకు స్వాగత మిచ్చినాయి. పారిజాత సౌరభములు ఇంకా వాయుతరంగములపైన తేలియాడుతున్నవి. పక్కనున్న తామర కొలనిలో ఎర్రతామర ఒకటి కలకల నవ్వింది. చెట్లపయిన పక్షులు ఆనందదాయకమైన పాటలను పాడినాయి. నౌకరంతా గుమ్మము దగ్గర నిలబడ్డారు.

మొదటి కారులోనుంచి నారాయణరావుగారు, రుక్మిణి దిగినారు. రెండవ కారులోనుంచి కుటుంబరావుగారు, భార్య దిగినారు. మరిరెండు కారులలో వారి స్నేహితులంతా దిగినారు. నౌకరంతా వధూవరులకు స్వాగత మిచ్చినారు. తోటమాలి దివ్యమైన రెండు గులాబీ పూలదండలతో వధూవరుల నలంకరించినాడు. నారాయణరావుగారు అతని భార్యను బంధువులను స్నేహితులను లోపలికి తీసుకు వెళ్ళి ఇల్లంతా చూపించినాడు. ఆగృహ నిర్మాణమూ, అందులో చిత్రవస్తు సముదాయమూ చూపరులను ఆశ్చర్యానంద భరితులను గావించినాయి. ఆనాడు నారాయణరావు ఊరిలో తన స్నేహితుల నందరినీ పిల్చి గొప్పవిందు చేసినాడు.

సుమారొక వారము దినము లున్న తరువాత కుటుంబరావుగారూ భార్యా తదితర బంధువులు నారాయణరావుగారి దగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని తమ స్వస్థానములకు చేరినారు.

నారాయణరావుగారు రోజూ భార్యను తీసుకు వెళ్ళి కాలేజీలో దిగబెట్టి మళ్ళీ సాయంత్రము ఆమెకోసరము వెళ్ళి, ఆమె రాగానే ఇద్దరూ బీచ్ వద్దను కొంతసేపు కాలయాపన చేసి సాయంకాలము ఇంటికి వచ్చేవారు.

రుక్మిణి మొదట అనుకున్నట్టుగానే నారాయణరావు చాలా ఉత్తముడు. ఇటువంటి సంబంధము దొరికింది కదా. అని చాలా సంతోషించింది. ఆమెకు ఏలోటూ లేకుండా నారాయణరావు వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూ ఉండేవాడు. ఆమెకు ఏమి కావలెనో అడక్కుండానే తను తెలిసికొని తెచ్చి ఇస్తూ ఉండేవాడు. రుక్మిణికూడా దినదినము నారాయణరావు పైన ప్రేమామృతము అధికముగా కురిపిస్తూ ఉండేది. ఒకనాడు నారాయణరావు తనగదిలో పటము కేసి చూసి "ఏమి మోహినీ, ఈపిల్ల నిన్ను మరిపించేటట్టుంది. నన్నుమట్టుకు ఏమీ అనవద్దు. ఇదంతా, నువ్వే తెచ్చిపెట్టుకున్నదే కదా" అన్నాడు. పటములో పెదవులు చిరునవ్వు నవ్వినాయి.

యుక్తకాలములో రుక్మిణి పట్టపరీక్షయందు కృతార్థురా లయినది. అంతటితో చదువు ముగించినది. ఆమెకింక రోజూ కాలేజీకి వెళ్ళవలసిన పని లేదు. ఇంట్లో పని అంతకంటె లేదు. అస్తమానమూ ఏపుస్తకమో చదువుకోవడము, ఏకుట్టుపనో చూచుకోవడము, ఏసంగీతమో పాడుకోవడము. ఎన్ని చేసినా కాలక్షేపము అయ్యేది కాదు. ఇంట్లో ఒక్కర్తె. ఎవరింటి కైనా వెళ్ళడాని కైనా అట్టే పరిచితుల్లు లేరు. కొన్నాళ్ళు నారాయణరావును మధ్యాహ్నము ఫలహారమునకు తను కారుమీద వెళ్ళి తీసుకు వస్తూ ఉండేది. మళ్ళీ సాయంకాలము అయిదు గంటలకు అతని కోసము వెళ్ళి అక్కడనుంచి ఇద్దరూ షికారుకో సినీమాకో వెళుతూ ఉండేవారు. రాను రాను ఒక్కక్షణముకూడా నారాయణరావును ఎడబాసి ఉండలేక పోయేది.

౬

రామచంద్రయ్య సుమారు డబ్బై సంవత్సరములవాడు. నారాయణరావుగారి ఏజంటు. చాలా నమ్మకస్తుడూ ఘరానామనిషీని. నారాయణరావు తండ్రి కాలమునుంచి కూడా ఈప్రాంతమున వారి కుండే వ్యాపా

రి

రము లన్నీ చూస్తూ ఉండేవాడు. ఎప్పుడూ ఒక్కటమ్మిడీ తభావతు రాలేదు. ఒక్క పన్నెత్తుమాట ఎవరిచేతా అనిపించుకోనలేదు. అతను కాకినాడలో మకాముగా ఉంటూ ఉండేవాడు. ఆయనకు కృష్ణమూర్తి అని ఒక్కడే కొడుకు. ఇంటరుమీడియట్ సీనియర్ చదువుతున్నాడు. రామచంద్రయ్యగారి భార్య పోయి ఏడెనిమిది సంవత్సరము లయింది. అప్పటినుంచీ ఆయనే బహుశ్రద్ధగా కొడుకును పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేసినాడు. ఇట్టిస్థితిలో ఆయనకుకూడా అవసానము సమీపించినది. ఆసంగతి తెలుసుకొని నారాయణరావుగారిపేర వారి వ్యవహారము అన్నీ వప్ప జెప్తూ, తన స్థితిగతులు తెలియపరుస్తూ దిక్కు లేని తన కొడుక్కు విద్య పూర్తి గావించి వివాహము చేయవలసిన దని ప్రార్థిస్తూ ఒక పెద్ద ఉత్తరము వ్రాసినాడు. వారివద్దనుంచి సమాధానము వచ్చేలోపున నిశ్చింతగా రామచంద్రయ్య పరలోకగతు డయినాడు.

ఈసంగతి తెలియగానే నారాయణరావు కాకినాడ వచ్చి కర్మ అయ్యేవరకూ అక్కడనే ఉండి దాని కయ్యేకర్చు అంతా ఇచ్చి కృష్ణమూర్తిని హాస్టలులో ప్రవేశపెట్టి అతనికి కొంతసొమ్ము ఇచ్చి బెంగపెట్టుకో వద్దని ధైర్యము చెప్పి ఈ పరీక్ష అయిన పిమ్మట బి. ఏ. క్లాసుకి చెన్నపట్నము రావచ్చు నని చెప్పి తను వెళ్ళి రామచంద్రయ్యకు ఇచ్చేజీతము కృష్ణమూర్తికి నెలనెలకు పంపుతూ ఉండేవాడు.

కృష్ణమూర్తి బహు నెమ్మదైనవాడు. నిష్కల్మష మైన హృదయము కలవాడు. ప్రపంచముసంగతి విశేషము తెలియకుండా అజ్ఞానములో పెరిగినాడు. చదువుయందు విశేషము భక్తి శ్రద్ధలు కలవాడు. ఆసంవత్సరము ఇంటర్ మీడియట్ ప్యాసు అయినాడు.

వేసంగి సెలవలు కాగానే కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి ఆజ్ఞ చొప్పున బి. ఏ. లో చేరడానికి చెన్నపట్నము వచ్చినాడు. నారాయణరావుగారి గుమాస్తా ఒక అతను స్టేషనుదగ్గరకు వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని వారా

యణరావుగారింటికి తీసుకు వచ్చి అప్ప జెప్పినాడు. మరునాడు నారాయణరావుగారే స్వయముగా ప్రసిడెన్సీ కాలేజీకి తీసుకు వెళ్ళి బి. ఏ. క్లాసులో ప్రవేశపెట్టినారు. ఇంటివగ్గర ఇతనికి చదువుకొనడానికి చక్కని గదీ కావలసిన బట్టలూ పుస్తకములూ, రోజూ స్కూలికి వెడుతూ వస్తూ ఉండడానికి సైకిలూ కొని ఇచ్చినారు. అతని ఖర్చు అంతా నారాయణరావుగారే వహించి ఇతనికి ఏలోటూ లేకుండా అన్ని విధములా కని పెడుతూ ఉండేవారు.

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము ఎప్పుడూ చూడ లేదు. ఒక చెన్నపట్నము అన్నమా టేమిటి, ఏపెద్దపట్నమూకూడా చూడలేదు. ఇక్కడి మేడలు, తోటలూ, జనసమూహమూ మోటారుకారులూ మొదలయినవి చూసి కొంతకాలము ఆశ్చర్యపోతూ ఉండేవాడు. క్రమేణా ఊరికి అలవాటు పడ్డాడు. అతని చదువేమిటో అతని ధోరణేమిటో, తప్ప, ఇంకొకరి జోలి జోక్యము అతని కవసర ముండేది కాదు. దేనిలోనూ కలుగజేసుకునే వాడు కాదు. అతను ఉన్నసంగతే ఎవరికి తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. అతనికి భోజనముకూడా తనతోటి సంబంధము లేకుండా వేరే పెట్టవలసిన దని నారాయణరావుగా రేర్పాటు చేశారు. అందుచేత ఏరెండుమూడు వేళలలో గాని నారాయణరావుగారికికూడా అతను కనపడేవాడు కాదు.

౭

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము వచ్చి సుమా రారుమాసము లయినది. ఆరోజు ఆదివారము. నారాయణరావుగారూ రుక్మిణీ మధ్యాహ్నము తమ స్నేహితులను చూడడానికి వెళ్ళినారు. తోటమాలీ తోటలో పని చేస్తున్నాడు. గేటులో ఉండేనౌకరు ఏదో పనిమీద బజారుకు వెళ్ళినాడు. రుక్మిణి దాసీ అపూట సెలవు తీసుకున్నది. ఇంట్లో ఇం కెవ్వరూ లేరు. కృష్ణమూర్తి ఒక్కడే ఉన్నాడు. అతనికి కాలయాపన గాక [illegible]

కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటికి అతనికి ఆమేడ మీద భాగము చూడవలెనని బుద్ధి పుట్టింది. తక్షణము లేచి మేడమీదకు వెళ్ళినాడు. వెళ్ళగానే ముందొక పెద్దగది కనుపించినది. అది నారాయణరావు కచ్చేరిగది. దాని నిండా ఏడెనిమిది బీరువాలలో పుస్తకములు ఉన్నాయి. గోడలమీద గొప్ప గొప్ప కవులూ సంస్కర్తలూ దేశాభిమానులూ మొదలయినవారి పటము లున్నాయి. కంచుతో చేసిన బుద్ధుడూ, కృష్ణుడూ, నటరాజూ మొదలయిన విగ్రహములు కొన్ని చిన్నబల్లలమీద అమర్చబడి ఉన్నవి. ఒకపక్క ఒక పెద్ద మేజా, దానిముందొక కుర్చీ, ఇంకొకవైపున రెండు పెద్ద సోఫాకుర్చీలు, ౫ చిన్నకుర్చీలు అమర్చబడి ఉన్నవి. చాలాసేపు ఆపుస్తకములూ పటములూ చూస్తూ అక్కడ కాలయాపన చేసినాడు. తరువాత ఆగది పక్కనే ఉన్న నారాయణరావు గారి పడక గదిలోనికి వెళ్ళినాడు. తలుపు తెరవగానే వర్ణములతో చిత్రించబడిన దివ్యసుందర విగ్రహమొకటి అతనికి కనబడ్డది. ఆమె నారాయణరావుగారి ప్రథమకళత్రమై ఉంటుందని ఊహించి కొంతసేపా చిత్తరువు కేసి చూచి తరువాత ఆగది చక్కదనము చూసి, అక్కడనుంచి ఆపక్క గదిలోనికి వెళ్ళినాడు.

అది రుక్మిణి పడకగది. నారాయణరావుగారి గదికీ ఆగదికీ మధ్య తలుపు ఒకటి ఉన్నది. ఆతలుపు తెరవగానే ఎదుట గోడదగ్గర సొరుగుల పెట్టెకమర్చి ఒక పెద్ద నిలువుటద్దమున్నది. కుడిచేతివైపు గోడకు రెండు పెద్ద కిటికీలు. వాటివద్దనే మంచిగంధపు చెక్కతో చేయబడిన పెద్ద పందిరి పట్టెమంచమున్నది. మంచపు కోళ్ళపైన బహు నేర్పరియైన పనివానిచే రామాయణమునందలి కథలు కొన్ని చెక్కబడి ఉన్నవి. గుమ్మమునకు రెండు వైపులనూ, రెండు బీరువాలు బట్టలతోనూ, బొమ్మలతోనూ నిండి ఉన్నాయి. మంచానికి కెదురుగుండా ఒక గుమ్మమూ, దానికి ఒక వైపున తలనూనెలూ, సెంట్లు మొదలైనవాటితో నిండిన డ్రస్సింగుటేబిలూ, రెండవవైపున ఒక పెద్దసోఫా, గోడలకన్నివైపులా గొప్పగొప్ప చిత్రకారులచేత చిత్రింపబడిన పటములూ కొన్ని [illegible]

స్వయముగా చిత్రించినపటములూ, మంచము దగ్గర నారాయణరావు పెద్ద పట మొకటి ఉన్నవి. ఈగది కవతల రుక్మిణి వ్రాసుకోడానికి చదువుకోడానికి వేరే గది ఒకటి ఉన్నది. దాని అవతల స్నానాల గది ఉన్నది.

ఈ పడక గదిలో చిత్రము లన్నీ చూస్తూ ఆనందములో మునిగి నిశ్చేష్టుడై ఉన్నాడు కృష్ణమూర్తి. అతను మేడమీదకు వచ్చి ఎంతసే పయినదీ అతనికి తెలియలేదు. ఈ తన్మయత్వములో ఉండగా గది ఎదుట వసారాలో అడుగులచప్పుడు వినపడ్డది. తెలివి తెచ్చుకొన్నాడు. ఏమి చెయ్యడానికీ తోచ లేదు. ఎటు పోవడానికీ కాళ్లు ఆడలేదు. అడుగులు తలుపు దగ్గరకు వచ్చినాయి. ఒక అడుగులో దగ్గరనున్న సోఫా వెనుక చేరి గజగజ వణకుతూ నక్కి పడుకున్నాడు.

ఇతను పడుకోవడము తడవుగా రుక్మిణి గదిలోకి వచ్చింది. వచ్చి తిన్నగా అద్దము దగ్గరకు వెళ్ళి తల ఒకసారి దువ్వుకొని బయటకు వెళ్ళినది. వెళ్ళి పోయిన దేమో లేద్దామా వద్దా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే ముఖము కడుక్కొని తుడుచుకుంటూ రుక్మిణి వచ్చినది. ఒక కుర్చీ పైన తువ్వాలు పారవేసి బీరువాలో బట్టలు తీసి మంచముమీద పెట్టుకొని నిలువుటద్దానికి ఎదురుగా నిలబడి, తను కట్టుకున్న చీర, తొడుక్కున్న జాకట్టు విడిచి, సోఫాపైన పడేసి మంచముమీద చీర తీసి అద్దములో తన అవయవ సౌభాగ్యము చూచుకుంటూ, ఒక్కక్షణ మట్లే నిలబడ్డది. ఆ క్షణములో, ఆగదిలో తనొక్కర్తె కాక మరొక రెవరో కూడా ఉన్నట్లు ఆమెకు హఠాత్తుగా తోచింది. తోచగానే త్వరగా చేతులో ఉన్న బట్ట చుట్టబెట్టుకొని, గది నాలుగు మూలలా వెతకగా సోఫాకింద గజగజ లాడుతూ, ఒళ్లంతా చెమటతో తడిసి, ఆరిపోయిన పెదవులు తడుపుకుంటూ ఉన్న కృష్ణమూర్తి కనపడ్డాడు.

కన్నులనుంచి నిప్పులు కురుస్తూ రుక్మిణి "రా ఇవతల" కని ఒక్క ఊరుము ఉరిమింది. కృష్ణమూర్తి నెమ్మదిగా పాకి ఇవతలికి వచ్చి నిలబడినాడు. కన్నుల వెంబడి నీరు ధారగా ప్రవహిస్తూ ఉన్నది. సిగ్గుచేత

ముఖము ఎఱ్ఱబడ్డది. "ఏమి టీపాకువని! ఎందుకు వచ్చావిక్కడికి" అని మళ్ళీ రుక్మిణి గర్జించింది. పాపము, ఏమి సమాధానము చెప్పగలడు? మరింత వణకుతూ, నోట మాట రాక మరింత కళ్ళనీళ్లు కారుస్తూ నిలబడ్డాడు. "ఏమి మాట్లాడవేమి? ఆడవాళ్ళ పడక గదిలోకి వచ్చి దాగుకోడానికున్న సాహసము ఆడడానికి సమాధానము చెప్పడానికి లేదేమి? మళ్ళీ చూస్తే బి. ఏ. చదువుతున్నావు. చదువుకొన్నవాడు, పెద్దమనిషీ, చెయ్యవలసిన పనేనా ఇది? నారాయణరావుగారు నీకు చూపిన దయకూ నీయందుంచిన నమ్మకకూ తగిన ప్రత్యుపకారము చేసినావు. మాట్లాడకుండా ఎందుకు ఇడియట్‌లాగా ఏడుస్తూ అలా నిలబడతావు? నడు అవతలికి. నా కళ్ళ కెప్పుడూ కనపడకు. ఈ చర్య వింటే నారాయణరావుగారు బ్రహ్మానంద పడతా రనుకుంటూ. పో అవతలికి!" అని గుమ్మము వైపు వేలు చూపించినది.

అప్పటికి కృష్ణమూర్తికి కొంచెము చైతన్యము వచ్చింది. "తల్లీ క్షమించండి" అని ఆమె కాళ్ళపైన బడినాడు. "ఏమి టీ ఆశ్రివేషము! లే." అన్నది. లేచి వెక్కి వెక్కి రాగాలు పెడుతూ జరిగిన సంగతంతా చెప్పినాడు. అతను చెప్పిన దంతా విని "నేను లోపలికి రాగానే నా కెందుకు కనపడ్డావు కావు" అన్నది. "అమ్మా, భయముచేత నా తెలివి తెల్లవారింది! ఏమి చెయ్యడానికీ తోచ లేదు. ఈ లోపలికి వచ్చినందుకే మీరు కోప్పడతా రని భయము వేసింది. ఆపైన మీరు తక్షణం వెళ్ళిపోతా రేమో, అందాకా దాక్కుంటే తీరిపోతుం దనుకొన్నాను. ఇంతకూ భయము తప్ప సరిగా ఏమీ ఆలోచించడానికి తోచ లేదు. ఇంక మీరు చీర కట్టుకోవడము ప్రయత్నము చెయ్యగానే దైవమును తలంచుకుంటూ కళ్ళు మూసుకు పడుకొన్నాను. దైవసాక్షిగా చెప్పుతున్నాను. నా మాట నమ్మండి. నా అపరాధము మన్నించండి" అని చేతులు జోడించి బతిమాలినాడు. ఒక్క క్షణము అతనిని క్షమ చేసి—నిదానముగా ఆ అస్థిపంజరము దాకా వెళ్ళి లోపలి సంగతంతా పరిశీలించేటట్టు—తీక్ష్ణముగా చూచింది.

అతను చెప్పినదంతా నిజమని తోచింది కాబోలు 'సరే, నేను బయటకు వెళ్ళేవరకూ నారాయణరావుగారి కచేరీ గదిలో కూచుని, నేను వెళ్ళిన తరువాత నీగదికి వెళ్లు. ఇంక దయచెయ్యి' అన్నది రుక్మిణి మారుమాట లేక తల వంచుకుని కృష్ణమూర్తి నారాయణరావు గదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౮

రుక్మిణి కాపురానికి వచ్చి సుమారు సంవత్సరమన్నర అయినది. నారాయణరావును పూర్తిగా స్వాధీనము చేసుకొన్నది. అతన్ని మళ్ళీ మామూలు మనిషిగా మార్చింది. నారాయణరావు వెనుకటివలె ఎప్పుడూ ఖులాసాగా ఉండడ మారంభించినాడు. గుమాస్తాలకూ నౌకర్లకూ సౌఖ్యము హెచ్చింది. రుక్మిణి మనస్సులో ఏదైనా అనుకోవడము తడవుగా నారాయణరావు తీసుకు వచ్చి ఇంట్లో పడవేస్తూ ఉండేవాడు.

అతను అనుకొన్నట్టుగానే రుక్మిణికి కొంచెము చురుకుపాలెక్కువే. మాట్లాడితే కోపము, చిరాకూను, అస్తమానమూ ఎందుకో అందుకు నౌకర్లమీద, దాసీలమీద కోప్పడుతూ ఉండేది. కదలిక ఎక్కువ. ఒక చోట ఒక క్షణమైనా నిలకడగా ఉండలేక పోయేది. ఎప్పుడూ ఎక్కడికో మోటారు మీదనే తిరుగుతూ ఉండేది. అలంకారమందు అభిలాష ఎక్కువ. ఎన్నిరకాల చీరలూ, జాకెట్లూ కొనేదో లెఖ్ఖ లేదు. కొత్తరంగు చీర ఏదైనా వచ్చిందీ అంటే బట్టల కంపెనీ వాళ్ళంతా రుక్మిణికి తలొక ఉత్తరమూ వ్రాసేవారు. ఈవిడ గబగబ వెళ్ళి కొనుక్కు చక్కా వచ్చేది. రోజుకు ఎన్నిసార్లు చీరలూ జాకెట్లూ మార్చేదో ఎన్నిసార్లు తల దువ్వి బొట్టు దిద్దుకొనేదో లెఖ్ఖ లేదు. నారాయణరావు రత్నవ్యాపారము చేస్తున్నప్పుడు రుక్మిణికి రత్నాభరణాలకి లోటేమిటి? ఇంక ప్రతిసాయంకాలము భర్తతో కాని తనొక్కతే కాని, ఏసినిమాకో, ఏగానసభకో, ఏనాటకానికో వెళ్ళేది. ఏదో వినోదము చూస్తేనేగాని రోజు గడిచేది కాదు.

నారాయణరావు హఠాత్తుగా తొందరపనిమీద ఫ్రాన్సు వెళ్ళవలసి వచ్చినది. భార్యనుకూడా తీసుకు వెడదా మని కొన్నాడు. కాని ఆమెకు ఒంట్లో కొంచెము నలతగా ఉండడము చేత డాక్టర్లు ఆమె నంతదూర ప్రయాణము తీసుకు వెళ్ళడము అంత మంచిది కా దన్నారు. అదీగాక ఆపైన కాలముకూడా సముద్రయానమున కర్హమైనది కాదు. అందుకని నారాయణరావు రుక్మిణిని ఇంటిదగ్గర విడిచిపెట్టవలసి వచ్చినది. మళ్ళీ తిరిగి రెండు మాసములలో వస్తా ననీ, అప్పుడు ఏకముగా ఒకసారి బయలుదేరి యూరోపు అమెరికా తీసుకు వెడతా ననీ చెప్పి ఏలాగో సమాధానపరిచాడు. ఆమెకు ఇష్టమయితే రాజమండ్రీ తీసుకువెళ్ళి పుట్టింట దిగబెట్టి వస్తా నన్నాడు. ''అక్కర లేదు. నే నిక్కడనే ఉంటాను. నా కేమీ భయము లే'' దన్నది. సరే నీ యిష్ట మన్నాడు నారాయణరావు.

ఆనాడే నారాయణరావు బయలుదేరినాడు. రుక్మిణికూడా బొంబాయి వరకూ వెళ్ళి నారాయణరావును స్టీమరు ఎక్కించి, ప్రతిమెయిలుకూ తప్పకుండా ఉత్తరము వ్రాయ మని చెప్పి తనికో రెండు రోజులు బొంబాయిలో ఉండీ, తిరిగి చెన్నపట్నము వచ్చింది.

*

ఇల్లంతా బావురు మంటూ ఉన్నది. ఎటు చూచినా రుక్మిణికి ఏమీ కనబడలేదు. ఏగదిలోకి వెళ్ళినా, ఏవస్తువు తీసినా నారాయణరావు జ్ఞాపకము వచ్చేవాడు. ఏపని ప్రారంభించినా రెండునిమిషములలో మనసు భావతరంగములపైన తేలియాడుతూ, స్టీమరులో ఉన్న నారాయణరావు దగ్గరకు పోయేది. ఏపని చెయ్యకుండా ఊరకే కూచుంటే, సముద్రమూ, దానిలో ఒక పెద్ద స్టీమరూ, అందులో పచారు చేస్తూనో, చదువుకుంటూనో, పడుకునో, నారాయణరావు ఆమె కళ్ళయెదుట నాట్యమాడుతూ ఉండేవాడు. వెనుకటి మోస్తరుగా ఎక్కడికీ బయటికైనా వెళ్ళ

బుద్ధి అయ్యేది కాదు. ఒకవేళ వెళ్ళినా అక్కడ నిలువ బుద్ధి అయ్యేది కాదు.

ఆమె ఈలాగు ఒక్కవారము అవస్థ పడ్డది. రోజూ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావుకు వ్రాసి వారము రోజులవరకూ వెళ్ళ దని తెలిసినా పోష్టుకు పంపిస్తూ ఉండేది. ఆఖరుకు ఒకసారి పుట్టింటికి వెళ్ళి వద్దా మని బుద్ధి పుట్టినది. ఉద్దేశము కలగడము తడవుగా ఇల్లంతా కృష్ణమూర్తికి వప్పజెప్పి రాజమండ్రి ప్రయాణము కట్టింది.

చెన్నపట్నములో జీ కాలము గడవ లేందానికి రాజమండ్రీలో ఏలా కాలయాపన అవుతుంది? అక్కడ మరీ అసహ్యముగా ఉన్నది. ఏలాగో బిగపట్టుకుని ఒక్కవారము రోజులు గడిపింది. అక్కడనుంచి తిరిగి చెన్నపట్నము వచ్చింది.

ఒకటి రెండు ఉత్తరములు నారాయణరావు దగ్గిరనుంచి రాగానే రుక్మిణికి కొంత శాంతి కలిగినది. క్రమేణా పతివియోగమున కలవాటు పడ్డది. పగలు అస్తమానమూ అనేక రకములుగా నారాయణరావు బొమ్మలు వేస్తూ ఉండడము, లేదా ఏదో ఒక నవల చదవడము, సాయంకాలము ఏగానసభకో ఏసినీమాకో వెళ్ళడము— ఈలాగు కాలము గడుపుకుంటూ ఉన్నది రుక్మిణి.

నారాయణరావు వెళ్ళి మైసూరు నెలా పదిహేనురోజు లయినది. అయన వెళ్ళినపని ఇంకా పూర్తి కాకపోవడముచేత మరొక నెలరోజులు ఎక్కువ ఉండవలసివస్తుం దని ఉత్తరము వ్రాసినాడు. ఆ ఉత్తరము చూడడముతోనే రుక్మిణికి చాలా ఆశాభంగము కలిగినది. భర్త ఎప్పుడు వస్తాడా అని ప్రతిక్షణమూ ఒక్క మహాయుగముగా లెక్క చూచుకుంటూ ఉన్నది. ఇంకా ఒకనెల అంటే ఎలాగు బతకగలదు? మూప్పై రోజులు ఎప్పటికి గడవను! ఇప్పుడే విరహబాధ దుస్సహముగా ఉన్నది.

నానాటికీ విరహాగ్ని ఆమెను దహించి వేయడము మొదలు పెట్టింది,

మనిషి చిక్కి సగ మయింది. ముఖమువన్నె తరిగిపోయినది. ఏలాగో ఈ మహానలమునుండి బయటపడవలె నని ఆమె శాయశక్తులా తంటాలు పడుతూ ఉన్నది. ఆమె కాలక్షేపార్థము చదువుతున్న పుస్తకాలూ, చూస్తున్న నాటకాలూ, సినీమాలూ, ఈ విరహాగ్ని నంతకంతకు రగులు కొల్పి సహింప శక్యము గాని జ్వాలగా చేశాయి; కాని, ఈ బాధ మరిచిపోవడాని కొంతమాత్రమూ ఉపకరించ లేదు.

అంతకంతకూ ఆమె అవస్థ గ్రంథములో నాయికలవలె అయిపోయి నది. నారాయణరావు వెళ్ళి రెండు మాసములు పైన అయినది. ఉత్తర ములు వస్తూ ఉన్నాయి. వస్తేమట్టుకు ఉత్తరము లెంతవరకు శాంతి నివ్వ గలవు?

౧౦

ఆమె ఒకనాడు పెందరాడే భోజనము చేసి Ouida రాసిన నవల చదవడ మారంభించినది. పుస్తకము విడువకుండా సాయంకాలము మూడుగంటలవరకూ చదివినది. అందులో నాయకచర్యలు ఆమె మన స్సును మరింత వికలత పెట్టినాయి. ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి, ఫలహారము చేసి, కాస్సేపు తోటలో తిరుగుదా మని తోటలోకి వెళ్ళినది. ఆకాశము కొం చెము మేఘావృత మైనది. సూర్యకాంతి మందముగా ఉన్నది. చెట్లనీడలు దీర్ఘముగా ఉన్నాయి. పుష్పజాతు లన్నీ పూర్తిగా వికసించి ఉన్నాయి. ఎటు చూచినా జున్నుని తేనెటీగలూ, అనేక చిత్రచిత్ర వర్ణములతో తిరునాళ్ళకు అలంకరించుకొని వచ్చిన వైష్ణవాంగనలవలె సీతాకోక చిలుకలూ తిరుగుతున్నాయి. తామరకొలను నిండా తామరలూ, కలువలూ వికసించి ముద్దు లొలుకుతూ ఉన్నాయి. గాలి చల్లగా వీస్తూ ఉన్నది.

ఈ ప్రకృతి సౌందర్యము మధ్యను ఆమె నిలువలేక పోయినది. ఎటు చూచినా ప్రేమ స్వరూపము లైన పుష్పములూ, కామోద్దీపక మైన భార

భమూ, అనంద స్వరూపము లైన సీతాకోక చిలుకలూ, అనురాయోజనకము లైన శకుంత దంపతులూ! ఈ తోటంతా ఒక్కసారి తగులబెట్టవలె నని బుద్ధి పుట్టినది. నాలు గడుగులలో మళ్ళీ తన గదికి వెళ్ళినది. వెళ్ళి తెలుగు పుస్తకాల దగ్గిర నుంచున్నది. పుస్తకాలకేసి చూసిం దన్నమాటే కాని ఆ కనిపించే పుస్తకము కనుపడలేదు. పని పుస్తకాలు వెతికి ఏదో చేతికివచ్చిన పుస్తకము తీసినది. పేజీలు తిరుగవేసి చదువడ మారంభించినది. కొంత సేపటికి కది తారాశశాంకవిజయ మని తెలుసుకున్నది. సుమా రొక గంట చదివినది. బాధ మరింత హెచ్చినది. అంతటితోటి ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి సినీమాకు వెళ్ళి ఈసంగతి మరిచిపోదా మనుకున్నది. అందుకని పెందరాడే భోజనము చేసి కారులో బయలుదేరి సినీమాకు వెళ్ళినది. ఈమె వెళ్ళేటప్పటి కప్పుడే ప్రదర్శన మారంభించినారు. హాస్యరస ప్రధానమైన Film ఒకటి చూపించారు. అది కాగానే Alphonse Daudet అను ఫ్రెంచి గ్రంథకర్త వ్రాసిన Sapho అనే కథ చూపించారు.

అది చూసినకొద్దీ నిలువలేకపోయినది రుక్మిణి. ప్రపంచ మంతా ఈమెను ఓడించవలె నని పట్టు పట్టినట్టు కనిపించినది. అబల, అసహాయురాలు. శత్రుకోటి ఇంత పంతము పట్టినప్పుడు ఏమి చేయగలదు! ఈ విరహాగ్ని నుండి తప్తకాంచనమువలె పరిశుభ్రముగా బయట పడవలె ననుకున్నది. కాని ఈ పరిస్థితులలో ఏలాగు నెగ్గుకు రావడము!

చివరవరకూ ప్రదర్శనము చూచినది. కన్నులు అశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్లు తహతహ లాడి పోయినది. హృదయములో రక్తము పొంగి వేడి తరంగములుగా రక్తనాళములలో ప్రవహించినది. తల దిమ్మెక్కినది. నెమ్మదిగా బయటకు వచ్చినది. కాస్సేపు సముద్రతీరానికి వెడితే ఒళ్ళు చల్లబడి ఈ తాపము కొంచెము తగ్గుతుం దేమో ననుకొన్నది. కారు బీచికి పట్టించి నెమ్మదిగా పోనివ్వ మని చెప్పినది.

ఆనాడు పూర్ణిమ. ఆకాశము నిర్మలముగా ఉన్నది. పండువెన్నెల. సముద్రమూ మిలమిల లాడుతూ అనేక రత్నకాంతులతో ప్రకాశిస్తూ

ఉన్నది. ఒడ్డున కెరటములు విరిగినప్పుడు నురగలు నీలిముందు పెట్టిన ఢాకా మస్లిన్‌వలె ముద్దుగా ఉన్నాయి. ఆనాడు Moonlight Band వాయిస్తున్నారు. పాశ్చాత్య యువతీ యువకులు అక్కడ విలాసముగ నిలబడి Band వింటున్నారు. కొందరు చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని షికారు చేస్తున్నారు. మరికొందరు పరస్పర గాఢాశ్లేషమున బద్ధులై ప్రపంచమును మరచి ఇసుక పాన్పుపైన విశ్రమించి ఉన్నారు. వారి చుంబనధ్వనులు వాయు తరంగములపైన తేలి రుక్మిణిచెవిని చేరినాయి.

ప్రపంచములో కల్లా రుక్మిణే ఒంటరిగా ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా విధిలా ఈపంతము పట్టినట్టు తరుముకొస్తూ ఉంటే ఏమిచెయ్యగలదు? ఏలాగు నెగ్గ గలదు? ఇక్కడికి వస్తే భగ్గున మండి పోతున్న ఒళ్ళు కొంచెము చల్లారి హృదయములో ఆందోళన తగ్గుతుం దేమో ననుకుంటే గాలి వీచినకొద్దీ జ్వాల ఎక్కువైనట్టుగా ఈచల్లగాలి తగిలినకొద్దీ తాపము హెచ్చిపోయినది. సముద్రములో కల్లోలము చూచినప్పటినుంచీ, అంతకంటె ఎక్కువగా హృదయములో కల్లోలము ఎక్కువయినది. ఇంక నిలువలే ననుకున్నది. ఆమె బల మంతా నీరై పోయినది. ఇంక నీఒంటరితనము సహింపలే ననుకొన్నది. ఈరాత్రి గడవడ మేలాగు? ముం దిక్కడి నుంచి పోతే తరువాత సంగతి ఆలోచించ వచ్చు ననుకొని కాలు ఇంటికి పట్టించినది.

ఈ అవస్థలలో బ్రతుకడ మేలాగు? ప్రపంచ మంతా ఆనంద సుఖ వార్ధిలో తేలి యాడుతూ ఉంటే తనొక్కత్తెమట్టుకు ఈలా బాధపడ వలసిన అవసర మేమిటి? తనూ మనిషి కాని దేవత కాదు కదా. దేవతలు మట్టుకు ఏవంకా లేకుండా పవిత్రముగా అఘోరించారా ఏమిటి! నారాయణరావు ఈలా ఒంటరిగా విడిచి పెట్టి చక్కాపోవడ మేమి? అన్న ప్రకారము వచ్చేసెయ్యకూడదూ? ఇంకో నెల అక్కడ ఆగడ మెందుకు? ఈ నెలా అవగానే మటుకు వస్తా డన, మా [illegible]

వసుందని ఆవేళకింకో ఉత్తరము చక్కా వస్తుందేమో? ఏమో అక్కడ ఎందు కాగాడో ఎవరికి తెలుసు. అసలు ఏమిసనో. వెళ్ళినది పారిస్. పాశ్చాత్యస్త్రీలు, అందులో పరాసు దేశస్త్రీల చక్కలు ఎరుగని వారెవరు? ఆసంగ తంతా జగద్విదితము. అక్కడకు వెళ్ళి, ఆ స్త్రీల మధ్యను, ఆ దేశములో, ఆ ఉద్యానవనములలో, ఆరంభలతో చెట్టాపట్టాలు వేసుకు తిరుగుతూ ఊరుకుంటాడా ఏమిటి నారాయణరా వయితేమట్టుకు. ఈయన ఊరుకున్నా వాళ్ళు ఊరుకోనిస్తారా! అక్కడ—ఏమో ఎవరికి తెలుసును. నేనుమట్టుకు...

కారు బంగాళాలోకి మళ్ళింది. సంపంగి, నైటుక్వీను పుష్పముల దివ్య సౌరభముతో తోటంతా నిండిపోయినది. ఆ సువాసన తగిలేటప్పటికి రుక్మిణికి మరీ పిచ్చెత్తిపోయినది. కారు దిగి లోపల ప్రవేశించినది. కింద నొకగదిలో సన్నని గొంతుకతో పాడుతున్న అద్భుతమైన గానము వినుపించింది. ఎక్కడనుంచి ఈ సంగీతము? ఎవరు ఇక్కడ అంత చక్కగా పాడగలవారు? అయినా చూద్దామని నెమ్మదిగా ఆసంగీతము వినబడుతున్న గదివైపుకు వెళ్ళి కిటికీలోనుంచి గదిలోకి తొంగి చూచినది. అది కృష్ణమూర్తి గది. గదిలో కృష్ణమూర్తి తప్ప మరెవ్వరూ లేరు. అతనే పాడుతున్నాడు. ఇంత చక్కగా అతను పాడగలడని రుక్మిణికి తెలియదు. నిశ్చేష్టురాలై సువర్ణప్రతిమవలె నిలబడి సంగీతము విన్నది. జయదేవుని అష్టపది పాడుతున్నాడు. సంగీతము చక్కగా ఆమె శ్రోత్రపుటములలోనుండి ప్రతిరక్త నాళములోను ప్రవేశించినది. ఒళ్ళు జలదరించినది. హృదయము చెయ్యిసి కలిచిన ట్లయినది. శరీరము అట్టుడికిన ట్లుడికి పోయినది.

పాట పూర్తి అయింది. పూర్తి అయిన సంగతి ఆమెకు తెలియలేదు. ఒక్క అయిదు నిమిషములకు చైతన్యము వచ్చినది. తనగదికి వెళ్ళవలెనని బయలుదేరినది. కృష్ణమూర్తి పడుకోడానికి పక్క వేసుకొని దీపము తగ్గించి

క్షేత్రయపదమొకటి పాడుతూ పడుకున్నాడు. ఇది రుక్మిణికి [illegible] తల వంచుకొని గాలిలో రావిఆకువలె మేడమెట్లెక్కి పడకటింటికి [illegible] చేరినది. తలుపు తీసి తిన్నగా మంచముదగ్గర కెళ్ళి దానిమీద అడ్డంగా పడి రెండు నిమిషములు వెక్కి వెక్కి రాగా ఏడ్చింది. అప్పటికీ దుఃఖము తగ్గలేదు. కళ్ళు తుడుచుకుని వసారాలోకి వచ్చింది. నిండుచంద్రుడు [illegible] నవ్వుతూ ఎదురుగా కనపడ్డాడు. మధ్యాహ్నము చదివిన తారాశశాంకుల చరిత్ర జ్ఞాపకము వచ్చినది. పాపము, అప్పుడు తార ఎంత బాధ పడ్డదో అనుకున్నది. మళ్ళీ గదిలోకి వెళ్ళినది. కట్టుకున్న చీర విడిచి వేరుచీర కట్టుకుని పడుకుందామని అద్దము దగ్గర కెళ్ళి, చీరా జాకట్టూ విడిచి రాత్రి కట్టుకునే చీర పట్టుకు నిలబడ్డది.

వెనుక ఒక పర్యాయము ఈలాగే నిలబడడమూ, కృష్ణమూర్తి గదిలో ఉండడమూ జ్ఞప్తికి వచ్చినది. ఇప్పుడుకూడా ఉన్నాడేమో. లేదు, ఇప్పుడే కాదూ గదిలో అతను పడుకోవడము చూచి వచ్చినది? ఉంటేనా ... ఆరోజు అతను తనశరీరము చూచినాడేమో. మెరుపువలె ఒకఆలోచన తోచినది. అతన్ని పిలిస్తేనో ... ... మళ్ళీ ఆలోచన లేకుండా బట్టైనా కట్టుకోకుండా వసారాలోకి వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని నాలుగు కేక లేసింది. ఎందుకో అనుకొని అతను "వస్తున్నాను" అన్నాడు. మళ్ళీ గదిలోకి వచ్చింది. ముఖము ఎర్రబడ్డది. బుగ్గలమీద చేతులు పెట్టుకుంటే కాలిపోయినాయి. కన్నులలో నీరు నిండుతున్నది. పొంగి బిగువుభారిన స్తనములను ఒక్కసారి గట్టిగా అదుముకొన్నది. బయట అడుగులచప్పుడు వినబడ్డది. చీర గబగబ కట్టుకుంది. రవిక తొడుక్కోలేదు. కృష్ణమూర్తి గదిదగ్గరకు వచ్చాడు.

౧౧

మూర్తి బయటనుంచే "వచ్చానమ్మా, ఎందు కండీ?" అన్నాడు. "రా, లోపలకు రా," అన్నది. ఒక అడుగే లోపల పెట్టి "ఏ మండీ" అన్నాడు మళ్ళీ. "పరవా లేదు లే. లోపలకు రా. నేను రమ్మంటు న్నాను గనుక తప్పు లేదు రా" అన్నది రుక్మిణి. లోపలికి వెళ్ళాడు. "కూచో" అన్నది. కూచున్నాడు. ఈలాలన ఏమిటి? ఈ సంగతి ఏమిటి? ఈ అర్ధరాత్రి వేళ నన్ను ఎందుకు పిలిచినది? ఆ ముఖవైఖరి, ఆ లజ్జ, ఆ కళ్ళలో కాంతులూ కొత్తగా ఉన్నాయి. కింద నౌకర్లెవరైనా మేలుకున్నా రేమో, వాళ్ళు ఏమన్నా అనుకుంటా రేమో నని అనేక మోస్తర్లుగా ఆలోచిస్తూ ఏమీ తోచక, ఏమి చెపుతుందో అని కని పెట్టుకు కూచున్నాడు.

మూడు నిమిషములవరకూ రుక్మిణి ఏమీ మాట్లాడ లేదు. తల వంచుకునే కూర్చున్నది. ఒక్కమాటు తల ఎత్తి "అయితే నేను లోపలకు వస్తుంటే నీ గదిలో సంగీతము వినపడ్డది. ఎవరు పాడుతూంటూ? నీ స్నేహితు లెవరేనా వచ్చారా ఏమిటి? లేకపోతే గాయకురాలి నెవరినేనా తీసుకువచ్చి గానసభ జరిపిస్తున్నావా?" అన్నది మందహాసముతో. కృష్ణమూర్తి ఉలిక్కిపడి "ఎవ్వరూ లే రండి! నేనే ఏదో కొద్దిగా కూనురాగము తీసుకుంటున్నాను" అన్నాడు. ఆశ్చర్యము నభినయిస్తూ "ఆ ఏమిటీ, నువ్వేనా అపాడుతున్నది! నిమ్నళముగా కూనురాగ మంటా వేమిటి! అది పాట కాదు, అమృతప్రవాహము! కాని, నిజముగా నువ్వే పాడుతుంటా? నీకు సంగీతము వచ్చునని ఎప్పుడు చెప్పావు కావు. ఏది, ఆ కూనురాగము మళ్ళీ ఒక్కమాటు తియ్యి విసా అని ఉన్నది. ఏమి, సందేహిస్తున్నావు. నిద్ర వస్తూ ఉన్నదా ఏమిటి' అన్నది. "లే దలడి, నిద్ర లేదు. కాని నేను బాగా పాడలేను ఎక్కడా చెప్పుకున్నది కాదు. ఏదో గాలిపాట" అన్నాడు. "పరవ లేదు. పాట మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించేదాన్ని నేను. కానియ్యి" అన్నది భయముతో ఆనంద శైరవి కొంచెము సేపు ఆలపించి కృష్ణమూర్తి—

"సాయంకాలే వనాంతే కుసుమితసమయే సైకతే చంద్రికాయాం,
త్రైలోక్యాకర్షణాంగం సురనరగణికా మోహనాపాంగమూర్తిమ్
సేవ్యం శృంగారభావై ర్నవరసభరితై ర్గోపకన్యా సహస్రైః
వందేహం రాసకేళీరత మతిసుభగం వశ్యగోపాలకృష్ణమ్"

అనే కృష్ణ కర్ణామృత శ్లోకము చదివి ఊరుకున్నాడు.

పాడేటప్పుడు అతనిముఖము మారిపోయినది. కన్నులు స్థూలదృష్టికి కనుపడని వస్తువును దేనినో చూస్తున్నట్టున్నాయి. ముఖములో వింత ఆనంద ముదయించినది. రుక్మిణి సమ్మోహనాస్త్రము తగిలినదానివలె నిశ్చేష్టురాలై విన్నది. "ఓహో, అద్భుతముగా ఉన్నది! కాని శృంగారరసము భక్తిరసములోకి మారిందేమి? అయినా ఇదైనా శృంగారరసముతోటి మిళితమైన భక్తిరసమే. బాగున్నది. కానీయి, మరోటి కానియ్యి. ఆ జయదేవుని వాగమృతధారలు నాపైనకూడా పడనియ్యి" అన్నది. అనేటప్పటికి మరొక శ్లోకము చదివేశాడు. క్రమేణా మొదటిసంకోచమూ బెదురూ వదలి కొంచెము ధైర్యము వచ్చినది. శ్లోకాలూ, పద్యాలూ, అష్టపదులూ సుమారు రెండు గంటలు పాడాడు.

రుక్మిణి పరవశయై పోయింది. కృష్ణమూర్తిని ఆమె ఎప్పుడూ ఇంత పరిశీలనగా చూడలేదు. మనిషికూడా చక్కనివాడే. ఇంక, పాటా అద్భుతము. కేవలము దేవగానమే. ఇటువంటిమనిషిని ...... "పాపము చాలా శ్రమ పడ్డావు. కాసిని పాలు పుచ్చుకో. లేకపోతే కాస్త టీ కాచి ఇమ్మన్నావా?" అన్నది. "వద్దండి. ఏమీ వద్దండి" అన్నాడు. "అలాగు కాదు. కాసినిపాలు పుచ్చుకో" అని తనకోసము అక్కడ ఉన్న పాలు అతని కిచ్చినది. అవి అతను పుచ్చుకుంటూ ఉండగా తనూ కొంచెము రాగ మాలాపించి అష్టపది పాడింది.

"చరణ రణిత మణి నూపురయా పరిపూరిత సురత వితానమ్
ముఖర విశృంఖల మేఖలయా సకచగ్రహచుంబన దానమ్ ... సఖిహే ...

రతిసుఖ సమయ రసాలసయా దరముకులిత నయనసరోజమ్
నిస్సహ నిపతిత తనులతయా మధుసూదన ముదితమనోజమ్ ... సఖిహే ...

"ఆహాహా, ఏమి సంగీతమండీ! ఏమి గాత్రము, ఏమి సౌకుమార్యము, ఏమి సౌఖ్యము! ప్రాణానికి ఇంత హాయి నిచ్చే సంగీతము ఎప్పుడూ వినలేదండీ. అతిశయోక్తి కాదు. ముఖస్తుతి కాదు. అమ్మో, ఇటువంటి సంగీతము తమ స్వాధీనములో ఉన్నప్పుడు నాపోటి వాడిచేత పాడమని, అది బాగుందనీ స్తోత్రము చేస్తూన్నారే" అన్నాడు. "సరే, ఒకరినొకరు పొగడు కోవడము అయిపోయినది. కనుక ఒక్క క్షేత్రయ్య పదమేనా పాడ" మన్నది. "అమ్మో, ఇంక నే పాడలేను. మీ పాట విన్నతరువాత మళ్ళీ నోరెత్తడమే ఈ ఇంట్లోను! మీకు శ్రమలేకపోతే మీరే ఏదేనా పాడుతే సంతోషిస్తాను" అన్నాడు. "అలాగా. సంతోషిస్తావా? సరే, అయితేను" అని సుమారు ఒక్క గంటసేపు శృంగారరసప్రధానము లైన ప్రబంధ కవుల పద్యాలు, శ్లోకాలు, అష్టపదులు శ్రోత్రపేయముగా వినిపించింది.

కృష్ణమూర్తి పరవశుడయినాడు. ఇతని ఆత్మ అంబరవీధిని విహారము చేసినది. నేత్రములు అర్ధనిమీలితము లైనాయి. అవయవములు పట్లు తప్పినట్లుగా జార్లపడి కూర్చున్నాడు. అర్ధరాత్రి. పుచ్చపువ్వులా వెన్నెల. సంపంగి, నైటుక్వీను, పారిజాతము మొదలయిన పుష్పముల దివ్యసౌరభము. దూరమున సముద్రపు రొదతప్ప ప్రపంచమంతా నిశ్శబ్దము. ఎదుట అప్సరసవంటి స్త్రీ దేవగానము వినిపిస్తున్నది. కృష్ణమూర్తికి ఒళ్ళు తెలియలేదు. అభ్యాసము లేనివాడు ఘాటైనవిస్కీ తాగితే తల కెక్కినట్లు, ఈ అర్ధరాత్రి వెన్నెలలో ఈ సంగీతము ఇతని తల కెక్కినది. ముఖము ఎర్రబడ్డది. లలాటమున ఘర్మబిందువులు ముత్యములవలె మెరుస్తున్నాయి. ఆనంద పారవశ్యంచేత నేత్రములు అశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్ళు పులకరించినది. హృదయములో సూక్ష్మ భావతరంగములు బయలుదేరినాయి. మనసులో అవరాని ఆలోచనలు పరుగెత్తినాయి.

రుక్మిణి పాట నిలుపగా తనొక అష్టపది పాడినాడు:

"స్మరగరలఖండనం మమ శిరసి మండనం
దేహి పదపల్లవ ముదారమ్
జ్వలతి మయి దారుణో మదన కదనానలో
హరతు తదుపాహిత వికారం......ప్రియే..."

ఇతనిలో మార్పు రుక్మిణి గ్రహించింది. ఇతని మనసులో ఉన్న ప్రతి ఆలోచన ముఖములో అద్దములో ప్రతిబింబములాగ కనబడుతూ ఉంది. మనము జయించినా మనుకొన్నది. అష్టపది కాగానే క్షేత్రయపద మొకటి పాడినాడు. సుమారు రెండు గంట లవుతుంది. రుక్మిణి ఇంక నిలువలేక పోయింది. ఇతనిపాట పూర్తి కాకముందే గాలిలో లేదీగలాగ ఊగుతూ కృష్ణమూర్తి కూచున్న సోఫా దగ్గరకు వచ్చి పక్కను కూచుని ఇతనిని బిగి కౌగిట జేర్చి పట్టి నోటి మీదా కన్ను మీదా ముఖము మీదా తలమీదా గబ గబ ఇరవై సార్లు ముద్దు పెట్టుకొన్నది. ఆవిడ పైట తొలగిపోయింది, పొంగి బిగియబారిన ఆమె వెచ్చని చన్మొనలు ఇతని హృదయమును దూసుకు పోయినాయి. గజ గజ వణకుతూ అవశుడై తన చేతులలో ఉన్న కృష్ణునకు స్త్రీ స్పర్శ కావడం అదే మొదటి సారి అని ఆమె తెలుసుకున్నది.

కృష్ణమూర్తి ఒకక్షణానికి చైతన్యము తెచ్చుకొని ఆమె కౌగిలి పట్టు విదిలించుకో వలెనని ప్రయత్నము చేశాడు. "వద్దు, తోసెయ్యకు నా ముద్దు కృష్ణా! భయపడకు. ప్రవరుడు లాగ వెర్రి వేషా లెయ్యకు. అతని కన్న నిగ్రహము నీకు లేదు. నీ కేమీ భయము లేదులే. స్వర్గము దగ్గర కెళ్ళి 'అబ్బె, ఇది కాదు స్వర్గమంటే' అక్కడనుంచి తిన్నగా నరకము లోనే పడడము. మనము కోరినప్పు డల్లా స్వర్గము రాదు. నిజమైన ఆనందము మనకు జీవితములో ఎప్పుడో కాని లభించదు. అదృష్టవశాత్తు అది వచ్చినప్పుడు ఆనందము ఇదవునా కాదా అని మీమాంస పడుతూ ఉంటే మనకోసము అది వేచి ఉండదు, మళ్ళీ యథాప్రకార స్థితిలోనే ఉంటాము.

అందుకని ఆశ్చే సందేహించకు. ముద్దులకృష్ణా, రా!" అని కౌగిలి వదల కుండానే మంచము దగ్గరకు లాగింది అతన్ని.

కృష్ణమూర్తికి ఆమె చెప్పిన దేమీ వినపడ లేదు. ఆమె శరీరము వేడి తన వంటి కెక్కింది. ఆమె వేడి ఊపిర్లు తన ముఖమునకు తగులుతున్నాయి. ఆమె శరీర సౌరభము మత్తు మందువలె ఇతనికి మాంద్యము కలిగించింది. దానితో ఇతని బలము పూర్తిగా నశించింది. కీలుబొమ్మవలె ఆమె పక్కను మంచము మీద కూచున్నాడు. అతని తల ఒక చేత్తో నిమురుతూ రెండవ చేత్తో కౌగిలి మరింత బిగించి రుక్మిణి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకొన్నది. దానితో అతని, వెనుకటి స్వరూప మంతా మారిపోయినది. కొత్త ప్రాణమూ, దానితో మళ్ళీ బలము వచ్చినది. ఒక్కసారి ఒళ్ళంతా పులకరించింది. కళ్ళు జ్యోతులవలె ప్రకాశించాయి. ప్రవాహములో మునిగిపోతున్నవాడు చేతికి దొరికిన వస్తువును గట్టిగా పట్టుకున్నట్టు రుక్మిణిని తన బలముకొద్ది ఆలింగనము చేసుకొని ఆమెకు ఊపి రాడకుండా నోటి మీద ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. ఆ కౌగిటిలో పుష్పమువలె ఆమె నలిగిపోతూ "అబ్బా" అని వెనక్కు వాలింది.

ఆ ఉభయులకూ ప్రపంచ మంతటితో అంతరించిపోయినది.

౧౩

ఈ రెండు మాసములనుంచీ పడ్డ అవస్థను మరిపించే ఒళ్ళు తెలియని ఆనందములో ఒకవారము గడిచింది. వెన్నెల పోయి చీకట్లు అలుము కోడము మొదలుపెట్టినాయి. ఎల్లకాలమూ శుక్లపక్షము ఎందుకు నిలుస్తుంది? కృష్ణపక్షము వెంటనే రాక మానదు. ఆ అనాలోచిత కార్యము చెయ్యడమూ, చెయ్యనాటి పోయిన తరువాత దాని మంచిచెడ్డలను గురించి ఆలోచనా, తరువాత విచారము.

రుక్మిణికి ఆ ఉద్రేకము ఇప్పటికి కొంచెము తగ్గింది. పొరపాటు చేశా మనే జ్ఞానము కలిగింది. అయితే మరి ఇప్పుడు చేసే దేమున్నది? "ఇంకా నారాయణరావు ఎప్పుడు వస్తాడో; వచ్చిన తరువాత తెలిస్తే ఏలాగు, కొంప మునిగిపోతుంది. అయినా ఏలా తెలుస్తుంది ఆయనకు? అన్నట్లు ఈమధ్య ఉత్తరము వచ్చి కూడా చాలా కాల మయినది. ఎందు చేతనో, ఎప్పుడూ తప్పకుండా వ్రాసేవారు, ఈసారి ఇంత ఆలస్యానికి కారణ మేమైయుంటుంది. శరీరములో ఏమీ అస్వస్థగా లేదు గదా కొంపతీసి! నేనూ ఉత్తరము వ్రాసి రెండువారములు కావస్తున్నది. ఏలా ఉన్నారో ఏమిటో" అని ఆలోచించి ఒకనాడు ఉదయము తొమ్మిది గంటలకు రుక్మిణి తన గదిలో కూచున్నది. క్రింద కృష్ణమూర్తి భోజనము చేస్తున్నాడు. ఆకాశాన్ని చిరుమబ్బులు ఒకదాన్ని ఒకటి తరుముకొడు తున్నాయి. ఒక క్షణము నీడగానూ ఒక క్షణము ఎండగానూ ఉంటూ ఉంది. హఠాత్తుగా వాకట్లో మోటారుచప్పుడు వినపడ్డది. ఎవరయి ఉంటారా వచ్చినవారని రుక్మిణి ఆలోచించి కూచున్నది. లేచి ఇవతలికి రాలేదు.

నారాయణరావు కారులోనుంచి దిగి నాలుగడుగులలో మేడమీదికి వెళ్ళి తిన్నగా రుక్మిణి గదిదగ్గర నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. గుమ్మాని కెదురుగా పడకకుర్చీలో కాళ్ళూగిస్తూ వచ్చేవారెవరా అని ఆలోచిస్తూ కూచున్నది రుక్మిణి. భర్తను చూచి నిర్ఘాంత పోయింది. "ఎక్కడ నుంచి ఊడి పడ్డాడు? ఎలా వచ్చాడు? ముందు ఉత్తరము ఎందుకు వ్రాయలేదు? అతని సంగతి అనుకుంటూ ఉండగానే ఈలా ప్రత్యక్షము కావడ మేమిటి?" అనే ఆలోచనలు గాలిలో మబ్బుల లాగ పరుగు లెత్తడము మొదలు పెట్టినాయి. ఈ ఆలోచనలో, లేవవలె ననీ, అతనికి స్వాగత మివ్వవలె ననే సంగతి మరచి పోయినది. నారాయణరావు రెండు అంగలలో ఆమె కుర్చీ దగ్గరకు వచ్చి కుర్చీలో వెల వెల బోతూన్న మనిషిని

కౌగిట్లో పట్టుకు లేవ నెత్తి ముద్దాడి, "ఏమి రుక్మిణీ, అప్పుడే రెండు మాసములకే నన్ను మరచి పోయావా? ఏమిటి! లేక పోతే చెప్పకుండా వచ్చినందుకు కోపమా? అక్కడ పని అనుకున్నకంటె పదిహేను రోజులు ముందుగా అయిపోయింది. అందుచేత తక్షణం బయలు దేరినాను. నీకు తెలియపర్చడానికి వ్యవధి లేక పోయింది. కేబుల్ ఇద్దామనుకున్నాను, కాని మళ్ళీ నీకు తెలియకుండా హఠాత్తుగా వస్తేనే సంతోషిస్తావని స్టీమరు, రైలూ తీసుకు వచ్చి ఎంత త్వరగా వచ్చాను. పొరపాటు చేశా నన్నమాట. నీకు ముందు తెలియపరచ వలసినదే, అయినా ఆ మాత్రము దానికంత కోప మెందుకూ? ఈపాటికైనా ప్రసన్నురాలవు కాకూడదూ!" అని నారాయణరావు భార్యగడ్డము పట్టుకొని ముఖము పైకెత్తి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

రుక్మిణి బలవంతముగా తెచ్చిపెట్టుకొని చిన్ననవ్వు నవ్వి, "అబ్బే! నాకు కోప మేమిటి! కోప మేమీ లేదు. ఇప్పటికేనా నాయందు దయ గలిగి వచ్చినారు. చాలా సంతోషముగా ఉన్నది. ఈ పదిహేను రోజూలూ మీదగ్గరనుంచి ఉత్తరము రాకపోయే టప్పటికి ఏమీ తోచడము లేదు. ఏలా ఉన్నారో ఏమిటో అనుకుంటూ, ఇంకా రావడానికి వీలు లేదని మళ్ళీ ఉత్తరము వ్రాస్తారేమో నని భయపడుతూ ఏమీ తోచక రోజో యుగముగా గడుపుకుంటూ వచ్చినాను. ఇకనుంచి మీరెక్కడకు వెళ్ళినా, ఒక్కరోజైనా నన్ను విడిచిపెట్టి వెడితే నేను వప్పుకోను. మీతో కూడా తీసుకువెడుతూ ఉండండి!" అని భర్త మెడచుట్టూ చేతులు వేసుకొని అతని రొమ్ముమీద తల పెట్టుకొని, కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నది.

ఇప్పటికి కొంచెము రుక్మిణికి మనసు కుదుట పడ్డది. కాని ప్రేమ పురి కొల్పగా రెక్కలమీద ఎగిరివచ్చిన అమృతమయుని ఎదుట అతని కౌగిట్లో నిలబడ్డప్పుడు తను చేసిన అపరాధము పరిమితి తెలుసుకొన్నది. అగ్ని జ్వాలలమధ్య ఉన్నట్లుగా ఉన్నది. కన్నీరు సముద్రపు పొంగుల్లా వస్తూ

ఉన్నది. నారాయణరావు తనజేబు రుమాలుతో భార్యకన్నీరు తుడిచి, "ఏడవకు, అలాగే ఇకమీ దెప్పుడూ నన్ను విడిచి వెళ్ళనులే, ఊరుకో. ఇంతబెంగ పెట్టుకుంటావని తోస్తే ఏమైనా సరే, మొన్ననుకూడా నా తోటి తీసుకువెళ్ళేవాడనే. ఊరుకో" అని ఊరడించాడు.

నౌకర్లు ఇంతలోకే సామాను తీసుకొని పైకి వచ్చినారు. నారాయణ రావు బట్టలు విడవడానికి తనగదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౧౩

నారాయణరావు తన గదితలుపు తీసి "మోహినీ, వచ్చా..." అనే అతని మాట పూర్తి కాలేదు. పటము కేసి చూసి నిర్ఘాంతపోయినాడు. పటము అక్కడనే ఉన్నది. పటములో ఉన్నది మోహిని రూపమే, దానిలో ఏమీ తేడా లేదు. కాని ఆముఖములో మార్పు ఆనవాలు పట్టడానికి వీలు లేకుండా మారిపోయింది. ఆపటము వేయించి మొదట తను ఊరికి వెళ్ళేవరకూ ముఖము ఎప్పుడూ కలకలలాడుతూ ఉండేది. వెళ్ళే రోజునకూడా చిరునవ్వుతో సాగనంపింది. అలాంటిది ఇప్పుడు ముఖము కళావిహీనముగా ఉన్నది. ఏ ఎనిమిది లంకణములు చేసినమనిషివలె చిక్కిపోయి ఉన్నది. కన్ను లశ్రుపూరితములయి ఉన్నాయి. ముఖములో కోపమూ, జాలీ కనపడుతూ ఉన్నాయి.

ఇటువంటిమార్పు ఇదివరకు నారాయణరావు ఎప్పుడూ చూచి ఉండలేదు. పటములో అటువంటిమార్పు సాధ్యమా అని కూడా అతనికి అనుమానము. ఇదివర కెప్పుడైనా నవ్వుతూ ఉన్నట్టు గాని, ముఖము చిట్లించుకున్నట్టు గాని తన అభిప్రాయమును బట్టి తనకు ఊరికే అల్లా కనపడేవనుకునేవాడు. కాని ఇప్పుడుమట్టుకు అలా అనుకోడానికి ఏమీ అవకాశము లేదు. ఒకవేళ బొమ్మని ఎవరేనా మార్చి ఉందురా? మార్చడానికి ఎవరి

కేమి అవసరము! బొమ్మను చూచినా, అలా మార్చబడినట్లు కనుపించదు; చాలా కాలము క్రితము చిత్రించబడిన పటమువలెనే ఉన్నది. పైగా ఇక్కడికి వచ్చి ఈ పటము పాడుచేయుడానికి ఇంకొకళ్ళ కేమి అవసరము? అయితే, ఈమార్పుకు కారణ మేమై యుంటుంది? ఎవరిమీద కోపము? ఎవరిమీద జాలి?

అతను బట్ట విడవకుండానే పటము దగ్గరకు వెళ్ళి కూచున్నాడు. "మోహినీ, ఏమి టిది? ఎందు కీకోపము? ఎందు కీలా ముఖము వన్నె తరిగి ఉన్నది? ఎందు కిలా చిక్కిపోయినావు? నేను వెళ్ళిపోయా నని కోపమా? నీతోటి చెప్పి వెడితిని గా! ఉత్తరము వ్రాయలే దనా? నాసంగతు లన్నీ నీకు తెలుస్తూనే ఉన్నాయి గా! నువ్వెప్పుడూ నాకు తోడునీడగా ఉంటూనే ఉన్నావు గాదూ! వేరే ఉత్తర మెందుకు? పోనీ, నావల్ల లోప మేదైనా వస్తే, అప్పుడే చెపుతే సవరించుకునేవాడిని గాదూ! ఏమి, మాట్లాడవు. సమాధానము చెప్పవు! మోహినీ, ఏమి టిది? నా కేమీ తోచడము లేదు. నువ్వేదో చెపుతేనే గాని నే నిక్కడనుంచి కదలను" అని అక్కడనే కూచున్నాడు.

ఎంతసేపు కూచుంటేమట్టుకు పటము ఏమి మాట్లాడుతుంది? ఏమీ జవాబు రాలేదు. కళ్ళల్లో అశ్రువులు మట్టుకు ఎక్కువయినట్టు కనపడ్డది. సుమా రొకగంట అలాగే కదలకుండా, ఏమీ తోచకుండా కూచున్నాడు. అఖరికి లేచి బట్టలు విడిచి, స్నానానికి ఇవతలికి వచ్చినాడు. ఈసంగతి రుక్మిణితో మట్టుకు ఏమీ చెప్ప లేదు.

స్నానము చేసి రుక్మిణీ, తనూ భోజనానికి వెళ్ళినారు. భోజనము చేస్తూ అందరియోగక్షేమమూ అడిగి తెలుసుకున్నాడు. "ఏడీ, కృష్ణమూర్తి, ఏడీ అప్పుడే భోజనము చేసి కాలేజీకి వెళ్ళేడా ఏమిటి? బాగా చదువుకుంటున్నాడా? అతనికి ఏమీ లోటు లేకుండా కనుక్కుంటున్నావా? అతని కేమైనా డబ్బు గిబ్బు అవసర మయితే ఇచ్చావా? ఏమీ ఇబ్బంది పడ

లేదు కదా అతను?” అన్నాడు రుక్మిణితో.

రుక్మిణి తెల్ల బోయింది. “ఇ. దేమిటి? కృష్ణమూర్తిని గురించి ఇంత గా న న్నడుగుతున్నాడు? ఇతని కేమీ అనుమానము లేదుగదా!” అనుకున్నది. ‘అయినా ఇతనికి అనుమానము కలగడానికి ఏమి అవకాశము ఉంటుంది’ అని ధైర్యము చెప్పుకొని, సమాధానము చెప్పింది. కాని గుండెలలో మట్టుకు ఒకవిధ మైన బెదురు అరంభ మయినది.

౧౪

నారాయణరావు మోహినిపటములో మార్పు చూచినప్పటినుంచీ మనిషి మనిషిలా లేడు. ఒకవిధ మైన బెంగ బయలుదేరినది. పటములో మార్పు నిజమే. ఏదో తగినంత గొప్పకారణ ముంటేనే గాని ఇటువంటిమార్పు కలుగదు. అదేనా ప్రతిపటములోనూ ఇటువంటిమార్పులు కలుగవు. తన మోహిని పోయినా, ఈపటములో ఇంకా జీవించి ఉన్నది గనుక మా మూలువలెనే అవస్థాభేదము లన్నీ ముఖములో కనపడుతున్నాయి. కాని ఇంతమార్పు కలిగించేకారణము ఏ మై ఉంటుంది? ఏలాగు తెలుసుకోవడము? మోహినా మౌనముద్ర వహించి కూచున్నది. ఇంక ఈ సందేహము తీర్చేవా రెవరు? అని అనేకవిధాలుగా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. తన పనికూడా సరిగా చూచుకోవడము మానేశాడు.

దీనికి తగినసమాధానము రుక్మిణి ఏమైనా చెపుతుం దేమో అడిగి చూదామా అనుకున్నాడు. మళ్ళీ ఏమి తోచినదో ఆమెదగ్గర ఈసంగతి తలపెట్ట లేదు. రుక్మిణిలో కూడా కొంచెము మార్పు కలిగినది. వెనుకటి ఉత్సాహము ఉద్రేకము కొంత తగినట్టు కనుపించినవి. మునపటిచురుకు పోయి కొంచెము మాంద్యములో పడ్డది. ఎప్పుడూ ఏదో ఆలోచిస్తూన్న ట్టుగా పరధ్యానముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. పలకరిస్తే ఉలికి పడి, లేనిహాసము తెచ్చి పెట్టుకొని సమాధానము చెపుతూ ఉంటుంది.

నాటకాలమీద సినీమాలమీదా పూర్వపు అభిమానము తగ్గినది. అన్నిటి మాటా అలా ఉంచి తన విషయములో కూడా కొంచెము దూరదూరముగా ఉంటున్నది. ఏమి టీ చిత్ర మంతాను అని ఆలోచిస్తూ ఉండగా హఠాత్తుగా మనసు కొక ఊహ తట్టినది.

కాని దానిని గురించి మళ్ళీ ఆలోచించడానికి భయపడ్డాడు. తనకే సిగ్గుగా తోచింది. అటువంటి ఆలోచన తనకు తగ దనుకొన్నాడు. ఇంత నీచ మైన ఊహ తనకు ఏలా కలిగిందా అనుకున్నాడు. అనేకవిధముల ఆ ఆలోచనను మనసులోనుండి తొలగించవలె నని శాయశక్తులా తంటాలు పడ్డాడు. కాని అదిమట్టుకు తొలగి పోలేదు. ఏది ఆలోచించబోయినా వంతము పట్టినట్టు ఆ ఆలోచనే పైకి రావడము మొదలు పెట్టినది. వద్దనుకున్నకొద్దీ ప్రతివిషయము ఆ ఊహను రూఢి చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఊరినుంచి వచ్చినప్పటినుంచీ కృష్ణమూర్తి ఒక్కసారీ కనపడలేదు. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నది వాస్తవమే. ఆలోచన నిజమే అయి ఉంటుందా? కాదు. ఒక్కనాటికీ కాదు! అయినా ఏమో మోహినిని అడిగి చూదాము, అని తిన్నగా తనగదిలోకి వెళ్ళాడు.

గంభీర మైన ముఖముతో, నిశ్చల మైన చూపుతో, దృఢ మైన నడకతో మనోనిశ్చయమును సూచించేటట్లుగా పెదవులు బిగించి తిన్నగా పటము దగ్గరకు వెళ్ళి నిలబడి "ఏమి, మోహినీ! నాఊహ నిజమేనా? ఏమిటి, కొంప తీసి అంతపని జరిగిందా? ఎంతపని! ఎంతద్రోహము చేసింది! నిజమే! సందేహమేమీ లేదూ!" అన్నాడు. వేడినిట్టూర్పులు అతిత్వరితముగా వస్తున్నాయి. మోహిని వేరే సమాధానము చెప్పే దేమిటి, కళ్ళమ్మట నీళ్లు బొటబొట కారుతున్నట్లు, వెక్కి వెక్కి రాగా తీస్తున్నట్లుగా, రొమ్ము కదులుతున్నట్టు, ఎగుపులు వస్తున్నట్టు నారాయణరావుకు కనపడ్డది. ఆమె చేతులు క్షమాపణ వేడుతున్నట్లుగా జోడించి ఉన్నాయి.

నారాయణరావు నిశ్చేష్టుడై దగ్గరఉన్న కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఒళ్లు కంపిస్తోంది. మోకాళ్ళమీద మోచేతు లానుకొని అరచేతులలో ముఖము పెట్టుకుని దుఃఖనిమగ్నుడై కూచున్నాడు. హృదయము ఎండి పోయినది. పొడిగుడ్లు పడ్డాయి. ఒక్కసారి పిల్లవానివలె ఏడిస్తే, హృదయ భారము కొంతవరకు తగ్గుతుం దనుకొన్నాడు. కాని ఒక్క కన్నీటిచు క్కైనా ఎంత ప్రయత్నము చేసినా రాలేదు. అలాగే కదలకుండా కొన్ని గంటలసేపు కూచున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము దుఃఖభారము తగ్గింది, హృదయము కొంచెము చులకపడ్డది.

౧౭

మోహిని ఇచ్చిన సలహాయే బాగున్నది. తాను ఒకరియందు దోషా రోపణ చేసి, వారిని శిక్షించడానికి తన కేమి అధికారము ఉన్నది?

దూరము ఆలోచించి త నేమీ ఎరగనట్టుగానే ప్రవర్తించడము మొదలు పెట్టేడు. ఇనుకటికంటెకూడా రుక్మిణియెడల ఎక్కువ దయగా ఉండడము మొదలు పెట్టినాడు. ఒక్క క్షణమైనా బొత్తుగా విడిచిపెట్టడం లేదు. కృష్ణమూర్తిని సెలవలు ఇవ్వడముతోటే తనవని ఏదో చూడమని కాకి వాడ పంపివేసినాడు.

కాని నారాయణరావు దయగా ఉంటున్నకొద్దీ రుక్మిణికి మనోవ్యథ హెచ్చింది. అతను దగ్గరకు వచ్చినకొద్దీ రుక్మిణి దూరముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. అతను అమృతవర్షము కురిపించినకొద్దీ రుక్మిణి కృశించి పోవడము మొదలు పెట్టింది. ఏలాగో తనకు తెలియదు కాని నారా యణరావు తన అపరాధము తెలుసుకున్నా డని రుక్మిణి గ్రహించింది. ఏలా తెలుసుకున్నాడు? ఎవరు చెప్పి ఉంటారు? ఎవరైనా చెప్పడానికి మట్టుకు ఒక్క భగవంతుడికి తప్ప ఈసంగతి ఇంకొకరికి ఎవరికి తెలుసును? ఏలాగైతే నేమి, తెలుసుకున్నవాడు నన్ను తిట్టడమో, కొట్టడమో పోమ్మ

పడమో చెయక ఈ నెత్తిమీద పెట్టుకోవడ మేమిటి? ఇది మరింత బాధగా ఉందే! ఏలాగు, ఏమి దారి! పోనీ వెళ్ళి అంతా చెప్పేస్తేనో? మనము అనుకున్నట్టుగా ఇదివరకు తెలియకపోతే చెపితే ఏమి కొంప మునుగుతుందో! ఇదివరకే తెలిస్తే ఇప్పుడు మనము చెప్పినందువల్ల వచ్చే లాభ మేమిటి?

అంతకంతకు రుక్మిణి మతి పోయినదానివలె ఉన్నది. ఆమె హృదయములో ఆందోళన హెచ్చింది. ఏమి చేయడానికి తోచలేదు. నారాయణరావు వచ్చి సుమారు నెలరోజులు కావచ్చింది. ఆనాడు ఆదివారము. రుక్మిణి తనగదిలో ఉన్నది. నారాయణరావు గదిలో. అతను ఏదో పని చేసుకుంటూన్నాడు. సాయంకాలము సుమారు నాలుగుగంట అవుతుంది; ఆకాశమున కారుమబ్బులు కమ్మినాయి. ఉరుములూ మెరుపులూను. రుక్మిణి హృదయములో బాధ సహించ శక్యము కాకుండా ఉన్నది. ఈ అవస్థ ఏలాగో ఓలాగ అంత మొందిస్తేనే గాని బ్రతుకు దుర్లభ మనుకున్నది. ఏలాగ అంత మొందించడము? తను ప్రాణహత్య అయినా చేసుకోవలె. లేకపోతే అతని కాళ్ళమీద పడి జరిగిన దంతా చెప్పి, రక్షించమనైనా వేడుకోవలె. ఇప్పుడతను క్షమించలేడు అని కాదు. కాని అతని నోటంట ఆమాట వస్తే ఈహృదయవేదన తీరుతుందేమో. అలా చెప్పేస్తే కృష్ణమూర్తికి ఏమి నష్టము కలుగుతుందో. పోనీ ప్రాణత్యాగము చేసుకుందాము అంటే ఇంత చిన్న వయస్సులో—౨౦ ఏండ్లయినా నిండ లేదు. ఇటువంటి భర్తను విడిచిపెట్టి ఈ ప్రపంచాన్ని విడిచిపెట్టి ఏలాగు పోవడము. పోతేమట్టుకు ముక్తి ఉంటుందా? ఈశ్వరుని ఎదట నిలబడి సమాధానము చెప్పుకో నక్కర లేదూ? మనలాంటి మనిషిదగ్గరనే ఈలా జడిసేటప్పుడు ఇంతదోషముతో ఈశ్వరునిదగ్గర ఏలా నిలబడడము? అయినా చేసిన దానికి ఫల మెక్కడో ఒకచోట అనుభవించవలెకదా! ఈఅనుభవ మిప్పుడు తప్పించుకుంటే ముందు తప్పుతుం దన్నమా టేమిటి? కర్మ చేసేటప్పుడు ఉండే ధైర్యము దానిఫల మనుభవించే టప్పుడు ఉండ, నక్కర లేదూ?

ప్రాణత్యాగము చేసుకోవడము పట్టిపిరికితనం. అది తప్పు. వెళ్ళి ఆయన కాళ్ళ మీద పడతాను. నాయందు ఇంతదయగా ఉన్నవాడు కృష్ణమూర్తిని మట్టుకు శిక్షిస్తాడా? పాపము, అతనిని ఇందులోకి దింపినదాన్ని నేనే కదా! అసంగతి స్పష్టముగా నారాయణరావుతో చెపితే అతనియెడల మట్టుకు దాక్షిణ్యము వహించక పోతాడా? అని చాలా దూరము ఆలోచించి చెంగున లేచి నారాయణరావు గదిగుమ్మము దగ్గరకు వెళ్ళినది.

అక్కడకు వెళ్ళేటప్పటికి మొదట ఉన్న ధైర్యము స్వేదరూపమున నీరై స్రవించి పోయింది. ఒళ్ళంతా బలువు ఎక్కిపోయినది. అడుగు ముందుకు సాగలేదు. బయట ఉరుములూ మెరుపులూ ఎక్కువయినాయి. పెద్ద సుడిగాలి బయలుదేరినది. ఒక్కక్షణము మళ్ళీ తటపటాయించినది. కాని ఆఖరికి తెగించి ఒక్క అంగలో వెక్కి వెక్కి రాగా లేచుతూ, వ్రాసుకుంటున్న నారాయణరావు కాళ్ళపైన పడ్డది. ఇదేమన్ని నారాయణరావు భార్యను బలవంతాన లేవదీసి ఒడిలో కూచోపెట్టుకుని కన్నీరు తుడిచి, దుఃఖహేతు వేమి టని అడిగినాడు.

రుక్మిణి నోట మాటరాక పొంగిపొరలి వస్తున్న దుఃఖమును ఆపుకోలేక, అతని రొమ్ముమీద తల పెట్టి ఏడ్చి తుదకు తను చెప్పదలచుకొన్నదంతా ఎగుపులతో చెప్పి తనను ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టె సెయ్యవలసిన దనీ, అతని సన్నిధియందు నుంచోడానికి కూడా యోగ్యత లేదనీ, ఏదో ఒక విధమైన శిక్ష విధిస్తేనే కాని ఈబాధ సహించ లే ననీ ప్రాధేయ పడ్డది.

నారాయణరావు నిదానముగా ఆమె నొకసారి చూసి, తల నిమురుతూ "ఈ పశ్చాత్తాపముకంటె వేరేశిక్ష యేమి కావాలి? ఇదంతా మరచిపో. నూతన జీవిత మారంభిద్దాము" అన్నాడు.

తుపాను తొలగి పోయింది. ఆకాశము నిర్మల మయినది. అస్తమిస్తున్న సూర్యుడు గాఢాలింగనమున బద్ధులైన ఈదంపతులను చూచి దొంగతనను

చేసిన వానివలె సిగ్గుచేత ఎర్రవారిన ముఖముతో పశ్చిమాద్రి వెనుక దాక్కున్నాడు.

౧౬

నారాయణరావు విదేశమునుంచి తిరిగి వచ్చినరోజు మొదలు కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి ముఖము తప్పించుకు తిరిగేడు. వెనుకటి చనువుగా ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళడము మానివేసినాడు. తను వారియెడల ఒనర్చిన అపరాధము పరిమితి తెలుసుకొని సిగ్గుపడి పోయినాడు. ఇంత మహోపకారము తనకు చేసినందుకు ప్రత్యుపకారముగా ఇంత నీచకృత్యము చేశాము గదా అని విచారించినాడు. కాలేజీకి వెళ్ళేవా డన్న మాటే గాని అక్కడ గురువులు చెప్పే దేదీ తల కెక్కేది కాదు. ఇంటికి వస్తే పుస్తకము చేత పట్టబుద్ధి అయ్యేది కాదు. భోజనము దగ్గరకు వెడితే అన్నము తినబుద్ధి అయ్యేది కాదు,. రాత్రి పడుకుంటే కంటికి కునుకు వచ్చేది కాదు.

ఈఅవస్థలో ఉండగా కాలేజీకి వేసంగి సెలవలు ఇచ్చారు. ఇంటికి వెళ్ళడమా మానడమా? ఇంటికి వెళ్ళడానికి డబ్బో? ఇన్నాళ్ళు ముఖము తప్పించి నారాయణరావుగారి ఎదుట ఏలా పడడము? ఇంటిదగ్గర "నీకంత అప్పు లెవ రున్నారు? వెళ్ళి ఏమి చేస్తావు?" అని అడుగుతే ఏమి సమాధానము చెప్పేది? అని సెలవులిచ్చేనాడు రాత్రి పడుకుని ఆలోచిస్తూ పక్కమీద దొర్లడ మారంభించినాడు మూర్తి.

మరునాడు ఉదియాన్ని నారాయణరావు అతన్ని పిలిచి, కొంతసొమ్మిచ్చి కాకినాడ వెళ్ళి వారి పను లేవో చూచి రమ్మని పురమాయించాడు. కృష్ణమూర్తి గజగజ లాడుతూ తల వంచుకుని నిలబడ్డాడు. నారాయణరావుకు తన సంగతి తెలుసునని ఓమోస్తరుగా గ్రహించుకున్నాడు. అక్కడ నిలబడ్డంత సేపు ఆయన చూపు లాగ్నేయాస్త్రముల వలె నిలు వెల్లా దహించేస్తూన్నట్టు ఉన్నాయి. కాని ఆయన మాటలలో మార్దవము గాని ముఖములో హాసము కాని తగ్గ లేదు.

కృష్ణమూర్తి సెలవు దీసుకు మళ్ళీ నారాయణరావు గారికి కనబడ కుండా ఆసాయంకాలమే బయలుదేరి కాకినాడ వెళ్ళిపోయినాడు. మద్రాసు విడిచి పూర్వపు స్నేహితుల మధ్యకు వచ్చినా, నారాయణరావు గారికి తెలిసిం దేమో, ఏమి చేస్తారో అనే భీతిమట్టుకు వదల లేదు. మనో వ్యధ అనేక విధముల బాధిస్తోన్నది. పోనీ ఈ సంగతంతా వారికి ఉత్త రము వ్రాసేదా మనుకున్నాడు. అలా వ్రాస్తే రుక్మిణిసంగతి ఏమి కాను? వారి సంసారము ఇంతటితో ఛిద్ర మయిపోతుం దేమో! దానికి కారణము మన మెందుకు కావలె నని కొన్నాళ్ళు ఊరుకున్నాడు. కాని మనోవేదన పిశాచమువలె వెన్నంటి పీడిస్తూనే ఉన్నది. దుస్సహ మైన ఈ బాధనుండి తప్పించుకోడానికి ఒక్కటే మార్గము. ఏ మైనా ఆపని చేసి తీరవలసిన దే. లేకపోతే జీవితము దుర్భర మౌతున్నది.

జరిగిన సంగతంతా వ్రాసీ, ఇక తను నెప్పుడూ పెన్నపట్నము రా ననీ, ఈ అపరాధము మన్నించ మనీ, తన భావి జీవిత మంతా వారి క్షేమావణమైన ఆధారపడి ఉన్న దనీ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావుగారి పేర వ్రాశాడు కృష్ణమూర్తి. తన్నిల్లా వ్రాసినట్టూ ఆమెకూడా ఆయన పాదములపైన పడితే కొంత పాపపరిహార మౌతుం దనీ ఆమె రహస్యమును బయలు పెట్టి నందుకు క్షమించ మనీ రుక్మిణి పేరకూడా వ్రాశాడు

౧౭

ఈ రెండు ఉత్తరములూ రుక్మిణి నారాయణరావుతో మాట్లాడిన మర్నాడు వచ్చినాయి. రుక్మిణి తన ఉత్తరము తీసుకు వెళ్ళి నారాయణరావుకు చూపించింది. నారాయణరావు తనకు వచ్చిన ఉత్తరము ఆమెకు చూపించి నాడు. రుక్మిణి అది చదువుతుండగా గత మంతా మళ్ళీ ఒకసారి అద్దము లోవలె కనుపించినది. తల వంచుకున్నది. కన్నీటి కాల్వలు ప్రవహిస్తున్నాయి. నారాయణరావు రెండు ఉత్తరములూ తీసుకుని నిప్పుపుల్ల వెలిగించి అంటిం

చేశాడు. "రుక్మిణీ, దీనితో గతమంతా నశించి పోయింది. ఇంక ఎప్పుడూ అనంగతి తలపెట్టకు" అని ఆమె కన్నీరు తుడిచినాడు.

౧౮

తర్వాత రెండురోజులకు బి. ఏ. పరీక్షలు తెలిసినాయి. కృష్ణమూర్తి ప్యాసు అయినాడు. నారాయణరావు కృష్ణమూర్తికి ప్యాసు అయినట్టు టెలిగ్రాము ఇచ్చి, అతని తండ్రి ఇదివరలో చేసే పని అతనిని చూస్తూ ఉండ మనిన్నీ కాన్వొకేషనుకు తప్పక రావలసిన దనీ ఉత్తరముకూడా వ్రాసినాడు.

ఉత్తరము వ్రాయడము ముగించడముతోనే నారాయణరావుకు పెద్ద నిట్టూర్పు వినపడ్డది. ఎవరా అని తిరిగిచూచేసరికి ఎవ్వరూ గదిలో కనుపించ లేదు. పైన చూచేసరికి మోహినే చిరునవ్వుతో నిజస్వరూపంతో కనుపించింది. మోహినీ! అయితే, నేను చేసినపని నీకు నచ్చిన దన్నమాటే" అన్నాడు. మోహిని నవ్వి, నారాయణరావును కళ్ళతో ఆశీర్వదించింది.

శైలబాల

శ్రీ అడివి బాపిరాజు

౧

శిథిలమై ఒరిగిపోయిన మండపాలు; ముక్కలై భూపతన మైన అంతఃపురాలు; కూలి వ్రీలిపోయిన గోపురాలు; పొడ వడిగి ప్రోగులుపడ్డ దేవాలయాలు; తలక్రిం దైనశిఖరాలు; రాలినవిగ్రహాలు; ఒకనా డాంధ్రప్రపంచానికి శిరోమణియై శత్రురాజ్యాలకు నిర్భేద్యమై, సమస్త దక్షిణాపథాన్ని ఏకచ్ఛత్రంగా ఏలినవిద్యానగరమహాపురము నేడు నామమాత్రమై, పెద్దవస్తు ప్రదర్శనశాలయై యాత్రికులను నిశ్చేష్టులను చేసి, కళ్ళ నీరు నింపుతున్నది.

తన ఆనందాన్ని చీకు కల్పుతూన్న ఆశిథిలత్వంలో ఏదారిని నడుస్తున్నాడో తెలియక, తిరిగినదారినే తిరుగుతూ, ఏది చూస్తున్నాడో తెలియక, చూచినదాన్నే చూస్తూ, కళ్ళకాంతులు శిలాత్వము పొందగా తుంగభద్రానదీతీరాన, పెద్దముళ్ళపొద పక్కనే నాగచంద్రుడు చదికిల బడ్డాడు.

నాగచంద్రుడు చిత్రకారుడు, రసానందతన్మయుడు. మహాశిల్ప గానంలో అభయంకరాపశ్రుతి అతని జీవితాశయాలను భగ్నం చేసింది.

ఇంతలో వెనక ఎవరో అతన్ని తీవ్రదృష్టులతో పరికిస్తున్న ట్లయింది. చైతన్యరహితుడై ఉన్న నాగచంద్రునికి ఆ చూపుల తీవ్రత చురుక్కు మని తగిలి మత్తు విరిగేమం దిచ్చిన ట్లయింది. అతడు లేచాడు. వెనక్కు పొరలించి చూచినాడు. పెద్దపొద: మ రేమిన్నీ కనబడదు. ఆ అదృశ్యవ్యక్తి

చూపులు చల్లనై తోచినవి. నాగచంద్రుడు ఆ దేవుని పాదచుట్టూ చూచి, ఏదిన్నీ కానక, పొగమంచు కమ్మి ఉన్న హృదయపథం మరిన్నీ చీకట్లు అలుముకోగా, వెఱ్ఱివాని విస్మయం పొందుతూ, మళ్ళీ నది ఒడ్డున కూర్చున్నాడు. ఈ సారి అతనికి నిట్టూర్పు వినబడింది. నాగచంద్రుడు లేచి, సగము నిద్రమత్తు తెలుస్తున్నవానిలా తూలుతూ, పొదదగ్గిరే నిల్చుని, పొద లోనికి పారచూచినాడు. అస్పష్టంగా మెదలో హారాల చప్పుడు. నాగచంద్రుడు తూలి ముళ్ళడొంకలో పడబోయినాడు. స్పష్టంగా మళ్ళీ నిట్టూర్పు. అది ఘంటారావమై అతని మెదడులో మ్రోగింది. నాగచంద్రునికి పూర్తిగా మెలుకువ వచ్చింది. పక్కనే ఉన్న సంచిలోనుంచి చేతిగొడ్డలి తీసి పొదనరకడం ప్రారంభించాడు.

బ్రెంక, రక్కెస, నాభిలత, అడవిమల్లె, పుగడు, పాలకర్ర, చిట్టిరేగూ విసవిసా వీరభద్రుడై నాగచంద్రుడు అరజాములో నరికి పారవేసినాడు. సగము నరికిన ఆ పొదమధ్య నృత్యము చేయబోయే శిలాబాలిక! పరువము పండించుకొన్న కోటికోటి సంవత్సరాల యీడు కల్గిన దక్షిణ పీఠభూమి నల్లరాయి. స్నిగ్ధాతిస్నిగ్ధమైన చెక్కడం. స్త్రీ ప్రపంచాన అందం ఏరి తెచ్చి, చేర్చి ముద్ద పోసి, ఆ బాలికామూర్తిని శిల్పించినారు. కోల మోము. లోతెరుగని నాసికామూలము. సముద్రప్రవాహపతనమైనరేఖ, లేకమందార మొగ్గవంపులో తిరిగి ఓష్ఠాంచలముపైన సుడి తిరిగి పోయింది. చిరునగవున వికసించబోయే ఆమె పెదవులు కొద్దిగా విడివిడి స్విన్నాలై, ఈవలావల శాశీరత్నపుపూల చెక్కిలిగుంటలను అలంకరించుకొన్నవి. అధరము దిగువ నిమ్నమై, చిరు రసాలఫలమైన ఆమె చిబుకమాధుర్యము గ్రీవశంఖాన ధారై చేరుకొన్నది.

ఆమె చతుర్భంగాభిరామ. ఆమె పరవశనర్తకి. నన్నని బంగారు మెరుగూ ఆమో ఏమో కటిప్రదేశాన వ్రేలాడే మొలనూలు మొలపట్టలలో కలిసిపోయి విద్యున్మాలలయినవి. మంజీరములున్నూ, చిరుగంటలున్నూ అలంకరించిన

ఆమె పాదము తరులతై భూమిమీద వాలబోతున్నట్లున్నది. ఆమె ఎడమ పాదపు మునివేళ్ళపైన ఎగరబోయ్యే పక్షిలా నృత్యగతిలో ఆకాశపద భంగిమతో ఉన్నది. ఆటాడే తాచుబాము దక్షిణహస్తము, అర్ధచంద్రికా ముద్ర; సవ్యహస్తము లోలము, హంసముద్రిక; కంకణాలతో, గాజులతో, భుజభూషణాలతో, చెదిరిపోయే వేణీ బంధముతో, పొంకాలయి ప్రేమ వాహినీయూలాలై, కదంబపుష్పాలై, కలలసిద్ధులైన వక్షాలపైన ఉబికి ఆడే హారాలతో, నృత్తావేశ దివ్యసుందరి యైన కలాన, ఒకక్షణికంలో, శిల్పి ఒకడు శాంబరీ విద్యచేత శిలగా మార్చినట్లు ఆమె ప్రత్యక్ష మైంది!

౨

నాగచంద్రుడు అలాగే నిలుచుండి పోయినాడు. అతని ఊహావస్థాలు దాటిపోయిన శిల్పసౌందర్యం.

తొందర తొందరగా ఆవిగ్రహాంచుట్టూ ఉన్న డొంక నరికి పారవేసి, ఆప్రదేశం అంతా శుభ్రం చేసి, తుంగ భద్రలోనుంచి తనసంచి కలశంతో నీళ్లు తెచ్చి ఒత్తుగా చల్లినాడు. వివిధ పుష్పాలు సేకరించి దండలు గుచ్చి ఆమె మెడలోను, వేణీభరంపైన అలంకరించాడు. పూవులతో ఆమె పాదాలు పూజ చేసినాడు. తనివి తీరని చూపులతో ఆమెను చూస్తూ సాకరిల్లాడు. అప్రయత్నంగా అతని ఫాలం చివురుజొంపాల లాలిత్యం చూపిస్తూ కఠినమై ఉన్న ఆమె పాదం పైని చేరింది. లో తెలుగని ఉత్కంఠ నాగచంద్రుని వణికించింది.

ఏమిది! అతని శిరస్సుపైన నాతి దూరాన ఉన్న ఆమె కుడిపాదము మెల్లమెల్లగా దిగుతూ అతని మూర్ధానికి కొంచెం తగిలింది. నాగచంద్రుడు ఉలిక్కిపడి లేచి ఆమె మోముపైన తీక్ష్ణదృష్టులు పరిపినాడు. అతని కుడి చేయి ఆమె ఎడమ మీగాలిపైన నఖం పచస్పర్శ నందింది. ఇంతలో

ఆ బాలిక చిరుపులుగు వెలుగులా నవ్వి ఒడలు కొంచెం కదిలించింది. బిగిసి పోయిన హృదయంతో నాగచంద్రుడు లేచి నిలుచున్నాడు.

చైతన్యోదయ మవుతూ ఉన్న ఆ స్నిగ్ధనీలోపల శరీరాన సురివెచ్చ రక్తము జలజల పొటెత్తి సమవిషమతలాల క్రొమ్మెరుగులు పుట్టించి సమస్తనాడుల స్పందించి మెత్తవిదారులై క్రొంజివురై నవనీతమైపోయింది. చూస్తూ ఉండగానే ఆ శరీరము, ఉదయ సంధ్యాకాశములా క్షణక్షణం వన్నెలు మారుస్తూ, కపిశమై, పిశంగమై, శ్వేతమై, పాటలమై, పీతమై, పుటములో బంగారమై పోయినది. కర్కశమైన ఆమె శిలాకబరీభరము నల్ల పట్టు కుచ్చుల వేణీభర మైనది. నగలు బంగారులై తళుకులాడినవి.

'తణికిటతోం' అని ఆ బాలిక నాట్య మాడ ప్రారంభించింది. కాళ్ళ చిరుగంటలు చతురశ్రగతి త్రిపుటతాళము వేసినవి. రాను రాను స్ఫుటమైన కంఠంతో—

లలిత లవంగలతా పరిశీలన కోమల మలయ సమీరే
మధుకర నికర కరంబిత కోకిల కూజిత కుంజకుటీరే
విహరతి హరి రిహ సరస వసంతే
నృత్యతి యువతిజనేన సమం సఖి!
విరహిజనస్య దురంతే...

అని పాడుతూ ఆ బాలిక అభినయిస్తున్నది. నాగచంద్రుని ముఖము విరిసిపోయిన దిరిసెన చెట్టులా ప్రఫుల్ల మయింది. పొంకౌ అయి పాలుపు మీరిన ఆమె హస్తాల విన్యాసవేగము అడవి నిమ్మపూవుల పరిమళ మయింది. చిరుచెమ్మటలు నఖాగ్రాలతో తుడుచుకుంటూ నాట్య మాడి, మధుర మైన ఊర్పులు విడుస్తూ ఆ బాలిక వచ్చి నాగచంద్రుని బుజాలపైన చేతులు ఉంచింది. అతని దేహాన గగుర్పాటులు మలయసమీరము రివ్వున ప్రవహించినప్పటి చెరువులో నీటి కెరటాలలా పరువు లిడినవి. లిడినడి ఆమె పెదవులు [illegible] అతని కపోలాల పైన అలమిపోయినవి. [illegible]

యౌవనం విరిసిపోతూ పరమసౌందర్యం విరజల్లుతూ ఆ బాలిక చటుక్కున తనను ఆవరించినప్పుడు నాగచంద్రుని చేతులు అప్రయత్నంగా ఆమెను కౌగిలించుకో బోయి మరల వాలినవి.

"ఏమయ్యా! తుంగభద్రా తీరాన కూర్చుందాము రా" అని ఆమె అతని కుడిచేయి పట్టుకొని నది నీటిదగ్గరికి అతనికి దారి చూపుతూ అక్కడే ఉన్న ఓనల్లరాళ్ళ గుట్టమీద అధివసింప జేసింది. అతని పక్కనే ఆమె ఆసీనఅయింది.

"నీహృదయంలో, నే నెవర్నా? అన్న ప్రశ్న మొలకెత్తింది! ఈరాళ్ళన్నీ ఒకరకం చుట్టాలు నాకు. ఈసంధ్యా శబలరాగంలో అవ్యక్తంగా కనబడే ఆ మాతంగగిరి పక్క ఒక చిన్నశిల నాపూర్వ రూపం. ఈకథ విను!

"ఆనాడు ఎందుకో సార్వభౌముడు విచారమేఘంతో పొదువబడ్డ మలయగిరి శృంగం అయ్యాడు. అప్పాజీ పలుకులు ఆధీశునిహృదయానికి ఉపశమనం కూర్చలేదు. పెద్దన్నగారి పద్యాలు మేఘంలో ఉరుము లయ్యాయి. పేరుపొందిన అందకత్తెల్ని వెలవెలా పోవచేసే మావాళ్లు భరత పయోరాశి మథించగా పుట్టిన అప్సరసలు, రాజులో రసజ్ఞతాచంద్రికలను ఉదయింప చెయ్య లేక పోయినారు.

"ఒక నృత్యాంగన, చెంగల్వరాయ సేనానాయకుల వలపుకత్తె, శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌములవారి ఆదరణం పొంది శ్రీవారి అగ్రహానికి గురియైన తనస్వామికి ఉపకారం చేయచూస్తూ ఉన్నది. ఆమె తన కుమార్తెను పిలిపించి గజ్జె కట్టించింది. ఆ బాలిక తిలోత్తమకు అందంలో వంకలు దిద్దగలదు. ఆటలో ఊర్వశికి అపరావతారం. అంతవరకూ, ఆమె కన్నె చెర వీడలేదు. ఆ బాలికను సార్వభౌమునికి సమర్పించడానికి తల్లి చెంగరాయనితో మంతనం సలిపి అదను చూస్తున్నది. ఇంతకన్న వేరేసమయం రాదని ఊహించి ఆనట్టువరాలు తనకుమార్తెను సభలోకి ఉత్సవములతో కొనివచ్చింది.

"ఆమేళానికి గురువు అమ్మనాచార్యుల వారు. చక్రవర్తికి జోహార్లు చేసి, మహాప్రభూ! దివ్యనృత్యేశ్వరు పాదాలకడ పూజ చేస్తూ విద్య నభ్యసించిన ఓ అప్సరోంగన దేవరరాజ్యంలో ఉద్భవించింది. ఆ బాలిక భరతంలో పదహారు సంప్రదాయలూ నేర్చుకొన్నది. ఆమె విద్య అపరదేవేంద్రు లైన సార్వభౌములు దివ్యచిత్తాన అవధరింతురు గాక! రాజరాజేశ్వరుల హాసాంచల సుషమ లోకన్నైపైన ప్రసరించి ఆమెను పవిత్రను చేస్తువి గాక! అని నివేదించుకొన్నాడు. మహారాజులుంగారు అంగీకారసూచకంగా తల వంకించారు.

"అర్ధఘటికలో క్రొక్కారు మెరుపుతీగలా ఆబాలిక చక్రవర్తిముటు నాట్యాన సాగిలపడి, ప్రభువు 'లే' అనేవరకూ భూమిపైన వ్రాలినచంద్రకళలా, వచ్చికలో ప్రసరించే కేతగివన్నెలా అసభాచంద్రశిలాతలముపైన అట్టే పడి ఉన్నది. మహారాజు కనుసన్న అయింది. ఒక్కుమ్మడిగా తొలింతిత్తి శ్రుతులతో ఒకవిపంచి, ఒక కిన్నెర, ఒక సైరంధ్రి వక్కావాద్యా లయినవి. దశావతారకథనము ఎత్తుకొని, హంస చేసేగణికలు తాళాలు వాయిస్తున్నారు. మృదంగం పూర్ణలయావాకార మైనది. రసము లోలుకాడే ఒక్కవిహంగనృత్తగతిలో ఆబాలిక సుడిగాలిలా లేచి,—

ప్రళయ పయోధిజలే ధృతవా నసి వేదం
విహిత వహిత్ర చరిత్ర మఖేదం ధృతవా నసి వేదం
కేశవ, ధృతమీనశరీర, జయ జగదీశ, హరే!
క్షితి రతి విపులతరే తవ తిష్ఠతి పృష్ఠే
ధరణి ధరణి కిణ చక్రగరిష్ఠే తవ తిష్ఠతి పృష్ఠే
శవ, ధృత కచ్ఛపరూప, జయ జగదీశ, హరే!...

అని పాడుతూ అభినయించి సభను సమ్మోహనం చేసింది."

3

నాగచంద్రుడా బాలికమాటలు వింటూ, సంభ్రమాశ్చర్యాలకు లో నౌతూ, తుంగభద్ర నీళ్లు చీకట్లు తొలుస్తూ ఉండడం కనుగొంటూ, ప్రణయ పూజావేశుడౌతూ, ఆ బాలిక అందాలమోము పరికించి చూస్తూ, దగ్గి రగా అధివసించిన ఆమె యౌవనాసందానికే సమ్మోహితుడౌతూ, నిలువునా పులకిస్తున్నాడు.

"ఈ ప్రదేశం నన్ను దివ్యానందంలో పరవశుణ్ణి చేస్తున్నది!"

"సార్వభౌముల కాలంలో ఇక్కడే ఒక్క శిల్పమందిరం ఉండేది."

నాగచంద్రుడామెవంక చకితుడై చూస్తూ, "ఈ తుంగభద్రానదీ సౌందర్యము ఏలాంటి దివ్యస్మృతులు మొలకలెత్తిస్తున్నది!" అన్నాడు.

"నీహృదయ సౌందర్యమున్నూ అలాంటిదే."

"సుందరతరమైన నీరూపజ్యోతి నన్ను పాదాక్రాంతుణ్ణి చేసు కుంటూంది!"

"అయితే నాకు హృదయం లేదంటావా, ప్రభూ?"

'ప్రభూ! ప్రభూ!' అనుకుంటూ నాగచంద్రుడు విస్మయపడ్డాడు.

"నీహృదయం నా ఊహకందరానిది."

"పణ్యస్త్రీకి హృదయం ఉంటుందా స్వామీ?"

"సర్వప్రపంచానికీ సౌరభాలు చూరలిచ్చిన పణ్యస్త్రీల హృదయాలు వందనీయాలు."

"హేళనా ప్రభూ?"

"హేళనా? నీఆవిర్భావం ఇంతవరకు నన్ను అచేతనుణ్ణి చేసింది. ఏ అందాన్ని నేను ఊహ చేసుకోలేకుండా ఉన్నానో, ఏ అందం నాకు ఇంత వరకూ ప్రత్యక్షం కాలేదో, ఏ ఆనందం ఉంటుందని భావించి భావించి, దేహం పరవశం కాగా, హృదయం ద్రవించిపోగా, నాజన్మ సార్థక్యం

కోసం ఎదురుచూస్తున్నదో, ఆ అందం ఈనాటికి నీలో చూసిన నాకు హేళి నా ప్రణయదేవీ!"

ఆ బాలిక అతని ఒడిలోకి వాలి పోయింది.

నాగచంద్రుడు ఆవేశంతో, పూజ్యభావంతో ఆమెను బిగియార కవుగిలించు కొన్నాడు. ఆముహూర్తము అతిపవిత్ర మైనది. ఆసంశ్లేషములో వారిప్రేమ మరీ గాఢమై మధురాతి మధుర మైనది.

"దేవీ! దేవీ!"— గద్గద మైన అతని గొంతుక అతి ప్రేమపూర్ణ మైనది. ఆమె కంఠం నుంచి అదృష్ట మైన విచారస్వనము వినిపించి అతని శ్రవణాలకు భూకంప నిస్వన మైంది!

"ఏమీ! ఏమి టిది! కళ్ళ నీళ్ళు నింపుతున్నావే! నీబంగారు దేహాలత వణుకుతూ ఉన్న దేమిటి? ఈవిచార మెందుకు? పవిత్రమూర్తీ!"

"నీపూజ నన్ను మూలానికి కదులుస్తున్నది. రూపం అమ్ముకొని బతికే నేను ప్రేమమాధుర్యము రుచి యైనా ఎరగను. నన్ను పూజాపీఠ మెక్కించి వివశురాల్ని చేస్తున్నావు!"

"విద్య నాలో వ్యక్త మౌతూవున్న ఇంతనాటినుంచీ ఒక అద్భుత మూర్తినీ, ఆమూర్తిని ఆవరించిఉండే ఓవిచిత్ర హృదయాన్ని, ఆసర్వాన్నీ ఆవరించి పూర్ణించుకొని ఉన్న పవిత్రాత్మను ఉత్కృష్టాశయం చేసుకొని నేను ఆదేవికోసం లోకాలు గాలిస్తూ, హృదయం దేవాలయం చేసుకొని పూజాద్రవ్యాలతో అంతులేనియాత్ర చేస్తున్నాను."

"ఆ ఆశయిం మృగతృష్ణామాత్రమే కదా ప్రభూ!"

"నిజ మనుకొనే ఈ ప్రపంచానికన్న మృగతృష్ణ ఎక్కువ నిజంకాదా దేవీ!" అంటూ నాగచంద్రు డా విచిత్రబాలికను మరీగాఢంగా కవుగిలించుకొన్నాడు. ఆ అమృతమూర్తిని అలముకొన్న పరిమళాలతో వివశు డయ్యాడు.

౪

"చక్రవర్తి పరమేశ్వరపదజనిత మైనట్టిన్నీ, నందికేశ్వరసముపదిష్ట మైనట్టిన్నీ, భరతమహర్షి ప్రచరిత మైనట్టిన్నీ, ఏవిద్య ఉన్నదో, ఆమహాకళల నాడు ఆ బాలికగా మూర్తీభవించి, వికసించడం కనుగొన్నాడు."

నాగచంద్రుడు విస్ఫారిత నయనాలతో ఆమెను తిలకిస్తూ, "దేవీ! ఆ బాలికవు నువ్వే కావుగదా" అని అడిగినాడు.

"ప్రభూ! నేను కానని చెప్పనా, అవునని చెప్పనా?"

ఈషదవనత మైన ఆమె మోమును నాగచంద్రుడు చుబుకము పట్టి లేవనెత్తుచూ, "దేవీ, నీ పెదవుల్లో మందహాసరేఖ మన్నా నర్తించకుండా నన్ను విచిత్రస్వప్నంలో తేలుస్తున్నావా?" అన్నాడు.

"ప్రభూ! నా సర్వస్వము నీకు పూర్ణార్పణం చేస్తున్నా. ఈ దివ్యక్షణాలు, స్వప్నమో నిజమో నాకే తెలియకుండా ఉన్నవి."

"ఈ దివ్యస్వప్నమే ఎప్పుడూ నిలిచి ఉండరాదా!" "అవును ప్రభూ!" అని నిశ్వసిస్తూ, ఆ బాలిక—"ఆ నృత్యము సార్వభౌమునికి ఆనందం నివేదనిచ్చింది. ఆ రాత్రి—" అన్నది.

"ఆ రాత్రి?"

"సార్వభౌముని అంతఃపురానికి ఆ బాలికను పంపడ మయింది" నాగచంద్రుడు కూలిపోయినాడు. అతని చేతులు వాడిపోయిన తామరతూళ్ళ వాలిపోయినవి. అతడు నిట్టూర్పు విడుస్తూ ఆనల్లరాతిమీద తల వాల్చాడు.

"ఇక వినలేను, దేవీ!"

"ప్రభూ, నేను పణ్యస్త్రీని."

"నిన్నా రాత్రి పంపిన పాతకులు భ్రష్టులు, పిశాచాలు!"

"ప్రభూ! అతిహీనకులంలో జన్మించిన మా పాపహృదయాలు పవిత్రం కాగలవా? సార్వభౌముని క్రేగంటిచూపు మమ్మల్ని అప్సరసల్ని చేయదా!"

"మీరు దివ్యజన్మలే దేవీ! మిమ్మల్ని అనుభవించే ఆ నీచాతినీచులు—"

"ప్రభూ, సమస్తాలంకారాలతో వాసకసజ్జికనై, మహారాణినైనట్లు ఉప్పొంగిపోతూ, చక్రవర్తి రాకకై ఎదురు చూస్తుంటిని. ముహూర్తాలు గడచినవి. కోటలో ఘంటారావాలు మోగుతున్నవి. అర్ధరాత్రతూర్యారావాలు, తృతీయయామపు ఢంకానాదమూ వినబడుతూనే ఉన్నవి. అంతఃపురాలన్నీ నిశ్శబ్దంలో జోగి ఉన్నవి. ఆ చిన్నమాంబారసికుడు రాలేదు. నాహృదయంలో దావానలం చిటరించింది. లజ్జతో కుంగిపోయాను. ఆ మహాపరాభవంలో వైతాళికుల హెచ్చరికలు, వందిమాగధుల పాటలు నా హృదయకుహరంలో బ్రహ్మాండము పగిలినట్లు ప్రతిధ్వనించి, ఒళ్లు తెలియని మూర్ఛలో మునిగిపోయినాను."

నాగచంద్రుడు చివుక్కున లేచి కూర్చున్నాడు.

"సార్వభౌముని సౌజన్యము నే నొక్కక్షణమాత్రం సందేహించాను. నువ్వంతఃపురంలోకి వెళ్ళినసంగతి మహారాజుకు తెలుసునా?"

"ఈపణ్యస్త్రీకి అంత విచారణ, చేసే యోగ్యత కలదా ప్రభూ! చిన్నమాంబాదేవి సరససల్లాపానందుడైన చక్రవర్తికి ఆదేవిపైన ఏదోకారణంచేత కొంచెం కోపం వచ్చిందనీ, ఆనాటి నా నాట్యం ఆయన హృదయంలో సందేహాన్ని వెన్నెలై చీకటు పారద్రోలిందనీ, సభనుంచే, అప్పుడే మహాప్రభువు చిన్నమాంబాదేవి అంతఃపురానికి పోయి క్షమాపణ వేడి ఆమెను అనునయించినాడనీ తరువాత నేను విన్నాను."

"చెంగల్వరాయని దుశ్చేష్టితంమూ దేవీ ఇది!" "అయిదురోజుల వెనక, తీవ్రజ్వరంలో ఉన్ననాకు స్ఫుటాస్ఫుటంగా మెలకువ వచ్చింది. నృత్యంనాటి ఆసభలో రాజశిల్పి శిష్యులతో వచ్చి ఉన్నాడట, ఒకశిష్యుడు—అవ్యందరసైకజీవి, దివ్యసౌందర్యానందుడు—ఈపాపినీ ఈమె నాట్యాన్నీ చూచి వెర్రిప్రేమలో మునిగిపోయినాడట—"

"మునిగిపోవటం అబ్బురమా దేవీ!"

"ఆ బాలిక ఆజ్వరంతో కృశించి కృశించి అసువులను నాలో విలయించు—" ఆమాట ముగించకుండానే నాగచంద్రుడు ఆశిలాబాలను, చెమర్చేకన్నులతో దరికి చేరదీసుకొని ఆమెమోము తనహృదయాని కద్దుకొని ఆమెతల కన్నీటితో తడిపినాడు.

తూర్పున కొండలప్రక్కనే ఎర్రనై నాగచంద్రుని సంతోషరాగములా చంద్రబింబము ఉదయించింది. తుంగభద్రనీళ్ళు శిలాబాలహృదయములా కెంపుజీరలు పొగిసినవి. సర్వప్రపంచము జ్యోత్స్నానందంలో వివశత్వ మొందింది.

ఆశిలావేదికపైన నాగచంద్రుడు మెత్తనితల్పము అమరించి ఆబాలికను అధివసింప చేసినాడు. ఆమె మోమును తనివి తీరగా పారకిస్తాడు. ఆమె సౌందర్యరేఖలచేతులు హృదయాని కద్దుకొని దూరాన్నుండి, దగ్గరనుండి గమనిస్తాడు. ఆమెలావణ్యము పుడిసిళ్ళ కన్నుల కద్దుకుంటాడు. ఆమె ఇంకనూ శిలాబాల కాదుగదా అన్న అనుమానము వీడనిచూపులతో, స్పర్శతో కదుష్ణతను శాంతులను పరిశీలిస్తాడు.

ఆమె చిరునవ్వుతో, సిగ్గుతో కొంచెము వంచినమోముతో, నీలాలజాలరులైన కనురెప్పల మాటునుండిన అతని ఆనందము తనహృదయాన్ని నింపుకుంటూన్నది.

నాగచంద్రుడు ఆమెయెదుట మోకరించి, 'నువ్వు నాస్వప్నబాలవు. నా జీవితాధిష్ఠాన దేవతవు. నేను తుంగభద్రను, నీవు కృష్ణవు" అని ఆమె ఒడిలో వాలినాడు.

౫

అతడా ఆనందతన్మయత్వంలో, తమి నిండినహృదయముతో, అరుణా విర్భావమును గుర్తించలేదు. మాల్యవత్పర్వత సానువులపైన ఒకరెప్పపాటు

తన రథము ఆపి కర్మసాక్షియైన సూర్యభగవానుడు ఆదంపతులపైన తన అరుణకిరణ కుంకుమాక్షతలు చల్లినాడు. సుఖపారవశ్యముద్రితా లయిన కనుదమ్ములతో, చెదరిన ముంగురులతో, సడలిన వేణీభరంతో, తనహృదయతలముపైన కలువపూదండలా వాలియున్న శైలబాల చెదరిన వన్నెను నాగచంద్రుడు అరమోడ్పుకనులతో ఆస్వాదిస్తున్నాడు. అలసాలసా అయిన ప్రభాతతెమ్మెరలు తుంగభద్రాతరంగ శీకరశైత్యాలతో ఆయత్తమై వచ్చి శైలబాల ముంగురులను పాపటకు చక్కనొత్తుతూ కనుదమ్మిరేకులను ఇంచుమించు విప్పసాగినవి. నాగచంద్రుని కంఠాన పెనవేసికొన్న బాహులత ఇంచుక సడలించి, తటుక్కున కళ్ళు తెరిచి తల ఇంచుక విప్పి ఆమె అతనిమోము తిలకించినది. ఆమె చూపులలో నునుసిగ్గులు చిరుకెరటాలై ఆనందకాంతుల మిలమిలలాడి, అంతలో ఆమెరెప్పలమాటున అదృశ్యములైనవి. అర్థపూరితాలయిన చిరునవ్వులు ప్రసరిస్తూ అతడామెను గట్టిగా హృదయానికదుముకున్నాడు.

రూపవిలాస ముగ్ధలైన శిల్పుల ఆనందము రూపజయాన్ని కోరుతుందా? ఉత్కృష్టరూపాన్ని సృష్టించే ఆశయంమాత్రం శిల్పుల తపస్సు కాదా? అల్పకోప మైనా ఎరుగని రూపోత్కృష్టాన్వేషణకు ఫలము ప్రాకృతజనులు కోరే జీవానందము మాత్రమేనా? రూపురేఖలు పొదిగించుకునే విశ్వాసము నులివెచ్చని దేహంచే బంధిత మైనదా! ఏమిటీ విచిత్ర సంఘటనం!

"ప్రభూ! మీశంకితహృదయాన్ని ఆవరించిన తెరను తీయలేను, కాని, సంశయా లెరుగని ఆతరుణిశిల్పి సభలో నన్ను చూచిన మరుక్షణాన్నుండీ ఉన్మత్తుడై పోయినాడట!"

"నువ్వు మూర్తీభవించిన సౌందర్య సర్వస్వానివి!"

"అప్రస్తుతి లేనిదివ్యసౌందర్యము స్వప్నమాత్రము ప్రభూ!"

"మనోరథప్రాయ మైన రూపానికి రేఖలు లేవు. మూర్తి లేదు, మూర్తిందులో గలిగిన ఉత్కృష్టరూపమే శిల్పికి ఆశయం. తీర్థాలు తిరిగిన

ఈనాకు ఈనాడు ప్రత్యక్ష మైనావు."

"ఆనాడు కాదా ప్రభూ!" అంటూ కంఠాన భుజలతలు పెనవేసి కన్నులలోకి చూపుల చొనిపి హృదయాన్ని మేలుకొలుపుతున్న శైలబాలను, కంపించిపోతున్న కరములతో ఎడంగా చాచి పట్టి దేహమనఃప్రాణాల్ని చూపులలోకి తెచ్చుకొని, ఒక్క నిమేషం ఒరసి చూస్తూ, సుఖస్వప్నం నుంచి లేచలేచ నిద్ర లేస్తున్నవాడిలా, "దేవీ! ఎన్నాళ్ళకు! ఎన్నాళ్ళకు!" అంటూ ఆనందమూర్ఛితు డైనాడు నాగచంద్రుడు.

తుంగభద్రా తరంగాలవంటి కరతలాలతో ప్రియుడిమోము నిమురుతూన్న శైలబాలను—ఒక్కసారి ఊర్పు పుచ్చి, "దేవీ, స్వప్నం కాదు కదా?" అంటూ హృదయానికి అదుముకుని, "దేవీ! మధురతర మైన మనకథనము నన్నింక చెప్పనీ" అని నాగచంద్రు డన్నాడు.

"నిన్ను చూచిన నాటనుంచీ నీస్వరూపాన్ని పరువాలు నింపుకొన్న నీల గ్రావంలో మూర్తింప నారంభించాను."

"ధన్యను!"

"నీజబ్బులో ఎప్పుడున్నా మీయింటికి వచ్చేవాడను. జీవవర్ణాలు వెలిగే వివిధపుష్పాలు సేకరించి, రసహృదయా లయిన ఫలముల కానుకతో దినదినమూ మీమేడకు వస్తూ, నీ కవి అర్పించుకొన్నాను."

"ఫలములే కాదు. నీప్రణయమే ఔషధానికి అనుపానం చేశావు."

"దేవీ, నేను సంకల్పించిన శిల్పమూర్తికి నాప్రేమరసంతో మెరుగులు దిద్దుకొన్నాను. ఎంతరసభావన ధారపోసినా, మూలానికి నా నిర్మించిన ప్రతిమ బింబమాత్రమే అయిపోయిం దని సిగ్గుపడ్డాను. నీనయనాంచలాల మెరుపులూ, నీమందహాసాల శీతద్యుతులూ, ఆనాటి నీనాట్యభంగిమలో సౌకుమార్యమూ, హృదయాన పదిలించుకొని తెచ్చి నాటంకపు మొనతో మలచి, నాశిలాబాలకు అందిచ్చుకున్నాను. నాపూజాకల్పనం నీయెదుట ప్రసాదానికి నోచక దైర్యం చాలింది కాదు."

"శిల్పిశేఖరా! నా సపత్ని ఏమైంది? అని నేను దినదినం ప్రశ్నించేదాన్ని ప్రభూ!"

"తేరుకొంటున్న నీఆరోగ్యానికి భంగం కలిగించలేక—"

"దినములు గడుస్తూండే నే నొకనాడు పట్టు పట్టినాను చూస్తానని, కాదు ప్రియా?"

"దేవీ! ఆ దారుణకథ మళ్ళా ఎందుకు స్మరిస్తావు?"

"ప్రభూ! ఉండు. నేను ఎంత వారించినా వినక, ఒకనాడు పల్లకిలో బయలుదేరాను. నువ్వూ ఎక్కివేసిన పెద్దపాదే నీ శిల్పమందిరం కూడాగా బయలుదేరింది, ఆశిల్ప మందిరానికి ఆపరాని ఉద్వేగంతో, నిలువలేని ఉత్కంఠతో పల్లకీ దిగి వచ్చి, నా ప్రతిబింబాన్ని చూచాను. నా రూపంలో, నాతో ఉండేలోపాల్ని సవరించుకొని దివ్యత్వం తాల్చిన సౌందర్యం ముందు లజ్జించి, నిశ్చేష్టనై చాపకట్టు పడ్డాను."

"దేవీ! నా శిల్పబాలకు నేను పోయలేని ప్రాణాన్ని నీవు వచ్చి దర్శించి నన్ను ధన్యుణ్ణి, అధన్యుణ్ణి కూడా చేశావు."

"ప్రభూ! ఆ విగ్రహాన్ని చూచి నేను నీ ప్రేమగంభీరత విశ్వరూపంవలె తెలుసుకొన్నాను. నా తుచ్ఛదేహాన్ని వదలేసి, నా దివ్యరూపంలో చేరుకొని తరతరాలనుంచీ నీకోసం ఈ మందిర శిథిలాల్లో ఈ నదీతీరాన తపస్సు చేశాను."

౬

సవిత్రాలయిన మూడు రాత్రిళ్ళు లిప్తలై జరిగిపవి. దీర్ఘాలు, అర్ధనిమీలితచకోరాలు, వెలుగు లీనుతరంగాలయినా కన్నులైనా ఆమె వెడదకన్నులు తనివి తీరని చూపులపూవులు పూజ [illegible] నన్ను నింపివేస్తున్నప్పుడు, సరసమై, స్పష్టమై, సున్నితమై, దివ్యరేఖలా [illegible], సువాసనాచ్ఛన్నమై, ఉదయారుణ

కాంతిలా పెరిగిపోతున్న ఆమె శరీరసౌందర్యము తన్ను నుదిగుండంలా, చంద్రకిరణంలా, వికసించిన మల్లికావనంలో సువాసనలులా చుట్టివేస్తున్నప్పుడు, ఆమె తనలో లీనమైపోతున్నప్పుడు, కోటిపాటల కుసుమాలలో మధువుల వాకలు ఆమె పెదవులు తన పెదవుల గాఢమైన తమిలో చుంబించేటప్పుడు, నాగచంద్రుని విద్యానంద తన్మయత్వము, కోటి ఉద్యానాల సౌరభా లాక్రమించి దివులో సమాహృతా లయిన ట్లయినది.

అది ఫాల్గుననాటిరాత్రి. సంపూర్ణ పూర్ణిమాజ్యోత్స్న తుంగభద్రాతోయాలపై పన్నీటి పరిమళాల తుంపురు చల్లుతున్నది.

ఆ ఉత్కృష్ట యువయుగ్మానందంలో లయమై లోక మంతా నిశ్శబ్దమైంది.

వా రిరువురూ యుగాల నాడు ఏమహాతారలలో ఉద్భవించి యాత్ర చేస్తూ భూమి కవతరించిన కిరణద్వయమో!

“ఓకళాధిష్ఠాన దేవా, సుధాకర సార్వభౌమా! పూర్ణత్వాన్ని తూగే సౌందర్యబాలకై కల్పాలలో తపస్సు చేసుకొన్నాను. ఆమెను సందర్శించుకున్నాను. పరిపూర్ణతను చేరే సౌందర్యమూర్తిగా సృష్టించుకొన్నాను. రూపరేఖా కాంతిసౌందర్య సంపూర్ణత్వాన కలిగే ఆద్భుతానందం ఒక క్షణికము మాత్రము. ఈసౌందర్యం, ఈఆనందం, ఈదివ్యనిమేషమూ అనంతం చేయ్యవోయి ప్రభూ!” అని మహాయోగవంత మైన అభ్యర్థనము చేశాడు నాగచంద్రుడు.

ఒక చిరుమబ్బు చంద్రబింబాన్ని ఒకలిప్తమాత్రం కప్పినది. లోకము ఒక లిప్తమాత్రము గాఢాంధకారమయ మైనది.

ఇంతలో దిక్కులు స్పష్టాలై మళ్ళీ చంద్రకాంతులతో తళ తళలాడినవి.

శిల్పబాల యథాప్రకారం శిలావిగ్రహమై అనంతనాట్య మొనరిస్తున్నది. నాగచంద్రుడు మోకరించి దివ్యానందభంగిమలో ప్రణామశిల్పస్వరూపాన ఆమె కెదట కొలశిలా విగ్రహమూర్తిలో ఘనీభూతు డైనాడు.

తుంగభద్ర ప్రవహించింది.

ఆర్తనాదము

శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

ఆనాడు కార్తికశుద్ధ చతుర్దశి. రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు అయింది. ఛాకా మజ్లిన్ పరిచినట్లు తెరలు తెరలుగా వ్యాపించిన పండువెన్నెల, సృష్టికి ఒక విధమైన మైకము కలిగిస్తున్నది.

ఉమాపతి భోజనము చేసి పడకగదిలోకి వచ్చి కిటికీదగ్గర నిలుచోని, సుదూరపరిసమాప్తమైన ఆడవిచివర మబ్బులగుట్టలలాగు కనబడుతున్న నల్లని కొండల బోడవులు చూస్తూ ఉన్నాడు. గౌతమీ శబలీవనముల కలధ్వని చల్లగాలి తరంగాలమీద సుదూరసంగీతములాగు వినబడుతున్న దతనికి.

కిటికిదగ్గరనే ఉన్న పడక కుర్చీలో కూచోని మేజామీద బొమ్మలపత్రిక చూస్తున్నా డతడు.

ఏ లేని ఉంటే ప్రపంచములో అదృష్టవంతు డంటారో ఉమాపతికి అవన్నీ ఉన్నవి. అయుదారు వేలు వచ్చే పిత్రార్జిత మైన భూవసతీ, కొన్ని వేల వడ్డీ వ్యాపారమూ, ఇవన్నీ చూచిపెట్టడానికి తండ్రినాటినుంచీ నమ్మకమైన గుమాస్తా ఉండడమువల్ల సొమ్ము సంపాదిస్తేనే కొని కాలము వెళ్ళదనే విచారము గాని, ఇంటివ్యవహారాలు చూచుకోవలసిన అవసరము గాని అతనికి లేదు. బి. ఎల్. అయినతర్వాత ఏమూడు నాలుగుసారులో—అ దయినా అన్యాయము జరుగుతున్న దని ఏపేదవారో వచ్చి, కాళ్ళా వేళ్ళా పడి బతిమాలుకోవడమువల్ల కోర్టులో అడుగు పెట్టి ఉంటా డతడు.

ఉమాపతి పేరైన నాయుడుకుటుంబములోని వాడు. అతనితాత గారు సైన్యములోచేరి సుబేదారువని చేశాడు. బర్మాయుద్ధములో చూపిన శౌర్య

సాహసాలకు మెచ్చి ప్రభుత్వమువారు ఆయనకు శబరి ఒడ్డున బంగారపు పండే స్వర్ణఖండాల వంటి లంక భూములు ఈనాముగా ఇచ్చారు. ఇప్పటికీ ఆయన పట్టిన అడ్డకత్తీ డాలూ వారింట్లో ఉన్నవి. ఉమాపతి తండ్రి కూడా మంచి దేహపుష్టి కలవాడు. తాను కాకపోయినా తన కొడుకైనా సైన్యములో చేరి వంశానుగతమైన శౌర్యసాహసాలను నిలబెట్టేవాడు కావలెనని ఆయన కోరిక. కాని కొడుకు చిన్నతనములోనే ఆయన గతించాడు. ఏక పుత్రవిషయము కాబట్టి ఆయన భార్య ఆయన కోరిక తీర్చటానికి సాహసించలేకపోయింది. నాలుగురోజులపాటు కొడుకు తన కంటబడకపోతే ఆ తల్లి ఇప్పటికీ తహతహలాడిపోతుంది.

ఉమాపతికి సర్వవిధాలా అనుకూలురాలైన భార్య లభించింది. ఆమె పేరులోనే కాక నిజముగా లక్ష్మి. ఒక్కమాట చెపితే చాలు. అత్తగారూ, ఇరుగుపొరుగు సంసార స్త్రీలూ ఆమెకు "మహాతల్లి అన్నపూర్ణ" అని ఉగ్గడిస్తుంటారు. ఉమాపతికూడా భార్య అంటే అమితమైన అనురాగమూ, గౌరవమూ. ఎంతో అన్యోన్యముగా ఉంటున్న ఆదంపతులకు ఒక్కవిషయములో మాత్రము తరుచు జగడము వస్తుంటుంది. ఒక్కొక్కనాడు రోదనముతో ప్రారంభమై సాంత్వనముతో చల్లారిపోతుంటుంది ఆ జగడము. అది వేటవిషయములోనే.

వేట అంటే ఉమాపతి కున్న సరదా అంతా ఇంతా కాదు. అందులో గోదావరిపైన పడవమీద బయలుదేరి పక్షులను వేటాడడమంటే అతనికి ఒళ్ళు తెలియదు. అతని భార్యకు గాని, తల్లికి గాని ఈ వేటంటే సరిపడదు. అయినా కొడుకు మనస్సుకు కష్టము కలుగుతుందేమో అని తల్లి మాత్రము ఈ వేటవిషయములో అతనిని వారించలేదు. ఈ విషయములో కొడుకుతో జగడమాడినా కోడలిని ఏమీ అనేది కాదు. లక్ష్మి మాత్రము అవకాశము వచ్చినప్పుడల్లా వేట మానమని భర్తతో జగడమాడేది.

ఉమాపతి కాపుర మున్న రామచంద్రపురము చిన్నదైనా నివాసయో

గ్య మైనవూరు. శబరినది గోదావరీనదిలో కలిసే చోటికి మైలుదూరములో ఉన్నది. ఊరికి పశ్చిమాన శబరి, దక్షిణాన మహాగౌతమి. ఊరికి అర మైలు దూరమునుంచీ మహారణ్యము. ఆ అడవిలో మెరుగుమట్టి గను లున్నవి. ఏదో విదేశీకంపెనీ ఒకప్పుడా వ్యాపారము సాగించి రేవుస్థల మైన జీడికుప్పవరకూ రాకపోకలకు వీలైనరోడ్డూ, అక్కడక్కడ గుట్టలమీద మంచిబంగాళాలూ నిర్మించింది. ఇప్పుడా వ్యాపారము లేదు గాని అందుకోసం చేసినయేర్పాట్లన్నీ ఉన్నవి. ఆమహారణ్యము పాపికొండలు దాటితే గాని అఖరు కాదు.

పడవమీద ఉమాపతి పక్షులను వేటాడడమునకు పాపికొండలవరకూ వెళ్ళుతుంటాడు. ఎప్పుడూ కొత్తకొత్తపుస్తకాలు తెప్పించి చదువుతూ ఉండడమో, లేకపోతే నదిమీద షికారు బయలుదేరడమో, ఇవే అతని కానంద మిచ్చేపనులు. తరుచుగా అతడు కొన్నిపుస్తకాలు తీసుకొని వంటవాణ్ణి వెంట బెట్టుకొని పడవమీద బయలుదేరి మూడునాలుగురోజులకు గాని ఇంటికి తిరిగిరాడు. అడవిమృగాలను వేటాడేసుకన్నా నదిగట్టున ఆకాశాన్ని వెక్కిరిస్తున్న ట్టున్న చెట్లమీది పక్షులను వేటాడడ మతనికి సరదా.

వానాకాలములో తప్ప ఏడాదంతా శబరినదిలో ప్రవాహ ముండదు. అందుచేత చాలావరకు అతనిప్రయాణము గోదావరిమీదనే. కొండలను చీల్చుకొని ప్రవహించే గోదావరిమీద ప్రయాణము చేస్తున్నప్పుడు మానవప్రపంచములో సంబంధము లేని ఇరుగట్లా పెరిగి ఉన్న మహారణ్యమూ, ఆ అరణ్యములలో కొండలలోనుంచి వనకన్యలలాగు పాడుతూ వచ్చి గౌతమీప్రవాహములో లీన మయిపోయే సెలయేళ్ళూ, ఆ యేళ్ళప్రక్కల గోధుమ తాచుకుబుసాలు పరిచినట్టు ఏజాడా అంటని ఇసుకతిన్నెలూ, ఆ దిబ్బల పక్కనే మనుష్యహస్త మంటకుండా పెరిగిన అరటి, కమలా, మామిడి మొదలైనపండ్లచెట్లూ, ఆ చెట్లమీదిగా మెల్లిమెల్లిగా గాలిలో తేలి కొండశిఖరాలకు ఎగబాకి పోయే తెల్లపొగమబ్బులూ, నెమళ్ళకేకలూ, ఈల

కోళ్ళకూతలూ, నీటిపిట్టల కలకలారావాలూ, వెదురుపొదల సంగీతాలూ, కొండలనీడలూ, చెట్లనీడలూ పడి నీలిమ తేరుతూ మచ్చ లేనికొండచిలువ లాగు మెల్లిగా సాగుతున్న నదీప్రవాహమూ, ఆప్రవాహములో ఈదులాడుతూనో, గాలము వేసి చేపలు పడుతూనో, వచ్చిపోయే పడవలకేసి వేడి చూపులతో బెచ్చిబెచ్చి చూస్తూ ఉండే సిగ్గరగని కోయపడుచులూ, నీరు తాగుతున్న వనగజాలలాగు నీటిఅంచుల కొనుకొని నలువుదేరి ఉన్న బండ రాళ్ళకు కొట్టుకొని భగ్నమయిపోయే కెరటాలూ అతనిమనో దేహాలను పులకరింపజేస్తవి. సృష్టిలో వైచిత్రమూ, అకృత్రిమసౌందర్యమూ, చూస్తూ ఆనదీవక్షాన ప్రయాణము చేస్తున్నప్పుడు అతనికి జరిగిపోయిన గాథ లెన్నో జ్ఞాపకము వచ్చి ఒకవిధ మైనపారవశ్యాన్ని కలిగిస్తవి. అందుకే భార్య కిష్టము లేకపోయినా అతడు నదమీదిషికారు మానలేకుండా ఉన్నాడు.

బొమ్మలపత్రికలలో వేటమీది వ్యాసము చదువుతున్నాడు ఉమాపతి. ఆకులు చేత బట్టుకొని అతని భార్య వచ్చి పక్కన నిలబడి "ఏమిటి చదువు తున్నా" రని అడిగింది.

అతడు నవ్వుతూ "ఇదుగో చూడు" అని పత్రిక కళ్ళముందు పెట్టి చూపించాడు.

"మృగాలూ, పక్షులూ కనబడుతున్నవి. ఇదేదైనా వేటనుగురించి వ్రాసిందా?" అంటూ ఆమె వక్కలు భర్తనోటి కందించింది.

"అవును. ఒకదొర దక్షిణాఫ్రికాలో తన వేటఅనుభవాలు వ్రాశాడు. వ్యాసము చాలా ఉత్సాహకరముగా ఉంటే చదువుతున్నాను" అన్నాడు వక్కలు కొరుకుతూ ఉమాపతి.

కళకళ్లాడే ఆమెముఖము ఈమాటలతో అప్రసన్నమై చిన్నబోయింది. ఇటువంటి పుస్తకాలు చదివితే తనభర్తకు వేటమీద మనసు పుడుతుం దని ఆమెభయము.

లక్ష్మీదేవిహృదయము అతికోమలము. కవిత్వానికి ఛందస్సు ఎటువంటిదో ఆమెహృదయానికి కోమలత్వ మటువంటిది. కావ్యప్రపంచములో మాధుర్యమంజులతలు పడుగుపేకలుగా నేసిన నేత ఆమె మనస్సు. ఆ నేతలో సౌకుమార్యమూ, పనితనమూ ఆమె ప్రతిమాటలలోనూ స్ఫురిస్తూ ఉంటుంది. ఆకంఠస్వరము చెవి బడ్డప్పుడు ఎట్టిశ్రోత మనసులోనైనా సరే ఒకవిధమైన ఆనందమూ, తృప్తీ వికసిస్తవి. ఇక ధర్మమాట చెప్పే దేమిటి? నిజముగా ఆమె అశోకుని కాలములో ఉండవలసినదే గాని హింసాచ్ఛాయలలో బ్రతుకుతున్న ఈనాటి ప్రపంచములో ఉండవలసినది కాదు. ఏ ప్రాణి కష్టపడడము చూచినా ఆమెమనస్సు బాధపడుతుంది. మాంసపుకూర ముట్టుకోవడానికి కూడా సాహసించని ఆమె మనస్సు ఉమాపతికి తెలియనిది కాదు. అందుచేతనే అత డామెమనస్సుకు నొప్పి కలిగేమాట గాని, పని గాని తలపెట్టడు. తనభార్య ఇటువంటి దనుకోవడమే అతనికి ఎంతో గర్వము. అతనిప్రాణానికి ఆమె వేయిరేకుల తామరపైన కొలువున్న విశ్వమాత. ఆమెముఖము అప్రసన్నమైతే అతని గర్వశిఖరానికి పెద్ద దెబ్బ తగుల్తుంది. అందువల్ల అతడు అనుక్షణమూ ఆమె హృదయాని కాహ్లాదము కలిగించడానికే యత్నిస్తాడు.

వేటమాట చెవిని బడగానే ఆమెముఖాన పొడగట్టిన భయము కనిపెట్టి అత డామెమనస్సుకు ఉల్లాసము కల్పించవలె నని ఆమె చేతులో అకులు తీసుకొని నములుతూ, లేచి ఆమెముఖముపైన చేయి వేసి నెమ్మదిగా కిటికీ దగ్గరికి చేర్చి "చూడు! ఎంత అందముగా ఉన్నదో" అని బయట చూపుతూ అన్నాడు.

నిజముగా బయట శరదుత్సవము సాగింది. విభావరీ లక్ష్మి తన జ్యోత్స్నా నృత్యముతో సృష్టిని పరవశము చేస్తున్నది. పచ్చని చెట్ల ఆకుజొంపాల మీద, మవిమంచున చెమ్మగిలిన పూరేకులపైన, మింట తునక తునకలై గుంపు గుంపుగా రకరకాల [illegible] చందమామను పట్టుకొనడానికి

లాగు విచ్చుల విడిగా పరుగెత్తుతున్న మబ్బులమీద సౌందర్యదేవత ఊర్పుల కమ్మదనము చక్కగా అలలువారి పోతున్నది.

ఈ దృశ్యమువల్ల, భర్తృసుఖస్పర్శవల్ల ఆమె మనస్సు కలతదేరి వికాసము వహించింది. ఉమాపతి ఉద్వేగరహితముగా ఆమె ఎడమచేతిని తన రెండు చేతులతో పట్టుకొని "లక్ష్మీ" అని రెప్ప వేయకుండా ముఖము చూస్తూ అన్నాడు.

సమీపాన ఉన్న చెట్లలోనుంచి పక్షి ఏదో కూసింది. వెన్నెల వెల్లిలో ఈదుకొంటూ వచ్చి ఆ మధురకూజితము ఆశరద్రాత్రితో పాటు ఆ దంపతుల హృదయాలను పులకరింపజేసింది.

లక్ష్మి నవ్వుతూ "విన్నారా?" అన్నది.

అతడు "అది రోజూ కూసేపక్షే. ఈవేళ దాని కూత ఇంత మధురముగా ఉండడానికి కారణము నీ మహిమో, వెన్నెలమహిమో మరి!" అన్నాడు. కొంచెము ముఖము చిట్లిస్తూ "మీకొంటెమాటల కేమి గాని అంత శ్రావ్యముగా కూస్తూ ఆనందపెట్టే నిరపరాధిపక్షులను తుపాకితో కాల్చి చంపడానికి మీకు మనసెట్లా పుట్టుతుంది చెప్పండి" అన్నదామె. ఆ మాటకు జవాబేమీ చెప్పలేక అతడు తన మనస్సులో "వేటలో ఉన్న మజా, ఆనందమూ, వేటగాళ్ళకు తప్ప ఇతరుల కెట్లా తెలుస్తుంది? అందులో ఆడవాళ్ళకు బొత్తిగా అర్థము కాదు" అనుకొన్నాడు.

ఉమాపతి ఏది మరిపించడానికి యత్నము చేశాడో దాని ప్రసంగమే వచ్చిపడింది. వెంటనే అతడు మరి మాటాడక "అబ్బా! నిద్రవస్తున్నది" అని ఆవలించాడు.

"మీ మనసులో దయాదాక్షిణ్యాలు లేవు కాబోలు! పక్షులు ఎంత చక్కనివి! ఎంత తియ్యగా కూస్తవి! అటువంటి అమాయికపు జీవాలను గురి చేసి కొట్టి చంపేవాళ్ళు—"

ఆమె మాట పూర్తి కాకుండానే ఉమాపతి "అవి నీకంటె చక్కనివా? నీమాటలకంటె ఆ పాటలు తియ్యనివా?" అన్నాడు.

ఆమె నవ్వుతూ "అయితే చక్కదనాన్ని, తియ్యదనాన్ని కాల్చి చంపితే గాని—" అన్నది.

"ఛీ ఛీ — నీవు నా హృదయపు పంజరశుకివి లక్ష్మీ!" అని రెండు చేతులతో పట్టుకొని ఆమెముఖాన్ని తనముఖము దగ్గరికి తెచ్చుకొని ఆమె కళ్ళలో గుచ్చి చూస్తూ "ఇటువంటి తలంపులు నీ మనస్సులోకి రానీయకు. వెళ్ళి పడుకో. చాలా రాత్రి అయింది. నేను పెందలకడనే లేవవలసి ఉన్నది" అన్నాడు.

ఆమె నిట్టూర్పు విడిచి ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

పెందలకడనే లేవాలి అని ఉమాపతి అనడానికి కారణ మున్నది. ప్రొద్దుటనే వేటకు వెళ్ళడానికి బోటు సిద్ధము చేయమని సాయంకాలమే సరంగుకు చెప్పాడతడు.

వేటసన్నాహము పూర్తి అయింది. బోటులోనే భోజనము చేయడానికి ఏర్పాటు అయింది. కావలసిన వంటసామగ్రితో వంటమనిషి రామచంద్రుడు ప్రొద్దున్నే బోటులోకి వెళ్ళిపోయినాడు. చలిదిఅన్నాలు తిని కళాసులూ, సరంగూ రేవులోకి వెళ్ళినారు. ఉమాపతి స్నానము చేసి, వేటకు తగిన వేషము వేసుకొని కాఫీ త్రాగడానికి లోపలికి వెళ్ళాడు. కాఫీ త్రాగి మళ్ళా తనపడకగదిలోనికి వచ్చాడు. అక్కడ అతనికి ముఖము చిన్నబుచ్చుకొని నిలుచున్నలక్ష్మి కనబడింది. మిలమిలా మెరుస్తున్న ఆమె కాతరదృష్టులు అతనిని అడుగు సాగనీయ లేదు. వెంటనే అతడు ఆమె దగ్గిరికి వెళ్ళి "ఎందుకు అలా ఉన్నావు?" అన్నాడు. గుడ్ల నీరు గుక్కుకుంటూ ఆమె అతనివైపు చూచి "బ్రతిమాలుకుంటాను, ఈ వేళ ఈపాడువేట మానివేయండి. నా మనసు బాగా లేదు. రాత్రి పాడుకలలతో తెల్లవారింది!" అని [illegible] అన్నది.

అతడు చిన్ననవ్వు నవ్వుతూ "ఆరోజు ఎవడో సన్యాసి వచ్చి ఏవో పాడుమాటలు చెప్పిన దగ్గరనుంచీ నీకు భయము ఎక్కువయింది. ముష్టి కోసము నోటికి వచ్చినట్లల్లా పేలే సన్యాసులమాటలు విని మనసు పాడు చేసుకుంటే ఎలా చెప్పు?" అన్నాడు.

"సన్యాసిమాటలు కాదు" అని ఆమె అతనివక్షస్థలమున ముఖము ఉంచి వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ "భయము కాదు. నిజముగానే ఈరోజు మిమ్మలిని విడిచిపెడితే ఇక మళ్ళా మిమ్మలిని చూడనే చూడనని నామనసు చెప్తున్నది. కలలోకూడా అలాగే వచ్చింది" అన్నది.

"అయితే చూడు. నీవుకూడా నావెంటరా. నేను అమ్మతో చెప్పి వస్తాను."

"ఇప్పుడు నన్ను పడవమీద తీసికొని వెళ్ళడానికి మీఅమ్మ ఒప్పుకుంటుందా? అసలు పడవప్రయాణం పనికి రాదు," అని ఆమె నేల చూస్తూ అన్నది.

ఉమాపతి ఉలికిపడ్డట్టు అయి నవ్వుతూ ఆమెను తనహృదయముమీద చేర్చుకొని, మెల్లిగా తనచేతితో నెలలు నిండినగర్భమును నిమురుతూ "నిజమే. నీవు పడవమీద రావడమునకు నేనుమాత్రము ఎట్లా సమ్మతిస్తాను? చూడు, దీపాలు పెట్టకముందే వచ్చి వాలుతాను నీదగ్గర. నీ కేమీ భయము లేదు. పిచ్చిపిచ్చి ఊహలు ఊహించకు," అని కళ్ళు తుడుస్తూ ఆమె రెండుచేతులూ తనభుజాలపైన వేసుకొని ఒక్కముద్దు పెట్టుకొన్నాడు. ఆమెకు మరి మాట్లాడడమునకు అవకాశము లేకపోయింది. ఉమాపతి బోటులున్న రేవుకు బయలుదేరి వెళ్ళాడు.

లక్ష్మీదేవి కడుపు నొక్కినట్లయి పెద్దనిట్టూర్పు విడిచింది. గోదావరీ మహాప్రవాహముమీద పడవ తేలిపోతున్నది. తెరచాప ఎత్తారు గాని వాలుగా ఉండడమువల్ల తెడ్డు వేయవలసిన అవసరము లేక కళాసులు ఒకచోటను కూర్చొని సంసారపు కష్టసుఖాలు చెప్పుకొంటున్నారు.

శ్రావణ భాద్రపదాలలో, రక్తచందనము పూసుకొన్న వీరాంగనవలె మానవులకు భయంకరమూర్తియై కనిపించే గోదావరి నది కార్తికమాసాన నర్తకివలె ఆడుతూ పాడుతూ సాగుతున్నది. ప్రవాహమున సుళ్లు లేవు, పెద్ద పెద్ద కెరటాలు లేవు. చుట్టి చుట్టుకొన్న కోడెత్రాచులవంటి నురుగుపోగులు లేవు. కేవలము శాంతమూర్తివలె చిరుతరంగాల జలజలారావముతో మనస్సును పులకరింపజేస్తున్నది.

బాలాతపము ఉదీయమాన సౌందర్యాభాసము పస్నుతున్నది. ఒడ్డున మాకుల క్రింది బండరాళ్ళమీద మహామునులలాగు కొంగలు దొంగజపము చేస్తున్నవి. కొన్ని చిన్నిచిన్ని నీటిపిట్టలు కిలకిలారావాలతో ఎగిరిపోతున్నవి.

గట్టుమీద పొట్టవెళ్ళని జొన్నచేలు గాలితరగలకు వాలి తేలుతూ సస్యలక్ష్మికి వింజామర వీస్తున్నట్లున్నవి. ఉమాపతి పడవలో కూర్చొని గట్టువంక చూస్తున్నాడు. లక్ష్మీదేవి విడిచిన నిట్టూర్పుగాలి ఇప్పటికీ అతని హృదయాన్ని చలింపజేస్తున్నది కాబోలు!

కాంతిపూర్ణమైన నీలాకాశము నదీప్రవాహములో ఖండఖండములై ప్రతిబింబిస్తున్నది. గట్టున ఉన్న పెద్దవృక్షాలనీడలు తరంగాలతోపాటు నదీగర్భమున పాకులాడుతూ ముడుచుకొంటూ వింతదృశ్యాన్ని సృష్టిస్తున్నవి. నీటిప్రబ్బలి పొదలు ప్రవాహాన్ని అనుసరించి వంగి లేస్తూ నదీదేవతకు నమస్కరిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. గాలిపోసుకొన్న వెదురుపొదలలోనుంచి వచ్చేకలనాదాలకు ఈలకోళ్ళు శ్రుతి వేస్తున్నవి. ఈవృక్షాలు గాని, ఈసౌందర్యము గాని ఉమాపతికి హృదయాకర్షములు కాలేదు. వేటకోసము నదిమీద బయలుదేరినప్పుడెల్లా సౌందర్యముగ్ధమై పారవశ్యమును అనుభవించే అతనిమనస్సులో ఈవేళ తెలియని అలజడి ఏదో కలుగుతున్నది.

ఎండలో చురుకు ఎక్కువవుతున్నది. ఉమాపతి 'రిష్టువాచి' చూచి పదిగంటలు అయిందనుకొని 'చంద్రా' అని పిలిచాడు.

రామచంద్రయ్య 'బాబూ' అంటూ వచ్చి నిలుచున్నాడు.

“వంట అయిందా?” అని అడుగుతూ కాలుస్తున్న చుట్ట నీటిలో పార వేశాడు. అది ‘చుయ్యి’ మని అరి వెనుకకు కొట్టుకొనిపోయింది.

“అయినట్టే. ‘పోచారం’ రావడముతోనే పడవ ఆపి భోజనము కాని చ్చుకొని మనము గట్టు చేరవచ్చు.”

“సరే. మధ్యాహ్నము గాలి సరిగా ఉండక పోవచ్చు. ఎదురుకూడా. ఏలాగైనా ఇంటికి అరుజాటుకుండా చేరాలి. ఆలస్యము కాగూడదు. మధ్యాహ్నానికి కావలసిన టిఫిన్ వగైరా ఇప్పుడే తయారు చేసుకో’, అని ఉమాపతి పెట్టె తీసి తుపాకి చేతికి పుచ్చుకొన్నాడు. గుండెతో పాటు అతని చేయి వణికింది ఎందుచేతనో-ఆనందము.

హింసాత్మక మైనవేటలోకూడా ఒకవిధమైన రసానుభూతి ఉన్నది. ఆ ఆనందరసానికి ఈ నేపథ్యపు సాత్త్విక చేష్ట కాబోలు! కవులు వర్ణించక పోయినా, లక్షణవేత్తలు నిర్వచించకపోయినా, ఈ ఉల్లాసము ఆనందమే.

ఉమాపతి తుపాకీ సరి చేసి అది అటు ఇటు తిప్పి ఒకసారి గుర్రము నొక్కి చూసి, మళ్ళీ పెట్టెలో పెట్టాడు. తూటాలసంచి బయటికి తీసి పెట్టాడు. ఇంతలో చంద్ర వచ్చి “బాబూ! పోచారం వచ్చాము. పడవ రేవుకు పట్టవలసిందని చెప్పాను. భోజనము సిద్ధము చేశాను. దయచేయండి” అన్నాడు.

“అచ్చా” అంటూ ఉమాపతి భోజనానికి వెళ్ళాడు.

భోజనము కాగానే తుపాకీ, తూటాలసంచి, కొట్టిన పక్షులను వేసే సంచీ, తుపాకి తాను పట్టికొని తక్కినవి చంద్రుచేతి కిచ్చి ఉమాపతి పడవ దిగి గట్టు వెంటనే బయలుదేరాడు.

ఇదివరకు ఎండవేళలో పక్షులు గుంపులు గుంపులుగా చెట్లమీద ఉండేవి. కొన్నిపిట్టలు ఈగట్టునుంచి ఆగట్టుకు పైన ఎగిరిపోతుండేవి. కాని ఆశ్చర్యము, ఆవేళ వేటకు తగినపక్షి ఒక్కటైనా కాన్పించడము లేదు. పక్షులను ఏమయింది? ఇంద్రజాలమా, లేక ఏదైనా మంత్రప్రభావమా

అనుకొన్నాడు ఉమాపతి. ఏసమయములోనైనా పని సరిగా అనుకొన్నట్లు జరగకపోతే కొంతమందికి విసుగు పుడుతుంది; కొంతమందికి విఘ్నము వచ్చినకొద్దీ ఉత్సాహం ఎక్కువవుతుంది. వేటకూడా జూదమువంటిదే కదా! ప్రయత్నము వ్యర్థమైనకొద్దీ ఉమాపతికి ఉత్సాహము, పట్టుదలా ఎక్కువవుతున్నవి. ఎలాగైనా ఏవో కొన్నిపక్షులను కొట్టకుండా తిరిగి వెళ్ళేప్రకృతి కాదతనిది.

మూడుగంట లయింది. పొద్దు వాలిపోతున్నది. ఎండవేడి కొంచెము కొంచెము తగ్గిపోతున్నది. ఆకాశాన మబ్బుతునకైనా లేదు. పోచారము దగ్గర నదీతీరభూమి అరణ్యమయము. నదీప్రవాహాని కంటే, పెద్దపర్వత మున్నది. ఆపర్వతముచరియల్లో కోయలు పోళ్లుచల్లారు. జొన్నపైరు బాగా పెరిగి ఉన్నది. దూరాన విప్పపూవు లేరుతున్న కోయిలపడుచుల ‘రేలపాటలు సన్నసన్నగా వినబడుతున్నవి. రాళ్ళను ఒరుసుకొంటూ నదీప్రవాహము చప్పుడు చేస్తూ పోతున్నది. ఉమాపతి తుపాకి బుజముమీద పెట్టుకొని చెట్ల పైభాగాలనూ, పొదలనూ పరికించి చూస్తూ ముందుకు వెళ్ళుతున్నాడు. వేటకు వచ్చి కొట్టడానికి ఏమీ దొరకనప్పుడు వేటకానిమనస్సు ఏలాగుంటుందో! వ్యర్థమవుతున్నది గదా యని ప్రయత్నము మానివేయడము వేటకానిలక్షణము కాదు. అయినా ‘రిస్టువాచి’ చూచి ‘నాలుగు కావచ్చింది. ఇక ఆలస్యము కాగూడదు’ అనుకొని ఉమాపతి నలుదిక్కులా వెదకడ మారంభించాడు.

గట్టుకు కొంచెము దూరములో అంత ఎత్తుగా లేని చెట్టుకొమ్మమీద కలిసి కూర్చున్న రెండుపక్షులు ఉమాపతి కంట బడినవి.

అది చక్రవాకజంట. కావ్యప్రపంచములో దాంపత్యప్రణయము వర్ణించేటప్పుడు ఏకవీ ఈచక్రవాకజంటలను స్మరించకుండా ఉండలేదు. సూర్యాస్తమయము కాబోతున్నది. రాబోయే వియోగమునుగూర్చి, ఆజంట మాట్లాడుకుంటూ, ఒకదాని నొకటి ఓదార్చుతున్నదో, ఏమో! అప్పు డప్పుడు

రెక్కలార్చుతూ ముక్కులు కలుపుకొని అవ్యక్తాలాపము చేస్తున్నది. మనుష్యుని అలికిడి వినేస్థితిలో లేదు కాబోలు ఆజంట.

చంద్రుడు ఇంకా వెనకనే ఉన్నాడు. ఉమాపతి మెల్లిగా ఒకపొద చాటు చేసుకొని ఆపిట్టలను గురిచూచాడు.

తుపాకిగుర్రము టక్కు మన్నది. పెద్దమోత బయలుదేరి ఉరుమువలె రాళ్ళకుప్పలుమీదుగా కొండచరియను మారుమోగిస్తూ పరుగెత్తిపోయింది. గొట్టములోనుంచి సన్నపొగ వచ్చింది. పిట్టపడిన చిన్న చప్పుడు వినవచ్చింది. ఒకపిట్ట కాతరధ్వనితో పైకి ఎగిరింది. ఆపక్షి ఆర్తధ్వనితో మళ్ళా కొంత ప్రదేశము ఒకమారు కలగిపోయింది.

ఆటువంటి జాలిగొలిపేకూత ఉమాపతి ఇదివరకెన్నడూ వినలేదు. అతని హృత్పిండము కలుక్కుమన్నది. చీత్కారము చేస్తూ ఆకాశాన తిరుగుతున్న ఆపక్షికేసి అదే పనిగా చూడడము మొదలుపెట్టాడు!

ఇంతలో చంద్రువచ్చి "పక్షి పడ్డది పక్షి పడ్డది" అంటూ ఆచెట్టుకిందికి పరుగెత్తి నెత్తురోడుతున్న పక్షిమెడ పట్టుకొని పైకెత్తాడు.

పూర్వమొకప్పుడు తమసాతీరాన వియోగకాతరమైన పక్షి యేడుపు మహాముని వాల్మీకిచెవిని పడింది. రామాయణకావ్యముతోపాటు ఆపక్షి యేడుపు నేటికీ మానవజాతిహృదయమును స్పృశిస్తూనే ఉన్నది. మానవుల యేడ్పుకంటె పక్షియేడ్పు తక్కువదా?

తనప్రియురాలిని కోల్పోయిన చక్రవాకము కరుణమయమైన తనవిలాపముతో సమస్తాకాశతలమును నింపివేస్తున్నది. ఇట్టువంటి పక్షిశోకము ఉమాపతిచెవిని ఎన్నడూ పడలేదు. కాని వాల్మీకి హృదయమును ద్రవింపజేసిన క్రౌంచవిలాపముసంగతి హఠాత్తుగా అతనిమనసులో తోచింది. ఆసంగతి జ్ఞప్తికి రావడముతోనే అతనిమనస్సులో అతనికే తనచర్యమీద అసహ్యము వేసింది. దుస్సహమైన తనశోకములో ఆచక్రవాకము మానవహృదయానికి ఎన్నడెరుగని యాతన కలిగించింది.

పక్షికళేబరమును చేతితో పట్టుకొన్న చంద్రుని చూచి "ఆపిట్టను అక్కడే ఉంచుము- మనింటికి వద్దు" అని చెప్పి, తుపాకి వీపున తగిలించుకొని ఉమాపతి పక్షివిలాపము వినలేక చెవులు మూసుకొని గబగబ నడవసాగి బయలుదేరాడు.

ఆ కళేబరము చెట్టుకింద పడిఉన్నది. ఆడపక్షివిలాపధ్వని దానితో పాటు ఆ చెట్టుచుట్టూ ఆకాశాన చుట్టూ తిరుగుతున్నది. హృద్భేదక మైన దానియొక్క నాదము అడవులనుగూడా కరుణామయము చేసివేస్తున్నది.

ఉమాపతి వాలకము చంద్రునకు అర్థము కాలేదు. సామాన్య మైనపక్షి చావు ఉమాపతిహృదయమును ఎందుకు కలతపెట్టుతున్నదో అర్థము చేసుకునేశక్తి వానికి లేదు.

మానవకాఠిన్యమువల్ల ప్రియురాలిని కోల్పోయిన ఆ పేదపక్షియొక్క వృద్ధగౌతమి ఘోషలతో కలిసి, చెట్టుచెట్టుకు, పుట్టపుట్టకు గాలితరంగాలతో పాటు వ్యాపిస్తున్నది. ప్రతిదినమూ వియోగమును భరిస్తూ ఉన్న ఆపక్షికి ఎందరు సూర్యులుదయించినా, మరి సంయోగమన్నమాట లేని నేటివియోగము జీవశక్తిమూలమును పెల్లగించివేస్తున్నది కాబోలు!

పడవ ఇంటిమొగము పట్టింది. ఇల్లుచేరడమునకు ఉమాపతి ఎంతో ఆరాటపడుతున్నాడు. అతని హెచ్చరికవల్ల కళాసులు శ్రమ లెక్కచేయకుండా తెడ్ల వేస్తున్నారు.

పొద్దు కుంకింది. చతుర్దశివెన్నెల గౌతమీవక్షాన మిలమిలలాడుతూ, దూరాన ఉన్నవస్తువు కనబడకుండా సన్నని తెల్లనితెరతో సమస్తమునూ కప్పివేస్తున్నది. గౌతమీతరంగాల నాదములో అడవిలోనుంచి వస్తున్న అవ్యక్తనాదములో, ఒక కరుణస్వరము తేలుతూ వచ్చి ఉమాపతి చెవిలో ఏదో అశుభసూచక మైన వార్తను ఊదుతున్నది. ఆజక్కవయేడ్పు అతన్ని మరపు రానీయడము లేదు. ఆయేడుపే అతనిలో మాటిమాటికీ వ్యాపించి, నరాలలో [illegible] హృదయానికి వచ్చి తగులుతున్నది. ప్రొద్దున

బయలుదేరేటప్పుడు తనకంటబడిన లక్ష్మీదేవి చిన్నపోయిన ముఖము మాటి మాటికీ మనసున ఆడుతున్నది. కన్నీటితో మిలమిలలాడుతున్న, ఆమె కళ్లు పొడగట్టినపుడు, మరణయాతన అనుభవించేటప్పటి హాతచక్రవాకి కళ్ళు జ్ఞప్తికి వస్తున్నవి. "నాప్రాణానికిప్రాణమైన లక్ష్మి వేటకు వెళ్ళవద్దని చెప్పినమాట విని ఉంటే హృదయానికింత ఆవేదన లేకపోయి ఉండును! ఆమె నాకోసము ఎదురు చూస్తుంటుంది కాబోలు!" అని మనసులో అనుకొన్నాడు ఉమాపతి. అందుచేతనే ఇంటికి చేరడానికి ఎన్నడూ లేని ఆరాటము నేడతనికి కలుగుతున్నది. "చంద్రూ! ఎంతసేపటికి రేవు చేరగలము?" అని అడిగాడు ఉమాపతి. "అరగంటలో చేరవచ్చు. దాదాపు వడ్డిగూడెము దగ్గరికి వచ్చాము" అన్నాడు చంద్రు. తెల్లదవ్వాడు వెన్నెల రాత్రిని కదిపివేస్తున్నది.

విరహాకాతరమైన అజికక్రావ చిన్నిగొంతులోనుండి వెలువడే హాహాకారము ఇంతదూరానికి కూడా తరుముకొని వచ్చి ఆకాశముతోపాటు ఉమాపతిధైర్యశక్తిని గూడా మింగివేస్తున్నది. అంత చిన్నపిట్టదేహములో ఇంత శక్తి, ఇంత ప్రేమా ఎట్లా ఉన్నవో?

ఇంటికోసము ప్రాణమెంతో తల్లడిల్లుతున్నది. రాత్రి తొమ్మిది కావచ్చింది. నిన్నరాత్రి ఈవేళకే పక్షికూత వినవచ్చి లక్ష్మి అన్నమాట అతనికి జ్ఞాపకము వచ్చినది. పడవ శబరిమొగకు వచ్చింది. ఇంటికి దగ్గరవుతున్నకొద్దీ ఉమాపతిఆరాటము హెచ్చిపోతున్నది. తల్లిమాట అతనికి స్ఫురణకు రావడమే లేదు. లక్ష్మి, తనలక్ష్మి, ఏమి చేస్తుంటుందో, తనమాట వినక బయలుదేరి వచ్చానని ఎంత విచారపడుతున్నదో, ఆమె కిష్టము లేనిపని చేసి ప్రేమవిషయములో ఆమెకు సంశయము కల్గింపడము మానివేయవలెను. ఈ వేటమీది మోజు తగ్గించుకోవలె. ఇక నా లక్ష్మిని విడిచి ఉండకూడదు, అని అతడు మనసులో నిశ్చయించుకొంటున్నాడు.

చంద్రుడు వచ్చి "పడవ రోడ్డు రేవుకు వచ్చింది" అని చెప్పాడు.

వెంటనే ఉమాపతి ఒక్క దూకులో ఒడ్డుకు దూకి 'సామానూ, తుపాకీ నీవు వెనకనుంచి తీసుకొనిరా' అని చంద్రుడితో చెప్పి రోడ్డు ఎక్కి ఇంటి వైపు గబగబ నడచిపోసాగినాడు.

కనబడుతున్నది ఆవెన్నెలలో ఇల్లు. ఇంటిముందు అంతమంది జనము మూగి ఉన్నారెందుకు?

ఉమాపతి గుండె దడదడ లాడింది. ఊపిరి బిగుసుకొని పోతున్నది. వేళ గాని వేళ తన ఇంటికి ఈ జనము రావడమునకు కారణమేమిటో ఎవరినీ అడగడానికి అతనికి నోరు రాలేదు. ఆ జనము ఇతన్ని చూచి తప్పుకొన్నారు. లోపలికి పోగానే సావడిలో ముఖము వంచుకొని గుమాస్తా కనపడ్డాడు. అతనివాలకము చూచి ఉమాపతి కొరాట మెక్కువయింది. అడుగుల చప్పుడు విని గుమాస్తా ఉలికిపడ్డట్టు ఉమాపతిని చూచి "వచ్చారా? త్వరగా లోపలికి పొండి. కూనవరమునుంచి డాక్టరుగారు వచ్చి లోపల ఉన్నారు" అన్నాడు.

డాక్టరు రావలసిన అవసర మేమి వచ్చింది? తనభార్యకు నీళ్ళాడ పొద్దు అన్నమాట అతని కప్పుడు వెంటనే జ్ఞాపకము వచ్చింది. గబగబ లోపలి గది దగ్గరికి వెళ్ళాడు. లోపటినుంచి సన్నని ఏడ్పు వినవస్తున్నది. ఆగది ముందే డాక్టరు నిలబడి ఉన్నాడు. ఉమాపతిని చూడడములోనే అతనిముఖము వెలవెలపోయింది. నెమ్మదిగా "వచ్చారా? కాని—" అని మరి మాట పెగిలి రాలే దతనికి.

ఉమాపతి గట్టిగా అతని చేయి పట్టుకొన్నాడు. ఆగదిలోనుంచి, భద్రాచలమునుంచి రప్పించిన డాక్టరు, మంత్రసాని బయటికి వస్తూన్నారు. ఉమాపతి ఆగదిలోపలికి వెళ్ళి చూచాడు.

అతని ప్రాణశక్తి, జీవితలక్ష్మి, లక్ష్మి కింద పడుకోబెట్టి ఉన్నది. డాక్టరు నెమ్మదిగా దగ్గరికి వచ్చి ఉమాపతిచేయి పట్టుకొని 'ఒంటిగంట

నుంచి ప్రయత్నించినా, లోపల పోయినపిండాన్ని బయటికి తీయడానికి వీలుకాలేదు'' అన్నాడు.

పక్క-గదిలోనుంచి ఉమాపతికి తల్లియేడ్పు వినవచ్చింది. మంత్రసాని వచ్చి "ఎంత కష్ట పడితే ఏమి లాభము? ఎనిమిదింటికి నొప్పులు వచ్చినవి. శిశువు లోపలనే పోయింది. బయటికి తీయగలిగితే తల్లి బ్రతుకుండునేమో! కాని— పాపము! ఆతల్లి అంతబాధలోనూ వారు వచ్చారా? వారు వచ్చారా? అని ఎన్నోసార్లు అడిగింది. మిమ్మల్ని చివరసారి చూడడానికి నోచుకోలేదు'' అన్నది.

సర్వము శూన్యము; జగత్తంతా ఉమాపతికి అంధకారమైపోయింది. ఎంతో దూరాన్నుంచి ఏదో హాహారవము అతనిహృదయమునూ, ఆగది లోనూ నిండిపోయినట్లై అతన్ని క్షోభింపజేసింది.

పడి ఉన్న లక్ష్మికనులు, మృత్యుగ్రస్తచక్రవాకికనులు ఒకవిధముగానే తోచి అతని జీవశక్తిని కుదిల్చి వేసినవి. రెండుచేతులతో ముఖము మూసుకొని ఆచక్రవాకమువలెనే అతడుకూడా ఆర్తనాదము చేశాడు.

మాక్లీ దుర్గంలో కుక్క

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

౧

మాక్లీదుర్గం రైలుస్టేషను గుంటకల్లునుంచి బెంగుళూరు పోయేత్రోవలో నాల్గుస్టేషనుల కివతల నున్నది. ప్లాటుఫారంకన్న రైలుస్టేషను పది గజాలు ఎక్కి వెళ్ళాలి. రైలురోడ్డుప్రక్కనే పెద్దకొండ ఉన్నది. దానినిండా చెట్లూ చేమలూ, రాళ్ళూ రప్పలూ ఉన్నవి. అప్పుడప్పుడు వేగోలాలు సివంగులు రాత్రుళ్ళు స్టేషనులోకి వస్తూ ఉంటవి. స్టేషనుకు వెనుక పెద్దలోయ ఉన్నది. ఆలోయ అంతా సారవంతమైన ప్రదేశం. లోయ కవతలతట్టు ఉన్నకొండమీద ఎవరిదో భాగ్యవంతులది పెద్దసౌధం ఉన్నది. ఈలోయలో రెండుమూడు వాగులు ఉన్నవి.

మాక్లీదుర్గం స్టేషను చాలా చిన్నది. అందులో చిన్నఅంగడి ఉంది. రైళ్ళు వచ్చేవేళకు ఆ అంగడి తెరిచి ఉంటుంది. ఒకకుక్క అంగడి తెరచినప్పుడల్లా అక్కడ తయారు. అంగడి ఎత్తుగా ఉంటుంది. కుక్క తన చూపు అంగడిలోని పళ్ళికలలో ఉన్నమిఠాయిమీద పడేఅంత సమరేఖలో ఉంచుకొని ఊర్ధ్వదృష్టితో తపస్సు చేస్తుంది. ఎప్పుడైనా, వా అంగడి నర్దేటప్పుడైనా, యెవడైనా కొనుక్కునేటప్పుడైనా చిన్నముక్క జారి పడుతుందేమో అని యెదురు చూస్తూ ఉంటుంది. వారాని కొపదిరోజులలో అట్లా యెప్పుడూ పడదు గాని, పదిరోజులక్రింద చేసినపకోడీ కొనుక్కొన్నవాడు దద్దివాసన వేసి పారేస్తే కుక్క దాన్ని నోటితో అగావుగా పట్టుకొని ముందుపళ్ళతో నొక్కి అంగట్లోకి పోయేందుకు రెండుగతుకులు

గతికి మ్రింగి దగ్గ వచ్చి మళ్ళీ కక్కుతుంది. రైలు వెళ్ళిపోవటంతోటే అంగడివాడు మూస్తాడు. కుక్క పోయి సెలయేట్లో నీళ్లు తాగుతుంది. ముందుకాళ్ళు చాచి గడ్డిమీద పడుకొని, లేతగరిక పోచలు కొరుకుతుంది. ఆకుక్క మంచి మిడతలవేటకాడు. అప్పుడప్పుడు పొలముపిచ్చుకలను గూడా పట్టుకుంటుంది. సెలయేటినీళ్లూ, మంచిగాలీ, లోయలోకి దిగటం, ఎక్కటం—కుక్క మంచి దేహపటుత్వంలో ఉన్నది. కుక్క చెదరివినా స్టేషన ఎదురుగా ఉన్న కొండమీదికి పోదు.

ఒకసారి ఒకపెద్దమనిషి ఆడసీమకుక్కను స్టేషనులోకి తెచ్చాడు. వాటి రెంటికీ ప్రథమదర్శనంలో ప్రణయం ఏర్పడ్డది. ఆపెద్దమనిషిచేతిలో కర్ర ఉంది. దాన్ని చూచి మనకుక్క తనప్రియురాలిదగ్గరికి వెళ్ళింది కాదు. పుట్టింట ఉన్న ఆడపిల్లవలె సీమకుక్కమాత్రం నిర్భయంగా తనవలపుకాణ్ణి చూడటం మొదలెట్టింది. పెద్దమనుష్యులు తన్ను పోకిరీ అనుకుంటా రేమోనని దుగ్గపుకుక్క దానివంక చూచీచూడకుండా చూడటం మొదలెట్టింది. పెద్దమనిషి తనకుక్కను కటకటాలకు కట్టివేసి సామానులు తూయించుకోటానికో దేనికో వెళ్ళాడు. రెండుకుక్కలూ కలిసికొన్నవి.

స్టేషనుమాష్టరు కొంచెము చదువుకొన్నాడు. పెద్దమనిషికీ, ఆయనకీ ఆధునిక సిద్ధాంత రాద్ధాంతాలచర్చ జరుగుతోంది.

స్టే. మా: కాదండీ! వర్ణవ్యవస్థ ఉండాలి. మనపూర్వులు దాన్ని నియమించారు. వాళ్ళు ఏప్రయోజనాలకోసం దాన్ని ఏర్పరిచారో ఆప్రయోజనాలు తెలియకుండా మనం వాటిని తీసివేయరాదు.

పె. మ: అట్లా అంటే లాభం లేదండీ! ఆసిద్ధాంతా లేమిటో చెప్పండి. మనవాళ్ళు ఏర్పరచారు కదా అని గుడ్డిఎద్దు చేలో పడ్డట్లు పోరాదు. మనవాళ్ళు చెప్పారు కదా అని విసేరోజులు పోయినై. ప్రతిదీ వాదానికి నిలవాలి. వాదానికి నిలవంది మేము ఒప్పుకోము.

స్టే. మా: వారు ఏప్రయోజనా లర్థించారో మనకు తెలియదు. మనకు వాటిని తెలుసుకునే టంతమేధా శక్తి లేదు.

పె. మ: దానికి నేనొప్పుకోను. జ్ఞానము ప్రపంచం నడచినకొద్దీ వృద్ధి అవుతుంది గాని తగ్గడం లేదు. మనపూర్వులకు మన కున్నంతవాదనాశక్తి లేదంటాం. మానసికశాస్త్రం ఇప్పుడు వృద్ధి అయినంత పూర్వం వృద్ధి కాలేదు.

స్టే. మా: అయితే మీరు వర్ణవ్యవస్థ తీసిపారవెయ్యాలి అంటారా?

పె. మ: తీసి వెయ్యాలంటాను. ఈవ్యవస్థ మూలంగా అనేకభేదా లేర్పడుతున్నవి. కొందరనవసరంగా తాము గొప్పవాళ్ళ మనుకొంటున్నారు. తక్కువకులాలమీద అధికారం చలాయిస్తున్నారు. వర్ణాంతర భోజనాలు, వివాహాలూ జరగవలె. అప్పుడు దేశానికి ముక్తి.

స్టే. మా: సర్వభూతములయందూ సమత్వం ఉండాలిసిందే కాని వర్ణాంతర వివాహం నేను ఒప్పుకోను. పైకి కనపడేభేదాలు మనసా లేకుండా చేసుకోవాలి. మనపూర్వులుకూడా అదే చెప్పారని నాఉద్దేశం.

పె. మ: మనవాళ్ళట్లాగూ చెప్పలేదు. మనవాళ్ళు సంఘానికి చేసిన ద్రోహం ఇంతంత కాదు.

పెద్దమనిషి బయటికి వచ్చాడు. తనకుక్కవంక చూచాడు. రెండు కుక్కలూ తమవర్ణభేదం మరిచిపోయి కలిసికొంటున్నవి. పెద్దమనిషి పరుగెత్తుకొని పోయి దుర్గపుకుక్కను పదిపదికొండు దెబ్బలు కొట్టినాడు. 'జ్ఞానాస్వాద' మైన ఆకుక్క వెంటనే వదలిపెట్టడానికి సమర్థము కాక చివరకు వదిలించుకొని పోయింది. స్టేషనుబయటకు పోయినతరువాత కుక్కకు తెలిసింది తనతోంటి విరిగిందని. ఆపెద్దమనిషి తనకుక్కనుకూడా వాలుగ మోదినాడు.

స్టేషనుమాస్టరీగందరగోళం విని బయటకు వచ్చాడు. సంగతంతా తెలిసికొన్నాడు. "అయ్యా, ఎందుకు కుక్కనట్లా కొట్టారని" అన్నాడు.

పె: మ: ఇది జాతి గలకుక్క. దీనికి తోడు మగకుక్కను కొనవలెనని చాలా ప్రయత్నం చేశాను. దొరకలేదండీ. దీనికి ఋతువు వచ్చింది.

'దీన్ని బెంగుళూరు తీసుకుపోతున్నాను. ఈజాతిమగకుక్కతో కలపవలెనని.

స్టేషనుమాస్టరు కొంచెము నవ్వాడు. పెద్దమనిషి కనుబొమలమీద మాత్రం కొంచెం నల్లటిరేఖ యేర్పడ్డది. అయినా నవ్వాడు.

తరువాత మళ్ళీయిద్దరూ స్నేహంగా మాట్లాడుకొన్నారు. స్టేషనుమాస్టరు సీమకుక్క అందానికి, మొగాన మచ్చకూ, తోకకుచ్చుకూ, దాని గోధుమ వన్నె రంగుకూ మిక్కిలి మెచ్చుకొని దాన్ని ముద్దాడాడు. దానికి పిల్లలు పుడితే నాకోపిల్లను తప్పకుండా ఇవ్వాలని వాగ్దానం చేయించుకొన్నాడు.

ఊరకుక్కసంసర్గంచేత సీమకుక్క ఒళ్ళంతా మన్నయింది. అంతకు ముందే వాన కురిసి పక్కనున్న పెద్దబండలమీద నీటిపడెలు కట్టినై. పెద్దమనిషి తనతోలుపెట్టె తెరచి రెండుతికిన తువాళ్లూ సబ్బుబిళ్ళా తీసి ఆపడెలో కుక్కను అభ్యంగనము చేయించి తువాళ్ళతో దాన్ని చక్కగా తుడిచాడు. ఇంతలో రైలు వచ్చింది. ఆయన కంయికంయి మని అరుస్తున్న కుక్కను తువాళ్ళలో చుట్టి చంకను పెట్టుకొని రైల్లో ఎక్కాడు. మగకుక్క ఆడకుక్కకు దూరంగా నిలుచుండి కుంటుతూ కుంటుతూ దానివంకనే సాకూతంగా చూడడం మొదలు పెట్టింది. ఆయన కిటికీలోంచి తొంగిచూచి కుక్కవైపు రెండుసార్లు కర్ర ఆడించాడు. అది మరీ దూరం పోయింది.

రైలు సాగింది. సీమకుక్క కంయి కంయి మని తలుపుదగ్గరకు పోతుంది, తొంగి చూస్తుంది. అతడు గొలుసుతో లాగి పట్టుకుంటాడు. రైలు బెంగుళూరు పోయినతరువాత కుక్క ఏడుపు మానేసి యజమానిదగ్గర చనువుగా కూర్చుంది. అతడు దాన్ని ఒళ్ళోకి తీసుకొని "లీలా! అల్లా చెయ్యవచ్చునా?" అని దానినోట్లో నోరు పెట్టి ముద్దు పెట్టుకొన్నాడు. ఇందాకటి కుక్క ఊపనే చేస్తే అంత హృదయంగమంగా ఊరుకొన్న ఆకుక్క పరపురుష చుంబనం పరిహరించినట్లుగా అతనిచుంబనం పరిహరించింది.

౨

దుర్గములో కుక్క తనతోంటి గాడిదగడపాకులకూ, అడ్డసర పాకులకూ వేసి రుద్దుకొని సెలయేటిఒడ్డున ఉన్న ఒంకమట్టిలో అద్దుకొని పదిహేనురోజులకు కాలు సరిచేసుకొన్నది. మళ్ళీ స్టేషనులోకి వస్తున్నది. మిఠాయిదుకాణంవంక చూస్తున్నది.

ఒకనాడు ఇద్దరు విద్యార్థులు అక్కడికి వచ్చి దుకాణంలో ఏదో కొనుక్కొని తింటూ బల్లమీద కూర్చున్నారు. వాళ్ళ యిద్దరి మాటలూ కుక్కచెవిని పడ్డవి.

“మనదేశంలో భూతదయ అన్నది లేదు. పెద్దవాళ్ళందరూ పిన్న వాళ్ళమీద అధికారం చేస్తారు. నేను బి. ఏ. ప్యాసైనాను. ఉద్యోగమిచ్చే దిక్కులేదు. పేదవాళ్ళు మలమల మాడిపోతున్నారు, గొప్పవాళ్ళు సోఫాలమీద గాని ఒరగరు” అన్నాడు ఒకడు.

“మనవాళ్ళు అందరూ స్వార్థపరులే. పిడికెడు బియ్యం పెట్టరు. చివరకు కుక్కకు చేసిన ట్లన్నా పేదవాళ్ళ కింత చెయ్యరు” అన్నాడు రెండోవాడు.

కుక్క వాళ్ళదగ్గరకు వచ్చి వాళ్ళచేతిలో పొట్లంవంక చూసింది. వాళ్ళిద్దరూ ఇంగ్లీషులో మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందులో ఒకతనికాళ్ళకు బూట్లు ఉన్నవి. కాలుమీద కాలు వేసుకు కూర్చున్నాడు. ఆబూటు కాలితో కుక్కను డొక్కలో తన్నాడు. దానికి రెండుమూడు రోజుల నుంచీ తిండి లేదు. ఆదెబ్బ పొట్టలో ఏనరానికి తగిలిందో అది మెలికలు తిరిగిపోయింది. కొంతసేపటికి కది తెప్పిరిలి లేచి పోయింది. రెండవవిద్యార్థి తనచేతిలోది కొంచెం దానిముందర వేశాడు. అది నొప్పిచేత దానిని ముట్టుకోకుండా పోయింది.

ఆరోజు సాయంత్రం కొండమీదనుంచి ఒక వేగోటం దిగి రాత్రిపూట

స్టేషనులోకి వచ్చింది. కుక్క భయపడి దుకాణంక్రింద గూడుగా ఉంటే దానిలో దాక్కుంది. స్టేషనంతా నిర్జనంగా ఉంది. వేగోలం పని పట్టి ఆగూటిదగ్గర కావలా వేసింది. వేగోలం మూతి గూట్లోకి పెడితే కుక్క లోపల దాక్కొని దాని మోరంతా కరిచింది. వెనక్కు తిరిగితే తోకా, పృష్ఠభాగం గాట్లు చేసింది. వేగోలం మైమరచి ఉంటే కొంచెం బయటికి వచ్చి దాని మెడ పట్టుకొని గుంజింది. అది కరవవస్తే తను గూట్లో దాక్కుంటుంది. ఇట్లా మూడు నాలుగు గంటలు దాగుడుమూతల యుద్ధం చేసి ఒక ఒడుపులో వేగోలంపీక పట్టుకొని దాని ఊపిరి ఆగేదాకా కుక్క వదల లేదు.

తెల్లవారిన తరువాత అందరూ వచ్చారు. కుక్క పౌరుషం చూశారు. ఏడాది రెండేళ్ళుగా మర్యాద లేని ఆకుక్కకు ఆనాటితో మర్యాద ఎక్కువైంది. స్టేషనుమాష్టరు దానికి రోజూ అన్నం వెయ్యమని ఫర్మానా యిచ్చాడు. ఆరోజు సాయంకాలం అంగడివాడికి మహాదయ కలిగింది. ఒక్కబూందీపూస బీరువోనియ్యాని ఆఫీసినిగొట్టు సంవత్సరముబట్టి పరిశిష్టపు నూనెతో పరిశిష్టంగా వస్తున్న మిఠాయిజంగిలీ దానిముందర పెట్టాడు. ఆ మిఠాయి మ రెవ్వరూ కొనరు. ఎవ్వరూ కొనకపోడం చేత, వారం రోజుల కొకసారి తాజాగా నూనెలో వేస్తున్నా ఎవ్వరూ కొనలేదు. కుక్కమీద మహాదయ పుట్టి ఆజంగిలీ దానిముందర పెట్టాడు. అది తిన్నది; అప్యాయంగా తిన్నది. ఆరాత్రి కుక్క తెల్లవార్లూ మహాబాధ పడుతున్నట్లుగా ఏడవటం మొదలుపెట్టింది. ఇంట్లో పడుకొన్న స్టేషనుమాష్టరూ, పోర్టరూ వేగోలాలు వచ్చినై అనుకొన్నారు. కుక్క పగలు పోయి పొలాలమీద అడవులమీద తిరిగి వస్తుంది. దాని కేదో మహావాతం పుట్టింది. కనపడ్డ ఆకల్లా కొరికింది. ఏ ఆకూ పని చెయ్యలేదు. ఒండుమట్టి నాచేత కాదంది. సెలయేటినీళ్ళు ఇది మాపని కాదన్నవి. రాత్రిళ్ళు స్టేషనులో పడి ఏడుస్తుంది. మెలికలు తిరిగిపోతుంది. తన నడుము

రైలు కింద పడ్డట్టు గోల చేస్తుంది.

వారమురోజు లీరీతిగా కొట్టుకులాడితే దాని వ్యాధి ఉపశమించింది. రెండురోజు లుపవాసం ఉండికూడా వేగోలాన్ని చంపిన యీకుక్క వారము రోజు లయ్యేటప్పటికి చిక్కి శల్యమైపోయింది. దాని వెనక కాళ్ళు మొత్తా తప్పబడిపోయినవి. అది యెక్కడో ఒకచోట పడుకొని మూలగ దానికి కూడా ఓపిక లేకుండా సన్నగా మూలుస్తున్నది. దానికి మిఠాయి అంగడి అంటే భయం వేసింది. అంగడివైపు పోదు, అంగడివంక చూడదు. మునుపు స్టేషనులో యథేచ్ఛంగా తిరిగేది. స్టేషనుమాస్టరు గదిలోకి పోయి తొంగి చూస్తే చీడకుక్క, పేలకుక్క అని దాన్ని కొట్టడం మొదలు పెట్టారు.

3

ఆరునెల లైంది. ఆకుక్క చావదు, బతకదు. ఒకరోజు సీమకుక్కను తెచ్చిన పెద్దమనిషి వచ్చాడు. మాస్టరూ ఆయనా పూర్వపరిచయాన్ని మగిడించుకొని మాట్లాడుకొన్నారు. మాస్టరు "ఏమండీ, కుక్క పిల్లలను పెట్టిందా!" అని అడిగాడు: పెద్దమనిషి ఇట్లా అన్నాడు. "అయ్యో, కుక్కను బెంగుళూరు తీసుకెళ్ళాను. జాతికుక్క నెక్కనివ్వలేదు. మా వూరకుక్క పాడుచేసింది. కుక్క రెండుపిల్లలను పెట్టింది. ఊరకుక్కల్ని పెట్టింది. నాకు చాలా విచారం వేసింది. ఈసారి మంచిపిల్లలు పెడితే మీకు తీసుకువచ్చి యిస్తాను." స్టేషనుమాస్టరు "మా కుక్క చాలా మంచిదండీ! అది మంచిపోరుగాలి. కొన్నాళ్ళకిందట అది వేగోలాన్ని చంపిం"దన్నాడు. పెద్దమనిషి "పోనిద్దురూ! వెధవకుక్క! నాకు దానిని చంపవలెనని ఉంది. ఇంకా అది మీ స్టేషనులో ఉంటే చూపించండి, దాన్ని నరికి పోతా"నన్నాడు. ఇంతా స్టేషనుమాస్టరు "ఏదో పెద్దవాతం పుట్టి కుక్క పాడై పోయిం"దన్నాడు.

ఇంతలో ఆకుక్క యీడ్చుకుంటూ అక్కడికి వచ్చింది. స్టేషనుమాస్టరు ఇదే నండీ అని చూపించాడు. పెద్దమనిషి కోపం పట్టలేక తనచేతిలోని పేముబెత్తంతో ఒకటి వేశాడు. అది పారిపోలేక అక్కడే ఒకపక్క కొత్తిగిలి మెడా కాళ్ళూ యెత్తి యేడ్చింది. పోర్టరు వచ్చి కాలితో దాన్ని అవతలికి తోశాడు. మాస్టరు నవ్వి "మీ కెంత కోపమండీ!" అన్నాడు.

వారి యిద్దరి స్నేహమూ బలిసి ఆ రాత్రి పెద్దమనిషి స్టేషనుమాస్టరుగారికి అతిథిగా ఉండిపోయినాడు. ఆనాటిరాత్రి ఆకుక్క రైలుక్రింద పడ్డది. రైలు దాని నడుముమీదనుంచి పోయింది. "అంగవ్రాతములో చికిత్సకుడు దుష్టాంగమ్ము ఖండించి" నట్లు, రైలు వ్యాధిగ్రస్తమై నష్టశక్తినదై దానిపశ్చార్ధమును ఖండించింది. కాని శేషాంగ శ్రేణికి రక్ష లేక అది అరగంట తన్నుకొని చనిపోయింది.

౪

తరువాత నాల్గునెలలకు ఆపెద్దమనిషి తనరెండు కుక్కపిల్లలలో ఒకటి చచ్చిపోయిన దని చెప్పి రెండవదానిని స్టేషను మాస్టరుగారి కిచ్చాడు. అది ఆరు నెలల్లో యెదిగి తనతండ్రివలె ఐనది. దానికి భయము లేదు. ఎదురుగా నున్న కొండమీదికి సికారు పోయివస్తుంది. ఎవ రన్నా దానికి మిఠాయి పెట్టబోతారు. అది వాళ్ళకు పళ్ళు చూపించి కరవవస్తుంది. ఎన్ని ఆడ కుక్కలు వచ్చినా వాటివంక చూడదు. అది పిల్లవేగోలాలను కుందేళ్ళనూ నక్కలనూ వేటాడుతుంది. విద్యార్థులు వచ్చి భూతదయోపన్యాసములు చేస్తూంటే వాళ్ళవంక ఓరగా తిరస్కారముగా చూస్తుంది. ఆపెద్దమనిషి వచ్చి వర్ణవ్యవస్థనుగూర్చి స్టేషనుమాస్టరుతో మాట్లాడుతో ఉంటాడు. ఈ కుక్క వస్తే దీనిని ముద్దుగా ముట్టుకోబోతాడు. అది కోపంగా పళ్ళు చూపించి జీర్ణముకాని వేగోలపు మాంసం కక్కిపోతుంది. రైలు మెలుదూర

మున్న దనగా ముక్కోళ్ళతో శ్వాస యెగలాగి పసిబట్టి సీదరించుకొని తొలగిపోతుంది.

మిఠాయిదుకాణమువాడొకనాడు చద్దిమిఠాయి దానిముందర వేయబోయినాడు. అది వాడి పిక్కకండలు పట్టి లాగింది. అది వేగోలం గాని కుక్క కాదన్నారందరూ. దానికి మనుష్యుల్ని చూస్తే వెగటు వేసింది కాబోలు. కొన్నాళ్ళకి జనసమ్మర్దమైన ఆస్థలాన్ని వదలిపెట్టి అడవుల్లోనే ఉంటూ వచ్చింది. అప్పుడప్పుడు స్టేషనుదగ్గరకు వస్తుంది. నిత్యగహన సంచారంవల్లనో, తల్లిపోలికో తోకకుచ్చు బలిసింది. కోరలు వచ్చినై. మనుష్య గాలి తగిలితే బృహస్పతి తమ్ముడు సంవర్తమహార్షివలె సీదరించుకొని తొలగిపోతుంది.

౧ ౯ ౩ ౬

మట్టెల రవళి

శ్రీ కవికొండల వేంకట రావు

తొలకరివానలకు తగిలిన కొత్తకొత్త నీటితో గోదావరితల్లి చెందిరించు ఉర్రుళ్ళూగుతూ వుంది. ఆయుషుకు కుంకు మర్దిస్తూ వుందా అన్నట్టు ఎర్రగా తురాయిమొక్క పూసి, వొద్దునే కన్పిస్తూవుంది. ఆకాశపు కరళ్ళ నాదానికి హాంగుగా తాళం వేస్తూందా అన్నట్టు పసరాకులతో రావిచెట్టు రేవు చెంత ధ్వనిస్తూ వుంది. "ఓ గంగమ్మతల్లీ! ఇదిగో! నీకు రవికల గుడ్డలు, ఇవిగో! నీకు రంగురంగుల చీరలు అన్నట్టు సాయంకాలసంధ్యాదేవి వన్నెచిన్నెలమయమై తొలుకాడుతూ సౌభాగ్యవతు లగు ద్విజాంగనలలో అనే పత్తూలవరసల్ని వెదరుమతూ వుంది.

కొత్తగా తగిలిన నీరు, శబరి నీరా లేకపోతే పరిసరాల్ని వున్న ఎర్ర రాళ్ళదిబ్బ మీదుగా ప్రవహించి రంగుమద్ద కలిపిన రాజమహేంద్రవరపు నీరా, అనే సంశయం గట్టునుండి వితర్కించే మనుష్యమానసాన్ని ఇంకా గుంజిస్తూనే వుంది. శబరి నీరైతే అంత ఎర్రగా వుండ దంటున్నారు కొందరు. శబరి నీరు కాకపోతే ఆ పాటుదల వుండ దంటున్నారు కొందరు.

ఇలా కొందరు, అలా కొందరు అనుకునేవాళ్ళు అనుకుంటూనే వున్నారు. ఆరాత్రి గడచిపోయింది. మరునాడు తెల్లవారి ఎనిమిది తొమ్మిదిగంట లవుతుంది. పట్టపగలు పుష్కరరేవులో పల్లెజవ్వని నావలోంచి చేవలగంప నింపుకొని వొడ్డుకు దించుకుని, పయట సవరించుకుంటూ వుంది. పదిమంది కొను

గోలుగాళ్ళు మూగేరు. పెద్దచేప, చిన్నచేప, ఎత్తి చూచి ఎంత కిస్తావు? ఎంత కిస్తావు? అని అంటున్నారు.

దూరాన్నే నడేట్లో లంక, లంకలమీద జనం, ఆ జనం వేసుకొన్న తాత్కాలిక కుటీరాలూ, కుటీరాలను బట్టి ఆరగట్టిన వలలు- అన్నీకూడా ఒక్కక్షణంలో అల్లకల్లోలము అయిపోతూ మహాదృశ్యం వొకటి ప్రదర్శింపున కొచ్చింది. ఏమిటని? పెద్ద ప్రవాహం! నీటివంక చూస్తే వినుగునడక, నురువువంక చూస్తే తెడిపరుగు. లంక మీది జనం, జనం వేసికొన్నకుటీరాలు ఆరుతూ వున్న వలలు. అన్నీ మునిగిపోయినాయి. ఒక్కవంతెన వంతెనమీదగా వస్తూవున్న మెయిలుబండీ, అదొండే శాశ్వత మన్నట్లు, తోచినాయి. పల్లెజవ్వని వెనక్కి తిరిగి చూచింది. ప్రవాహం వచ్చేసిందని తెలిసి కాదు. మెయిలుబండి అప్పుడే వస్తూంది. దాని చప్పుడుకు వెనక్కి చూచి, బేరగాండ్రతో "నన్ను పోనీయండర్రా! బండికూడా వచ్చేసింది. నాకు దారియ్యండర్రా! చూడండి ... మీతో బేరాలు ఎప్పటికీ తెగవు. బజారుకు పోతాను" అని అనా అనీ, బేరగాండ్రను తప్పించుకు బజారుకు పోదా మనీ దానివూహ. ఆవూహతో వెనక్కి తిరిగి చూచింది.

కాని పాపం! మెయిలు వేగం కంటె, మెయిలు చప్పుడు కంటె, గోదావరిగంగ యెక్కువగా మోసింది, ఎక్కువగా హోరిమింది, దానికన్నుల్లోనూ, దానివీనుల్లోనూ. అంతే కాదు; దాని హృదయకుహరంలోకి వంతెన స్తంభాలు కూలి వంతెన ప్రీలి పడ్డట్లు అయిపోయింది. దానికనువు తరుక్కుపోయింది.

తెచ్చిన చేపలన్నింటినీ వచ్చినమనుష్యులే యెత్తుకపోయినారో, గద్దలే యెగరేసుకు పోయినారో కూడా కానకుండా ఆ స్త్రీ గట్టున్నటే వాలు వడివలా నడుస్తూ వుంది. మధ్యాహ్నం ౧౨ గంట లైంది. అపరాహ్ణం మూడైంది. సాయంకాలం ఆరైంది. ఆమె అలా నీటికేసి చూపెట్టుకు నే

నడుస్తూ వుంది. ఆమె కేదో దృష్టిపథాన్ని కనబడుతూ వుంది. ఆమె పెని-మిటిలా కనిపిస్తూ వుంటూ దేవడో మనిషి. నీటితో పెనగులాడుతూ ఎదరీ తను గట్టుకు వస్తూవున్నట్టు వుంటాడు. మళ్ళీ జారిపోతుంటాడు. దృష్టి నుంచే జారిపోతుంటాడు. ఎలా రక్షించేది అతణ్ణి? ఎవరు రక్షించేది అతణ్ణి?

బహుళపక్షము. చీకటి పడిపోతూ వుంది. పైపెచ్చు ఝుంఝూమేఘం కమ్ముతూ వుంది. చిటపట చినుకు ఇదిగో అదిగో అంటూ వుంది. రాత్రి ఎనిమిది తొమ్మిది కూడా అయింది. ఎలుగెత్తి పిలుస్తుందా? వెలుగేమైనా చూపిస్తుందా? చేయి విసురుతుందా? ఆమె ఏమి చేయడానికీ అశక్తురా లనుకొంది. ఆ అబలకు మరో ఆలోచనే తట్టలేదనుకొంది. ఏలాగయితే ఉదయం తొమ్మిది నుంచీ గట్టుమ్మట నడుస్తూ ఆ దృష్టిపథాన్ని పడేవాడు తనభర్తేమో అని ఆసాసతో అనుకొంటూవుంచో అలాగే అనుకొంటూ అలాగే నడుస్తూ వుంది రాత్రి తొమ్మిదిగంట లప్పుడున్నూ!

ఆమె దృష్టిపథాన్ని అప్పుడప్పుడు డోవడుతూ అప్పునా, కౌదా అని పించేవాడు నిజంగా ఆమె పెనిమిటి నాగడు. వాడు హఠాత్తువరద తోమన్నా చటుక్కున కొట్టుకుపోయినాడు. ఈదగలడు. కాని ఎందాకా అని ఈత్తాడు? ఆధారమేమైనా వుంటే కొద్దిగా నిలదొక్కుకొని ఒడ్డున పడగలడు. కాని తొందరలో మనిషికి అసలే ఆధారం నున్న. జంతువు కేదో స్వతస్సిద్ధమైనశక్తి సామర్థ్యం అనంత మయింది వుండవచ్చును. కాని మనిషికి అలాంటిది వున్నట్టు కనుపించదు. మనిషి శరీరనిర్మాణంలో కొమ్ములు లేవు, తోక లేదు, నాలుగు కాళ్ళు లేవు. పోనీ పడగ లేదు. ముడుచుకుపోయ్యే గోళ్లు లేవు, ముందుకు వచ్చే కోరలు లేవు, ముళ్ళు లేవు, పొలుసు ల్లేవు, వేళ్ళవేళ్ళ మధ్యనూ చర్మం లేదు. ఏదీ లేదు. మనిషి కేదీ లే దని చెప్పొచ్చు.

మనిషి అయినవాడు తోలీవరదలో ఏదైనా పోనీ ఓఆధారం చూచు కుంటాడా అంటే వాడి కక్కనబడే వన్నీ అడ్డే కాని ఒక్కటీ సహాయమైంది

దొరకదు. నురుగు అడ్డు. నురుగుతో కంప అడ్డు. ఇం తెందుకు, తనగుడ్డలే తన కడ్డు. పోనీ కొట్టుకు వచ్చే కలప నాధారం చేసుకుంటాడా అంటే ఆ కలపలో పాచి కట్టుంది. షావుకార్లు కలపను కూనార్గం మీదుగా తెప్పలు గట్టి తోసుకు వస్తూ వుంటారు. ఆలాంటి తెప్పలు కొంతదూరం వచ్చేసరికి వాటికంటె ముందంజ అయిన వరద ఆతెప్పల్ని విసగొట్టి చెల్లా చెదురు చేసి అకలపనూ అసలు సద్యఃఅవరదకు విరిగిపడ్డ చెట్లనూ ఏకం గావించి ధ్వంసంచేస్తూ వుంటుంది. ఈదేమనిషి షావుకార్ల కళ పెక్కేడా ఆకలప నిలవకలవ అనడంవల్ల పాకుడు కట్టి వుండే జర్రున జారి తిరిగి గోదాట్లో పడిపోతాడు. ఆకలవ దిగుచాయకు పోతుంది. ఇల్లాగ్గా మోస పోతాడు. అడవిచెట్టు కొమ్మేదో దొరికిందా బ్రతుకు జీవుడా అనుకొంటూ కాపాడంత సేవ తేరతాడు. కాని దాని తొర్రలోనో, దాన్ని చుట్టబెట్టు కునో మహాసర్పం కనుపించి పై ప్రాణాలు పైనున్న పోళంగా ఎగరగొట్టే స్తుంది. తొల్లి నాగడి కొంతసేపూ షావుకార్లకలవతెప్పల విడిపోయిన తుండ్లే దొరుకుతూ వచ్చేవి. వచ్చి వచ్చి జారిపోయేవి. అలా జారిపోవ డంలో ఆనకట్టు దరిదాపునకే జారిపోయినాడు పాపం! అక్కడ గడ్డిపరక పట్టుకున్నాడు. ఇంకో క్షణాన్ని పాముతోక పట్టుకుని దాన్ని వెనక్కు లాగి అది కాటు వెయ్యబోతే బుడుంగున మునిగిపోయి నీట్లోనే 'అమ్మో' అన్నాడు. ఇంకో సారి కోఎద్దుమూపురం సందేట గదించి కొంతదూరం తేలి, అది పట్టివ్వకపోతే, వదిలేసి ఆ శవకాతలే కొట్టుకొస్తూ వున్న ఇలారం ఎక్కి కూర్చున్నాడు. అలా కూర్చున్న నాగడిమీద కాకి వాలింది. అ దేదో బ్రహ్మరాక్షసి అనుకొని పిల్లిమంతరం చేసి ఆకాకిని తప్పించుకొని, నీటిలో కరికి అలసిపోయినాడు.

రోజులిస్తే నాడిబతుకు ఆపమయంలో ఎలాంటి బతుకు అయి పోయిందంటే- బుడగలో ఊపిరే వాడి ఊపిరి అన్నట్టయి పోయింది.

కనుచీకటి పడేవేళ క్కామోసు నాగడి కోవచ్చికొమ్మ కొట్టుకొస్తూ

వున్నది చేతికి దొరికింది. కాని చీకట్లో దానిరం గానింది కాదు, అదే వొడ్డనుకొని రక్కాడు. ఆకులు తగిలాయి చేతికి. ఏదో గడ్డం అనుకొన్నాడు. ఆ ఆకుల్ని ఇలా అలా వూపి "ఎవరవు నీవు, మనిషివా?" అని అడిగాడు. ఎవరూ పలక లేదు. అయినా అల్లాగానే గడ్డం పట్టుకొని వ్రేలాడుతూ వున్న అభిప్రాయంతోనే దాన్ని వెంటాడించాడు. అదో సుడిగుండంలో గిర్రున తిరిగి, అవతల దూరం వున్న దల్లా, ఈత్తట్టుకు నాగడి సమేతంగా వచ్చిపడింది. ఏలాగైతేం రాత్రి నా గంటలకు నాగడు గోదావరీ ప్రాక్తీరానికి చేరుకున్నాడు.

చేరుకున్నాడు! కాని చేరుకున్నలాభ మేమిటి? చీకటి అయోమయం: మనిషీ మాకూ ఒకటే అన్నట్టుంది అంతాను.

మేఘాలు మెరిస్తే కద్దు వెల్తురు, మేఘాలు ఉరిమితే కద్దు చప్పుడు, కాని పిడుగు పడితే? వడగ తగిల్తే? నాగడు! నాగడు! మృత్యుదేవత కఠోర దంష్ట్రా కరాళాల్లోంచి యివతల బడ్డనాగడు! చచ్చిపోతాడే! వాడిబుర్ర చిల్లడి నెత్తురు వరయి పోతుందే!

ఆ చిక్కుసమయంలో నాగడి కెలా తోచిందో! "ఒరేవ్" అని కేకేశాడు. వాడికాళ్ళదగ్గరగానే వుంది అదాతా నడిచి నడిచి వున్న వాడి పెళ్ళాం. ఆ ఆడమనిషి ఏమన్నా "నువ్వేనంట్రా!" అంది. "అవును నేనే" అన్నాడు నాగడు.

ఇద్దరూకూడా ఒక్కమాటు పైచీప ఆకాశం కేసి చూచారు. "నిన్న సాయంకాలం లంకమీద మనం వున్నప్పటి ఆకాశానికీ ఇప్పటి ఆకాశానికీ ఎంత తేడా వుందో చూశావంట్రా?" అంది పిల్ల. నాగడు "దీని ముండా మోపిన వరద!" అన్నాడు.

"ఇంకిప్పుడీ చీకట్లో ఎక్కడికిపోతాం?" అంది పిల్ల. నాగడు "ఎక్కడికి పోతాం?" అన్నాడు.

ఇద్దరూ అలా నుంచున్నారు గట్టుమీద. నాగడు అడిగేడు "ఒరేవ్!

నీవు ఇన్నాళ్ళనుంచీ చేసి అమ్మిన రూపాయలు లంకమీద ఏదరిని కప్పెట్టావే?'' అని. పిల్ల అంది "ఆదరినే. గుడిసెలో ఉత్తరదెస కనిపించలే'' అని. "కనిపించడానికేం లే. అవి మోగించిన పెద్దరాస్తే కొట్టుకుపోయినప్పుడు అవి ఉంటాయో వుండదానా!'' అన్నాడు నాగడు. అంటూ ప్రేమ కొద్దీ పెళ్ళాం శరీరాన్ని తడుముతూ "నీ కాలివేళ్ళను మట్టె లున్నాయా!'' అన్నాడు. "ఆ'' అంది పిల్ల.

"అయితే నడిచిపోదాం! లే! మనవూరు! నీ మట్టెలచప్పుడికి పురుగు పుట్రా వుంటే తప్పుకుపోతాయి. భయం లేదు'' అన్నాడు నాగడు. ఇద్దరూ లేచి నడుస్తూ వున్నారు. పిల్లవి మట్టెలచప్పుడు అవుతూ వుంటే నాగ డింకా అంటాడు, "ఇల్లాంటి చప్పుడేనే పాడుగూతా నే నీపొద్దు గోదారిమీద వచ్చిపోతిరం పోయీప్రాణంగా ఈత్తూ వున్నంతసేపూ వినాది! ఈ మట్టెలచప్పుడేనే నీమట్టెలచప్పుడేనే!''

అలా అంటున్న నాగడికి ముందు నడుస్తూ పైయాసుకు జవాబుగా పిల్ల అంది: "మరీవా ద్దల్లా నీకోసమై ఈగట్టుమీద నడిచింది వరసు కంటున్నావు? నేనే ఈమట్టెల్లో, మట్టెల్లో నేనే! నేనే!''

ఎండమావులు

శ్రీ వెంపటి నాగభూషణం

కుహుఁ...కుహూఁ...కు...హూఁ

— కలకంఠ వధూకలకంఠ రవానుకారి ... కోకిలధ్వని ... ఆ సుషుప్తి ముద్రాలంకారమూర్తిని... ఊహుఁ కదప లేదు.

ఓ... మదవతీ నవమన్మథ మోహనరూపా!...సంతత రసానంద సారస్వత కేళీలోలా! ...

—అలా... ప్రబంధకవుల రచనాచమత్కృతులను ... తాత్కాలికంగా ఉపసంహరించి, ... మృదుమధుర కంఠంతో, ... కొంచెం అధునాతన భావకవిత్వపు మజాతో ... ప్రబోధించే సరికి:

నాయిక పుణ్యఫలం ... స్వల్పంగా ఫలించి, అతడు ... కొంచెం అటు నిటు మసలి...

—తిరిగీ నిద్దురలో కలిసి మెలిసిపోయి...

ఇక ... మామూలు మేలుకొలుపులతో ప్రయోజనం లేదని,... పాన్పును దరియబోయి, నిలువు చతుష్కాని పక్కకు తొలగించి, స్వీయ బాహువల్లరీ కుశలవ్యాపార పారీణతను ... అతనికి చవి చూపి ఒకవైపునుంచి ఒక వైపుకు ఊగించి ... రెండు చెంపలమీదను, నెన్నొసటను చుంబనాలంకారములను...తోరహత్తుగా ప్రసాదించ:

ఆ ... రసికావతంసుడు ... తమాయించుకో లేక, జాగరణావస్థలోకి ప్రాన్సుధరు అయి, ... అర విచ్చిన కన్నుదోయితో,—తనమీదకు

ఓరగిలి, ... వైతాళిక విధిని నెరవేర్చి ... చిరునవ్వు చలువలు చిలుక రిస్తూన్న ... గృహిణిని విలోకించి...

అప్పటికి, పూర్తిగా సుస్నాతుడై,... ఆమెను నయగారపు మాటలతో ఊరడిస్తూ, ... మెల్ల మెల్లగా ... ఆమె గండద్వితయముమీద లేగులాబీ లను సృష్టించి, ... కోమలస్మితరుచులను తొలకరిస్తూ, ... కొంచెం ఘాక్షుడు గానే ... మంచం విడిచి...

...భర్త విధించినదే అయినా, తనకూ సరదా నిచ్చేపనే కాబట్టి, ... ఆ దైనందిన రసోపేత ధర్మ నిర్వహణానంతరం ... ఆమె, ... శయ్యా మందిరం వీడి, ... వెళ్ళలేక, ... వెళ్ళ ... లేక ... వెళ్ళినా ... అతడు మాత్రం ... అక్కడే, నిలువుటద్దం ముందు నిలబడి, ...వన్నె చిన్నెలు మధురభావనలో స్మరించుకుని, ... కులాసాగా క్రాపింగ్ సవ రించుకుని, రెండు ... మూడు ... మారులు ... అవులించి,——ఈలతో ...ఏదో ఆలపిస్తూ, ... ఈ జగతిలో వాడై పోయినాడు.

* *

కవి ననుకునేవాడు గనుక ... తత్కారణంగా విధివతు ... కాఫీగత పాణి గనుక, ఆ భూలోక సుధను ... పూర్తిగా సేవించి రోజ్ వుడ్ మేజాముందు ... రాకింగ్ చైర్ లో సుఖాసీనుడై — శ్వేతకాష్ఠోద్భూత ధవళధూమరేఖా శిల్పాన్ని ... ఏకాగ్రతతో పరామర్శిస్తూ, ... భావ జగతిని విహరించడానికి రెక్కలు విప్పుకొనబోతూ, ఏదో అమూహ్యపు టూహాంచలముల నొరసుకొంటూ ... మై మరచి, ఉపాసనవైఖరిని ... ఉండగా ...

“చూశారా ... ఎంత అన్యాయమో...!”

—అధిష్ఠించిన ఉన్నతశిఖరాల మీదకు ... ఆమె మాటలు వినబడకే పోయినా, ... ఎదురుగా నిలిచిన ఆమెను...చూడనట్టుగా నటించలేక ... కృషిచేసి అలవరచుకున్న ... కలల చూపులతో ...

"ఏమిటి..." అనే అర్థం...స్ఫురింపజేశాడు:

పళ్ళావళితో,...తూలుతూ... తొట్రుతూ... ఆమె అతని పరాకును మన్నించకుండానే.. దగ్గరకు వచ్చి...చేతులో ఉన్న "మాగజీన్"ను... పుటలు త్రిప్పుతూ...

"చూశారా...అన్యాయం..."— అని రెట్టించింది: తప్పనిసరిగా... అతడు, మొహం ఆమెవైపుకు త్రిప్పి:

"ఏం... "కిరణావళి"... వచ్చిందా?..." అన్నాడు.

"ఆఁ... వచ్చింది, ఏలాగైతేనేం. ఎందుకూ?... మీగీతాలు గాని,... కథ గాని అచ్చు పడలేదు..."

కలిగిన ఆశ్చర్యాన్ని...అంతగా పైకి కనబడనీకుండా... "మాగజీన్"ను అందుకుని,... అటు ఇటు త్రిప్పి చూచి... ఆమె అన్నది యథార్థమే నని రూఢి చేసుకుని...కొంచెం దిగులుతో మూగవోవగా......

"ఏం...లాభం వళ్ళీ... పైకి అందరూ స్నేహితులే. బతిమాలి... మరీ బతిమాలి కాదూ... మీ రచనలను తీసుకు వెళ్ళారని... చెప్పారు మీరు?...మొదటి సంచికకదా... మీ కృతులకు గౌరవస్థాన మిచ్చి ప్రకటించకూడదూ... అంత మాత్రం..."

"...ఈమాత్రానికే..."— చిన్నబుచ్చుకున్నాడు...

"నేను... అనడంలేదు మీతో, ...అడపాదడపా... మీ సాహితీ సమీహాలు... పట్టి... ఎండమావు లని..."

అతడు... తొణకలేదు...

పరస్పర సంవీక్షణదీక్షలో... అయిదు నిమిషములు:— ఆ క్రొత్తమాస పత్రికను...ఆమె గది మూలకు విసిరివేసి...ఇక అక్కడ ఒకక్షణమైనా...

అతడు,...అధూరి మానసిక స్థాయి పైన ఆలోచనాస్థాయి ఎక్కించుకోనే ఉండుకు...మరొక సిగరెట్ కన్నా వెలిగించి...భావసమాధి

* *

రాత్రి:

"చూశారా... ఎంత బాగున్నదో... వెనక్..."

ఒయ్యారంగా...తూగుటుయ్యాలలో కూర్చుని...తెల్లని తామరపూల చిలకలు తయారుచేస్తూ: ఆమె — కిటికీలోంచి... ఆకాశం మీద పేరుకుంటూన్న... మబ్బు దొంతరలను...చూస్తూ:

"చూశారండీ... మెరుపులు మెరుస్తున్నాయండీ?... వానొస్తుంది ... నెమలి అయితే...పింఛం విప్పి నృత్యం చేస్తూ పోయేదా...ఏం...కాదూ?...

అతడికి వినపడే స్థితిలో లేడు... తల వంచుకుని...అదే పనిగా అక్షరాల్ని సుమాలుగా... పదమాలికలను పోహణిస్తున్నాడు:— సాహితీ సౌధ ప్రాంగణంలో...కవితావల్లకి...ఇంద్రజాలికాంగుళీయములతో ...స్పృశించి... కవితాయోగమున... సాయుజ్యము నందుతూన్న... అస్పష్ట స్వప్నం... మనకు అర్థం కాని పిచ్చిలాడిలాగా.... ఆ సమయంలో... భగవంతుడు ప్రత్యక్షమైనా... మరచిపోయేడు...

మెరుపులు... పెను ఉరుములు... పిడుగులు...— ఫెళఫెళా ...టపటపా...ఆకాశం చిల్లులు పడినట్టుగా...ఎడతెరిపీ లేకుండా...చినుకులు మోసుకొస్తున్న పెనుగాలి...

ఆ...జలధారలు, పూర్తిగా తడిపేసాయి...ఇక ఎటువంటి తల పాత లేక...లేచి వెళ్ళి...కిటికీ తలుపులు బిగించి...అతను కూర్చున్న కుర్చీ చేతి పైన వ్రాలి...

అతడు... చూడడు:

ఆమె ... ఆగలేకపోయింది దభాలున ... అతని ముఖాన్ని వక్షోపబృంహణక్రియతో ...

"ఏమండీ, పైకి పోదాం. రాత్రీ! పొద్దు పోయింది ... అతడు... తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నించాడు ... ప్రత్యుత్తర మీయకుండానే. ఆమె ... పెనవేసుకో బోయింది: కాని ... అతడే గెలిచాడు. పట్టు విడి పించుకుని ... తిరిగీ వ్రాతలోకి దిగాడు......

ఆమెకు ... ఆగ్రహం వచ్చింది: కాని ... అనునయాలాపాలతో ... కార్యం సాగించుకోవా లని:

"నిద్దర ... వస్తోందండీ: రారూ..."

—రానని సూచనగా ... అతను తల త్రిప్పాడు.

"అయితే ... స్విచ్ నొక్కి ... లైట్ ఆర్పి వేస్తాను..."

"మారాం చేయక ... వెళ్ళి పడుకో ..."

"ఒంటరిగా నేనా?..."

"ఊఁ ... ..."

ఆమె ... ఆపాదమస్తకము శీతలించి ... తన ఎత్తు సాగలేదు గదా అని నిస్పృహ చెంది ... ప్రయోజనం లేదని నిర్ధారణ చేసుకుని ... అతన్ని వదలి వెళ్ళలేక ... వెళ్ళలేక ... వెళ్ళి ... పో ... యిం ... ది.

——చలించకుండా ... వ్రాస్తూనే ఉన్నాడు: కవి ... కథకుడు ... విమర్శకుడు — అయిన అతని ఆదర్శములు ... ఆలోచనలు ... పోక డలు ... ఇతరులకు అంతగా ... సులభ గ్రాహ్యములు కావు:

...బాహ్యాంతర వృత్తులలో ... నిబిడీకృతమై ఉన్న ... విశిష్ట సౌందర్యాన్ని అభిదర్శించి... తెనుగుతీగలు తీరు తియ్యములను పొంది... పూచి, పరిమళించెట్టుగా దోహదం చేసి, —

... ఆత్మసాక్షాత్కారం కోసం ... ఏకావరణ జన్యములే అయిన ... సౌందర్య రసా నందములతో అక్షినిమీలన కేళి సాగిస్తూ ... ఆనందగీత మును పాడుతూ ... ఆనందసూత్రమును అల్లుతూ ... ఆనందమూర్తిని చిత్రిస్తూ: ... తా నొక అక్షరరమ్య శిల్పిగా ... భావుకుడు గా ...

అదే అతని ఆశయము. ఏది ఎటులైనను ... ఎటు పోయిననూ ... సరే. తన కోర్కెలు ... తన పద్ధతులు ... సమకాలీనుల సమాదరణకు పాత్రము కాకపోయినప్పటికీ ... అతనికి ... అలమట లేదు ... కాని, ... ఏమో? ... 'మానవత్వము అంత పూర్తిగా మరుగుపడి పోతుందా? ...

శ్రీ—డిన్ చేస్తున్నారు. ... ఎదు రెదురుగా కూర్చుని:

అతడే ... ముందు పలుకరించాడు:

“మరి...?”

“ఊఁ...”

“పై శుక్రవారమే ... కాదూ”

“ఏమిటి...?”

“నీ పుట్టిన రోజు”

“ఏమో...ఎప్పుడు అయితే ఏం?...”

“అబ్బ...ఎప్పుడూ...అలుకేనా...?”

“తమరు చేసేవి...అలా ఉన్నవి...”

చెంగున గంతువేసి...లేచి, ఆమెను చేతులలోకి తీసుకున్నాడు...

అబ్బ...ఉండండి...నొక్కుకుంటోంది...లోపల...”

“ఊహుఁ...చెప్పదలచుకున్నది...చెప్పి గాని...”

“చెప్పండి...మరి...”

“నీ...పుట్టినరోజుకు...ప్రెజెంటు...”

“మీ...యిష్టం...”

“శర్మచేత...నీ బొమ్మ పెద్దదిగా గీయించి...”

“అవును,...అలా చెప్పడం...ఎన్నో మార్లో...”

“ఈమారు...తప్పదు. అతనికి కబురంపుతాను ... సామగ్రితో సహా

తమ్ముని...ఇంకో పదిహేను రోజు లివ్వండి: —వచ్చే..., శుక్రవారం నాటికి తయారు అవుతుంది..."

"...మాస్టారుగారూ..."

"మరి...సరి...నా పేరు...చెప్తారు..."

"ఎందుకూ... రక్షించడం? మీ ఇష్టానికి నేను... ఏమీ మీకు పనికి రావుగా..."

అలా...జరిగేది...కావ్య దృష్టిలో..."

"మీరు...ప్రతిలో...భవిష్యత్కాంక్ష స్వప్నాన్వేషణ పిపాసలో...మగ్నులై ఉన్నట్టు..."

"అది... నిజం. అలాంటి అద్భుత సుహూర్తాలలో... చతుర్ముఖుడు వచ్చి...చెంత నిలబడినా...చలించను..."

"ఆహా! అదిగో చెప్పే, అవు నవును...ఎవరో పిచ్చి...ఏమనుకో...ఆ ప్రాత తస్మిం పట్టుమని పది అయినా...ప్రపంచం ముఖాన్ని చూడలేదు..."

"అలాంటి...కీర్తికాంక్ష నాకు ఉండేదా..."

"పోనీ, వాటిని ... ఆదరించినవాళ్ళు ... ఎవరైనా ఉన్నారా ... చెప్పండి..."

"ఇతరులు ... మెచ్చుకోవాలని కాదు ... నేను 'రచయితను ... అయినది..."

"ఈ దంభాహంకారము కేంది... సగిలించుకొని... నేను ప్రఖ్యాతులు రాశే దని...మీరు అనుభవించే... వ్యధాఖిన్నత...మీ చూపుల్లో...నాకు కన్పడ దనుకున్నారా...అప్పుడప్పుడు..."

"...పొరపాటు... నా సాహిత్యశ్రమ అంతా ... కేవలం... ఆత్మా నందం కోసం..."

"అందుకు...అయితే...ఇది ఒక శ్రేయో మార్గం..."

"ఎవరి... రససిద్ధి వారిది..."

"ఊహూం... అగిపోకనే కాపోలు ...... కథల్లోను, ఖండకావ్యాల లోను... నిరాటంకంగా ... చక్కని చుక్కల్లోను ... పాగను కొమ్మల్లోను...సయ్యాటలు లాడుతూన్న మీరు...నాలోని రసికత్వానికి నికషంగా ఉండ లేక...జీవన మాధురీ రుచులను... దూరం చేసుకో..."

ఆతడు... నొచ్చుకున్నాడు. ఆమె... అది, గమనించికూడా:

"అందుకనే... మన ఉభయుల పంథాలూ... భిన్నములవుతూన్న వని... సందేహం కలుగుతూ ఉన్నది: ముందు... ముందు... ఇంకా... మరీ, మరీ దూరం అయిపోతామేమో!... అతనికి... ఏమీ తోచినది కాదు. లేని... చిరునవ్వును... తెచ్చిపెట్టుకుని... ఏదో...అనబోతుండగా:

జుంయ్...బుంయ్...బుంయ్...

సైరన్...వినబడ్డది. కారులో వచ్చిన మిత్రుణ్ణి...ఎదురుగా వెళ్ళి గౌరవించే...నెపంమీద...

ఆ నాటకం మూసేసి... బయటకు వచ్చేశాడు......

* *

శుక్రవారం ... ...

పున్నమి వెన్నెల ... కళలు చిమ్ముతూన్నది: ఆతడు ... అప్యాయమైన అపరిమత్తతతో, హుషార్‌తో ... అంగలో మెట్లన్నీ లంఘించి ... లోపలికి వచ్చి...స్టాండుమీద ఉత్తరీయాన్ని ఉచ్చువదలి... డ్రాయింగ్ రూమ్ తలుపును ఆవిరియించడానికి ... తళతళలాడుతూన్న గుబ్బను తిప్పి ... నెట్టబోతూ ...

మాటలు వింతగా వినబడగా ... ఆలకిస్తూ ... అనుకోకుండానే ఆగి ... చప్పుడు కానీయకుండా, తొట్టును మెల్లిగా వదలి ... అడుగులు తడబడి, నడి చేయకుండా, గోడకు భుజం ఆనించి ... ఉండిపోయినాడు:

"ఏమండీ ... మీ ... నేర్పు ... నాకు ... చేతనవుతుందా ... ఏమో ... అంతభాగ్యమూ ... రసైకజీవులు ... ధన్యులు ... మిమ్ములను

... ఎడబాయకుండా ... కొంత ఉండడానికి ... నోచుకున్నవారు ... కాలంటికానికి ... మనం ... ఇద్దరం ..."

——విన్నంతవరకూ ... చాలదూ? ... ఆశాసౌధము లన్నీ ... గిరగిర తిరిగి ... నేలలో కలిసిపోయినవి. — ఇంకా ... సందేహమా? ... అయినా ...

చీమ చిటుకు మన్నంతయినా ధ్వని కానీయకుండా... తలుపు తీసి, చూడ లేక... చూడలేక చూసి... అర్థం కాక... తన కళ్ళను ఓ మట్టున నమ్మలేక ...పోయినాడు:

ఎదురుగా... సోఫాలో... ఒకరిమీద... ఒకరు వాలి... ఆమె ... అత్రికాయుడు:

వెనుకవైపుగా ఉండటంచేత... అతని రాక వారికి... పొడకట్టలేదు.

కృత్రిమ తన్మయత్వం... దర్పణంలో ప్రతిఫలించిన... యజమాని దీన మూర్తిని... కనబడనీయలేదు. ఐనా... లక్ష్యం చేసే... స్థితిలో ఉన్నారా...

—అలా... అలా... జారుతూ... పట్టు దప్పి... నిరీహాస్తో కూలిపోయి నాడు —... ఎండమావులనూ... దివ్యోదపూరము లని... అత్యాశతో... కాయ లోయి... పోయి... చివరకు... హతాశుడైన... పాంథునిలాగు...

కామకోటి

శ్రీ మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి

'సూచయంతి సుందరి...తవ...సూచయంతి సుందరి! కుసుమాయుధ శాస్త్ర పండితమ్...రమణమ్...'

...కోపం తల మునకలుగా...సంస్కృత గ్రంథాలన్నిటికీ...ఆనాటి భోజరాజు దరిసి సుప్రసిద్ధులకు తలపెట్టిన సత్కారం చేయాలని... లోకాన్నంతా...

ఓం...నిలువకే నంత చిరాకు వస్తున్నది.

అప్పటికి నాలుగురోజులనుంచీ ప్రయత్నం చేస్తున్నాను...మరిచిపోదామని; కాని, మేలుకున్నా కలువరింపు మానేశాయం తోచడంలేదు. ఆ పద్యార్థం లాపాలాగా...పట్టుకు వదలకుండా ఉన్నది.

మొదట...తమాషాగా...ముచ్చటపడి నవ్వుకున్నాను; తరువాత, కొంచెం చిరాకు తెచ్చుకున్నాను; ఇప్పుడు...గింజుకుంటున్నాను; ఊహుం...ఏ సుముహూర్తమున నన్ను వరించిందో...ఏమో...వెన్నెల వచ్చింది.

క్లబ్బునుంచి అప్పుడే యింటికి వస్తున్నాను; గుమ్మానికి పెడల్ డీకొట్టకుండా, కాలితో ఆపుకుని, సీటు దిగకుండా...పని అయిపోయినా... చిగురుదమ్ముల పస తెలిసిన రసికుణ్ణి గనుక పెదవులకు అంటే చురుకును సహించుకుంటూ, శేషరూపలేశమైన సిగరెట్-కన్యను బలవంతాన మరో రెండు దమ్ములు లాగి...పేవలకు ఉద్వాసన చెప్పి తప్పించుకున్న గాలి యిడి. దర్జాతో లోపల ప్రవేశించాను.

కోటు కుర్చీమీదకు...విప్పుకునేటట్టు విసిరి వేసి, రేకెట్ ప్రెస్‌లో అమర్చి

కూర్చుని షూత్రినీ వేస్తూ... పరధ్యానంగా... తన నాచయంతి... సుందరి...

'నాయనా!'

...మెలకువ వచ్చినట్లయింది: మనస్సు చేస్తూన్న మోసం తెలిసిపోయింది. కాని... కనబడని వస్తుప్రమాద, పగ ఎలా సాధించడం? నిలుచుని... ధూంకుడుగా... ఏ పాపమున్నా ఎరుగక, నా పాదములే నమ్ముకొని ఉన్న... షూజ్‌గా... తన్నేశాను, తల ఎత్తి చూశాను.

జాలిగా, దీనంగా, కన్నీళ్ళతో, నా పలుకరింపుకు ఎదురుచూస్తూ... అమ్మమ్మ!

కలకల లాడుతూ... ఎప్పుడూ సిరి ఓడిపోతూండే సందుముత్తయిదువ ఆలా ఉండటానికి... కారణం?

'ఏం... ఏమిటి?' అని గాభరా పడుతూ అడిగాను; ఆమె, మాటాడలేదు. కళ్ళ వెంట నీరు, జల జలా...

'ఏం... ఏమిటి మాటాడవేం?' రెట్టించాను. సంగతి ఏమిటో అర్థం కాదు. నాకు మనసు నిలవడం లేదు.

'తాతయ్య ఏడీ?'

అడగడం ఆలస్యం... నాన్నోటి వెంట ఆ రెండు మాటలూ వస్తూండగానే... అమ్మమ్మ ఏడుపు శ్రుతి ఎక్కించింది; నాకు మతి పోయినట్లయింది.

ఆమె ముందూ, అనుసరించి నేనూ అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ లోపలికి వెళ్ళాము. చుట్టు తిరగకుండా, నడవ దాటి తలుపు తీసుకుని... తులసికోట పక్కనుంచి, తోటలోకి వెళ్ళేసరికి...

చూసే దృశ్యంతోనే, నవ్వు పట్టలేక పోయినాను. తాతయ్య, మామిడి తిన్నెమీద పద్మాసనం వేసుకుని, చిత్రాసనంమీద కూర్చుని, చిన్ముద్రలు సవ్యాపసవ్యములు చేసుకుంటూ... దృష్టిని ఊర్ధ్వాభిముఖం చేసి, భ్రూమధ్యాన నిలుపుకోవడానికి యత్నం చేస్తూ... అచల సమాధిలోకి వెళ్ళిపోయే హంగామాతో ఉన్నాడు.

...ఉద్దండుడు, యేదో పథకం వన్నుతున్నాడు; అలా కాకపోతే... ఏమిటి యీ చోద్యం? మదన సామ్రాజ్యానికి యావత్తూ ప్రధాన అమాత్య కోడాలోవాడే...పక్షియని ముక్తికాంత ఉపగూహనం కోసం, రాచ కార్యాలు కట్టి బెట్టుకుని కూర్చోగల తీరిక ఉన్నదా? వేదాంతమా అంటే, ఛాందోగ్యంపాఠం చెప్తుతూ, దహరాకాశాన పరమాత్మకు ఉనికి ఉన్నా, మానినీ, ప్రణయజ్యోత్స్నలు అక్కడ పాలలాడి పోతూండ వలసినదే నని...పంతానికి సాధించిన భావకుడే!...మరి ఏమిటి ఈ వాలకం?

ఇక ఆలోచించకుండా ఆయన కొంటెతనానికి మైపెత్తుగా, సాగిలపడి ప్రొణిక్కి, తెచ్చి; పేంట్సుమీద మోకాళ్ళకు అంటిన మన్ను దులుపుకుంటూ, చేసిన ఘనకార్యానికి అభినందనాతే మైనా తగులుతాయేమో నని... అమ్మమ్మ వంక చూశాను.

...లాభించ లేదు: పైగా, ఆమెకు అల్లరి అర్థం కాకపోవడం అటుండగా 'నీవూ మీతాత గారు చేసిన పనికి సాక్షిస్తూన్నావా' అనే అర్థపు చూపు పెట్టి...మన్యవేగం నిలపదీసుకుంటూ...

'ఇదీ వరుస, నాయనా' సంధ్యపడక ముందునుంచీ; ఎన్నో విధాల బతిమాలాను. కాళ్లు పట్టుకున్నాను, నెత్తీ నోరూ కొట్టుకుని 'ఇది మీకు తగదు' అని మొరపెట్టాను. నీవుకూడా చెప్పిచూడు; అప్పటికీ ఆయన మనసు మారవట్టాయేనా, నన్ను భరించడానికి ఆ గంగాభవానే ఉంది! ఇంత కాలానికి...ఇన్నేపడిలో...నన్ను విడిచేసి—సన్యసించుతారా?

నేను, ఆమె మాటకు అడ్డం తెళ్ళి.—

'ఇప్పుడు ఆసంగతేం వచ్చిందీ? నీ మీద కోపంగా ఉన్నాడా?' అన్నాను.

ఆ మాట అడగగానే, వాళ్ళ సంసారిక ప్రణయాన్ని అవమానించానని, రోషం వచ్చి, ఆమె చూపు చురచుర లాడింది—ఆ పుణ్యదంపతుల విషయంలో అలాంటిది అసంభవం అని తెలుసును. కాని, కేవలం మాటవరుస

కని అని... చేసినతప్పు దిద్దుకుంటూ,

'ఏం జరిగిందో చెప్పు; నాకు తెలియాలి గదూ!' అని సానునయంగా అడిగాను.

'అకారణంగా, చిన్నవాళ్ళ ముందు... సన్యసించితే మేలు' అని అనుకుంటూ, తెచ్చినప్పటినుంచి ఇక్కడకూర్చున్నారు. మాటా మంతీ లేదు; ఉలు కరు... పలకరు. కోప మొచ్చినా సహించండాయ్... ఆ మహారాజు ఎన్నడన్నా పల్లెత్తి ఒకమాట అనడం విన్నావా?"

ఒక మాటేమిటి? నిమిషానికి లక్షమాటలు అంటూండటం ఎరగనూ? తాతయ్య తన రహస్యత్వమంతా, ఆ మాటనే పదును చేస్తూంటా డాయెను! ...ఈ ధోరణిలో ... ఆమె దిగులు మటుమాయం చేయడానికి నిర్విరామంగా చూశాను- పని చేయలేదు.

'వాటికేం లెండి ... ఇప్పుడు ఏమిటి చేయడం?'

'ఏమీ చేయకుండా, చూస్తూ ఊరుకోవడం.'

'ఏమీ చేయక...'

'స్వాములారి' లోకి ఇంకా పూర్తిగా పోలేదు. ఇప్పుడు సుష్టుగా భిక్ష చేద్దాం. అందాకా ఏమీ తొందర లేదు. సాయంత్రం ఒకవేళ ఈ లోపల ఏమన్నా చేద్దామన్నా ఆయన సెలవిస్తాడేమో!

ఈ దఫాతో, నే వేసే, అర్జీవాటినీ, తీర్మానాలనీ కొట్టి వేసిన అని ఆమెకు తెలిసిపోయింది. ఇక నా మాటలు ఖాతరు చేసుకోకుండా పునః ఆ శిష్యను అనుకుని కూర్చున్న ఆ మౌన బాబాజీ దగ్గరగా తల ఓరగిల్ల చేసి విలపించడం మొదలు పెట్టింది.

"భిక్కుణీ!"

...నకనకలాడే పంపాం, గుహాముఖమున గర్జించే దమ్ముతో, తాతయ్య మౌనమూర్తి ధ్వనించింది. నేను ఘొల్లు మన్నాను. ఏం ప్రభూ! బౌద్ధంలోకి మార్చాడే బాణీ... అదు గదీ ఇప్పుడూ అసలు రంగంలోకి

దిగుతున్నాడు. ఆశ్రమ స్వీకారానంతరంగా... అదు బాహుళ్యం ఉన్న సంప్ర దాయం విడకున్నాడు.

—అమ్మమ్మ ఆ మాట వినగానే ఉలిక్కిపడి, ఉలికిపడి, తెల్లమొగం వేసి ... తేరి చూడానికి తప్పుకున్నట్టు స్వాములవారి కళ్ళు...కెప్పు లల్లార్చి... తెరిచాను.

జయము శ్రీమద్భగవంత కోమారాయణుడు! అని నేను ప్రత్యుద్ధాన స్వస్తి వాచక మూడాను.

తాతగారు, విజృంభించి...ఒళ్ళు మడుపులుసర్ది విరుచుకుంటూ,

"అయితే నువ కేంలే! అగ్నిహోత్రిక, మిగతా సరంజామా, ఇలా రవానా చెయ్యి. స్వస్తిసిద్ధా మనుకున్నాను కానీ. ఉన్నపాటు ఊరికే పారవేయ డం ఎందుకూ?... నేను తప్ప గ్రహించనే బాధుడు లేడామెను. ఈయింట్లో ...లేపు పొగోలు పడుక ఊళ్ళో డితే కానుందునని' అన్నాడు.

'మరి నీ సన్యాసం!'

తాతయ్య, మాటమెలికవ అర్థం చేసుకోలేని అమాయకతనం చూపులో తొణికించి...నాప విప్పి చెప్పుతున్నట్టుగా...

'గీర్వాణం వెలిగించా సయ్యా! నా పొగాకు పనిగా లేదు, మూసివేద్దా మనుకున్నాను...అంత స్వగతంగా...అర్థోక్తిలోనే...అసలు మనసు దాటి రానీయకుండా ఉంచవలె నన్న, మాటే మిగచిపోయినాను. సంకల్పం పవిత్రమైనది గనుక, మూలం ఎంతు కని తల్లినే ఆశ్రయించాను...తల దిమ్ము...తిక్క...తీరే యిసుప తకువచ్చాయి...

"అందుకూమాగృహిణికి యింత అలుక'' కని తీస్పుకున్నానుగా. 'భిక్షునీ' అని తిట్టి. ఏం అపోనా? ఇంటావిడా?

"ఇంకో విషయం...విశేషం ఉందోయ్...వేళకు. సరిగ్గా అన్నీ అల్లా పరిపోయినాయి చూడూ...నీవ్ను, సంఘం...సరే, ఈ ఆరామం మరి భిక్షుణో!—

నేనూ, నాతో పాటు అమ్మమ్మా తాతయ్యా శ్రుతి అందిపుచ్చుకుని... నవ్వాము.

పాపం! హడలి పోయిం దయ్యా!

అలా కాదు: మాట దక్కించిం. మీ అమ్మమ్మ, విరహవేదన ఎంత మజాగా అభినయించేదనుకున్నావు...పడుచుదనంలో? ఒకమారు చూద్దామని ముచ్చట పడింది. ఫరవా లేదు. వెనుకటి బింకం ఏలా వస్తుంది కాని!... నేను మాత్రం...ఇప్పుడు నిత్యం...భోజనానంతరం రాత్రులు...మహాభి నిష్క్రమణం చేస్తున్నా నా ఏం...ఉద్దీపన లేందీ వీణ మోగదు.

ఎంత నాటకం ఆడావూ?

అవును బాబూ...మా ముసలి ముచ్చట్లు మేమే తీర్చుకోవాలి కాని... ఎవరు ఆదుకుంటారు?...

...వాక్ప్రవాహానికి, చప్పున అడ్డుకట్ట వేసి...తాతయ్యా...చెవులు తోర పెట్టుకుని...వింటున్నాడు...కారుమబ్బులు దూసుకుని...ఫెళ్ళున వెలిగే చందమామ లాగా...ఆయన ముఖం కళకళలాడి పోయింది...అంటించ బోతూన్న చుట్టను...తీసి, చేత బుచ్చుకుని...అతి హుషారుగా...లేచి నిలుచున్నాడు. నేనూ...సిగరెట్...ఆ పరిస్థితిలో అంటించడమా మానడమా అనే విచికిత్సలో పడిపోయినాను...తాతయ్యా...ఇంత హంగమా చేసిన తరువాత...కొంచెం తెప్పరిల్లేదాకా...ఆయనను అక్కడనుంచి కదల నియ్యా దలచుకో లేదు...వదల దలచుకో లేదు.

కూర్చో...

వీలు లేదు...శివాజ్ఞ అయింది: పలుచని పద్మినులను వలచే...సుకుమార రసికులు అయౌను...మీ సజ్జు అంతా...నీవు. తీరామీగా...కూర్చుని... కాల్చుకో...పొగలతీగెలలోనే ... మీకు ... ప్రియురాలి వగ అన్నీ కను మిస్తవి...మేం...అంత తీరుబడికి మహా ప[illegible]నంలో కూడా నోచుకో

లేదు నుమా?...ఎందుకు...చెవులూ, కన్నులూ కలిగినలాభం ఇంకా వినిపించడం లేదూ?

ఒకరిని మించాలని ఒకరము ... పందెం వేసుకున్నట్టుగా ... అంగలతో దూకుతూ...వాకిటిలోకి వచ్చాము...అమమ్మ మాటే మరచిపోయి

ఇంటిముందర పెళ్ళివారు ఎవరో, ఊరేగుతూ ఆగారు. మేళంలో... పచ్చసిల్కు ఫ్రాకు వేసుకున్న ఓ పిల్ల...

రమ్మనే! మహారాజా...! అనేపదం పల్లవి ఎత్తుకుని అభినయిస్తూన్నది

నిరీక్షణ

శ్రీ సురవరం ప్రతాప రెడ్డి

"శంకరన్! దినమూ సూర్యుడు తూర్పుసముద్రమునుంచి పైకి లేచి మళ్ళీ పడమటి సముద్రములో మునుగుతూ వుంటాడు. రాత్రంతా యెక్కడ వుంటాడు? మళ్ళీ తెల్లవారేవరకు తూర్పు కెట్లా వస్తాడు?"

"కుమారీ! అది అనాదినియమం. ప్రతివస్తువుకూ ఉదయం, అస్తమయం ఉన్నది. అస్తమించే వస్తువు మళ్ళీ ఉదయిస్తుంది. మన యీ ప్రాంతాల్లో తూర్పు పడమటిసముద్రాలు కలిస్తవి. అందుచేత సముద్రంలోనే పుట్టి సముద్రంలోనే మునిగినట్లు కనబడుతుంది."

"అయితే వేరేదేశాల్లో ఎట్లా వుంటుంది?"

"ఈఅందం అక్కడ లేదు. ఉత్తరాన పోయ్యే కొద్దీ భూమిలో మునిగి, భూమిలోనుండే పైకి వచ్చేటట్లు కనబడతాడు."

"ఆ అలలు చూస్తివా? యెట్లా వొకటినొకటి పడుతున్నవో! ఎప్పుడూ వాటికి విరామం లేదా?"

"అఖండప్రేమ అంటే అట్లే వుంటుంది... కొమద్పట్ల లేమి గాని యింక కొంచెం సేపట్లో సూర్యుడు మునుగుతాడు. మనము దినములాగా యిక్కడ నుండి సముద్రం అంచువరకు దొర్లుదామా, రా."

"ఊహూం దినమూ నేనే ముందు దొర్లా లేమి? చూడు, ఎంతయెత్తు నుండి దొర్లుతామో? రెం అంగుల ఎత్తుగా వున్నది యీయిసుక దిబ్బ!"

"నీవే ముందు దొర్లవాలె."

"లేదు. నీవే"

"సరే. రా!"

శంకరన్ ముందు అవీ ఇవీ సముద్రతీరం యిసుకదిబ్బమీద అడ్డము పండుకొని పల్లీలు కొడ్తూ ఇంకా దొర్లినాడు. కుమారి వానివెనుకాలనే దొర్లింది. శంకరన్‌మీద ఆమె పడ్డది. కిలకిలా నవ్వుతూ ఇసుక కంతా దులుపుకొని చేతులు పట్టుకొని ... పైకి లేచినారు. ఇట్లా ఎన్నో మాటలు దొర్లినాయి. ఇంతలో ప్రొద్దు మునిగింది. ఇద్దరూ వళ్ళొకరు రాచుకుంటూ యింటిదారి పట్టినారు.

* *

శంకరన్ తల్లిదండ్రులు చిన్నప్పుడే చనిపోయినారు. తన మేనమామ యింట్లో పెరుగుతున్నాడు. అప్పటికి వయస్సు ౧౮ వుంటుంది. మంచి స్ఫురద్రూపి. సాధారణంగా బెస్తవాళ్ళు బెస్తవారు అంటే నల్లగా వుంటారు. కాని శంకరన్ గోధుమవర్ణమువాడు. దినమూ ఆకన్యాకుమారి తీరమువద్ద సముద్రములో తన మేనమామ వెంటపోయి చేపలు పట్టుక వచ్చేవాడు. కుమారి తలిదండ్రుల కొక్కతే కూతురు. వయసులో చిన్నదైనా చేపల కూర, అరటికాయ వేపుడు, పనసకాయ, అన్నము, సాంబారు బాగా వండగలదు. మంచి అందమైనపిల్ల. కొంచెం నల్లనిదైనా ముక్కుమొగము తీరుగా చూచిన చాలా ఆకర్షణీయముగా కనబడేది. కొబ్బరినూనెతో నిగనిగమనే వెంట్రుకలు అన్నీ బారెడేసి పొడుగు. పిల్ల పెద్దకండ్లతో నవ్వింది అంటే శంకరన్ హృదయంలో మెరుపు మెరసినట్లు వుండేది. పెదవి తెరచి మాట్లాడింది అంటే ఏక్తారా మీటినట్లు వినేవాడు. బయలులో తిరిగి గారాబముగా పెరిగినపిల్ల కావడంచేత అంగసౌష్ఠవం బాగా వ్యక్తం అవుతూ వుండేది. తన మేనమామ కూతురు అవడంచేత శంకరన్‌కే ఆపిల్ల నిస్తారని అందరూ అనుకునేవారు. కాని వీరికి పెండ్లిండ్ల ముచ్చట యేమిన్నీ తెలియదు. అన్యోన్యప్రేమ దినదినమూ పెరుగుతూ వుంది. దినము సాయం

కాలమూ తప్పకుండా సముద్రతీరముపైన ఆరోటవాలు యిసుకదిబ్బల మీద ఆడుకునేవారు.

*   +

ఇట్లా కొన్నిసంవత్సరాలు గడచినవి. శంకరన్ ఇరువదియేండ్లవాడై నాడు. కుమారి ౧౬ యేండ్లదైంది. ఈనవయవ్వనంలో కుమారి సంపూర్ణ వికాసముకు వచ్చింది. ఆగులాబి రేకులవంటి పెదవులు, ఆనల్లని పెద్దకన్నులు ఆచూపులలో గాఢమైనప్రేమ, ఆ కిలకిలనవ్వులలో వెన్నెలతేట, ఆ మాటలలో అమాయకత్వము, ఆగంభీరమైననడక, ఆసుందరికొప్పు, ఆపొంకమైనవక్షస్థలము శంకరన్ మనసులో గాఢముగ నాటుకొనిపోయినవి. ఆకాలంలో మలయాళ స్త్రీలకు ఎదలపైన రవికలు గాని, కొంగు గాని లేకుండేవి. అందుచేత కుమారిసౌందర్యం మరీ ఆకర్షణీయమై, లోభనీయమై వుండేది. ఇట్లు వీరిరువురు పెరిగినా, తాము దినమూ ఆడుకునేఆటలు మానలేదు. ఆదిబ్బలపైన జారి తనమీద కుమారి పడినప్పుడు శంకరన్ తననే కాదు, ప్రపంచాన్నే మరచిపొయ్యేవాడు. ఆపడుచు చేయి పట్టుకొని రాత్రిలో ఇంటికిపోతూ వుంటే శరీరమంతా గగుర్పొడిచేది. కుమారికూడా శంకరన్ తొడపై తలమోపి పండువెన్నెల్లో పండుకున్నప్పుడు, తన ప్రియుడు ఆకథా యీకథా చెప్పుతూ యేదో మిష పెట్టుకొని వంగి ముద్దు పెట్టుకున్నప్పుడు తనశరీరములో రక్తము మహావేగంగా, ఉష్ణంగా ప్రవహించుతూ వుండేది. చెక్కిళ్ళపైన కాంతి రెండింతలయ్యేది. ఊళ్లో అమ్మలక్కలు వీరిద్దరి యీడూ జోడూ చూచి, వీరి అమాయికపు ఆటలుపాటలు చూచి చాలా ముచ్చటపడుతూ సావురాళ్ళజతలాగా వున్నారని అంటే యిద్దరూ ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూ వకరొకరు వంకచూపులతో చూచుకునేవాండ్లు.

ఒకనాడు సాయంకాలము ఇంటికి వస్తూవారిద్దరూ యిట్లా మాట్లాడుకొంటూ పోయినారు.

"కుమారీ, ముందు ఆదివారము మనకు పెండ్లంట గా! అత్తమామలు వాండ్లు పంపి శ్రీపతి యిల్లంతా అలంకారం చేస్తున్నారు."

"ఆసంగతి నాకూ తెలుసునులే!"

"దినము ఇంక అలుమగండ్లమైతే మనకు బ్రహ్మానందంగా వుంటుంది గదూ!"

"ఇప్పుడు లేదా? మన కెప్పుడూ నిత్యానందమే. మనము ఎప్పటివలె కలిసి వినమూ ఆడుకుంటాము గా!"

"లేదు. ఇంక మనకు అట్లాడే అవకాశం వుండదు. మన మింక ఇంటి పను లన్నీ చక్క బెట్టుకుంటూ సంసారం చేయవలసింది. నేను దినమూ చేపలు పట్టుక వస్తాను. నీవు యింట్లో పను లన్నీ చక్కబెడ్తూ ముసలి తల్లిదండ్రులకు సేవ జేయవలసి వుంటుంది."

"అట్లైతే నీవు నన్నింక ప్రేమించవూ?"

"ప్రేమించనూ? యెవ రంటారు? నిన్ను పూలల్లో పెట్టి పూజిస్తాను. అందరిచేతా పూజ జేయిస్తాను."

"ఏమో?"

"నేను పగలంతా చేపలు పట్టబోతాను. నీవు యింట్లో దంచీ, చెరిగి, వంట చేసి, యింటిపనులు చూసుకొని సాయంత్రమువరకూ సద్దీ, బుట్ట తీసి కొని సముద్రతీరానికి రావూ?"

"తప్పకుండా, గంటముందే వచ్చి ఇసుక మీన్నూ కూర్చుంటాను."

"మరి నేను పగ అంతా సముద్రంమీద వుంటే నీవు యింటిపనుల్లో నన్ను మరచిపోతావా?"

"ఎన్నటికీ మరవను అమ్మో! నిన్ను మరిస్తే ప్రపంచమే మరచినట్లు!"

* *

శనివారమునాడు మధ్యాహ్నము భోంచేసుకొని కుమారిని వెంటబెట్టు కొని సముద్రతీరానికి శంకరన్ పోయినాడు.

“కుమారీ! కులాచారం ప్రకారం నిన్ను పెళ్లికోసం నేను వంటిగా పోయి రోజు మంచేసి లైనా పట్టుకొని రావాలట. ఇంతవని! నా ట్లోలో పలనే వస్తాను. త్వరగా మన పెండ్లి. నీవు యింటివద్ద ప్రొద్దు పట్టుడే వస్తావా, ఏమిరి?”

“గట్టిగా వస్తావా?”

“అందుకు సందేహమేమిటి?”

“చేపల రేటులో నన్ను మరచిపోతావేమో?”

“లేదు, లేదు నీవే నన్ను మరచిపోవద్దు!”

“నీవు జల్దీ రాకుంటే, నేను నీకో యింటి మాట్లాడను చూడు!”

“తప్పకుండా వస్తాను.”

అంటూ శంకరన్ కుమారిని గట్టిగా కౌగిలించి చిక్కని బిగికౌగిలిలో ఇరికించుకొని తొందరనే తన మృదువైన పెదవులను గంటలు వేస్తూ తెప్ప యెక్కి గబగబా సముద్రములో వెళ్ళినాడు. అతడు చూపు మేరనుండి అదృశ్యుడయ్యేంత వరకూ కుమారి మాత్రం ఇంటికైపు తిన్నగా నడిచింది, గంటలు అయినవి; రెండు, మూడు, నాలుగు గంటలు అయింది. సాయంత్రమైంది. చీకటి పడింది, శంకరన్ రాలేదు. వెళ్లినవాళ్లు వచ్చారే లేదు. ఈ వేళ చేపలు దొరకలేదేమో! నడి రాత్రి కైనా వస్తాడు లే” అని కుమారి తల్లిదండ్రులు లన్నారు. కుమారి మాత్రం ఆ రాత్రి అన్నం తినలేదు, నిద్రపోలేదు; యింటి ముందర నే కూర్చుని సముద్రము వైపే చూస్తూ వున్నది. ఏమాత్రము చప్పుడైనా శంకరన్ వచ్చెనని చిత్తముగా చూస్తూ వున్నది. తెల్లవారే వరకూ ఆగితే నిరీక్షణ చేసిన కుమారి తల్లిదండ్రులు భయపడి పోయినారు. వెంటనే కొందరు జాలరులను పిలిపించి వాళ్ళ తెప్పలు వేసుకొని సముద్రము మీద వెతకగా పోయినారు. నలుదిక్కులా పోయినారు మధ్యాహ్నానికి అందరూ వాపసు వచ్చినారు. శంకరన్ చనిపోయినా దనే నిర్ణయించుకొన్నారు. అతని తెప్పనైనా కనబడవలసి వుండె. అదీ దొరకలేదు. వృద్ధులైన కుమారి తల్లిదండ్రులు కుమారిని పట్టుకొని గోడు

రోదన చేయడ్చినారు. వచ్చిన చుట్టా లంతా అంగలార్చినారు. ఎవ్వరికీ తోచినట్లు వాళ్ళు ఓదార్చినారు.

"యిద్దరికీ ఒక్క బలం లేదు. ఏమి చేస్తాము?"

"యిద్దరూ పార్వతీ పరమేశ్వరులలాగా ముచ్చటగా వుండేవారు. పాపం!"

"వాడికి నొసటిమీద వుండే ఆ పెద్దమచ్చను చూచి ఎంత అదృష్ట వంతు డమ్మా అనుకొనే వాళ్లం!"

"ఎంత వినయవిధేయత లున్నవాడు!"

"శంకరన్ అంటే భోళాశంకరుడే నమ్మా!"

"ఇం కెక్కడి శంకరన్! అయ్యో! కుమారీ! మీ యిద్దరికీ యీనాటికి ఋణానుబంధము తెగిపోయె నమ్మా!"

అని నానావిధాల రొకరికి తోచినట్లు వారు వాపోయినారు.

కాని కుమారి మాత్రం ఒక్క కన్నీటిచుక్క రాల్చలేదు. ఒక మాట అనలేదు. ఒకవిధ మైన విషాదహాసంతో సముద్రం దిక్కే చూస్తూవుంది. ఎవరు పిలిచినా పలుకదు, అన్నము తినదు. ఆ చూపులో ఏదో వెదకులాట కనబడుతూ వుంది. వచ్చినబంధువు లంతా సాయంత్రంవరకూ ఎవరి దారి పట్టుకొని వారు పోయినారు.

ఆస్తమానం అద్యోనమయంలో యింత పప్పుకూర, ఇంత అన్నము, యింత పెరుగు, బుట్టలో తీసికొని కుమారి సముద్రతీరానికి పోయింది. ఎందు కమ్మా అంటే పలకదు. తల్లిదండ్రులు అడ్డు వచ్చినా వినదు. శంకరన్ తనను విడిచి యిప్పుడే వస్తానని చెప్పి కడసారి ముద్దుపెట్టుకొని కౌగిలించుకొన్న చోటికే పోయి నిలుచున్నది. అక్కడే సముద్రం దిక్కు చూస్తూ నిలబడింది. తల్లిదండ్రులు ఏమి ప్రమాద మౌతుందో అని వెంటనే వున్నారు. చీకటి పడ్డతర్వాత ఎంతో ప్రయాసతో యింటికి తీసుక వచ్చినారు. ప్రతి దినమూ సాయంకాలము బుట్ట పట్టుకొని కుమారి సముద్రతీరానికి పోయి

నిలుచుండి చీకటి పడిన వెంటనే తిరిగి యింటికి వచ్చేది.

"ఏ మమ్మా! ఇం కెక్కడి శంకరన్! ఇంకా వస్తా డనుకున్నావా? ఎందు కీవృధా శ్రమ?" అని తల్లిదండ్రులు కంట నీరు పెట్టుకొని అడిగితే-

"అమ్మా! నా ప్రియుడు, నా ప్రాణము, నా శంకరన్ తప్పక వస్తాడే! తప్పకుండా వస్తానని చేయిలో చేయి వేసి పోయినాడు!" అనేది కుమారి.

"ఓసి పిచ్చితల్లీ! ఇ దెక్కడి పిచ్చిఊహ నీకు!"

"లే దమ్మా! తప్పకుండా వస్తాడు. పోతూ పోతూ నన్ను మరచిపో య్యేవు సుమా అని చెప్పిపోయినాడు."

"వాడే నిన్ను మరచిపోయినాడే, తిక్కతల్లీ! యింక వాని ఆలోచన విడిచిపెట్టు."

"అట్లా కానే కాదు. అతడు నన్నెన్నటికీ మరచిపోడు. నన్ను పూలల్లో పెట్టి పూజిస్తా నన్నాడు. ఆ అలలవలెనే ప్రేమ అనంతము, అఖండము అన్నాడు."

"బిడ్డా, నీకు మతి పోయిందా ఏమి! వేరే మంచిమనువు చూస్తానులే. చింత చేయ వద్దు." అన్నాడు తండ్రి.

"నా శంకరన్ కంటే మంచివాడు ప్రపంచ మంతా వెదకినా దొరకడు. నా శంకరన్ తప్పకుండా వస్తాడు, నా పెండ్లి విషయంలో మీ రేమీ చింత చేయవద్దు. చిన్నప్పుడే మాకిద్దరికీ పెండ్లి అయ్యింది. నేనిట్లే యెదురు చూస్తుంటాను. మీ కిష్టం వుంటే ఇంత కూడు పెయ్యండి. లేకుంటే నేనూ సముద్రంమీదపోయి నా ప్రియుణ్ణి, నా భర్తను వెదుక్కొని కలుసుకుంటాను.

* *

కొన్ని రోజులు అట్లే గడిచిపోయినవి. కుమారి తల్లిదండ్రులు క్రమేణా చనిపోయినారు. కుమారి కిప్పుడు దిక్కెవ్వరూ లేరు. తల్లి దండ్రులు విడిచిపెట్టి పోయిన ఆస్తి కావలసినంత వుంది. దినమూ తపిస్తూ, శంకరన్‌కూ వంట వండుతుంది. సాయంత్రం పొద్దువరకు శంకరన్ రాకను

మూట కట్టుకొని సముద్రతీరం పోయి, తాము చిన్నప్పుడు ఆడుకొన్నచోట్లన్నీ తిరిగి చీకటి పడేవరకు శంకరన్ ఆఖరుసారి తనను విడిచిపెట్టి పోయిన తావుకు పోయి అక్కడ అన్నము పెట్టి యింటికి వస్తుంది. ఇట్లా దినాలు, మాసాలు, సంవత్సరాలు గడుస్తూ కుమారికి ౬౦ ఏండ్లు నిండినవి. ఈ రకం ఏండ్లనుండి అదే దినచర్య.

ఒకనాడు చాలా జబ్బు చేసి మంచం పట్టింది. కుమారి ప్రక్కయింటి నాయర్ స్త్రీ ఒకతె వచ్చి పరిచర్య చేస్తూ వున్నది. „అయ్యో! యీదినము శంకరన్‌కు అన్నము తీసుక పోలేదే. నీ వైనా తీసుక పోవూ? అతడు వచ్చేవేళ అయింది” అన్నది నాయరు స్త్రీతో. కుమారికి రెండవదినము జబ్బింకా జాస్తి అయినది. ఆమె పవిత్రవర్తనము, ఆ నిర్మలప్రేమ, ఆ అఖండభక్తి, ఆ అపూర్వ విశ్వాసము చూచి ఆమెకు భక్తితో నమస్కరించనివారే ఆగ్రామంలో లేరు. ఆమెకు రెండుదినాలు చాలా జబ్బైందని వినేవరకు చుట్టుపట్లవారంతా గుంపైనారు. పగ అంతా తీవ్రమైన తాపము, కలువరింతలు. ఆ కలువరింతలు అంతా శంకరన్ గూర్చిన కలవరింతలే.

„ఓహో! నీ వేముందు దొర్లిపోవాలె...

„మనకు పెండ్లయితే యెప్పటిలాగా ఆడుకోమా?...

„నన్ను మరిచిపోతావా శంకరన్?...

„లేదు లేదు, నీవు జల్దీ రాకుంటే వట్టు!...”

ఈ ప్రకారము కలవరించుతూ వున్నది.

సాయంత్రమైంది. అందరూ చుట్టూ మూగి ఉపచారాలు చేస్తూ వున్నారు. తటాలున కుమారి ముఖముపైన గొప్పకాంతి బయలుదేరింది. కండ్లలో ఆనందజ్యోతి ప్రజ్వరిల్లింది. ఎక్కడ లేనిబలం వచ్చింది. మంచములో లేచి కూర్చుని దక్షిణముఖంగా చూస్తూ చేతులు చాచి కుమారి

„ఆఁ వచ్చితివా, శంకరన్! జల్దీ వస్తా నంటివే! యిప్పుడైనా నన్ను

మరచిపోలేదు కదా! నన్ను రమ్మంటివా? వస్తా, వస్తా, యిదిగో వస్తున్నాను, వస్తున్నాను శంకరన్......"

అని మంచముమీద పడిపోయింది అందరూ నిశ్శబ్దంగా చూచేసరికి కుమారి శరీరం చల్లబడింది, కండ్లు మూసుకున్నది. ముఖముపైన చిరునవ్వుమాత్రము అట్లే నిలిచిపోయింది.

గ్రామస్థు లంతా, సర్వగ్రామంవారు ఆమెను శంకరన్‌తో కడసారి వీడ్కోలు పొందిన స్థలములో సమాధి చేసినారు. అప్పటినే ఒక గుడి కట్టినారు. అందులో అఖండక్షేమజ్యోతి వెలిగించినారు. నేటికీ కన్యాకుమారి దేవతయై ఆచోట పూజలు పొందుతూ వున్నది. "నిన్ను పూలల్లో పెట్టి పూజిస్తాను. అందరిచేత పూజ చేయిస్తాను" అన్న శంకరన్ మాటలు నిజమైనవి!

పుట్టింటికి

శ్రీ వింజమూరి శివ రామా రావు

ఇరుగమ్మా పొరుగమ్మా సింగారించుకుని కచ్చేరీలనుంచి వచ్చేభర్తలకోసం ఎదురుతెన్నులు చూసేవేళ సరోజిని పశ్చిమాద్రి పక్కల మబ్బుల వెనకాల ఎక్కడికో చూస్తో నిట్టూర్చేది. ఇట్లా ముసలమ్మ "నీ మొగుడికి ఉద్యోగం కావడం, నువ్వు కాపరానికి వెళ్ళడం నా కళ్ళతో నేను చూడను..." అని ఊరికే ఎప్పుడూ సాధిస్తూంటే ఆ మెట్లగట్ల నీడ పెట్టుకుని తల వాల్చుకునేది. మగనిమీద జాలిపడుతూ, తనలో తాను విసుక్కుంటూ, అమ్మనీ చెల్లెళ్ళనీ కసురుకుంటూ రెండేళ్ళు పుట్టింటే గడిపివేసింది.

ఈరెండేళ్ళూ విశ్వప్రయత్నం చేశాడు ప్రభాకరం ఎక్కడైనా సరే మాస్టరీ దొరుకుతుందేమోనని. ఏ కాలేజీకీ, హైస్కూలికీ తన ఎం. ఏ. డిగ్రీ అక్కరకు వచ్చింది కాదు; ఏ అధికారీ, ఏ యజమానీ తన తెలివితేటల్ని లెక్కచేశారు కాదు. చివరికి అతను అలాగే నిరుద్యోగిగా, నిరాధారిగా నిలిచిపోయాడు. పిత్రార్జితం బాపతు హారించిపోగా మిగిలిన ఆ ఒక్క ఇల్లూ ఇంత అద్దె తెచ్చి ఇస్తూంటే దానితోనే పొట్ట నిండించుకుంటున్నాడు.

"ఏమైనాసరే! నే ఇంక ఇక్కడ ఒక్కగడియ ఉండను. ఆయనతో పాటు కలో గంజో కాచుకు తాగుతూ పడుండాలనిపిందే" అంది సరోజిని తండ్రితో. "అతను ఉద్యోగం లేక ఇబ్బంది పడుతున్నాడు గదా! నువ్వు కూడా ఎందుకమ్మా? ఇక్కడ నీ కేమి లోటని... కావలిస్తే అతన్నికూడా వచ్చి ఉండమందాం, ఉద్యోగం ఏదేనే అయేదాకా" అన్నాడు సరోజిని తండ్రి.

"ఆయన ఇక్కడికి వచ్చి ఉండరు నాన్నా! నాకు బాగా తెలుసు... వస్తే వెళ్ళను... ఎల్లకాలం ఒక్కతెగా ఉండదుకదా!" "చాలా బాధ పడతావు తల్లీ! బాగా ఆలోచించు. మీకు ఎత్తి పెట్టేటంత ఉన్నవాణ్ణి కాదుగదా..."

"ఒకరిచ్చేదేమిటి నాన్నా! ఎవరి మట్టుకు వారు సంపాదించుకోవాలి గాని. ఏమైనా సరే ఎల్లుండి నా ప్రయాణం తప్పదు" అని చెప్పి వంటింట్లోకి చక్కాపోయింది సరోజిని.

తనకే ఆ కాలేజీలో లెక్చరర్ పని అవుతుందని ఎంతో ఆశపడ్డాడు ప్రభాకరం, గాలిలో ఎన్నో మేడలు కట్టుకున్నాడు; కాని సమయానికి ఆ అరనాయన అడ్డు వస్తాడని అతను కలలోకూడా అనుకోలేదు. అదే చింతతో కూర్చున్న అతనికి ఇంటిముందు బండీ ఆగిన అలికిడి వినిపించింది. అతను లేచేసరికి ఎదురుగా సిగ్గుతో, కొంచెం భయంగా, నిలబడి వుంది సరోజిని, తల వాల్చుకుని...

ఒక్క సంవత్సరం ప్రణయరాజ్యాని కేలికలై కాపరం చేశారాయిద్దరూ. అతని ఉద్యోగం కాలేదే అని బెంగ అమెకూ, ఆమెనికమీద ఎలా పోషించేదీ అనే దిగులు అతనికీ లేకుండా ప్రపంచాన్నే మరచిపోయారు ప్రేమలోపడి. ఆమె పుట్టింటినుంచి తెచ్చుకున్న సొమ్మంతా అయిపోయిందనే సంగతికూడా వారు గమనించలేదు కొంతకాలంవరకూ. తెలుసుకున్న తరువాత ఇద్దరికీ గుండెలు కొట్టుకున్నాయి, రోజులు గడిచే దెలాగరా అని, ఆమె ప్రోత్సహించింది. అతడు దీక్షవహించాడు; ఏదైనా నౌకరీ సంపాదించాలని. కాని ఇచ్చేదెవరు?

ఒకనాడు మధ్యాహ్నం ఎండలో చెమటలు కక్కుకుంటూ ఇల్లు చేరుకున్నాడు ప్రభాకరం. గుమ్మంలోంచి ఏమైందని ఆత్రంతో అడిగింది సరోజిని. అతడు మడతకుర్చీలో వెన్ను వాల్చి నిట్టూర్చి "తెనుగువాడికి బంట్రోతువనికూడా దొరకదు. ఏ తెనుగుసంస్థా అభివృద్ధి చెందడానికి

విలువ లేదు. ఏ తెనుగు కళా తలెత్తుకు సంచరించుకు తావు లేదు. ఏ తెనుగు వ్యక్తి ఉద్యోగస్థుడవుతాడనే ఆస లేదు. ఎప్పటికైనా ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం వస్తే ఏమో గాని, లేకుంటే ఆంధ్రజాతి కధోగతే ఇంకముందు…” అన్నాడు.

“నరేగాని లేచి స్నానం చెయ్యండి; వంట అప్పుడే చల్లారిపోయింది” అని సరోజిని ప్రభాకరాన్ని లేవదీసింది. భోజనం చేస్తూంటే అతడామెతో “పోనీ, ఒకటి రెండు నెలలపాటు నువ్వు మీ పుట్టింటికి వెళ్ళి రాకూడదూ! ఈలోగా నేను ఎక్కడైనా, ఏదన్నపనైనా సంపాదించుకుంటా” అన్నాడు. ఆమె కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. అది చూచి మళ్ళీ అతడా ప్రశంస తేలేదు.

ఇల్లు తాకట్టుపెట్టి సొమ్ము తీసుకువచ్చాడతను. ఇంటిలోకి కావలసిన వన్నీ పద్దురాసి తెప్పించిన దామె. ఒకరి నొకరు హెచ్చరించుకుంటూ, అనునయించుకుంటూ ప్రేమలో కొంతకాలం గడిపేశారాయిద్దరూ. ఆ సొమ్ము కాస్తా అయిపోయింది. ఉద్యోగం కోసం ఆమె వెయ్యిదేవుళ్ళకి మొక్కుకుంది; అతడు శతవిధాల ప్రయత్నం చేశాడు. కాని ఏ దేవుడికీ హృదయం కరగ లేదు; ఏ ప్రభువుకీ బుద్ధి పుట్టలేదు.

ఒకనాటి రాత్రి ప్రొద్దుపోయి ఇంటికి వచ్చాడు ప్రభాకరం. మంచి ఆకలితో నీరసంగా పడుకున్న సరోజిని నెమ్మదిగా లేచి అతని మొహం వంక చూచి “పని కాలేదు కాదూ” అనె. “ఎలా అవుతుంది? ఆంగ్లోఇండియన్లు చిన్నపనులు మాత్రం చేయలేరో? … … నీ భోజన మైందా “అన్నాడు, “వంట కూడా కాలేదు … కావడానికి ఇంట్లో ఏమీ లేవు…” అతడు లేనినవ్వు తెచ్చుకుని, ఆమెను ముద్దు పెట్టుకున్నాడు ఆమె లేనిసత్తువ తెచ్చుకుని అతని మెడ చుట్టూ చేతులు పెనవేసింది. పడుకుని ఉండగా— “పోనీ ఒకటి రెండు నెలలు పాటు మా పుట్టింటికి వెళ్ళి వస్తాను. ఈలోగా మీ కేమైనా పని కుదురుతుందేమో” అంది ఆమె. అతని మొహం ఎర్రగా అయిపోయింది. అది చూసి మళ్ళీ ఆమె ఆనంగతి ఎత్తలేదు.

ఆమె ఒంటిమీద వెండిబంగారాలు క్రమక్రమంగా మార్వాడీదొకాణి పాలయ్యాయి. అతని ఇంటిలోని పాత్రసామాను ఒక్కొటొక్కటీ సాహుకారి వడ్డీ కింద చెల్లుబడి అయినాయి. ఆమె లోలోపల కుమిలి పోతూనే ఉంది. అతడు ఎక్కడెక్కడికో పోయి అడుగుతూనే ఉన్నాడు. కాని ఎక్కడా కలిసిరావడం లేదు. చివరికి ఆ ఇల్లు కూడా అమ్మకోవలసినగతి పట్టింది, పొట్టకోసం; ఇంక నిలవ నీడకూడా లేదు. ఏపూట కాపూట తిండి కెలాగా అనే దిగులే!

"మంచి సినిమాలు — ఊరంతా వెడుతున్నారు — మనంకూడా వెడదామా? చాలారోజులైంది టాకీ చూసి—" అంది సరోజని. "డబ్బేదీ? అప్పుకూడా ఎవరూ ఇయ్యరు నాకు. ఉద్యోగం అవనీ; రోజూ వెడదాం" అన్నాడతను.

"పండగ గదా! బొబ్బట్లుచేసి పెడుదూ — తినాలని ఉంది, చాలా రోజులైంది కూడా నువ్వు బొబ్బట్లు చేసి" అన్నాడు ప్రభాకరం.

"ఏమి పెట్టి చేసేది? అప్పుసైతం దొరకనాయె. ఉద్యోగం అవనీండి—కావలసినన్ని" అంది ఆమె.

ఇంక ఏదారీ లేక మామగారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు ప్రభాకరం, ఏమైనా సాయం చేయవలసిందని, జవాబు లేదు. సరోజనికూడా వ్రాసింది, ఉద్యోగం కాగానే నెలనెలా ఋణం తీర్చుకొంటామని. పంపడానికి ఏమీ తనవద్ద లేదనీ, వచ్చి తనయింట్లో ఉంటే తన కేమీ అభ్యంతరం లేదనీ జవాబు.

దారిద్ర్యం, నిరుద్యోగం కలిసి, కుట్రచేసి ఆ దంపతుల్ని పిశాచాల్లాగ పట్టుకుని పీడించడం మొదలు పెట్టాయి. ఎక్కడకు వెళ్ళినా పరువులేదు; ఏపని చేసినా మెప్పులేదు. ఎర్రబడిన కళ్ళతో, పెరిగిపోయిన గెడ్డంతో, మాసిపోయిన బట్టలతో తిరిగే ప్రభాకరాన్ని చూసి, ఉద్యోగం ఇయ్యక పోయినా, ఇదివరకల్లా మర్యాదగా మాట్లాడే అధికారి అతనివంక చూడ

నైనా చూడలేదు. చిక్కిపోయిన చెక్కిళ్ళతో, రేగిపోయిన తలకట్టుతో, చినిగిపోయిన చీరతో వచ్చే సరోజిని చూచి అవ్వ ఇయ్యాలపోయినా ఇంతవరకూ జాలిగా పలకరించే వక్కాయింటామె తలుపు వేసికొని లోనికి చక్కాపోయింది.

క్రమక్రమంగా అతనికి చిరాకు ఎక్కువైపోయింది. ఆమెకు ఓరిమికూడా తగ్గిపోయింది. అయిన దానికీ కాని దానికీ అత డామెను తిట్టడం మొదలు పెట్టాడు. ఊరుకోకుండా ఆమె అతణ్ణి ఎదిరించడం మొదలు పెట్టింది. అతడు కాస్త చేయి చేసుకోవడం, ఆమె పనులన్నీ మాని వేసి ఏడుస్తూ పడు కోవడం మామూలైపోయినాయి. పండంటి కాపరానికి దారిద్ర్యం, నిరు ద్యోగం చిచ్చుపెట్టాయి—

ఆదరవు ఏమీ లేదనే కోపంతో అన్నంకూడా వండకుండా పడుకుంది సరోజిని ఒకనాడు. ప్రభాకరం అదిచూసి ఆమెను నాలుగు తన్నాడు.

"పెట్టేదీ లేదు, పోసేదీ లేదు, కొట్టడంకూడా ఎందుకు? ఇష్ట ముంటే ఇలా ఉండనీయండి; లేకుంటే పుట్టింటికి పోతాను" అనేసిం దామె. "పోతే పో! ఇక్కడ నిన్ను కట్టిపెట్టిం దెవరు? తని విరగడై పోయిం దను కుంటాను" అనేశా డతను గట్టిగా.

మాష్టరీపని ఒకటి ఖాళీ అయిందనీ, ప్రభాకరం వస్తే ప్రయత్నం చేస్తా ననీ ఒక స్నేహితుడు తనపేర వ్రాస్తే, భార్యమెడలో మిగిలివున్న పుస్తె అమ్మేసి, అతను ఊరికి వెళ్ళాడు. కాని ఒక బెంగాలీబాబుక అపని అయి పోయింది. ఈ తెలుగువాడు మళ్ళీ నిరుద్యోగే!

తాను తిండికీ గుడ్డకీ లేక అవస్థపడుతున్నాననీ, వెంటనే రాకపోతే ప్రమాద మనీ సరోజిని తండ్రిపేర ఉత్తరం వ్రాస్తే, ఆయన వచ్చి ఆమెను ఎవరితోనూ చెప్పకుండా తీసుకుపోయాడు. ప్రభాకరం ఇంటికి వచ్చి చూచేసరికి తన సూటుకేసు ప్రక్కన సరోజిని కావడిపెట్టె కనబడ లేదు. ఎదురుగా గూట్లో ఆమె బొట్టుపెట్టె లేదు.

ఇల్లూ, వాకిలీ లేక, తోలు పీలికలు మొలకు చుట్టబెట్టుకుని పిశాచగణంతో భిక్షాటనం చేసి వచ్చి, ఒకరినొకరు వదలకుండా ఉమామహేశ్వరులు ఆనంద నృత్యం చేసే ఆ సంజవేళ, చెదరిపోయిన పక్కమీద వాడి పడి ఉన్న జాజిపూవుల వంక రెప్ప వాల్చకుండా చూస్తూ కూర్చున్నాడు ప్రభాకరం.

ఆ ౬ 3 ౫

బాకీ

శ్రీ మునిమాణిక్యం
నరసింహా రావు

౧

"నా మాట వింటే ఇంతవరకు రాదు అన్నయ్యా! ఆ వచ్చిన అత్తై నా చేతులో పడేస్తే, కానీ అప్పు లేకుండా జరుపుతాను అంటే వింటేనా ఆయన!"

"నేను చెప్పా నమ్మా! నీకు వచ్చిన జీతం జీతం అమ్మాయికి ఇచ్చేయరా; ఆడ వాళ్ళు మనకంటే పొదుపుగా వాడుతారూ అని చెప్పా నమ్మా!"

"మీరే కాదు అన్నయ్యా! అంతా చెప్పారు. వింటేనా? చూస్తున్నారుగా సంగతి అంతా! బియ్యం వాడికి యాభై రూపాయలు ఇవ్వాలి, ప్రొద్దున్న ఆయన వచ్చి కేక వేసి వెళ్ళాడు. నేను వంట ఇంట్లో ఉన్నాను అవ్వసం. చెయ్యి ఊరుకో లేదు. లేకపోతే వచ్చి, అప్పు పెట్టినందుకు ఆయనను నాలుగు చీవాట్లూ వేసేదాన్ని."

"వాణ్ణి చీవాట్లు వేస్తే ఏం లాభం అమ్మాయీ! మన బంగారం మంచిది కాకపోతే కంసాలి ఏం చేస్తాడూ!"

"బాగా అన్నారు! ఇల్లాగ వచ్చే పై తెలియకుండా ఖర్చు చేస్తే ఎన్నాళ్ళని గడుస్తుం దంటారూ!"

"నిజమే మరి!"

"నిజ మని మెల్లిగా అంటా రేమిటి? ప్రస్తుతం మీరూ మేమూ కలిసి ఉన్నాము కాబట్టి ఏ మున్నా, ఏం లేకపోయినా, ఇబ్బంది అంటూ కనపడటంలేదుగాని రేపు వేరుపడి కాపురం పెడితే తెలిసొస్తుంది అయ్యగారికి!" అన్నది మాబావమరది భార్య విసుగుతో.

"ఎల్లకాలం ఇల్లాగే ఎందు కుంటుం దమ్మా! ఏదో చిన్నతనం ఇంకా నాలుగేండ్లు గడిస్తే వాడికే వస్తుంది జ్ఞానం!" అన్నాను నేను.

నిజానికి వాడిని గట్టిగా చీవాట్లు వేయటానికీ వీలు లేదు. అరవై రూపాయలు వస్తున్నాయి రావటానికి. కాని అందులో నెలకు ఓ ఇరవై రూపాయలు ఇంటి దగ్గ రున్న తల్లి దండ్రులకు పంపుతున్నాడు. మొగుడూ పెళ్ళానికీ మిగిలిన నలభై సరిపోవలసిందే. కాని- ఏదో చిన్నతనం చేత బట్టలకూ, వాటికీ, కాస్త ఎక్కువే ఖర్చు చేస్తున్నాడు. సంవత్సరానికి రెండు వందల రూపాయలు వచ్చే సదుపాయం ఉందికదా, అప్పు కాస్త అయితేమట్టుకు ఏమి, తీర్చుకో లేకపోతాడో అని నేనూ ఊరుకొన్నాను. ఎవ్వడో వచ్చి నష్టూడు ఇస్తా నంటే వర్తకులు ఊరుకోరు. అందుచేత అంతవరకూ అగటానికి వీలు లేదంటూ బియ్యపు వర్తకుడు మావాడిని వేధిస్తూ ఉన్నాడు. దానితరువాత తీసుకోవచ్చు వాడికి సమయానికి కాస్త సహాయపడితే దామని నేను అనుకోటం అనుకొంటాను. కాని అనుకోటంతోటే సరి! ఇద్దామంటే ఉండేది కాదు. వంద రూపాయలు తెచ్చుకొంటున్నా నా సంగతి అంతకంటే అధ్వాన్నం. వాడి కింకా కాస్త అప్పు అయినా పుడుతుంది. నాకు అది లేదు. అయితే నాది పెద్ద సంసారం. పిల్లల చదువులకూ వాటికీ ఖర్చు లున్నాయి. వాడికి ఏమీ బాదరబందీ లేదు. వాడూ కాస్తో, కూస్తో వెనకేయ వచ్చు. అందుకని ఈతభా వాడికి కాస్త గట్టిగా చెప్పా లనే అనుకొన్నాను.

ఆరోజు మధ్యాహ్నం భోజనా లైనతరువాత మావాడితో ఈప్రసంగం ఎత్తి, అప్పుల వాళ్ళు మన ఇంటిచుట్టూ తిరగటం మన కేమీ మర్యాదగా

లేదురా నాయనా! నీవు ఎక్కడైనా తెచ్చి అయినా సరే ఆ బియ్యం బాకీ తీర్చి వేసెయ్యి అని కోప్పడ్డాను.

"నిజమే బావా! దరిద్రంగానే ఉంది. వారం రోజుల్లో ఈ బాకీ తీర్చేస్తాను" అన్నాడు. "తీర్చే సెయ్యి. తీర్చే ఇక మీదట, నీకు వచ్చే జీతం, జీతం అమ్మాయికి ఇస్తుండు. ఆడవాళ్ళు వాడినంత పొదుపుగా మనం వాడలేము" అన్నాను. అమ్మాయి వింటూ ఉండంగానే వాడు భార్య వంక చూచి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ "అల్లాగే బావా, నీవు ఇంతగా చెప్పక్కర లేదు. తప్పకుండా అల్లాగే ఇస్తాను" అన్నాడు. వాడిభార్య "ఆ అన్నీ ఇచ్చారు! ఎన్నిసార్లు అన్నారు ఇల్లాగ" అని ముక్కూ మూతీ విరిచింది.

౩

ఆ తరువాత రెండుగంటలకే వాడు టకటకా ముస్తాబై ఎక్కడికో బయలుదేరుతున్నాడు. ఎక్కడికీ అని అడగటం మంచిది కాదు, కాబట్టి ఊరికే సందేహంతో నవ్వుతూ వాడివంక చూశాను. అవికారపు చూపుల్లో నా ప్రశ్న బయటపడ్డది. వాడూ ఆ సంగతి గ్రహించాడు.

"ఇవ్వాళ మా బ్యాంకి అధికారి నాలుగుగంటల బండిలో వస్తాడు బావా. నేను వెళ్ళి రిసీవ్ చెయ్యాలి" అన్నాడు మావాడు.

"అయితే నాలుగుగంటల బండిలో వచ్చే ఆయనను రిసీవ్ చేయటానికి రెండు గంటలకే బయలుదేరాలా?" నా ప్రశ్న విని వాడు పకపకా నవ్వి, దానికో కారణం ఉంది బావా అన్నాడు.

ఒకటేం రెండు ఉన్నాయి అన్నయ్యా అన్నది వాడిభార్య నవ్వుతూ. ఇద్దరూ పకపకా నవ్వుకొన్నారు. ఎందుకో నాకు అర్థం కాలేదు.

"ఏం లేదు బావా, మూడు గంటలకు ఓ టీ పార్టీ ఉంది. అంగ్లా

ఇన్సూరెన్సు పోలసీలో" అన్నాడు వాడు. "ఆ, ఆ, ఎందుకండీ అగోడ వంతా? అసలు సంగతి చెపితే ఏం?" అన్నది వాడి భార్య.

మా వాడు భార్య వంక తిరిగి, అసలు సంగతికి ఏముంది అంటూ, ఇదిగో, ఇది చూడు బావా అని ఓ ఎగ్రిమెంటు కాగితం నాకు అందించాడు. నేను చూచి నవ్వుతూ, నిజమే నమ్మా! టీ పార్టీ మాట నిజమే, అన్నాను.

టీ పార్టీ మాటంటే సరే గాని రెండింటికే బయలు దేరటానికి కారణం ఏమిటో అడుగు అన్నయ్యా! అన్నది కనకం విరగబడి నవ్వింది. "నేను అడగటం ఎందుకూ, వాడే చెబుతాడు—" అన్నానేను.

చెప్పటానికి మరేం లేదు బావా. టీపార్టీ కాబట్టి ముందుగా వెళ్ళటం కొన్నైనా మంచిదని వెళుతున్నాను. అంతే, అని భార్యను చూచి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వాడు.

"అది కాదండీ అన్నయ్యా, రెండున్నరకు బియ్యపు వర్తకుడు వస్తాడు. వస్తానని చెప్పి వెళ్ళాడు లెండి. అందుకని హడిలిపోయి పారిపోతున్నారు" అని నిజం కాస్తా బయట పెట్టింది.

మా వాడు భార్యను కోపపడలేదు. "హడిలిపోవటం కాదు బావా వారం రోజుల్లో ఎట్లాగూ వస్తుంది. ఇచ్చేస్తాను ఏదో ఈ నాలుగు రోజులూ వాడి కళ్ళ బడకుండా ఉందాం అని చూస్తున్నాను. అంతే:" అన్నాడు. "అయితే మట్టుకు ఇప్పుడు పారిపోవటం భయపడి కాదా?" అన్నది అమ్మాయి. వాడు మాట్లాడలేదు. అమ్మాయి ఊరుకోక "ఎందుకండీ, అంత అభిమానం? మీ బావదగ్గర కూడాను" "ఆయన వస్తున్నాడూ, ముఖం తప్పిస్తున్నాను అని చెప్పరాదూ?" అన్నది.

"చెప్పేదేమిటి, బావకు తెలియదా? అది కాదు బావా, వారం రోజులలో ఇస్తానంటే వాడు ఎందుచేతనో ఆగటం లేదు. ఎప్పుడూ ఇల్లాగ కాదు. ఈ తడవ ఎందుచేతనో జీడిలాగ పట్టుకొని వదలకుండా ఉన్నాడు.

అందుకని ఈ నాలుగు రోజులూ వాడికి కాస్త కనపడకుండా ఉందా మనే అనుకుంటున్నాను.'' అన్నాడు మావాడు.

''అదా సంగతి? రెండున్నరకు ఆయన వస్తా డని ముందుగా వెళ్ళి పోతున్నావూ? అయితే ఒక్క సంగతి. ఆ వచ్చిన ఆయన నీవు వచ్చే టంతవరకూ ఇక్కడే కూర్చుంటాను అంటాడను? అప్పు డేమిటి గతి?'' అన్నాను. ఇల్లా జరగవచ్చు నని వాడికి అంతవరకూ తట్టలేదు కామాలు, ఈమాట విని మావాడు తెల్లపోయినాడు.

తెల్లపోయి, ''నిజమేను బావా! ఎట్లా? వాడు అల్లా చేస్తే చెయ్యవచ్చు. ఒక తీరాన వదలటంలేదు. తీరా నేను అధికారిని వెంటబెట్టుకొని వచ్చేసరికి ఈదరిద్రుడు తయారవుతాడు కామాలు'' అని అంటూ దిగాలుపడి నుంచున్నాడు.

''ఆయనకు తోచక పోయినా నేను చెప్పి అయినా సరే కూర్చోబెట్టక పోతే చూడండి'' అని అమ్మాయి వెక్కిరించింది.

అమ్మాయి నవ్వుతూ అన్న ఈమాట, వాడిని కష్టపెట్టింది. అందుకని వాడు వినుక్కొని ఏమీ జవాబు చెప్పలేక నావంక దీనంగా చూశాడు.

''ఏంరా, అల్లాగ దిగులుపడతావూ? అప్పు లున్నయ్యి అని ఆయనకు తెలుస్తుంది! తెలిస్తే నీకు వచ్చిన కష్టం ఏముందీ? ఆయనకు మట్టుకు అప్పులు ఉండవా?'' అన్నాను.

''అల్లా కాదు బావా, నేను ఏదో డబ్బు గలవాడిని అయినట్లూ, ఘరానాగా బతుకు తున్నట్లూ ఆయనకు మొదట్లో అభిప్రాయం కలుగ జేశాను. ఇప్పుడు ఈవిధంగా నాబతు కంతా బయటపడ్డదా నాకు మర్యాద ఉండదు!'' అన్నాడు.

ఈ మాట మీద అమ్మాయి అన్నదీ... ''అయితే మీ బావ ఏం చేస్తారూ, మీరే ఉండి, ఆయనకు ఏదో మంచిమాట చెప్పి పంపించి మరీ వెళ్ళండి''

ఈసలహా మావాడికి నచ్చ లేదు. అందుకని వాడు నాతో అన్నాడు, “అది కాదు బావా, నేను కనపడితే ఆయన వదలడు నువ్వే ఏదో కాస్త మంచిమాట చెప్పి పంపివేయాలి.” ఆ అనటం కూడా బతిమిలాడే పద్ధతిలో అన్నాడు.

“సరేలే, నే నేదో చెప్పి పంపిస్తానులే. నీవు వెళ్లు” అని అంటూ వాడ్ని పంపించాను. వాడు వెళుతూ “బావా, నీకవిత్వం అంతా ఉపయోగించి ఈపీడ వదిలించాలె సుమీ నేను నాలుగున్నర కల్లా మా అధికారితో వస్తాను” అని చెప్పి భార్యతో, ఫలహారం కాఫీకూడా సిద్ధంచేయమని పురమాయించి వెళ్ళిపోయినాడు.

నేను కాస్సేపు పడుకొని, విశ్రాంతి తీసుకొని వాకిట్లోకి వచ్చేసరికి ఎవరో ఒకాయన మాయింటికి వస్తున్నాడు. అప్పుడు యూహ అయింది. ఆ వచ్చే ఆయన నల్లగా పొట్టిగా ఉన్నాడు. బట్టలు మాసి ఉన్నాయి. మాడు కాలేదు, అప్పుడే వస్తున్నాడు, పరపోయినట్లు అనుకొని చూస్తూ, నిలుచున్నాను. ఈసాహుకార్లు ఎండా వానా అని చూడరు. పప్పుడు బడితే అప్పుడు వస్తారు. నిద్రాహారాలు ఉండవు కాబోలు. అనుకుంటూ అక్కడే నిల్చున్నాను.

ఆయన యీకాయకీని సరిగ్గా గడపలోకి వచ్చి, నన్ను తేరిపార జూచి “నారాయణమూర్తి గారు ఉన్నారా అండీ?” అని అడిగాడు. “లేరు” అన్నాను.

ఈమాట విని ఆయన నిలువునా నీరై పోయినాడు. ఆకాశం విరిగి మీద పడ్డట్లు నిశ్చేష్టతపోయి నిలబడ్డాడు. అనుకున్న సమయానికి పేరం అందకపోతే కొంప కూలినట్లు నటించటం వర్తకులకు ఉండే సహజ గుణమే కదా అనుకొన్నాను. తనసొమ్మంతా హఠాత్తుగా సముద్రంలో మునిగి పోయినవాడు సహితం అంత విచ్ఛిన్నముఖం పెట్టడు. ప్రాణం మీదకి వచ్చిన వాడిలాగ గుడ్లు తేలేశాడు. వాటర్లూ యుద్ధంలో ఓడిపోయిన

నెపోలియన్ సహితం అంత బేజారై ఉండడు ఆయన్ను చూస్తే నాకు పరమ అసహ్యం వేసింది.

కాస్సేపటికి ఆయన తెప్పరిల్లి "ఎక్కడికి వెళ్లా రండీ?" అని అడిగాడు. "బైటికి వెళ్ళాడండి" అన్నాను.

ఆయన ఒక్క క్షణం అల్లాగే నిలబడి చివరకు "ఎక్కడికి వెళ్ళి ఉంటాడండీ? నేను వస్తానని ఆయనకు తెలుసునే, ఎందుకు ఇల్లాగ వెళ్ళిపోయినాడో" అని తనలో తాను అనుకొన్నట్లు అనుకొని, మళ్ళీ ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిన వాడిలాగ చూచి ధైర్యంతో "సరే లెండి. ఇంకా కాసేపట్లో వస్తా డనుకొంటా" అని జేబు గడియారాన్ని పైకి తీస్తున్నాడు.

"మీరు వస్తారని తెలిసే, మీకు కనపడకుండా ఉండాలనే వెళ్ళిపోయినాడు." అని గబుక్కున నోరుజారి అనేశాను. అన్న తరువాత విచారించాను, అయ్యో ఎందుకంటినా, అనవసరంగా పెద్దమనిషి మనస్సు నొప్పించానే అని.

పాపం ఆయన తెల్లపోయి, "ఎందుకండీ, ఏమంత ఖర్మం! అంత పారిపోవలసిన అవసరం ఏమీ లేదే!" అన్నాడు. "భయం కాదు టండీ, అప్పుల వాళ్ళను చూచినా అధికారులను చూచినా?" అని నేను అన్నాను, కాని ఆయన ఏమీ తృప్తిపడ్డట్టు కనపడలేదు. పైగా ఆయన ఆహ్వానం లేకుండానే లోపలికి వచ్చి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మావాడు భయపడ్డట్టుగానే అయింది. ఇక ఆయన వదిలేటట్టు లేదు. మీరు వెళ్ళండి నేను టైంపు చేసుకొంటాను. అని అంటానికి నాకూ నోరు రాలేదు. నేనూ మరో కుర్చీలో కూర్చుని, పేపరు చదువుతూ ఉన్నట్టు నటిస్తూ, ఆయనను సాగనంపటానికి మార్గం ఏదా అన్న ఆలోచనలోకి దిగాను.

బల్లమీద పుస్తకాలూ, పత్రికలూ, అవీ చాలా ఉన్నాయి. ఆయన ఒక ఇంగ్లీషు మాసపత్రికను లాగి పేజీలు తిరగేసి, చివరకు ఏదో చదువుతూ ఉన్నట్టు మొహానికి అడ్డంగా పెట్టాడు. మొదట ఆయన బొమ్మలకోసం

పేజీలు తిరగేశాడు అనుకొన్నాను గాని చివరకు ఆయన ఏదో చదువుకొంటున్నట్లు తోచింది. ఏదో మూడో ఫారం పాఠాలు చదువుకొని ఉంటాడు. పైకి చదవండి, నేనుకూడా వింటాను అని అందామని అనుకొని మరీ ఏడిపించినట్లు అవుతుందని ఊరుకొన్నాను.

నేను అనుకున్నట్లే అయింది. ఆయన చదువుతూ ఉన్నట్టు నటన చేస్తున్నాడని తేలిపోయింది. ఎందుకంటే, పదినిమిషాలు కాకముందే, ఆయన పుస్తకాన్ని బల్లమీద పెట్టి పైకీ, కిందికీ చూడటం సాగించాడు. ముందు ఆయన దూలాలూ, అడ్డకడ్డీలూ లెక్క చూసుకొన్నాడు. దాని తర్వాత దర్వాజాలు లెక్కేసుకొన్నాడు. ఆపైన కిటికీలు ఎన్ని అయిందీ, ఒక్కొక్క కిటికీకి ఎన్నిచువ్వలు ఉన్నదీకూడా చూసుకొంటూ ఉంటే నాకు నవ్వొచ్చింది.

కాసేపు ఇల్లాగ చూచి, పాపం, ఆయన చివరకు, నావంక జాలిగా చూస్తూ అడిగాడు, "ఏమండీ, ఎక్కడికి వెడతా నని చెప్పి వెళ్ళాడండీ?" అని అల్లాగ అడుగుతూ ఉన్న పెద్దమనిషికి (బియ్యపువర్తకు డయితే నేం!) మర్యాదగా జవాబు చెప్పకపోవటం తప్పు అని తోచింది నాకు. అందుకని ఉత్తఫా నేను మర్యాదగానే జవాబు చెప్పాను. ఆంధ్రభాషా న్యూసెన్సు హాలులో ఏదో టీపార్టీ ఉందని వెళ్ళాడండీ అని.

"ఎన్నిగంటలకండీ, ఆటీపార్టీ?" అని అడిగాడు ఆయన. ఏమో నాకు తెలియదండీ అన్నాను నేను. ఆయన,- నేను వస్తా నని తెలిసీ ఎందుకు వెళ్ళాడబ్బా! అని గొణుక్కొని అయితే, ఎప్పుడు వస్తా డని మీ అభిప్రాయం? అని అడిగాడు.

దొరికాడురా అనుకొన్నాను. ఆయనను పంపించెయ్యటానికి ఏదోమాట అనవలసిన సమయం అదే నని నిశ్చయించుకొని- ఎప్పు డొస్తాడో చెప్పలేమండి. రాత్రికే గాని ఈమధ్య రాడు. అసలైనా రాత్రి పదకొండింటికి వస్తాడు, రావటం అంటూ ఉంటే. ఒకప్పుడు అదీలేదు. నమ్మకంగా చెప్ప

లేము. ఒక్కొక్కరోజున ఇంటికి రానే రాడు అన్నాను ఒక్క గుక్కలో.

ఈమాటలు విన్నాక కూడా ఇంకా కూర్చుంటాడా ఎంత మొండివాడైనా? ఇక లేచిపోతాడు గదా అనుకొంటూ ఆయన వంక చూస్తూ కూర్చున్నాను. ఆయన ముఖం చూస్తే, నేను చెప్పినదానికి ఆశ్చర్యానికి వచ్చినట్లే కనపడ్డది.

ఆశ్చర్యపడుతూ పరధ్యానంగా కాసేపు కూర్చుని ఆయన మళ్ళీ అడిగాడు. "ఏమండీ, అయితే మీకు ఇంట్లో ఉండమను భార్యాబిడ్డలు లేరా?" అని.

"లేకేమండి? ఉన్నారు. ఉంటే ఏం? వాడికి భార్యా పిల్లల సంగతి పట్టిందీ?" అన్నాను నేను బొత్తిగా వాడు చెడిపోయినాడని చెప్పలేక చెపుతున్నట్లు.

నామాటలు విని ఆశ్చర్యపడి అడిగాడు మళ్ళీ, "అయితే ఆయన ఉద్యోగంలో ఉన్నాడుగదా; ప్రొద్దున్నే లేచి ఆఫీసుకు వెళ్ళవద్దా? ఇల్లాగ అయితే, ఆఫీసులో పనిచేయటానికి ఓపిక ఎక్కడనుంచి వస్తుందండీ?" అని.

"ఆఫీసు పట్టిందండీ ఆయనకూ? ఎప్పుడో చేరతాడు ఆఫీసుకు ఏ పదింటికో, పదకొండింటికో."

"అయితే పూర్వపు మనిషి కాదన్న మాట!"

"ఎబ్బే, పూర్వపు మనిషి కానేకాదు. అంతా కొత్తనీరస్తా మారి పోయినాడండి. బొత్తిగా మారిపోయినాడు. ఇంటిదగ్గర పెళ్ళాం ఒక్కతీరాన మొత్తుకొంటున్నది. వినవచ్చే కొంపకు చేరుతో పని."

"అయితే ఉండి ఏమి లాభం లేదన్న మాట?" అంటూ ఆయన లేచి నిలబడి నా వంక చూశాడు. నేను తల గట్టిగా ఊపుతూ "ఊహూ, ఏమాత్రం లాభం లేదు. అసలు వస్తాడో రాడో కూడా చెప్పలేము" అన్నాను.

ఇక ఉండి లాభం లేదని ఆయనకు గట్టిగా తోచింది. లేచి నిలబడ్డాడు.

సముద్రంలోకి వెళ్ళారు. మళ్ళీ వెనక్కి తిరిగి "అయితే మీ క్షేమాలాభాలు అయన?" అన్నారు. నేను విచారపడుతూ మూగాన నుంచే వుండి. చెప్పు కోటం సిగ్గు కూడాను!" అన్నారు. "ఊరికే, అల్లాగ ఉండిం మీ ఇంట్లో ఆయన అద్దెకు ఉన్నా దేవుళ్ళూ, బాబాలూ, వాటికీ పోట్లాటలు ఉండటం మూలాన అల్లా అంటున్నారే గాని అన్ని సందేహాలుండాల్సిందా తిండి సక్కరతే వచ్చుమాట!" అని చెప్పడం వినడం గొణుక్కుంటూ మెట్లు దిగి నేను వెడతా—అన్నాడు.

నేనూ నవ్వుతూ, వెళ్ళేదమే మంచిది, కూర్చుని ఏమీ లాభం లేదు. పైగా మీ పనులు నష్టం! అన్నాను. ఆ మన కుంగిపోయి నడిచాను.

వెనకనుంచి నేను, మీ రేపు తొందర పడకండి. నాడి చెప్పి అని. విషయాలూ నేను సర్దుబాటు చేస్తాను, అన్నాను. ఆ మన నా వంక విచిత్రంగా చూచి నవ్వుకొని ముందుకు సాగి పోయినాడు.

3

ఆయనను అట్లా పంపించి, నా కాంతం, నేనూ, మా వాడి భార్యా అంతా కూర్చుని నవ్వుకొన్నాం. జరిగిన సంభాషణ అంతా వాళ్ళకు పూస గుచ్చినట్లు చెప్పాను. ఎన్ని అబద్ధాలు చెప్పారండి, మా తమ్ముడ్ని గురించి అప్పుడే మా ఆవిడ. ఒక్కొక్క సమయంలో, అల్లాగ అబద్ధ మాడక తప్పదు— అని నేను సమాధానం చెప్పాను. ఎల్లా గోలాగు పీడ వదిలించుకొన్నాం గదా అని సంతోషించాము మేము.

ఓనిమిషం అయిందో, లేదో, ఎందుకో ఉత్తరపు కిటికీలోనుంచి తొంగి చూశాను. దగ్గరలో అర్ధఫర్లాంగు దూరంలో నడుస్తూ నూ వాడు. ఇం కెవరితోనో ఇద్దరితో కలిసి వస్తున్నారు.

మా బావమరిది భార్యకూడా తొంగిచూచి వస్తున్నారండి, ఆయనతో... తలగుడ్డ పెట్టుకొని దర్జాగా నడుస్తున్నా డొకాయన, అందాకే కొమాలు

అధికారి! అట్లా ఉన్నారేం ఊసురో మంటూ!" అన్నది. అధికారులు అట్లాగే ఉంటారమ్మా! అని నేను అన్నాను. నేనూ లేచి మళ్ళీ కిటికీలో నుంచి చూశాను. అమ్మాయి అన్నమాట నిజమే. ముగ్గురూ వస్తున్నారు. జవాను పెట్టె నెత్తిన పెట్టుకొని ముందు నడుస్తున్నాడు. ఆయన వెనకాల అధికారి, ఆ వెనకాల మా వాడూ కనిపించారు.

అధికారి వస్తున్నాడని నిశ్చయించుకొనే సరికి తోటియ్యావు వర్తకుడు ఇంకా అక్కడే ఉన్నాడేమో నని సందేహం వేసింది. తలుపు తీసి చూశాను. అక్కడే శిలావిగ్రహంలాగ నిలబడి ఉన్నాడు. వాళ్ళవంక చూస్తూ.

అధికారి ఎదటే తన బాకీ విషయమై మా వాడిని నిలవేసి అడుగుతాడేమో నని భయం వేసింది. అందుకని గబగబా వీధిలోకి పోయి, ఆయన్ను వెనక్కి పిలిచి "చూడండి, మా వాడున్నూ, వాడున్న బ్యాంకి అధికారిన్నీ వస్తున్నారు. మీరు బాకీ సంగతి ఇప్పుడు ఎత్తకండేం!" అని బతిమిలాడాను.

"ఎవళ్ళు! ఆమాత్రం నాకు తెలియకుండా? వస్తున్నారు కదా, ఒకమారు కనపడి నమస్కారం చేసి వెడదామని ఉన్నాను." అంటూ ఆయన వెకిలిగా నవ్వాడు. "మీ బాకీ, నాలుగు రోజుల్లో తీర్చే ఏర్పాటు నేను చేస్తాను. మీరు వెళ్ళిపొండి" అని ఇంకోమాటు ఆయనకు గట్టిగా చెప్పి, నేను గబగబా ఇంట్లోకి వచ్చేశాను, కుర్చీలూ అవీ, సర్దటానికి.

పెద్దమనుష్యులను రిసీవ్ చేయటానికి తగినపద్ధతిలో కుర్చీలుసర్ది వాకిట్లోకి వెళ్ళేసరికి మా వాడు ఎదురై గబగబా నడుస్తూ ఒక్కొక్కలో వచ్చారు బావా- అంటూ లోపల అడుగు పెట్టారు. నేను అక్కడే నుంచుని అవతలివైపు తిరిగి వెళ్ళండి అని సంజ్ఞ చేశాను.

నామాట వినకుండా ఆయన మళ్ళీ ఇంట్లోకి ప్రవేశిస్తూ మా వాణ్ణి అడిగాడు రమ్మంటారా అని. మా వాడు ఆయనకు ఎదురుగా వెళ్ళి, వినయంగా

నమస్కరించి, నేను తమకోసం క్లబ్బుకు వెళ్ళాను. మీరు వారంలో ముందుగా వచ్చారని గుమాస్తా చెప్పిందాకా నాకు తెలియనే తెలియదు" అన్నాడు.

"తమరు వచ్చి చాలా సేపు అయిందా? ఏమీ అనుకోకండి! క్షమించండి" అంటూ హైరానా పడటం చూసి నేను నిర్ఘాంతపోయాను. స్టేషనునుంచి మా వాడితో వచ్చింది గుమాస్తా అనీ, ఈయనే అధికారి అనీ అప్పటికి నాకు తెలిసింది. సిగ్గుతో నీరై పోయాను. నోటమాట కూడా రాలేదు.

నేను ఆస్థితిలో ఉండంగానే మావాడు ఆయనను నాకు ఎరుకపరచాడు. నేను ఆయనకు షేక్‌హాండ్ ఇవ్వాల్సింది మరిచిపోయి నిలబడ్డా, వైష్ణవ మాయయో అన్యస్థితిలో ఉన్నాను. ఆయన నా చెయ్యి పట్టుకొని గట్టిగా ఊపి "మీ గొప్పవాళ్ళు మీరేనా! పేరు విన్నాను. ఎప్పుడూ చూడలేదు." అని గట్టిగా నవ్వాడు.

అమ్మాయి ప్రయాణపు ఫలహారాలూ, కాఫీ, ముందుకు వచ్చినై. అందరూ సంతోషంతో తీసుకొంటున్నారు. నేను అయోమయస్థితిలో ఉన్నాను. ఆయన కులాసాగా ఏవో ప్రశ్నలు అడుగుతున్నాడు. మావాడు ఏదో వినయంగా సమాధానాలు చెబుతున్నాడు. నాకు మాత్రం ఆనందంగా లేదు. ఏదో గొప్ప తప్పు చేసినవాడిలాగ నేను బాధ అనుభవిస్తున్నాను. చివరకు ఆ అధికారి మావాడివంక తిరిగి "ఏమయ్యా, నీవు టీపార్టీలకూ వాటికీ తరుచు వెళ్ళుతూ ఉంటావా?" అని అడిగాడు. అతను అడగటం మామూలు ప్రశ్న అడిగినట్లు లేదు. ఏదో ఎత్తిపొడుపు మాటలాగ ధ్వనించింది.

"ఎప్పుడైనా వెళుతూ ఉంటానండి! ఇవ్వాళ రెండు గంటలకు ఓ టీ పార్టీకి వెళ్ళాను. అక్కడనుంచే ఆయనకోసం స్టేషనుకు వచ్చేశానండి" అన్నాడు మావాడు.

"అది సరే. కొంపా గోడీ, ఏమీ పట్టించుకోకుండా తిరుగుతూ ఉంటావు పూటుగా?" ఈ ప్రశ్నలో కొంచెం వేడి ఉన్నట్లు తెలిసింది మాకు.

"అబ్బే, లేదండీ" అంటూ మావాడు తెల్లపోయినాడు. "లేదనబోకు, రాత్రుళ్ళు నిన్ను ఇంటికి రానిస్తే, వచ్చినా ఏ ఒంటిగంటకో వస్తావని, నాకు తెలుస్తున్నది." అని అన్నాడాయన తీవ్రంగా, దర్జాగా, ఉట్టిపడుతున్న కంఠస్వరంతో. నాకు భయం వేసింది. అవమానంతో కుంగిపోయినాను.

"పచ్చి అబద్ధం అండీ! ఎవరండీ ఇల్లాంటి సంగతులు మీకు చెప్పింది? దుర్మార్గం లేనిపోనివి అల్లాగ చెప్పటం కేవలం దుర్మార్గం" అని మావాడు గోల పెట్టాడు.

ఆ బాబ్బాయికి అధికారి వాడివంక ఇంకా కొరకొరా చూస్తూ "దుర్మార్గం వీడిలాగ కనపడుతున్నది. నన్ను గురించి ఇల్లాగ చెప్పింది బజారు మనిషి కాదు. చాలా పెద్దమనిషి" అన్నాడు తీవ్రంగా.

"ఎవరండీ ఆ పెద్దమనిషి! నన్ను గురించి నా అధికారులతో ఇల్లాంటి అబద్ధాలు చెప్పిన వాడు ఎల్లాంటి పెద్దమనిషో చూస్తాను, ఆయనను నా ఎదటకు తీసుకురండి" అని మావాడు పౌరుషంగా అన్నాడు.

"ఎదటకు తీసుకురావటం ఎందుకులే! కాని నీవు ఇల్లాగ ఇల్లు పట్టకుండా తిరుగుతున్నావు, ఆఫీసు పనులు సక్రమంగా చెయ్యవని ఎల్లాగ నమ్మకం?" ఈ మాటలు ఆయన అధికారలాగా అన్నాడు.

మావాడు కలత పడ్డాడు. తోచకపోయి, "పచ్చి అబద్ధం. ఆ చెప్పిన అయనను పిలిపించి న్యాయం విచారించాలి," అని ప్రాధేయపడ్డాడు.

నేను ఏం చేయాలనుందీ తోచలేదు. అంతకు పూర్వం నేను చెప్పిన వన్నీ అబద్ధాలు అని ఒప్పుకొంటే నేను అధికారి దృష్టిలో పచ్చి దుర్మార్గుడ్ని అయిపోతాను. కాదు, నేను చెప్పినదంతా నిజమే అని నిలవతొక్కుకుంటే మావాడిమీద ఆయనకు కోపం రావచ్చు. అందుకని ఏమీ మాట్లాడలేక ఊరుకొన్నాను.

చివరకు ఆయన మావాడిని అడిగాడు, "నన్ను గురించి ఈమాటలన్నీ నాకు చెప్పింది ఎవరో తెలుసునా?" అని.

మావాడు మాట్లాడ లేదు. “ఇదుగో తీసుకోండి, మీ బాకీ!” అని నావంక చూశాడు.

పిడుగు పడ్డట్టు అయింది, మావాడు నిర్ఘాంతపోయి నావంక వెర్రిగా, జాలిగా, చూశాడు. నేనే కాస్త ధైర్యం తెచ్చుకొని “ఒక్క పొరపాటు జరిగిందండి. మిమ్మల్ని......”

అని ఏదో చెప్పవస్తుంటే ఆయన నామాటకు అడ్డొచ్చి “నాకు తెలుసు లెండి మీరు పొరపడటం నేను గ్రహించకపోలేదు. ప్రయాణంలో మాసిపోయిన బట్టలూ, నేనూ, పెద్దమనిషి అని అనుకొనే స్థితిలో లేకపోవటం మూలాన మీరు పొరపడ్డారు. అయినా ఒకరితో మట్టుకు తెలిసిపోని అబద్ధాలన్నీ చెప్పటం తప్పు కాదండీ!” అన్నాడు.

“తప్పేనండి పొరపాటు అయిపోయింది” అని నేను నొచ్చుకొన్నాను. ఆయన విరగబడి నవ్వాడు.

కాసేపు అయినతరువాత నవ్వు ఆపుకొని అన్నాడు: “ఇల్లాగ మీరు అబద్ధాలాడటం ఇది మొదటిసారి కాదు. నేను చాలారోజులనుంచీ చూస్తున్నాను. మీరు వ్రాసిన దంతా చదువుతున్నాను. సాహిత్యరంగంలో ఎక్కువగా అబద్ధాలాడుతున్నారు” అన్నాడు.

ఈమాటలు విని నే నేమీ మాట్లాడ లేకపోయినాను. ఆతరువాత ఆయన మావాడివంక తిరిగి కోపంగానే చూస్తూ “అయితే నీవు బ్యాంకిలో ఉద్యోగంచేస్తూ ఊళ్ళో బాకీలు చేస్తున్నావు! బాగుందా ఇది!” అన్నాడు.

“ఎబ్బే! ఎక్కడా బాకీలు లేవండి. ఒక్క బియ్యపు వర్తకుడికే యాభై ఇవ్వాలి. నాకు రావలసిన సొమ్ముకూడా చూస్తే ఈ బాకీ ఒక లెక్కలోది కాదని తమకు తెలుస్తుంది. నాకు పొలాలమీద రావాల్సిన రెండువందల రూపాయలు రైతులు ఇంకా తెచ్చి ఇయ్యలేదు. ఆసొమ్ముకోసమే చూస్తున్నాను. ఈవారంలో తప్పక వస్తుంది. రావటంతో నే ఈబాకీ తీర్చేస్తానండి.” అని మావాడు వినయంగా సమాధానం చెప్పాడు.

ఈసమాధానం విని ఆయన ఏమాత్రం తృప్తి పడ్డట్టు కనిపించలేదు. ఆయన్ను ఏదో సందేహం బాధిస్తున్నట్లు స్పష్టంగా కనిపించింది. ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. ఎందుకో విసుక్కొన్నట్లుంది.

ఆయన వైఖరి చూస్తే నాకూ భయం వేసింది. ఆయన అన్నమాట నిజమే. బ్యాంకులో ఉద్యోగం చేస్తూ, ఊళ్ళో అప్పులు చేయటం తప్పే. దీన్ని మనస్సులో పెట్టుకొని ఆయన మావాడికి ఏదైనా అపకారం చేస్తాడేమో నన్న భయం నన్ను చాలా బాధ పెట్టింది. నేను చేసిన పొరపాటువల్ల కదా ఇంత అవస్థ వచ్చింది అనుకొని కష్టపడ్డాను. మావాడూ విచారపడుతున్నాడు. అధికారి విచారపడుతున్నాడు.

౮

ఇంతలో ఎవరో ఒక ఆయన చేత్తో ఒక పుస్తకం పట్టుకొని వచ్చి, గుమ్మంలో నుంచున్నాడు—ఎవరో చాలామంది ఉన్నారూ మనం వెళ్ళటం బాగుండదు—అని ఆయన అనుకొని ఉంటాడు. లేకపోతే అంతసేపు గుమ్మంలో నుంచోవలసిన పని లేదు. ఆయన వాలకం చూచి బియ్యపు వర్తకుడు ఆయనే అనుకొని మావాడి వంక చూశాను. వాడు మొదట ఆశ్చర్యపడి తరువాత తెల్లబోయినాడు. ఆ అధికారి నావంక ఓసారి మావాడి వంక ఓసారి చూసి ఆ క్రొత్తగా వచ్చింది ఎవరైందీ గ్రహించాడు.

ఎవరికోసం? అని అధికారి ఆ క్రొత్తగా వచ్చిన ఆయనను అడిగాడు. పంతులుగారికోసం అంటూ ఆ వర్తకుడు మా బావమరిదివేపు చెయ్యి చూపాడు. దాంతో అందరికీ స్పష్టంగా తెలిసిపోయింది ఆయన ఎవరు అయిందీ.

ఎల్లాగూ అందరికీ తెలిసిన విషయమే కదా, ప్రత్యేకంగా జరగబోయే ప్రమాదం ఏమీ లేదు అనుకొని నేనే ఆయనను కూర్చోమని కుర్చీ చూపిం

ను. ఫలహారం ముందు పెట్టి కాఫీకూడా ఇచ్చాను. ఆయన నవ్వుతూ ర్చున్నాడు. మావాడు మట్టుకు పది లంఖణాలు చేసి, ఆరోజునే పథ్యం చ్చుకొన్నవాడి ముఖం పెట్టాడు. ఆ ... బిడ్డ పునస్సుకమా, జబ్బు డగటానికి వచ్చాడూ అన్నసంగతి గ్రహించినట్టనించీ, ఆ అధికారి ప్పాలు కక్కుతున్నాడు.

నేను ఈవిచిత్ర సంఘటనను గూర్చి ఆలోచించటం మొదలుపెట్టాను. అధికారిని అనుకొన్నట్లు గౌరవించలేకపోయినాను, కటువుగా మాట్లాడి పంపేద్దామనుకొన్న సాహుకారుకు కుర్చీ యిచ్చి గౌరవించాను. మనం అనుకొన్నది అనుకొన్నట్లు జరగక వ్యవహారం తలక్రిందు లౌతూంటుంది కదా అనుకొంటూ కూర్చున్నాను.

మావాడు ఏమీ మాట్లాడేలేదు. నిశ్చేష్టుడై పోయినాడు తలవంచుకొని కాఫీ తాగుతున్నాడు. అధికారి కప్పు చేత్తో పట్టుకొని కాఫీతోపాటు కోపాన్నికూడా కొంచెం కొంచెంగా మింగుతున్నాడు.

బియ్యపువర్తకుడు తన బాకీసంగతి ఏమీ ఇంతవరకూ తేలేదు. ఊరికే నవ్వుతూ కాసేపు కూర్చుని మావాడిని పలకరించి "వీరు మీ బావగారా?" అని నన్ను చూపుతూ అడిగాడు. అవునని మావాడు తల ఊపాడు. ఇంకా అధికారివంక చూస్తూ "వారు బంధువులా?" అని ఇంకో ప్రశ్న వేశాడు. కాదు, మన బ్యాంకీ అధికారి అని మావాడు చెప్పాడు. సాహుకారు విని ఆశ్చర్యపోయి, అల్లాగా అండీ, నమస్కారం, అంటూ వినయం ప్రదర్శించాడు.

నలుగురిలో బాకీ సంగతి ఎత్తకపోవటంవల్ల సాహుకారు ఏమనుకొన్నంత చెడ్డవాడు కాడని తేలింది. అధికారిమట్టుకు కోపంగానే ఉండి చివరకు మావాడివంక తిరిగి, "వీరు ఎవరు?" అని అడిగాడు సాహుకారును చూపిస్తూ.

"బియ్యపు వర్తకుడు."

"ఎంత బాకీ వీరికి నువ్వు?"

"యాభై రూపాయలు."

"అప్పు చేశావు వటయ్యా? నీకు బ్యాంకిలో ఉద్యోగం ఏమిటి, ఊళ్ళో బాకీలు ఏమిటి? ఏమీ బాగులేదు. ఇల్లాగ ఉంటే నీ ఉద్యోగానికి నీళ్ళొదులుకోవల్సి ఉంటుంది." అన్నాడు ఆ అధికారి ప్రమోషన్లూ తన దర్జాకు తగిన ఉత్సాహంతోనూ, వాక్యాలతోనూ, పర్యాయంతో ఎదుట తన దర్జా చూపటానికి ఆ అధికారి ఈ సమాచారం వాడుకొను లేకపోతే ఇదివరలో ఒకసారి ఇల్లాగ అనుకుండా, మళ్ళీ ఇప్పుడు అంత అవసరం లేదు.

"తీర్చి వేస్తానండీ వారం రోజుల్లో" అన్నాడు మావాడు.

"తీరుస్తావనుకో. కానీ నీవు అప్పు చేయకూడదు. అసలు ఈ విషయం నా చెవిని పడకుండా ఉండవలసింది, పడ్డ తరువాత దీని విషయమై యాక్షన్ తీసుకోక తప్పదు" అని కఠినంగా అన్నాడు అధికారి

మావాడు ఏదో చెప్పలేని బాధ పడుతున్నాడు. దీనికంతా కారణం నేను చేసిన పొరపాటు గదా అని నేనూ విచారిస్తున్నాను. నా చెవిని ఎందుకు పడ్డానా ఈ విషయం అని ఆ అధికారి కూడా విచారపడుతున్నట్లు ఊహించవచ్చు.

షావుకారుకు మట్టుకు ఈ గొడవ ఏమీ అర్థం కావటం లేదు. కొంతసేపటి దాకా అధికారి అన్న కఠిన వాక్యాలు విని ఆయన ఉలిక్కిపడ్డాడు. పాలిపోయిన మొహంతో ఆ షావుకారు ఆ అధికారి వంక తిరిగి అన్నాడు:

"ఏమండీ, పంతులుగారూ, నాకు బాకీ ఉన్నారన్న విషయాన్ని గురించేనా తమరు మాట్లాడుతున్నది?"

"అవును, నీ బాకీ విషయమే."

"ఆయన నాకు బాకీ ఉన్నారని తమకు ఎవరు చెప్పారు?"

"ఎవరు చెపితే ఏం? ఆయన బావగారు చెప్పారు."

శాను. ఫలహారం ముందు పెట్టి కాఫీకూడా ఇచ్చాను. ఆయన నవ్వుతూ కూర్చున్నాడు. మావాడు మట్టుకు పది లంఖణాలు చేసి, ఆరోజునే పథ్యం పుచ్చుకొన్నవాడి ముఖం పెట్టాడు. ఆయన బియ్యపు వర్తకుడా, మరి బియ్యపు అడగటానికి వచ్చాడా అన్న సంగతి గ్రహించలేకపోతున్నాడు. ఆ అధికారి నివ్వాలు కక్కుతున్నాడు.

నేను ఈవిచిత్ర సంఘటనను గూర్చి ఆలోచించటం మొదలుపెట్టాను. అధికారిని అనుకొన్నట్లు గౌరవించలేకపోయినాను. కటువుగా మాట్లాడి పంపేద్దామనుకొన్న షావుకారుకు కుర్చీ యిచ్చి గౌరవించాను. మనం అనుకొన్నది అనుకొన్నట్లు జరగక వ్యవహారం తలక్రిందు లౌతూంటుంది గదా అనుకొంటూ కూర్చున్నాను.

మావాడు ఏమీ మాట్లాడలేదు. నిశ్చేష్టుడై పోయినాడు తలవంచుకొని కాఫీ తాగుతున్నాడు. అధికారి కప్పు చేత్తో పట్టుకొని కాఫీతో పాటు కోపాన్నికూడా కొంచెం కొంచెంగా మింగుతున్నాడు.

బియ్యపువర్తకుడు తనబాకీసంగతి ఏమీ ఇంతవరకూ ఎత్తలేదు. ఊరికే నవ్వుతూ కాసేపు కూర్చుని మావాడిని పలకరించి "మీరు మీబాబుగారా?" అని నన్ను చూపుతూ అడిగాడు. అవునని మావాడు తల ఊపాడు. బ్యాంకు అధికారివంక చూస్తూ "వారు బంధువులా?" అని ఇంకో ప్రశ్న వేశాడు. కాదు, మన బ్యాంకీ అధికారి అని మావాడు చెప్పాడు. షావుకారు విని ఆశ్చర్యపోయి, అల్లాగా అండీ, నమస్కారం, అంటూ వినయం కనపర్చాడు.

నలుగురిలో బాకీ సంగతి ఎత్తకపోవటంవల్ల షావుకారు మేం అను కొన్నంత చెడ్డవాడు కాడని తేలింది. అధికారిమట్టుకు కోపంగానే ఉండి చివరకు మావాడివంక తిరిగి, "మీరు ఎవరు?" అని అడిగాడు షావుకారును చూపిస్తూ.

"బియ్యపు వర్తకుడు."

"ఎంత బాకీ వీరికి నువ్వు?"

"యాభై రూపాయలు."

"నువ్వు కోర్టా వచ్చియున్నావా? నీకు బ్యాంకిలో ఖర్చుకోసం ఏమిటి? ఊళ్ళో బాకీలు ఏమిటి? ఏమీ బాగుండలేదు. ఇలాగే చేస్తే నీ ఉద్యోగానికి నీళ్ళొదులుకోవాల్సి వస్తుంది." అన్నాడు ఆ అధికారి ప్రసంగిస్తూ. తన దగ్గరకు తగిన ఉపన్యాసమూ, నా కన్నా పర్యవేక్షకుడి ఎదుట తనదగ్గర చూపటానికి ఆ అధికారి ఈ మాటలు అంటూ ఉన్నాడు. లేకపోతే ఇదివరలో ఒకసారి ఇల్లాగ అనుకుంటూ, మళ్ళీ ఇప్పుడు అనడం అవసరం లేదు.

"తీర్చి వేస్తాను వంద వారం రోజుల్లో" అన్నాడు మావాడు.

"తీరుస్తావు వంద రో. బినా నీవు అప్పు చేయకూడదు. అసలు ఈ విషయం నా చెవిని పడకుండా ఉండవలసింది, పడ్డ తరువాత దీని విషయమై యాక్షన్ తీసుకోక తప్పదు" అని కఠినంగా అన్నాడు అధికారి.

మావాడు ఏదో చెప్పలేని బాధ పడుతున్నాడు. దీనికంతా కారణం నేను చేసిన పొరపాటు గదా అని నేనూ విచారపడుతున్నాను. నా చెవిని ఎందుకు పడ్డాది ఈ విషయం అని ఆ అధికారి లోపల విచారపడుతున్నట్టు ఊహించవచ్చు.

షావుకారుకు మట్టుకు ఈ గొడవ ఏమాత్రం తెలియలేదు. కొంతసేపటి దాకా అధికారి అన్న కఠిన వాక్యాలు విని ఆయన ఉలిక్కి పడ్డాడు. పాలిపోయిన మొఖంతో ఆ షావుకారు ఆ అధికారి వంక తిరిగి అన్నాడు:

"ఏమండీ, పంతులుగారూ, నాకు బాకీ ఉన్నారన్న విషయాన్ని గురించేనా తమరు మాట్లాడుతున్నది?"

"అవును, నీ బాకీ విషయమే."

"ఆయన నాకు బాకీ ఉన్నారని తమకు ఎవరు చెప్పారు?"

"ఎవరు చెపితే ఏం? ఆయన బావగారు చెప్పారు."

“వట్టి అబద్ధం అండీ, ఆయన చెప్పింది. ఆయన మాటలే నమ్మొద్దూ!” అన్నాడు షావుకారు దీర్ఘాలు దీస్తూ.

నాకు చచ్చేచావు అయింది. వీడు కూడా నే నేదో అబద్ధం కల్పించి చెప్పాననేసరికి. పాపం అధికారే నా పాలిటి దేవుడై అ కాస్త మాటా నిలవదీసి అడిగాడు. “ఆయన అబద్ధం ఆడుతున్నాడు అంటావేమయ్యా? నారాయణమూర్తిగారు మట్టుకు అనటం లేదా బాకీ ఉన్నమాట నిజమేనని?”

“పాపం పంతులుగారికి తెలియక చెప్పారు. వారు నాకు ఒక్క దమ్మిడీ అయినా బాకీ లేదు” అన్నాడు షావుకారు.

అందరం పిచ్చిచూపులు చూశాము. షావుకారుకు ఏమన్నా పిచ్చి ఎక్కలేదు గద అనుకొన్నాము. ఒక్కక్షణం అయిన తరువాత మాకు ఒకటి తోచింది. మావాడి ఉద్యోగానికి ముప్పు వస్తుందని షావుకారు ఎత్తిన ఎత్తు ఇది అనుకొన్నాము; అనుకొని సంతోషించాము. అధికారి మట్టుకు ఈమాత్రం ఊహించలేడా? ఊహించికూడా ఏమీ అనలేక ఊరుకొన్నాడు. ఎవ్వరం ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నిశ్శబ్దం. ఎంతసేపు? అరనిమిషం. ఇంతలో అధికారి; ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినవాడిలాగ చివుక్కున విసురుగా తల ఎత్తి షావుకారు వంక చూస్తూ “నీకేం బాకీ లేనే లేదా? ఏది పుస్తకంలో జమ ఉందేమో చూడనీ” అన్నాడు. మంచి ప్రశ్న. అధికారి కూడా చాలా తెలివైన వాడు అనుకొన్నాము.

వర్తక శిఖామణి ఎత్తుకు ఎత్తు గొప్పదే కాని అధికారి ఇల్లాగ పుస్తకం చూపమని అడుగుతాడని ఊహించి ఉండడు. అందుకని కాపీ చేస్తుండగా పట్టుబడ్డ స్కూలు కుర్రాడు లాగ తెల్లముఖం వేస్తాడని అందరం ఒక్కసారి అటు చూశాము.

వర్తకుడు తెల్లముఖం వెయ్యలేదు. ధైర్యంగా, నిశ్చలంగా చూడండి కావలిస్తే—అంటూ పుస్తకం ఆయనకు అందించాడు. నేనూ, మావాడూ,

అధికారీ, అక్కడున్న వాళ్ళం అందరం కూడా ఆకాశంలోనుంచి, ఏదో, విచిత్రవస్తువు కిందికి దిగుతూ ఉంటే, అది బాంబా, విమానమా, మనిషా, బొమ్మా, అని ఎంత విస్మయంతో చూస్తామో అంత విస్మయంతో చూశాము అపుస్తకంవంక.

అధికారి పుస్తకాన్ని ఇంకా సందేహంతోనే అందుకొని, పేజీ తీసి, తాను చదువుకొని నవ్వుకొన్నాడు. అసలు సంగతి ఏమిటో చెప్పకుండా ఆయన ఒక్కడే ఆనందించటం నాకు కష్టంగా ఉండి, ఊరుకోలేక — నిజమేనా అండీ? బాకీ ఉందా? — అని అడిగాను అదుర్దాగా.

అప్పటికీ ఆయన స్పష్టంగా జవాబు చెప్పక అవునన్నట్లు తల ఊపుతూనే నవ్వాడు. నవ్వి మావాడి వంక చూశాడు.

ఆ తరువాత నన్ను జూచి నవ్వాడు. ఇల్లా నవ్వటం వల్ల నాకేదో సందేహం కలిగింది. బాకీ ఉంటే, ఉందని చెపితే సరిపొయ్యేది. ఆయన అట్లా చెప్పక ఊరికే అందర్నీ జూచి నవ్వటం సాగించాడు.

అందరికీ ఏమైనా అర్థం అయిందా అంటే ఒక్కడికీ నిజం ఏమిటైందీ తెలిసినట్టు లేదు. అంతా ఆయనకు గుడ్లు అప్పగించి తెల్లపోయి చూస్తున్నారు.

ఎంత సేపని ఊరుకోగలను? చివరకు నేనే నోరు చేసుకొని మా వాణ్ణి అడిగాను; "ఏం రా ఇచ్చి మరిచి పోయినావా ఏమిటి" — అని

"ఎన్నే సనివ్వలేదు. బాగా జ్ఞాపకం. నేను డబ్బుకు సంబంధించిన విషయాలు ఎప్పుడూ మర్చిపోను —" అని వాడు ఘట్టిగా చెప్పాడు.

అందరం తెల్లపోయినాము. ఏమీ బాకీ లేక పోతే ఆయన అల్లాగ బాకీ కోసం తిరగటం ఎందుకు సంభవించింది? బాకీ ఉన్నట్లయితే జమ ఎట్లా పడి ఉంటుంది! ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం ఏమీ తోచలేదు. పదిహేను నిమిషాలసేపు అందరం ఆ అధికారి వంక చూస్తూ కూర్చున్నాము.

ఈ పరిస్థితులు చూచి వర్తకుడు అప్పటి కప్పుడు జమ కట్టటానికి ఏమా

మాత్రం అవకాశం లేదు. అయినా తెలుసుకొందామని "జమ ఎప్పుడో చూడండి" అని అడిగాను అధికారిని. ఆయన నవ్వుతూ "షావుకారు చేసిన మాయ ఏమీ లేదు. ఇరవై రోజుల క్రితం జమ పడ్డది" అన్నాడు. ఈ తమాషా ఎట్లా జరిగిందో ఎవ్వరికీ తెలియలేదు.

"ఏమిటయ్యా ఈ నాటకం?" అని నేను షావుకారునే అడిగాను. ఆయన "పుస్తకంలో ఏమి వ్రాసి ఉందో పంతులుగారినే చదవమనండి తెలుస్తుంది" అన్నాడు.

అందరం అధికారి వంక తిరిగాము "చదవండి తొందరగా" అన్నట్లు చూస్తూ.

అధికారి "ఇట్లా ఉన్నది చదువుతాను వినండి. ఈ బాకీ గాను, సావిత్రమ్మగారి భర్త ఇచ్చిన రొక్కం యాభై రూపాయలు, అక్షరాలా యాభైరూపాయలు..." అని చదువుకొన్నాడు.

విస్మయము, ఆనందము పొంగుకొన్నాయి మా హృదయాల్లో. అందరి కంటె మా వాడు ఎక్కువగా ఆశ్చర్యపడుతున్నాడు. ఒక్క నిమిషం ఎవ్వరం రెప్ప వాల్చలేదు. ఏమీ చిన్న శబ్దమూ చెయ్యలేదు. మనస్సులోంచి చీకట్లను చీల్చుకొని వచ్చిన మెరుపుల్లాగ అందరి ముఖాలపైన చిరునవ్వు మెరిసింది. మెరుపుల వెంట ఉరుములు. అందరూ విరగబడి నవ్వారు.

అందరితో పాటూ మా పంతులు నవ్వటం మొదట. కాని వెంటనే వర్తకుడ్ని కొరకొరా చూస్తూ అడిగాడు; "ఏమయ్యా, సొమ్ము ముట్టిన తరువాత కూడా, ఆసంగతి నాకు చెప్పక, అల్లాగ, కాళ్ళు అరిగిపోయేలాగున తిరిగి సొమ్ము ఇమ్మని పీడించావు! నిజంగా బాకీ ఉన్నప్పుడు ఎప్పుడూ అడిగి ఎరుగవు! బాకీ తీరినప్పుడు ఇల్లా బాధ పెట్టావు, ఏమిటిది?" ఈ అనటం కోపంగానే అన్నాడు.

"ఇదివరకు అంటే నా స్వంత బాకీ కాబట్టి మీరు ఎప్పుడు ఇచ్చినా పుచ్చుకొన్నాను. సొమ్ము అడగటంతోనే మీరు ఇస్తారని ధైర్యం. ప్రత్యే

కంగా అడగటం అవసరం లేకపోయింది. ఆరోజున ఏదో అవసరం వచ్చి అడగ్గానే, అమ్మాయిగారు, బాకీమొత్తం యావత్తూ నాకిచ్చి, మళ్ళీ ఆ సొమ్ము యావత్తూ మీ వద్దనుంచి వసూలు చేయమని కోరారు. ఆమె గారు ఇచ్చారని చెబితే మీరు మళ్ళీ ఇయ్యరు. అందుకని ఆవిషయం మీకు చెప్పలేదు. కాని మీరు నాకు బాకీ లేకపోయినా ఆమెకు బాకీ వున్నారు. అమ్మాయిగారికి ఇవ్వాల్సినసొమ్ము కోసమే నేనంతగా తిరిగింది. నాసొమ్ము కోసమైతే తిరగనే తిరగను అన్నాడు. అంతా విని నవ్వుకొని ఊరుకొన్నారు.

౫

సాహుకారు పాపం, అమాయకంగా, అధికారి మావాడికి అపకారం ఏమైనా చేస్తాడేమో నన్న భయంతో ఉన్నది ఉన్నట్లు చెప్పాడు: అం దులో ఏమీ సందేహం లేదు. ఈసంగతి అంతా విని అందరూ మరోసారి నవ్వుకొన్నారు. చాలా తమాషా అయిందనుకొన్నారు. అంతవరకూ బాగానే ఉంది.

దానితరువాత జరిగినకథే నాకు కష్టం కలిగించింది. సాహుకారు సెలవు పుచ్చుకొని వెళ్ళిపోయినాడు. అధికారి మావాడితో అన్నాడు; "నీవు ఏదో బాకీ చేశావని నాకు తెలియడం మూలాన, నేను స్నేహారీత్యా నిన్ను మందలించాను గాని మరోటి కాదు. పెద్దవాడిని కాబట్టి నీకు మంచిమాట చెప్పాను. నేను అన్నమాటలు మనస్సులో ఉంచుకోకేం!" అని.

మావాడు ఆయనతో "తమ కేం తెలుసూ? అయినా తమరు అన్నదీ ఏమీ లేదు" అని నవ్వి ఊరుకొన్నాడు.

"నారాయణ మూర్తిగారికి, పాపం, ఏమీ తెలియదు. భార్య బాకీ తీర్చిన విషయమూ తెలియదూ, ఆయన బావగారు ఈసంగ తంతా తమకు

చెప్పిన విషయమూ తెలియదు! పాపం ఆయన అనవసరంగా ఖంగారు పడటం సంభవించింది." అన్నాడు గుమాస్తా అధికారితో, అందరికీ వారి విషయంలో సానుభూతి కలిగేలాగున. అందరూ నాకేసి చూచి జాలిపడ్డట్లు చూపులు చెపుతునే ఉన్నాయి.

అసలు ఈగలభాకు అంతా మూలకారణం మా నాతిభార్యం. ఇట్లా సంగతి అని మాటమాత్రం అన్నా నాకు చెప్పలేదు. ఇంత గ్రంథం జరుగుతూ ఉంటే ఊరుకొని ఉందే కాని అసలు రహస్యం బయట పెట్టలేదు. ఆ అయ్యాయిని ఇదే మని ఒక్కరూ ఒక్కమాట అయినా అనలేదు. పైగా బాగా తెలివైంది అని మెచ్చుకొన్నారు.

ఇక మిగిలిపోయింది నేను. నా సంగతి ఒక్కరూ ఎత్తలేదు. "పాపం, ఈయన అన్యాయంగా ఫూల్ అయిపోయినాడు" అని ఒక్కరూ — ఒక్కరైనా జాలి చూపలేదు.

వారి సానుభూతిని ఆశిస్తూ, చివరకు నేనే అన్నాను: ఇంతకూ, నేను మిమ్ముల్లను చూచి వర్తకుడు అనుకోటం వల్ల, ఇంతగొడవ జరిగింది అనుకోండి. కాని ఇందులో నాతప్పు ఏమీ లేదు. అట్లాగ ఎందుకు అనుకోవలసి వచ్చిందంటే...అని చెప్పబోతుంటే, వాళ్ళు వినక, ఎల్లా సంభవిస్తే ఏం; తెలిందికథ నడిపారు. అని నవ్వారు ఈ గొడవంతా నేను కావాలని తెచ్చి పెట్టినట్లు.

౧౯౮౩

పరిచయము

తల్లావఝ్ఝల శివ శంకర శాస్త్రి: కాజగ్రామమున, మంగళగిరిక్షేత్ర సమీపమున, గుంటూరు మండలము, క్రీ.శ. ౧౮౯౨ జననము. రచనలు: పురాణ కథలు; నీలకంఠం కథలు. హిందీ, బెంగాలీ, కన్నడ భాషలనుంచి చాలా కథలూ, సంస్కృతమునుంచి కథా సరిత్సాగరమూ తెలిగించినాడు. ౧౯౩౮ సంవత్సరమున హైదరాబాదు నగరములో అఖిలాంధ్ర కథక మిత్రుల సమ్మేళనానికి అధ్యక్షత వహించినాడు. ఆల్ ఇండియా రేడియో మదరాసు కేంద్రమున కథానికను గురించి ప్రసంగము చేసినాడు. కథలకు పలువుర ప్రాధాన్యమిచ్చిన 'సాహితి', 'సఖి', 'ప్రతిభ' మొదలైన పత్రికలకూ, సరస్వతీ గ్రంథమండలి, ఇత్యాది గ్రంథమాలికలకూ పూర్వము సంపాదకుడు. వివిధ భాషలలో, శాస్త్ర, కళలలో, కృషి చేసినాడు.

శిష్ట్లా బాబు రావు: పూరిప్పాడి, గుంటూరు మండలము, జననము ౧౯౦౮. సాహితి, సఖి, భారతి మొదలైన పత్రికలలో కథలు ముద్రితములు. 'సప్తపది' అనే కథాసంపుటి ఉన్నది. బొంబాయి నగరములో SIR J. J. SCHOOL OF ART లో బహుకాలము అభ్యసించిన చిత్రకారుడు. గుంటూరు శ్రీ శారదా నికేతనములో చిత్రకళోపాధ్యాయుడుగా కొన్ని సంవత్సరాలు ఉన్నాడు.

శ్రీరి నర సింహ శాస్త్రి: గుంటూరు, ౧౯౦౦ జననము. బి. ఎల్. పట్టాలో న్యాయవాది. అనేక కథలు, నాటికలు, పద్యకావ్యములు రచించినాడు. ఇంగ్లీషులోనుంచి కొన్ని కథలు తెలిగించినాడు. కొన్ని స్వతంత్ర రచనలు ఇంగ్లీషులో చేసినాడు. మంత్ర, తంత్ర, శాస్త్ర నిష్ణాతుడు.

చింతా దీక్షితులు: తూర్పుగోదావరి మండలములో ద్రాక్షారామప్రాంతమున [illegible] లో జననము. బి. ఏ., ఎల్. టీ. దొరతనమువారి విద్యాశాఖలో ఉన్నతోద్యోగము. [illegible] కథలు రచించినారు. వటీరావు కథలు, శైరాయమూర్తి కథలు, Fairy Tales, మొదలైన కథా సముచ్చయాలున్నవి. ఏకాదశి, కథాసుధ, దీక్షితులు కథలు గ్రంథరూపాన ముద్రితాలు. కథక చక్రవర్తి అని ప్రశస్తి. ఈయన రచనలు హిందీలోకి ఇంగ్లీషులోకి తర్జుమా అయినవి.

కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య: గుంటూరు మండలములో తెనాలి ప్రాంతాన [illegible] లో జననము. చాలా కథలు వ్రాసినాడు. టాల్‌స్టాయి కథలు తెలిగించినాడు. ఓవర్‌సీర్ ఉద్యోగము చేసినాడు. యోగ సాధన చేయడానికి [illegible] లో ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయి ఇప్పటికీ అజ్ఞాతముగానే ఉన్నాడు.

శ్రీనివాస శిరోమణి: గుంటూరు మండలములో జననము. బహుకథలు రచించినాడు. 'పునర్జన్మ' అనే నవల ఉన్నది. 'పంచవటి,' 'శిరోమణి కథలు' గ్రంథరూపాన వచ్చినవి. 'వినోదిని' మొదలైన పత్రికలకు మాజీ సంపాదకుడు. జ్యోతిషములో వ్యవసాయములో ప్రవీణుడు.

మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨, తూర్పుగోదావరి మండలములో గంద్రేడు గ్రామము. స్కాట్లండులో వ్యవసాయశాస్త్రము అభ్యసించినాడు. బారిష్టర్ పార్వతీశం, ఏకోదరులు, ప్రతిబింబములు, (కథల సంపుటి) ముద్రితాలు. చాలా కథలు గ్రంథరూపమున రావలసినవి ఉన్నవి. ఈయన రచనలు [illegible] అరవము, కన్నడము, ఇంగ్లీషుభాషలలోకి తర్జుమా అయినవి.

అడివి బాపిరాజు: ౧౮౯౫, పశ్చిమగోదావరి మండలము, సరిపల్లి గ్రామములో జననము. ౧౯౧౬ లో బి. ఏ. కొంతకాలము భీమవరములో న్యాయవాది. ౧౯౩౪-౩౯ బందరు జాతీయకళాశాలా అధ్యక్షుడు. రమారమి ౭౦ కథలు రచించినాడు. కొన్ని హిందీలోకి, ఇంగ్లీషులోకి పరివర్తితాలు. హిమబిందు, నారాయణరావు, తుపాను, ఇత్యాది నవలలూ, అనేక గేయములూ రచించినాడు. నాటక కళలో ప్రవీణుడు, శిల్పాచార్యుడు.

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి: భద్రాచల ప్రాంతాన ౧౯౦౦ లో జననము. శతావధానాలు చేస్తూ ఆశుకవిత్వము చెప్పినవాడు. ౧౯౩౮ లో ఉభయభాషాప్రవీణ. ౧౯౪౩ లో మహాకవి ఉపాధి. కథలు రచించడమే కాక, వంగభాషనుంచి అపరాధిని, ధర్మపాలుడు, రంగమహల్, మొదలైన నవలలు తెనిగించినాడు. 'రాణాప్రతాప్' స్వతంత్ర నాటకము. పెద్దాపురములో మిషన్ హైస్కూలులో పండితుడు. దీపావళి ఆదిపద్యకావ్యములు, కొన్ని సినిమా నాటికలు రచించినాడు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ: కృష్ణామండలము, నందమూరు గ్రామంలో ౧౮౯౫ లో జననము. ౧౯౨౮ లో ఎం. ఏ. ౧౯౪౧ లో కవిసమ్రాట్ ఉపాధి. కొంతకాలము బందరు జాతీయ కళాశాలలోను, గుంటూరు క్రైస్తవ కళాశాలలోను, ౧౯౩౮ నుంచి బెజవాడలో ఉయ్యూరు రాజా వారి కళాశాలలోను ఆంధ్రోపన్యాసకుడు. మాబాబు, హాహా హూహూ, జేబుదొంగలు, మొదలైన అనేక కథలు, ఏకవీర, వేయిపడగలు, చెలియలికట్ట మొదలైన నవలలు, అనేక నాటక పద్యకావ్యములు; రామాయణము రచించినారు. బహుళ గ్రంథకర్త. వేదాధ్యయన రతుడు. ఈయన రచనలు కొన్ని హిందీ ఇంగ్లీషు భాషలలోకి పరివర్తితములు.

కవికొండల వెంకట రావు: తూర్పుగోదావరి మండలములో శ్రీరంగపట్టణ గ్రామమున ౧౮౯౨ లో జననము. బి. ఏ., బి. ఎల్. ౧౯౧౯ నుంచి నరసాపురములో, తరువాత రాజమహేంద్రవరములో న్యాయవాద వృత్తి. ౨౦౦ కథలు, ౨ నవలలు, ౯౦౦ ఖండ కావ్యములు, ౬౦౦ గీతికలు ౨౦౦ ఇతర రచనలు చేసినాడు. సుమనోజ్ఞాని అనే పేరుతో అఖండమైన కథాసముచ్చయము ఉన్నది.

వెంపటి నాగభూషణం: ౧౯౦౯ లో మచిలీపట్టణములో జననము. ఎం. ఏ. విజయనగర సంస్థానములో మహారాజావారి కళాశాలలో, ౧౯౩౬ తర్వాత పూనానగరములో వాడియా కళాశాలలో ఆంగ్లభాషాధ్యాపకుడు. ఆంగ్లభాషలో అనేక పద్యగద్యకావ్యములు ప్రకటించి, ఆంగ్లేయుల ఆదరము పొందినాడు. ౨౦౦ కథలు తెలుగులో వ్రాసినాడు. 'ముత్యాలశాల' అనే కథాసందోహం పద్మావతీ పరిషత్తున ప్రకటితము. ఈయన రచనలు కొన్ని హిందీ మొదలగు భాషలలోకి తర్జుమా అయినవి. పూలపల్లకి, కింకిణీ మాల, నెమలిపింఛం, అముద్రితాలు.

మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రి: మచిలీపట్టణములో ౧౯౦౫ లో జననము. గురువులవద్ద శాస్త్రాభ్యాసము చేసినాడు. ౧౯౩౮ లో ఎం. ఏ. రమారమి ౧౦౦ కథలు రచించినాడు. బహుభాషలలో, కళలలో ప్రవీణుడు. ఈయన రచనలు హిందీ మొదలగు భాషలలోకి తర్జుమా అయినవి.

సురవరం ప్రతాప రెడ్డి: రాయచూరు జిల్లా, అలంపూరం తాలూకా ఇటిక్యాలపాడులో ౧౮౯౬ లో జననము. ౧౯౨౦ లో బి. ఎల్. ౧౫ సంవత్సరములనుంచి హైదరాబాదులో 'గోలకొండ' పత్రికకు సంపాదకుడు. చాలా కథలు రచించినాడు. 'ప్రతాపరెడ్డి కథల' సంపుటి ముద్రి

తము. ఈయన రచనలలో 'శుద్ధాంతకాంత' అనే నవల, ఉద్యల విషాదము, తుకారాము అనే నాటకములు, విమర్శలు, జీవితచరిత్రలు అనేకమున్నవి. సంస్కృత ఉర్దూ భాషలలో ప్రవీణుడు.

వింజమూరి శివరామా రావు: తూర్పుగోదావరి మండల పిఠాపురములో గొల్లప్రోలు లో జననము. కాకినాడ కళాశాలలో బి. ఏ. చదివినాడు. 'మహాసాగ' కథలు వెలిగించాడు. 'ఆకలి' కథలు మొదటివైనవి, చాలా పద్యకావ్యములు, నాటకములు రచించినాడు.

మునిమాణిక్యం నరసింహా రావు: గుంటూరు మండలములో శ్రీ: జగర్లా లో జననము. బి. ఏ., యల్. టి. బందరు హిందూకళాశాలా హైస్కూలులో ఉపాధ్యాయుడు. చాలా కథలు, నవలికలు, హాస్యగ్రంథములు, నాటికలు రచించినాడు. కాంతం కథలు, కాంతం కైఫీయత్, ఉపాధ్యాయుడు, దొరబాబు, మేరీ కహానీ ఇత్యాదులు ముద్రితములు. కొన్ని రచనలు హిందీ అరవభాషలలోకి పరివర్తితములు.

